BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
7 D
36

Conuentus Cremonæ, ad usum Fris Jo. Stephani

Chi[illegible] 28.

VII δ 68

68-7-D-36

CAROLI SIGONII
EMENDATIONVM LIBRI DVO.

Quorum argumentum proximæ pagellæ indicabunt.

Bibliothecæ S. Mariæ Transpontinæ

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

AL DVS

98

VENETIIS, M. D. LVII.

CAROLVS SIGONIVS MVTINENSIS, FRANCISCO ROBORTELLO VTINENSI,

ὑγιαίνειν.

BIBLIOTECA

LEGI *libros, quos tu proxime de ſupputationis conuenientia, de arte corrigendi, & emendationibus edidiſti. ex quibus excellens conſilium, ſtudiumque tuum incredibile in ipſa Rom. antiquitate reſtituenda perſpexi. Quod cum ſumme laudandum, tum uero magnifice etiam prædicandum eſſe exiſtimo. Vnum illud in tanta laude, quam tibi prope omnium conſenſu deberi uideo, nullo modo probo, quòd non ueritatis ſtudio, ſed aut ambitione, aut ſimultate aliqua ad hanc diſputationem adduci uideris. quibus duabus rebus uacare maxime oportet eos, qui in ueri ipſius indagatione uerſantur. Etenim cum alios multos, qui in his præclaris ſtudiis operam ſuam poſuerunt, tum me ipſum in primis acerbius tibi accuſandum, atque aſperius appellandum ſumpſiſti. quaſi uero aut ueritas ipſa, aut ſapientia tua nullo modo, niſi contumelioſa in eos, quos argueres, diſputatione patefieri poſſet. Quamobrem, quoniam tu in his libris, in quibus omne in me acerbitatis tuæ quaſi uirus euomuiſti, ſæpius me, ut tibi reſpondeam, prouocas, morem tibi geram, ac tibi ita reſpondebo, ut egregia iſta tua, quæ tu putas, decreta, non odij, & inimicitiarum, ſed ueritatis, & literarum cauſſa, ut falſa, & ridicula, & te ipſo non omnino inerudito homine indigna, refellam. Sed hoc paulo poſt. Hoc autem loco ad ea, quæ tu de iniuriarum ratione, & quaſi de uiolata amicitia, quod ego grauiſſimum crimen eſſe duco, prepoſuiſti, unde iſtam tuam contumelioſam in me orationem emanaſſe ſignificas, dicam. teque ipſum nulla mea iniuria laceſſitum, inſito duntaxat obtrectationis ſtudio incitatum ad hanc concertationem deſcendiſſe oſtendam. Ac primum quidem, quòd ais, te meis in libro de prænominibus aculeis ſtimulatum, me ipſum epiſtola quadam leuiter pupugiſſe, quid illud ſit, non intelligo. neque enim in eo commentario uerbum ullum in quenquam feci, ne dum te ipſum, quem non inimicum putabam, ulla ratione perſtrinxi. niſi forte ijs uerbis offenſus es, quòd dixi, mihi maxime de nominibus Romanorum ſcribendi cauſſam fuiſſe, quòd ueterum libros uetuſtas fere uel conſumpſiſſet, uel deformaſſet. noſtræ autem memoriæ homi-*

nes in hoc genere non ſatis diligenter omnia collegiſſe uiderentur. Quod ipſum cum non ſolum ad ueritatem, ſed etiam ad attentionem, ut ſit, parandam dictum ſit, cumque non in te tantum, uerum etiam in omnes, qui ante me ea de re ſcripſerint, quos ipſe multos enumeras, conuenire poſſit, non uideo, cur animum tuum adeo à me alienare debuerit, ut tu eo in me nomine tam petulanter inuaſeris. Sed fac me, cum ſcripſi; noſtræ memoriæ homines non omnia diligenter de nominibus Ro. uideri collegiſſe, id in te ſcripſiſſe; cur ſi id à me dictum ægre tuliſti, non tum mecum per literas abſens, aut poſtea coram uerbis expoſtulaſti? cur non niſi quinto poſt librum illum editum anno tibi tantam iniuriam perſequendam eſſe duxiſti? cur tam leuiter à me læſus tam grauiter illa tua epiſtola, referendæ, ut ais, gratiæ cauſſa uiolaſti? Hæc enim illius epiſtolæ tuæ in me uerba ſunt, dum cauſſas affers, cur tu faſtos Capitolinos ſine meis additamentis edideris: ita fiet, ut
„ ingenij ſui omnes periculum faciant, nec ullius arbitratu aliquid temere ſta
„ tuant. ſæpe enim dum alios ſequimur duces, in maxima incidimus errata.
„ quid enim magis ridendum unquam fuit, quàm quod in hiſce marmoribus
„ farciendis quidam anno CCCCLIIII, ubi Veturius Ti. F. legendum
„ eſt, connectendo inepte, & imperite ſyllabas, Fauſti F. ſcripſerunt. Qua-
„ re etiam affirmare auſi ſunt, nulla alia auctoritate adducti, Fauſtus inter
„ prænomina olim Romana fuiſſe, quod etiam pueri ipſi ſciunt, uerum non eſ-
ſe. An igitur tibi uideris leuiter me hac epiſtola pupugiſſe, cum me temere, ridicule, pueriliter, ineptè, imperitè, & nulla auctoritate, quæ ſcripſi, ſcripſiſſe arguiſti? cum auctoritatem omnem labori meo grauiſſimo tuo teſtimonio ademiſti? quid eſt aliud iugulare, ſi hoc eſt leuiter pungere? Quod tamen ſi leue eſt, cur ſtatim id, ſicut ais, ſuſtuleris, non uideo. quanquam ne quid in eo quidem uelis; ſatis conſtituere poſſum. ad me quidem cum illa epiſtola afferebatur, cum uenalis uiſebatur, ita fere, ut propoſui, ſcripta reperiebatur, ut tuum fœdiſſimum de me iudicium præ ſe ferret, alieniſſimum à me animum demonſtraret. Nam quod ais te à Gabriele Falloppio, ut ea uerba tolleres, rogatum fuiſſe, attendere acutiſſimus homo non uideris, id ab illo tua potiſſimum cauſſa, qui eſt amor in te eius, eſſe factum. proſpiciebat enim (ut opinor,) uir prudentiſſimus, idemque, ut ais, tibi amiciſſimus, ſi ipſe ita mecum, ut cœperas, agere inſtitiſſes, me, quem ipſe iam inde ab ineunte pueritia probe nouerat, cum ambo ab iiſdem magiſtris erudiremur, atque in iiſdem ſtudijs ita uerſaremur, ut alter alterius induſtria incitaretur, tantam tuam licentiam tacitum dimiſſurum non eſſe, ſed, ut res ipſa, ut tempus tuliſſet, acriter eſſe refutaturum. Itaque initium huius

ius contentionis, quæ fore uidebatur, epiſtolam illam tuam conſcindi oportere exiſtimabat, teque, ut id faceres, hortabatur potius, quàm rogabat. cuius utinam fideliſsimis conſilijs paruiſſes. neque enim tu id ætatis cum eo, quem ipſe modo adoleſcentem, modo puerum appellas, indigniſsimum hoc te ipſo certamen ſuſcepiſſes. neque te in eos laqueos, quibus irretitus te expedire non poſſes, aliquando induiſſes. Sed tu nec recte monentem Falloppium audiuiſti, meque non ulciſcendæ iniuriæ cauſſa, quam nullam acceperas, ſed inferendæ, primum domeſticis, publiciſque ſermonibus, deinde illa etiam epiſtola es aggreſſus. Nam quòd addis, ante me maximo abs te beneficio eſſe affectum, quam in te me animo eſſe exulcerato perſenſeris, quod tandem iſtud tuum beneficium ſit, non intelligo. niſi illud fortaſſe uelis, quod ego ſemper maximum iudicaui. quòd mihi cum tibi Patauium eũti ſuccedere Venetijs cuperem, non apud clariſsimos gymnaſii conſtituendi triumuiros maledixeris. quod enim maius beneficium obijci ab eiuſmodi homine poteſt, quam ſe laudes eas tribuiſſe, quas non ademerit? Ego uero, cum quotidie ad me ſermones maleuoli tui deferrentur, cum contumelijs in me tuis quotidie aures perſonarent meæ, tamen omnia mihi potius perpetienda eſſe arbitrabar, quàm ut ad hanc leuiſsimam uerborum contentionem uenirem, teque ipſum aut uoce, aut ſcripto ulla ratione offenderem. Sed poſteaquam contumelioſam tuam in me epiſtolam legi, facere non potui, quin licentiam iſtam mihi maledicendi tuam & ipſe ſcriptis, monimentiſque literarum comprimerem. Quamobrem feci id, à quo me & natura, & uoluntas mea ante ſemper abduxerant, ut & amicum, & te, quem ſi non propter celebritatem nominis, at certe propter hoſpitalem neceſsitudinem, quæ mihi tecum domi meæ Mutinæ iuncta fuerat, obſeruarem, multis, ut ais, tuorum ſcriptorum in locis oppugnarem. Quod tamen cum facerem, neminem futurum eſſe ſuſpicabar, qui me iniquiore id animo ſcripſiſſe arbitraretur. præſertim uero cum moderatiſsime ſcriberem. Te enim ubique amicum meum, te ubiq; doctiſsimum uirum appellaui. neque grauius, neque acerbius in te uerbum ullum, quam ut me tecum diſſentire dicerem, uſurpaui. ut intelligerent omnes, me non hominem ipſum, ſed ſententiam hominis accuſare. Quod ipſum ſi ne mihi quidem faciendum fuiſſe pro amicitia noſtra putas, exiſtimare debes, eas fuiſſe tuas in me quotidianas uerborum contumelias, quæ teſtimonio eorum omnium, qui te Patauij audiebant, confirmabantur, ut mihi quanquam admodum cupienti temperare nequiuerim. Neque uero id mirabile uiſum iri exiſtimo. Nam ſi tu Ioannem Baptiſtam Egnatium, cui ipſe ſucceſſeras, iam extrema ſenectute uirum, quem multis de cauſsis uenera-

ri

ri potius, quam aliquo uerbo lædere debebas, tua in illum intemperantia eò adduxiſti, ut Venetijs, inſpectantibus auditoribus tuis, in te, ut conſtat, parum fortaſſe moderate ſe geſserit, quid eſt, quod miretur quiſquam, adoleſcentem me (ſic enim appellas) qui tibi ſucceſsi, à te ita tractatum, ut cupidius, quam res poſtulet, modeſtius tamen, quam tuæ contumeliæ ferant, ſcripto aliquo perſequutus ſim? Habes rationem conſilij mei, quam tibi, ceteriſq; omnibus probari maxime cupio. Neque enim quicquam grauius ferre poſſum, quam me eiuſmodi certaminis, à quo mihi ſemper defugiendum eſſe duxi, auctorem haberi. Hoc autem tempore cum me rurſus his tribus, quos ſupra nominaui, libris ita oppugnaris, ut nihil aliud, quàm de mea tollenda auctoritate cogitaſſe uidearis, non debeo tam languido, neque tam remiſſo, atque abiecto animo eſſe, ut te, cui, ut leuiſsime dicam, multa deſunt, impune hoc facere patiar. Quare hoc libro reſpondebo tibi primum, ut tu præcipis, ad omnia diligentius, deinde pauca quædam alia, quæ in tuis ſcriptis, mihi non admodũ laudanda uideantur eſſe, demonſtrabo apertius. Tu ſi quid adhæc reſcribere uolueris, non biennio, ut adhuc feciſti, ſed, ut ego, menſtruo ad meditandum ſpatio ſumpto, ſi uir eris, reſpondebis. Vale. Nonis Sept. MDLVII.

QVAE IN HOC LIBRO SIGONIVS ROBORTELLO VITIO VERTAT.

Quòd omnes ſcriptores inter ſe conuenire in numerandis ab urbe condita annis opinatus ſit. 1
Quòd Liuium ſeparata ab aliis ſupputatione uſum eſſe non uiderit. 1
Quòd Liuianam annorum ſummam eandem eſſe cum Capitolina duxerit. 1
Quòd Liuianos numeros omnes, ut eos ad Capitolinos redigeret, deprauarit. 1
Quòd Dionyſium tribuiſſe annos CCXLIII regib. dixerit. 1.2
Quòd Dionyſium conſulibus tribuiſſe annum CCXLIIII putarit. 1.2
Quòd quatuor menſes, qui anno regiæ expulſionis defuerunt, qui fuerint apud Dionyſium, non intellexerit. 2
Quòd Liuium annos CCXLIII regibus tribuiſſe putarit. 2
Quòd Liuium Priſco regi annos XXXVII aſsignaſſe ratus ſit, nec Liuium intellexerit. 2
Quòd duos annos, qui non ſunt apud Liuium in Chronologia Liuiana numerarit. 2
Quòd duos conſulatus, quos conſulto præteriit Liuius, librariorum uitio præteritos dixerit. 2.42.43
Quòd Caſsiodoro annos duos cum Liuio prætereunti non crediderit. 2.42.43
Quòd apud Liuium anno triceſimo ſexto, in, anno triceſimo octauo temere mutarit. 3
Quòd apud Liuium trecenteſimum alterum annum per trecenteſimo ſecundo ſumpſerit, primo ſumendũ negarit. 3.45.46
Quòd apud Liuium quingenteſimum alterum mutet in quingẽteſimum quartum. 3.45.46
Quòd apud eundem ſexcenteſimum alterum mutet in ſexcenteſimum quartum. 3.45.46
Quòd iuxta faſtos Capitolinos tribunos militares in annum CCCX coniecerit, cum in CCCIX ſint referendi. 5
Quòd Valerium, & Horatium cos. ex faſtorum auctoritate in annum CCCV coniecerit, cum in faſtis ſcriptum ſit eos in conſulatu

conſulatu triumphaſſe anno CCCCIV. 5
Quòd me tribunos militares in annum CCCIX conieciſſe iniuſte arguerit. 5
Quòd annum, quo C. Iulius, & L. Virginius cōs. fuerunt, ex Chronologia Liuiana ſuſtulerit, nec Liuii ſententiam intellexerit. 5
Quòd librarii erratum extremo etiam libro notatum mihi obiecerit. 6
Quòd annum interregni contra Liuii ſententiam exemerit. 6
Quòd Liuium ſatis à me reprehenſum iterum reprehenderit. 6
Quòd me dixiſſe, Liuium de altero interregno non eſſe locutum falſo arguerit. 6
Quòd dictaturam ſine cos. contra Liuii ſententiam in Chronologia Liuiana collocarit. 6
Quòd alteram. 6
Quòd tertiam. 6
Quòd marmora Capitolina præpoſtero ordine in Capitolio diſpoſita, quod ego ante dixeram, ut rem nouam notarit. 6
Quòd numerum apud Liuium CCCLXV in CCCLXIII commutarit. 7
Quòd XXV in XXI. 7
Quòd XXXV in XXXI.
Quòd Liuium aliquid dixiſſe, ubi non dixit, citarit. 7
Quòd numerum XXXVI in XLVIII, uel XLIX incertus ſententiæ mutarit. 7
Quod CCCCLXXXVI in CCCCLXXXVIII. 7
Quòd DXIX in DXXII.
Quòd DXXIII in DXXVI. 7
Quòd DL in DLIII.
Quòd DLVI in DLIX. 7
Quòd me, quia Manium prænomen M litera notatum non citato Conſentio dixerim, arguerit. 8
Quòd Tiberium T. litera notatum ſcripſerit. 8
Quòd in ſuo libro de nominibus nec Manii, nec eiuſmodi notæ meminerit. 8
Quòd in Henricum, Stephanum, Statium, Madium petulantius ſine ratione inuectus ſit. 9
Quòd

Quòd iure reprehenſus à Madio ſententiam non mutarit. 10
Quod iure reprehenſus à Madio ſententiam mutarit, eamque ſe mutaſſe negarit. 10
Quod Cruſtomerium dici poſſe negarit. 10
Quòd me Cruſtumerium negaſſe affirmarit. 10
Quòd o pro u poni non intellexerit. 11
Quòd Rutulos, Numam, Curiatios ſemper à græcis ῥοτόλους, νομᾶν, κορατίους dictos ſcripſerit. 10
Quòd mihi quæ non ſcripſi in maledictis obiecerit. 11
Quòd uulgatæ lectionis ſenſum non intellexerit. 11
Quòd me locum corrupiſſe, quem non attigi, obiecerit. 11
Quòd eum locum ipſe corruperit, Non, uoce interpoſita. 11
Quòd locum me correxiſſe, quem non mutaui, obiecerit. 12
Quòd me, quia locũ Plinii non correxerim, reprehenderit. 12
Quòd eundem locum ipſe ſua emendatione corruperit. 12
Quòd ſimum, & ſimonem uoces latinas eſſe negarit. 13
Quòd eadem eſſe poſſe cognomina negarit. 13
Quòd Liuii uerum ſenſum non agnouerit. 14
Iterum quòd Liuii uerum ſenſum non agnouerit. 14
Quòd Varronis locum corruperit. 14
Quòd uiceſimo quoq; quarto cõtra omnes libros inuexerit. 14
Quòd Plutarchum, & Macrobium cum Liuio conſentire non uiderit. 14
Quòd meam Liuii reprehenſionem ſibi tribuerit. 15
Quòd uerum eſſe, pro æquum eſſe, me ignoraſſe, qui id tradiderim, ſcripſerit. 16
Quòd lectionis ueteris ſenſum non agnouerit. 16
Quòd Quinctiliani ſenſu nõ cognito locũ eius corruperit. 16
Quòd Catulli & Sapphus odes comparationẽ non primus prodiderit. 17
Quòd Demoſthenis locum integrum ſua emendatione deprauarit. 18
Quòd numerum hippaginum nõ neceſſarium apud Demoſthenem inuexerit. 18
Quòd figuras orationis emendatione ſua ſuſtulerit. 18
Quòd ſtructuram orationis diſtorſerit. 18
Quòd Aſconii locum integrum mutilarit. 18

a Quod

Quòd Aſconium Ciceroni aduerſari falſo duxerit. 19
Quòd Abſoluerint futurum pro præterito ſumpſerit. 19
Quòd Dionem id dicere, quod non dixit, tradiderit. 19
Quòd argumentationem à minori non uiderit. 19
Quòd quando primũ Catilina accuſatus ſit, nõ cognouerit. 20
Quòd ἄγειν καὶ φέρειν captum abducere uerti apud Demoſthenem poſſe negarit. 20
Quòd ἄγειν καὶ φέρειν ptoprie & tranſlate dici non uiderit. 20
Quòd Plutarchum præter rem citarit. 20
Quòd quomodo Latini ἄγειν, καὶ φέρειν dicant, non uiderit. 20
Quòd cum retributionis uocabulum uituperarit, tamen melius alterum non attulerit. 25
Quòd quæ ego meo dãnaui iudicio in maledictis obiecerit. 25
Quòd me ſua admonitione Patauina impulſum ludos ſæculares è faſtis dimouiſſe dixerit. 26
Quòd primos ludos ſæculares à P. Valerio Poplicola primum conſule factos negarit. 26
Quòd Horatii uerſum corruperit. 26
Quòd de ludis ſæcularibus hiſtoricis potius, quã XVuiralibus libris ſtandum eſſe putarit. 27
Quòd ſecundos ludos ſæculares, quo anno Cenſorinus factos aſſerat, non bene coniecerit, cum Cenſorinus tum de primis loquatur, non de ſecundis. 27
Quòd puerilem cauſam, cur tertios ludos notaſſem, me ſequutum exiſtimarit. 27
Quòd me in quartis ludis XVuirales libros ſequutũ ſine ratione notarit. 27
Quòd ex Liuii ſententia tertii & quarti ludi in faſtos Capitolinos coniici non poſsint. 27
Quòd certum inter ſæculares ludos numerum annorum reperiri poſſe negarit. 27
Quòd ex Liuii ſententia ſæculares ludos centeſimo quoque anno relatos non uiderit. 27
Quòd ex XVuiralibus libris centeſimo decimo quoque anno eſſe relatos neſcierit. 27
Quòd unde ea ludorum uarietas nata ſit, ignorarit. 27
Quòd locum epitomæ à me correctum non acceperit, ipſe tur

piſsime

piſsime corruperit. 28
Quòd apud Cenſorinum numerum CCXLVI in CCXLIX temere mutarit. 29
Quòd X Luiros uocem corruptam ille pro X Vuiris non animaduerterit. 29
Quòd primos ludos ſæculares cum ſecundis confuderit. 29
Quòd numerum CCXCIX temere mutarit in CCXCVII. 29
Quòd eiuſdem anni numerum bis correctione ſua ad ſecundos ludos apponit. 29
Quòd VIII & CD in CCXCVII temere mutauit. 29
Quòd cognomen conſulis ſine cauſſa de ſuo addidit. 29
Quòd CCCCX in CCCCVIII temere mutauit. 29
Quòd DIV pro DV ſine cauſſa repoſuerit. 29
Quòd X Vuiralium librorum ſententiam de quartis ludis apud Cenſorinum non agnouerit. 29
Quòd DCV in DCIV non mutarit, ut debuit. 30
Quòd pro DCXXIX reponit DCXXVII. 30
Quod uiuebat pro uiuebãt mendoſe legi nõ animaduertit. 30
Quod apud Cenſorinum conſules, & annum alieniſsimum repoſuerit. 30
Quod luſtrum V, VI, VII ignorarit. 31
Quod cenſum apud Dionyſiũ pro luſtro accipi non uiderit. 31
Quod nomina quædam mulierum R. prænomina eſſe contra Valerii, & Varronis auctoritatem negauerit. 32
Quod Q. Claudiam Ap. Cæci filiam fuiſſe falſo ſcripſerit. 32
Quod leges Papias duas eſſe non uiderit. 33
Quod Ciceronem, & Valerium de iiſdem Papiis legibus loqui non ſenſerit. 33.34
Quod falſam Cæſariani loci emendationem defenderit. 34.35
Quod murales falces quæ ſint apud Cæſarem non uiderit. 35
Quod Murale uerbum inuſitatum Cæſari induxerit, & reprehenſum contemptim confirmarit. 36
Quod emendationem ſuam Ciceronis quandam inepte defenderit. 36
Quòd dicti cuiuſdam apud Cicer. uim non intellexerit. 36.37
Quòd à me reprehenſus ita reſpondeat, ut uerba ſua alio nunc modo legat, atque olim imprimendum curauit. 37

Quòd noua uerborum ſuorũ lectione ne ſenſum quidem Cice
ronis ſe percepiſſe probare poſsit. 37
Quòd ſolos præcones in comitiis renunciare putarit. 37
Quòd ſenatores in centuriis renunciaſſe non uiderit. 37
Quòd cum ſe expedire non poſsit, callide me, ut aliquid face
re uideatur, inſimulet. 38
Quòd pro Scipione Cœpionem falſo repoſuerit. 38
Quòd in eo reprehenſus in ſententia falſa permanſerit. 38
Quòd Liuium ſæpius Seruilium Maluginenſem dixiſſe, ut aſſe-
uerarat, non probarit. 39
Quòd M. Scipionem, & Scipionem Maluginenſem alicubi in-
ueniri negarit. 37
Quòd conſules quoſdam Glareanum ſequutus apud Liuium de
ſiderari falſo putarit. 42
Quòd meam Aſconii emendationem ſibi arrogarit, & me eam
è ſuis furatum eſſe ſermonibus pueriliter arguerit. 43
Quòd meam Velleii emendationem ad uerbum in ſuum librũ
tranſtulerit. 47
Quod apud Aſconium per equites Romanos militares equites
Ro. annos IIII L ridiculum repoſuerit. 48. 49
Quòd qui ſint equites R. militares non intellexerit. 48. 49
Quod equites R. iudicaſſe annos XLVI falſo dixerit. 48
Quòd quo anno Gracchus legem iudiciariam tulerit neſcie-
rit. 49
Quòd quo anno Sylla iudiciariam Gracchi abrogarit, neſci-
uerit. 50
Quod Obſequentis locum non intellexerit. 50
Quòd Obſequentis locum non neceſſario correxerit. 50
Quòd Seſtium pro Sextio falſo repoſuerit. 50
Quòd quid inter Seſtium, & Sextiũ differat, non intellexerit. 50
Quod aquas Seſtias dici, quæ Sextiæ dicebantur, affirmarit. 50
Quod orationem in competiores contra competitores inſcri
bi poſſe negarit. 51
Quod Aſconii locum mutarit, cuius ſenſus ſine ulla emenda-
tione optimus conſtet. 52
Quod locum alterum Aſconii mutet, cum ex uulgata lectione
ſenſus dici poſsit. 52
Quod

Quod in corrigendo Aſconii loco, De ea ne,fecerit, in concione, neglectis uocibus illis, De ea. 52
Quod nouam locutionem, Præſentia dare, in Aſconium induxerit. 52
Quod loco quodam Aſconii mutilo, ubi de Varrone conſobrino loquitur, coniecturam meam, qui de conſobrino Ciceronis agi putaui, reprehenderit. 52
Quod locum Aſconii ita non intellexerit, ut contrariā, quam ille uoluit, ſententiam intulerit. 54
Quod pro Caldatum Calda lotum repoſuerit. 55
Quòd Clodii cadauer lotum non eſſe non uiderit. 55
Quod pro, Auus ſuus, ab urbe, apud Aſconium repoſuerit, & inepta emendatione nimis gloriatus ſit. 56. 57
Quod Alciatum ſua ſcrinia compilaſſe arguerit. 57
Quod quid ſit œconomia ſe primum tradidiſſe dixerit, quod ex Calepino ſumpſit. 58
Quod Acheloum pro aqua ſumi ſe oſtendiſſe gloriatus ſit, cum id ante in Cornucopiæ legerit. 58
Quod Alciatum à ſe aliquid didiciſſe, ex libro, quem nondum ediderat, memoriæ uitio obiecerit. 58
Quod Vmbricos apud Ariſtotelem ſuppreſſo auctore, unde didicit, expoſuerit. 58
Quod Benignum pro liberali poni ſcripſerit, quod etiam erat in Cornucopiæ. 58
Quod calices amariores legendū dixerit, ut rem nouam, quam XXV ante annis Guerrinus tradidit. 58
Quod epithalamii expoſitionē ex Guerrino totam ad uerbum fere ſumpſerit. 59. 60
Quòd, ut defendat Aſconium, locum eius corruperit. 60
Quod locum Ciceronis de annulo ob ſignatorio non intellexerit. 62
Quòd P. Seruilium Iſauricum mortuum à Bruto defletum Hirtio & Panſa cos. interfectis dixerit. 63
Quòd eundem mortuum iis cos. falſo putarit. 63
Quòd Dionis locum, quem citat, non intellexerit. 63
Quòd in in XIIII Philippica Ciceronem de P. Seruilio patre loqui falſo putarit. 63

Quod

Quòd Valerii locũ non intellexerit, ac ſine ratione mutarit. 64
Quod in eâ re ſolœciſmum commiſerit. 64
Quod locum Ciceronis non intellexerit, & eum aliter, quam doctiſsimi uiri, expoſuerit. 65
Quod Flori errorem defendere non potuerit. 66
Quod auctoris de uiris illuſtrib. errorem defendere non poturit. 66
Quod Valerii item errorem non defenderit, ut uoluit. 66
Quod Valerii ſententiam non perceperit. 65
Quod apud Plutarchum παύσασθαι eſſe abdicare negauerit. 67
Quod conſules creato dictatore abdicaſſe negauerit. 67
Quod περιπόρφυρον purpuram uerti poſſe negarit. 67
Quod Liuii locum de C. Sicinio tribuno pl. corruperit. 69
Quod me, quia non item eum corruperim, reprehenderit. 69
Quod Pædianum ex Liuio nomina duorum tribunorum ſumpſiſſe falſo duxerit. 66
Quod mea ſcripta ſe intelligere negans uituperarit. 70
Quod Liuii ſenſum non perceperit. 70
Quod Multiplicatum pro condenſato acceperit. 71
Quod Liuii locum de duplicato centuriarum numero non intellexerit. 71
Quod Galeriam me intuliſſe in hiſtoriam Liuianam falſo inſimularit. 72
Quod pro Galeria, & Veturia apud Liuium ſine ratione centuriam repoſuerit. 72
Quod centurias quodammodo tribuum partes eſſe ignorarit. 72. 73
Quod Veturiam tribum eſſe ignorarit. 73. 74
Quod me quia à ſua interpretatione diſceſſerim, reprehenderit. 75
Quod apud Ariſtotelem in poetica tres hiſtriones, primarum, ſecundarum, tertiarumq; partium expoſuerit. 75
Quòd meam in eo loco expoſitionem accuſarit. 75. 76
Quod quid λόγος πρωταγωνιστὴς ſit, non intellexerit. 76
Quod ad alienam Liuii emendationem uituperandam, & ſuam confirmandã exempla Virgilii minime apta attulerit. 76. 77
Quod exempla Ciceronis ad ſuam confirmandam ſententiam alieniſsima

alieniſsima attulerit. 78 77
Quod tribuum rationem,& diſtributionē non intellexerit. 81
Quòd diſtributionem in centurias à Dionyſio γενικὴν uocari fal ſo dixerit. 81
Quòd Milonianæ locum non intellexerit, & praue correxerit. 82
Quod epitomes locum non intellexerit. 83
Quòd Cæſaris locum ante annos triginta correctum correxerit. 83
Quòd Quinctiliani locum ridicule deprauarit. 83
Quòd Euripidis locum non intellexerit,& corruperit. 84
Quòd Liuii locum non intellexerit. 85
Quod Fufetium ſcribendum negarit. 86
Quod Mettium ſcribendum negarit. 86
Quod primam Metii ſyllabam breuem eſſe dixerit. 86
Quod patricium nouum hominem eſſe poſſe negarit. 88
Quod M. Scaurum nouum hominem fuiſſe negarit. 88
Quod opinionem ſuam de Cæſaris nummo non bene confirmarit. 88
Quod locum Liuii non intellexerit. 89
Quod locum alterum Liuii non intellexerit. 89
Quod translationem Liuianam non approbauit. 90
Quod Plutarchi mendam à me demonſtratā mihi obiecerit. 91
Quod ſoli fidei à Numa ſolenne inſtitutum falſo dixerit. 91
Quòd quæſtionem de argumentatione à nominibus petenda prærer rem propoſuerit. 95
Quod Hermogenis locum non intellexerit. 96
Quòd à nominibus argumentatioem duci negarit. 96
Quod locum Ciceronis non intellexerit. 97
Quòd nothos è gente non eſſe repulſos contenderit. 98
Quòd Spurii cognominis originem non intellexerit. 98
Quòd duplicationē nominū à Sabinis ſumptam affirmarit. 98
Quòd Lartes non Lar ſcripſerit. 99
Quod locum Cariſii non bene correxerit. 99
Quòd Priſcianum correxerit pro Cariſio. 99
Quod Plutarchum iniuſte accuſarit. 99
Quod Græcos iniuſte accuſarit. 96
Quod

Quod Dionyſium iniuſte accuſarit. 99
Quod nomen duobus modis accipi non intellexerit. 100
Quod cauſſam cur nomen gentilicium prænomini præpoſuerim, non uiderit. 100
Quod agnomen inuitis ueteribus eiici uelit. 101
Quod Nepotis cognomen, unde dici omnino potuerit, non perſpexerit. 102
Quòd gentem, & familiam non proprie uſurpauerit. 102
Quod agnomen ex animo, corpore, aut ex fortuna duci negarit. 102
Quod agnomen ab agnatione dictum putarit. 103
Quòd agnatos, & gentiles eoſdem putarit. 103
Quod Ciceronem non recte citarit. 103
Quod nominis exemplum aptum non attulerit. 103
Quod prænomen, & nomen gentilicium idem eſſe putarit. 104
Quod ſenatores tribus nominibus, plebeios duobus uſos eſſe dixerit. 104
Quod Plebeios ſenatoribus non recte oppoſuerit. 106
Quod Tiberium T. litera ſignificatum tradiderit. 106
Quod Appium ſemper prænomen fuiſſe dixerit. 106
Quod Licinium prænomen eſſe duxerit. 107
Quod Fauſtum, & Fauſtam prænomina eſſe poſſe negarit. 107
Quod quæſtionem de nominibus imponendis haud ſcite diſſoluerit. 109
Quod gentilicia nomina filiis à patribus imponi conſueuiſſe dixerit, nec probarit. 110
Quod omnia gentilicia nomina in IVS deſinere dixerit. 111
Quod locum Ciceronis non intellexerit. 112
Quod Vopiſcum rep. ſtante cognomen uocarit. 112
Quod numerum Cæſaris haud ſcite interpretatus, multo inſcitius ſe defenderit. 112
Quod reprehenſus non aſſenſerit, ſed ſententiam aliam attulerit, & ſe idem ſemper ſenſiſſe uideri uelit. 114
Quod locum Varronis corruperit. 115
Quod Plutarchi locum non inſpecto græco exemplari, ſed interprete non bene citarit. 115
Quod Plutarchum Varroni anteponendum in ratione nomi-

num exiſtimarit. 116
Quod Plutarchi loci ſententiam aliam etiam eſſe poſſe, quàm quam ipſe ſequutus eſt, non uiderit. 116
Quod τίθεσθαι ὄνομα nomen imponere eſſe non uiderit. 177
Quod caſte meam ſententiam non retulerit. 177
Quod Plutarchi ſententiam non perceperit. 118
Qdod me ſui exemplo diſputationem meam Auguſti tempore concluſiſſe dixerit. 118
Quod abſurdum eſſe putarit aliquod nomen modo prænomen eſſe, modo cognomen. 119
Quod cognomina mulieribus dederit, nec id probarit. 119
Quòd Caiæ prænomen omnibus mulieribus commune eſſe dixerit. 120
Quod legem Papiam à Papo Aemilio latam dixerit. 121
Quod agnonen pro nomine gentilicio optimis inuitis auctoribus uſurparit. 121
Quod Ciceronis locum non recte citarit. 121
Quod Ciceronis locum non intellexerit. 122
Quòd Dionis locum non intellexerit. 122
Quod Metellum Scipionem ab Aſiatico adoptatum dixerit, & de ea re reprehenſus nihil reſponderit. 122
Quod Licinium nomen gentilicium pro prænomine uſurpatum dixerit. 123
Quod ambiguitatem in nomine Lucullorum eſſe in oratione pro Atchia dixerit. 123
Quod ambiguitatem in nomine Curionum in epiſtolis eſſe dixerit, & quòd eas epiſtolas non intellexerit, & reprehenſus nihil reſponderit. 123
Quòd Tullum, & Tullium agnomina uocarit. 123
Quod Lentulũ modo agnomen, modo cognomen uocarit. 123
Quod Luſcinium, Fabritium, Sulpitium, Portium pro Luſcino, Fabricio, Sulpicio, Porcio ſcripſerit. 124
Quod in C. Antonio cognomen omiſſum dixerit. 124
Quod ſomnium Socratis alienum attulerit. 125
Quod locos ſeptem Callimachi ignoratione græcarum literarum emendare neſciuerit. 125
Quod locum Tibulli intrrpunctione obſcurauerit. 126

Quod locum Tibulli praue expoſuerit. 127
Quod locum alterum Tibulli non intellexerit. 127
Quod locum Tibulli ex loco Cæſaris praue expoſuerit. 127
Quod quomodo Cicero uerterit ὀικονομικὴν non uiderit. 128
Quod locũ Ciceronis ex epiſtolis interpunctione fœdarit. 128
Quod Eraſmum iniuſte damnarit. 129. Ex Nannio.
Quod locum Ciceronis ex Tuſculanis interpunctione corruperit. 131
Quod quid ſit ἀξίωμα, ut rem nouam, quæ trita erat, oſtenderit. 132
Quod Eraſmum multis in locis iniuſte uellicarit. 132. & deinceps. Ex Nannio.
Quod odes Horatii uerum ſenſum non perceperit. 143
Quod locum ex II. de oratore non intellexerit. 144
Quod Ciceronis locum, & Aſconii, & Liuii, & lapidis cuiuſdam Piſani idem eſſe putarit, cum aliud uelit Cicero, aliud Aſconius, aliud Liuius, aliud lapis Piſanus. 145. 146. 147
Quod in lapide Decuris non bene legi uiderit. 147
Quod in lapide P. P. non bene interpretatus ſit. 147
Quod locum Catulli non bene interpretatus ſit. 148
Quod libri Poetices Ariſtotelis diuiſionem perfectam non attulerit. 148
Quod quid ſit Auletica, & Cythariſtica non intellexerit. 148
Quod poeſis Nomorum apud Ariſtotelem, quæ fuerit, non uiderit. 149
Quod Nomos leges eſſe putarit. 150
Quod Perſas iocoſum poeſeos genus eſſe ſcripſerit. 150
Quod particulæ ἐν apud Ariſtotelem uſum ignorauerit. 150
Quod duas naturales poeſeos cauſſas apud Ariſtotelem non uiderit. 151
Quod ſine cauſſa Auerrois interpretationẽ reliquerit. 151. 152
Quod quas primas diſciplinas uocet Ariſtoteles non perſpexerit. 151
Quod particulam διὰ ex Ariſtotelis uerbis ſine ratione ſuſtulerit. 152
Quod locum Poetices, ubi de Margite agitur, non intellexerit. 152

Quod

Quod βατραχομυομαχίαν Homeri leue eſſe poema putarit. 153
Quod locum Ariſtotelis non intellexerit; ὅσοι ἐγένετο. 153
Quod ἄρχοντα magiſtratum uerterit. 153
Quod ἡδυσμένῳ λόγῳ oratione ſuauifacta uerterit. 153
Quod quid ſit μέλος non intellexerit. 154
Quod quid ſit χωρὶς εἰδῶν non intellexerit. 154
Quod cantum à uoce diſtinxerit. 154
Quod tragœdiæ partes non perceperit. 154
Quod apparatum ad inſtrumenta imitandi retulerit. 154
Quod mores,& ſententiam ad modū imitandi retulerit. 155
Quod in uertendo Aeliani uerba neceſſaria omiſerit. 115
Quod non neceſſaria addiderit. 115
Quod ſententiam diſſoluerit. 115
Quod ſententiam non expreſſerit. 156
Quod locutionem parum aptam adhibuerit. 156
Quod de ſuo addiderit. 156
Quod uoces græcas non apte uerterit. 156
Quod formulam Romanam non expreſſerit. 156
Quod periodos ſine cauſſa diſſoluerit. 156
Quod aliquid omiſerit. 156
Quod ſententiam non expreſſerit. 156
Quod uerſum heroicum ſepteni pedum fecerit. 156
Quòd Aſconii locos multos non intellexerit. 157

AVCTORVM LOCI IN HOC LIBRO AVT EMENDATI, AVT ALIO MODO DECLARATI.

Acronis. 28.
Aeliani. 70. 155. 156.
Appiani. 50.
Ariſtotelis. 9. 10. 75. 76. 128. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155.
Aſconii. 19. 48. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 60. 69. 88. 145. 157.
Athenæi. 58. 76. 149.
Auctoris de uiris illuſtribus. 66.

Cæſaris. 34. 83.
Callimachi. 125. 126.
Cariſii. 74. 99.
Caſsiodori. 3. 5.
Catulli. 17. 57. 58. 59. 148.
Cenſorini. 15. 26. 28. 29.
Ciceronis

declarati in Bruto. 1. 50. 103. 125. In competitores. 19. Pro Cœlio. 32. in Catil. 32. 33. Ad Octauium. 33. De offi. 33. 34. 121. Pro Cornel. 34. 96. Pro Archia. 34. 123. contra Rull. 34. 49. de orat. 36. 97. 134. de nat. 37. De diuin. 38. In Piſ. 38. Poſt redit. 38. de leg. 36. Pro Murena. 41. 79. in Philipp. 48. 63. 73. 145. pro Roſcio. 50. pro Planc. 73. pro Scauro. 88. de inuent. 96. Ad Att. 122. pro domo. 122. in Lælio. 124. in fam. 63. 96. 111. 123. 128. Tuſcul. 131. 153. Emendati. in Bruto. 1. pro Milone. 87. contra Rullum. 82. In Vatin. 82.

Columellæ. 36.
Conſentii. 8.

Demoſthenis. 17. 20.
Diodori. 5. 107.
Diogenis. 152.
Diomedis. 54. 153.
Dionis. 19. 34. 35. 55. 64. 58. 121. 122.
Dionyſii. 1. 2. 11. 31. 43. 68. 69. 80. 81. 86. 87. 89. 91. 100.
Euripidis. 84.
Euſebii. 31.
Faſtorum Capitolinorum. 5. 6. 26. 27. 50.
Faſtorum Siculorum. 5.
Feſti. 34. 74. 97. 110. 119. 120.
Feneſtellæ. 54.
Flori. 65.
Gellii. 7. 50. 80.

Horatii.

Horatii. 9. 26. 103. 125. 143.
Lactantii. 32.
Liuii. 2. 3. 5. 6 7. 21. 27. 32. 39. 42. 43. 44. 45. 47. 60. 69. 70. 71. 75. 79. 82. 83. 85. 90. 72. 76. 78. 86. 88. 89. 91. 107. 145. 146.
Lucani. 40. 73.
Luciani. 76,
Macrobii. 15. 58.
Marcellini. 50.
Numiſma Cæſaris. 88. 112. 113.
Obſequentis. 49. 50.
Oroſii. 19.
Pæanii. 122.
Papiriani. 11.
Platonis. 117.
Plinii. 12. 48. 53. 69. 147.
Plutarchi. 11. 15. 50. 51. 53. 54. 67. 68. 85. 88. 89. 91. 99. 102. 109. 110. 113. 114. 115. 116. 118. 149.
Pollucis. 35. 149.
Polybii. 68.
Priſciani. 132.
Quinctiliani. 11. 16. 83. 84. 97.
Saluſtii. 56.
Sapphus. 17.
Seruii. 46. 58.
Solini. 50.
Suetonii. 56. 73. 110. 113.
Stephani. 58.
Suidæ. 11. 78.
Tibulli. 126. 127.
Thucydidis. 18.
Valerij. 26. 31. 32. 33. 53. 64. 66. 67. 107. 110. 114. 120.
Vegetij. 35.
Varronis. 40. 97. 115. 146.
Velleij. 3. 46. 47.
Victorini. 11. 63.
Zonaræ. 11. 78 89.
Zoſimi. 26. 45.

CAROLI SIGONII EMENDATIONVM LIBER PRIMVS.

AD CLARISSIMVM VIRVM BERNARDVM NAVGERIVM SENATVS VENETI APVD PONT. MAX. LEGATVM.

NON dubito, quin audieris BERNARDE NAVGERI, uir clariſsime, quibus in me, proximis his diebus, librorum uoluminibus Franciſcus Robortellus inuaſerit, et cum id audieris, quin maximam etiam ex ea re admirationē pro tua ſapiētia ceperis. Etenim quanquā alienum ille nihil à ſuo ſiue ingenio, ſiue cōſuetudine fęcit, ut qui Eraſmū quondam, poſt Alciatum, alioſq; clariſsimos noſtræ memoriæ homines ſibi lacerandos maledictis ſuſcepiſſet, nunc demum mortuis illis proximum ſibi quenq; adoriatur, tamen cū ne ulla quidem eum à me iniuria prouocari potuiſſe intelligàs, pro certo habeo, te unde tantus in eo furor extiterit, miraturū. Omnino igitur ille, ſi quæris, nec ulla contumelia mea adductus, neq; ulla ueritatis indagādæ cupiditate attractus eſt. Etenim qui ego eū, quē amicum demens putabam, aut iure laceſſere poteram, aut iniuſte debebā? aut cur ille, ſi ita ſenſiſſet, contumeliarū me potius, quam argumentorum robore perſtrinxiſſet? Verū immoderata una, ut opinor, obtrectandi libido, natura excitata, conſuetudine confirmata eum, ut in me, quem ſibi propiorem eſſe ſentiebat, effrenate ferretur, induxit. auxit deinde, credo, animos ſingularis quædam, qua ipſe omnes à ſe homines ſuperari putat, dicendi facultas, & copia, qua me ipſum in primis, non ita fortaſſe ad ſcribendum paratum, neque ad reſpondendum inſtructum, facile à ſe oppreſſum iri exiſtimauit. Huic ergo homini clariſsime NAVGERI, ſi ego reſpondeam, multos fore uideo, qui me reprehendant, ſi non reſpondeam, multo plures. Nam ſi uera ſint illa, quæ ab inuido homine obiiciuntur, ea mihi æquo animo, quoquo modo dicuntur, ueritatis cauſſa eſſe ferenda; ſi falſa, non admodum eſſe curanda. omnino autem totam hanc obtrectandi rationem, cum in ueris

etiam

etiam criminibus reprehendenda ſit, in fictis multo magis eſſe defugiendam; neq; errorem errore cumulãdum, ſed ſtultitiam ſapientia, dementiam prudentia, intemperantiã moderatione animi corrigendam. Sique ingenii uiribus decertandum ſit, nõ adeo expeditam harum literarum rationem eſſe, ut non maxima cum induſtriæ gloria, famæ iacturam, quam maledictis Robortellianis me feciſſe ſuſpicer, facile poſsim alio monimentorum genere reſarcire. Atque hæc quidem & ego ſcio, & quantũ res ipſa poſtulat, probo. uerum neſcio quomodo contrariis rationibus magis, ut mihi reſpondendũ eſſe putem, adducor. Etenim, ſi me ueritatis amor ſtimulat, eniti me oportere exiſtimo, ne ab homine nõ omnino imperito rectiſsima hæc literarũ ſtudia, in quibus & ipſe ab ineunte ætate uerſatus ſum, oppugnentur; ſi honoris: ut & contra hũc, & cõtra eiuſmodi alios integrã opinionũ mearum famam; ſi quam excitaui, tuear, ac defendã. ſi iræ locus dandus eſt, debeo, quoad poſſum, efficere, ut quam inimicus meus male mihi dicẽdo uoluptatem, ac gloriã ſe aſſequuturum eſſe ſperauit, eandem nõ ſolum de ſe male audiendo amittat, ſed perpetuis ſe uanitatis, atque inſcitiæ compunctum notis intelligat. Accedit poſtremo, id, quod caput eſt, tuũ BERNARDE, uir doctiſsime, & totius ſenatus Veneti ſemper apud me grauiſsimum iudicium, ac teſtimonium. uideo. n. quem uos ſæpe ſtudiis, ac ſententiis ueſtris ornaſtis, eum ab homine ad male dicendum non imparato, ſine cauſſa uiolari. Itaque niſi me priuata ratio adduceret, ueſtra certe, ne impunitam tantã licentiam tacitus dimitterem, ſed ut ueſtram auctoritatem unà cum mea fama defenderem, excitaret. Quamobrem reſpondebo homini iſti, ut dixi, ita, ut primum nullum eius in me maledictum omittam, quod non aut ratione, aut auctoritate refellam, deinde uero præclara illius ſcripta quædam & ipſe excutiam. Neque enim uereor ne ipſe, hac me ſecum ratione agere moleſte pro ſua animi moderatione ferat, ut quibus me armis prouocauit, iiſdem à me, ut uoluit, repellatur. Quod me tamen, quia à moribus meis abhorret, inuitum facturum eſſe confiteor. Itaq; in ſummo dolore, quem ex hac contentione capio, maxime ſcilicet hæc ſpes conſolatur, quòd te, ſi non totius rei genus probaturũ, at certe meã cauſſam, quẽ ad hoc certamẽ

reluctantem

reluctantem attrahi uides, non admodum improbaturum eſſe confido. Vt enim ſcio, te, cum non maledicendo, ſed optime ſemper agendo, nec fucatis honoribus, ſed ſolidis laudibus, nec uirtutis ſimulatione, ſed uirtute ipſa gloriam ſemper quæſieris, eamque omnium hominum iudicio tibi maximam compararis, totum hoc inanis concertationis ſtudium reprehenſurum; ſic contra, cum me ab eo aſperius appellatum, & & grauius laceſsitum intelliges, & quidem iis contumeliis, quæ non modo nomen meum, ſed etiam præclarum iudicium tuum, atque grauiſsimum totius ſenatus deformare teſtimonium poſsint: te eundem credo, ceteroſque pro ueſtra humanitate, & prudentia factum meum maxime laudaturos. Quod ipſum utinam facere ante mihi ueniſſet in mentem, ut cum eum ex inferiore, & ex ſuperiore loco, & priuatim, & publice in me differentem audiebam, quam acerrime refutarem. neque enim ille hoc tempore aut ſe in me tam effrenate intuliſſet, cũ iniquam hanc luctandi conditionem expertus eſſet, aut ueſtrum de me iudicium, ne idem de ſe reprehenderetur, aliqua ratione uituperare auſus eſſet. Sed iam ad propoſitum aggrediamur.

IN LIBRVM DE CONVENIENTIA SVPPVTATIONIS.

Liuianam annorum ab urbe condita ſummam cum Capitolina diſcrepare demonſtratum. et Liuiani loci multi à turpiſsimis expoſitionibus, & correctionibus uindicati.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO E

QVOD SCRIPSI in commentario Faſtorum Capitolinorum, idem hoc quoque loco neceſſario mihi repetendum uidetur: magnam in annis ab urbe condita numerandis, ac digerendis inter antiquos ſcriptores diſſenſionem fuiſſe. Hoc enim & tradit Cicero in Bruto, & nos ita eſſe ex uariarum ſupputationum obſeruatione deprehendimus. omnis autem huius controuerſiæ cauſſa inde oritur, quòd quos alii conſules, & ſine conſulibus dictatores ſæpe interſerunt, eos omnino alii prætereunt. Quod & in commentario Faſtorum, & in Chronologia Liuiana oſtendi. Eſt autem uaria, & inconſtans annorum apud omnes ratio uſque ad quingenteſimum ferme annum ab urbe condita. ab eo uero hanc conſtantem inter eos eſſe controuerſiam inuenio, quòd alii alios uno, alii duobus, alii tribus, alii quatuor annis antecedunt, aut ſubſequuntur. Verba uero Ciceronis, quibus hoc confirmatur, ſunt hæc: Liuius primus fabulam C. Clodio Cæci filio, & M. Tuditano cos. docuit, poſt Romam conditam anno quingenteſimo decimo, ut hic ait, quem nos ſequimur. eſt enim inter ſcriptores de numero annorum controuerſia. Atqui annus ille in faſtis eſt quingenteſimus decimus tertius; at uero apud Plinium, & Ciceronem ipſum quingenteſimus decimus quartus; apud Liuium, ut ego ſubduxi, quingenteſimus decimus. fit tamen, ut malim eo loco legere, quingenteſimo quarto decimo, ut eſt in manuſcriptis libris, quoniam Plinium, &

Ciceronem eam annorum deſcriptionem, quæ Capitolinam uno anno antecedit, ſequi animaduerti. Quod cum ita ſit, equidem ſatis mirari non poſſum, unde neceſſarius meus Franciſcus Robortellus ad eam opinionem uenerit, ut ſummam annorum Liuianam, & Dionyſianam ad antiquam Capitolinam redigendam putarit, cumq; ipſæ inter ſe diſsimillimæ ſint, me qui diſsimilitudinem illam ſenſerim, & demonſtrarim, coarguendum, atque inſcitiæ nomine accuſandum exiſtimarit. Quamobrem feram hanc etiam amici iniuriam, ut alias, æquo animo, atque ipſum toto cælo errantem, dum maledictis eius in me reſpōdebo, puer ſenem in rectam aliquando uiam deducam. Quid igitur ille ait? Liuius, Dionyſius, Faſti Capitolini in numerandis ab urbe condita annis inter ſe conueniunt. quid ego? immo maxime diſcrepant. Vnde hoc confirmari poteſt? unde, niſi ex uerbis eorum? Qui ergo uerbis auctorum ſeruatis ſententiam ſuam firmarit, is cauſſam ſuam, ut opinor, egregie probarit; qui ut probet, quod uult, omnia annalium ipſorum uerba ſubuerterit, is merito in hac diſputatione audiendus non erit. Quod ſi ita eſt, cauſſa dicta eſt. nihil dico amplius. ego enim in mea Liuiana ſumma conſtituenda nullum Liuii uerbum muto, ille omnia. Audiamus ipſum argumentantem. Sic enim de annis regum diſputat. Ex Faſtorum Capitolinorum ſententia conſules primi inierunt anno ab V. C. ducenteſimo quadragenteſimo quarto, regesq; regnarunt annos ducentos & quadraginta tres. idem ſentit Dionyſius, idem Liuius; ergo omnes conueniunt. Ego Robortelle de calculis Capitolinis nihil dico. eſt enim is labor meus, iam ſatis iuſto commentario comprobatus. De Dionyſio, & Liuio reſpondeo; utrunque eorum Romæ regnatum eſſe annos ducentos quadraginta quatuor, conſules autem primos iniſſe anno ipſo ducenteſimo quadrageſimo quinto ſenſiſſe. Dicam primum de Dionyſio. qui primo libro ita loquitur: Spatium, quod eſt ab exactione regum uſque ad Romulum, qui primus Romæ imperauit, annos complectitur ducentos quadraginta quatuor. Romulus enim regnauit annos XXXVII, Interreges annum unum, Numa XXXIII, Tullus XXXII, Ancus XXIIII, Priſcus XXXVIII, Seruius XLIIII, Superbus XXV. et libro II: Re-

gium

gium imperium cum Romæ annos CCXLIIII poſt V.C. ſteтiſſet, diſſolutum eſt. Hic opponit Robortellus, Dionyſium dixiſſe anno ipſo ducenteſimo quadrageſimo quarto primos conſules iniſſe. quod nec ille dixit, nec dicere potuit. quid autem dixit? tum cum conſules inierunt, quatuor menſes anno illi defuiſſe; ita ut extremus regum annus non, ut ille uult, quatuor, ſed octo menſium fuerit, primus conſulum ſexdecim. uerum non ita accepit illum annum Dionyſius, ut annum ipſum ducenteſimum quadrageſimum quartum conſulibus aſsignarit, ſed regibus, ducenteſimum autem quadrageſimum quintum conſulibus. Indicant hoc uerba eius, quibus docet ſpatium regni annos ducentos quadraginta quatuor conſumpſiſſe. Indicat ipſarũ olympiadum ratio. inquit enim Superbum regem iniſſe regnum anno IIII olympiadis LXII, regnum eius annos XXV abſumpſiſſe, regnum Romæ diſſolutum ſexageſima octaua inſtante olympiade, i. uigeſimo quinto anno, quàm Superbus inierat, quatuor quibuſdam menſibus ante ſexageſimam octauam olympiadem. ſic enim legendum eſt. nam, ut ſcis, hic Dionyſii locus in uulgatis libris mutilus eſt, at in libro, qui in bibliotheca Diui Marci aſſeruatur, integer hoc modo: *ἡ μὲν δὴ βασιλικὴ ῥωμαίων πολιτεία διαμείνασα μετὰ τὸν οἰκισμὸν τῆς ῥώμης ἐτῶν τεττάρων, καὶ τετταράκοντα, καὶ διακοσίων ἀριθμὸν, ἐπὶ δὲ τοῦ τελευταίου βασιλέως τυραννὶς γενομένη, διὰ ταύτας τὰς προφάσεις ὑπὸ τούτων κατελύθη τῶν ἀνδρῶν, ὀλυμπιάδος μὲν ὀγδόης, καὶ ἑξακοστῆς ἐνεστώσης, καθ' ἣν ἐνίκα στάδιον ἰσχόμαχος κροτωνιάτης. ἀθήνησι τὴν ἐνιαύσιον ἀρχὴν ἔχοντος ἰσαγόρου. ἀριστοκρατίας δὲ γενομένης οἱ πρῶτοι τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν παραλαβόντες ὕπατοι τεττάρων τινῶν μηνῶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ὑπολειπομένων λεύκιος ἰούνιος βροῦτος, καὶ λεύκιος ταρκύνιος κολλατῖνος.* Vt autem hoc factum ſit, planius à me in Faſtorum commentario demonſtratum eſt. Indicat etiam, quòd M. Valerii, & P. Poſtumii conſulatum, qui eſt annus poſt reges exactos primus, Dionyſius confert in annum primum ſexageſimæ nonæ olympiadis, cum is in annum quartum ſexageſimæ octauæ deberet incurrere. Indicat conſulatus A. Virginii, & T. Vetuſii, quem idem ille in annum ab V.C. ducenteſimum ſexageſimum coniicit. Indicat conſulatus L. Aemilii, & Cæſonis Fabii, quem idem initum eſſe anno ducenteſimo ſeptuageſimo ſcribit. cum tamen ſi primos conſules occepiſſe

magiſtratum anno CCXLIIII dicas, quinquageſimo nono illi, hi ſexageſimo nono anno inierint, neceſſe ſit. Dixi de Dionyſio. nunc dicam de Liuio. qui libro primo ait, regnatum Romæ ab urbe condita ad liberatam annos CCXLIIII. duos inde conſules eſſe creatos. i. ut ego interpretor, anno CCXLV. Hunc autem numerum recte habere, apparet ex annis, quos eoſdem ipſe cum Dionyſio ſingulis regibus tribuit. Hoc loco occurrit Robortellus, & ait, Liuium Priſco regi non XXXVIII annos, ſed XXXVII tantum aſsignaſſe. ita Romani regni ſpatium CCLXIII annis includi. quid ad hoc dicam? nihil tale ſenſiſſe Liuium, cum ita ſcripſit: Duodequadrageſimo ferme anno, ex quo regnare cœperat Tarquinius, non apud regem modo, ſed patres, plebemq; longe maximo honore Ser. Tullius erat. Neque enim ibi de regno Priſci expleto loquitur. quanquam haud ita multo poſt eum morte affectum eſſe innuere uidetur. neque ſi Priſcum regnaſſe annos XXXVII uoluiſſet, poſt in extremo libro Romæ regnatum eſſe annos CCXLIIII ſcribere potuiſſet. Conueniunt ergo inter ſe de regum annis Liuius & Dionyſius, uerum cum Capitolinis tabulis diſcrepant. Quid ſit autem, quod Robortellus modeſtiſſime, ut cetera, me pueriliter hæc ſcribere ait, non uideo. Vter noſtrum rectius horum auctorum uerba perpenderit, alii uiderint. Pergamus ad alia.

Primum ergo conſulum annum ex Dionyſii, & Liuii ſententia ducenteſimum quadrageſimum quintum, ut dixi, conſtituo; ille Dionyſio, Liuioq; non intellecto, ex eorum item ſententia CCXLIIII. Poſt autem anno CCLXIIII, & CCLXV duos annos ille cum duobus conſulatibus interſerit, qui non ſunt apud Liuium. Hic ille, quanta cum grauitate dii immortales? at debent reponi, inquit. Ego contra reponendos eſſe ex Liuii ſententia non exiſtimo. me uero, ut ita credam, tres potiſſimũ rationes adducunt. una, quòd quas res Dionyſius in quatuor, his duobus interiectis, annos diſpenſauit, eaſdem Liuius in duos extremos, mediis ipſis duobus ſublatis, contulit, ac nullam eius hiſtoriæ partem, quæ à Dionyſio maximo duorum horum conſulatuum auctore narratur, prætermiſit; altera, quòd Caſsiodorus, qui tabulas ſuas conſulares ex Liuianis annali-

bus

buſ uidetur digeſsiſſe, ne hos quidem conſules profitetur. tertia, quòd Liuius Q. Minucio, C. Horatio cos. tribunos pl. decem factos eſſe ſcriptum reliquit, anno trigeſimo ſexto poſt primos quinque, qui facti ſunt A. Virginio, & T. Vetuſio cos. anno ab V. C. CCLX. qui numerus anni triceſimi ſexti nullo modo quadrabit, ſi duos hos annos interpoſueris, uerum triceſimo octauo erit reponendum, quemadmodum ille contra omnium librorum & ſcriptorum, & impreſſorum conſenſum cenſet eſſe faciendum. tantam ei libertatem dat ars ab eo primum emendandi excogitata. Accedit annus, quo X uiri conſulares inierunt, quem Liuius alterum & trecenteſimum ab V. C. uocat. i. ut ego interpretor, unum & trecenteſimum. qui numerus ne ipſe quidem congruet, ſi duorum illorum annorum rationem habueris, uerum trecenteſimus tertius erit reponendus. Non eſt ita, inquit, immo trecenteſimus alter retineri debet, ſed pro trecenteſimo ſecundo, non trecenteſimo primo accipiendus eſt. cur ita? quia Faſti Capitolini Xuiros in annum trecenteſimum ſecundum edunt. non eſt hoc ſatis. iam enim ex Ciceronis ſententia diximus, inter ſcriptores magnam eſſe de numero annorum controuerſiam. Addit, quia Alter dicitur de duobus, ergo trecenteſimus alter eſt trecenteſimus ſecundus. Ego contra: Alter dicitur de duobus, ergo alter à trecenteſimo, eſt trecenteſimus primus. ut enim Virgilius dixit, Tu nunc eris alter ab illo. i. ſecundus, non tertius; et annum alterum ab undecimo, pro duodecimo. (nam qui aliter ſentiunt, probabilem cauſſam nullam, cur ita ſentiant, afferunt:) ſic trecenteſimus alter eſt trecenteſimus primus. Argumento ſunt aliquot manuſcripti, quos ego habeo, Liuianarum epitomarum libri, in quibus ſcriptum eſt Xuiros creatos eſſe uno & trecenteſimo anno ab urbe condita. argumento ſunt eædem epitomæ, in quibus legitur lib. XLIX: Anno quingenteſimo, & altero ludos Terentinos factos, anno ſexcēteſimo & altero tertium Punicum bellum eſſe initum. i. quingenteſimo, & ſexcenteſimo primo, ut à me in Chronologia Liuiana planiſsime demonſtratū eſt. quid plura? Bellum ciuile ultimum initum eſſe Lentulo, & Marcello cos. confectum autem Cæſare IIII, & M. Craſſo, in omnibus annalibus ſcriptū eſt. numera annos, XX efficies. Itaque

que Velleius, qui idem Lentulo & Marcello cos. ad arma ciuilia primum itum eſſe tradiderat, uiceſimo anno ciuilia bella finita eſſe literis prodidit. At uero Liuius, qui bellum ipſum non armis poſitis, ſed Cæſaris triumphis actis terminauit, Cæſarem ſcribit tribus triumphis in urbem inuectis finem bellis ciuilibus impoſuiſſe anno altero & uiceſimo, eo nimirũ, qui ipſius, & Craſſi conſulatum proxime conſequutus eſt, quo inter omnes conſtat Cæſarem ter glorioſiſsime triumphaſſe. Hos uero annos nulla unquam intercalatione uiginti duos reddideris. atq; hoc in epitoma CXXIII ſcriptum eſt, quas epitomas ex Liuianis ipſis fere uerbis contextas uidemus. Cum ergo hanc locutionem Liuio familiarem eſſe uideamus, ut quingenteſimum, ſexcēteſimum, & uiceſimum alterum annum pro uno & ſiue quingenteſimo, ſiue ſexcenteſimo, ſiue uiceſimo uſurparit, & ſi aliter interpreteris, reliquos omnes eius numeros labefactes neceſſe eſt, quos hac expoſitione conſerues; cur non apud eundem etiam trecenteſimo, & altero interpretabimur, trecenteſimo uno, præſertim uero cum ueteres epitomarum eius libri eo in loco conſentiant? nec in alium annum decemuiri apud eum incidere poſsint? niſi conſulatus aliquot contra ſententiam eius interponas. id quod ei faciundum non eſt, qui ad Liuianos calculos reuocare hanc annorum, temporumq́; deſcriptionem uelit. His ille perculſus argumentis ad artem ſuam confugit. repperit præceptum, quo facultas datur quencunque cuiuslibet auctoris locum pro libidine deformandi. utitur eo contra me, & ait, qua fiducia, immo potius confidentia dii boni? Ariſtarchum eſſe diceres. Legendum eſt, quingenteſimo quarto. legendum eſt, ſexcenteſimo quarto. Cur Robortelle? quia illi conſulatus in eum numerum in Faſtis Capitolinis incurrunt. At hoc ſuſcepiſti probandum ex uerbis Liuii, Liuium ipſum cum faſtis concordare. nihil ergo faſti ad Liuium. Sed ſit hoc artificii tui.

Sequitur annus, quo primi tribuni militares conſulari poteſtate facti ſunt, quem trecēteſimum decimum numerat Liuius. Atque hunc numerum uterque noſtrum tuetur. tu quidem ex Liuii, & Dionyſii ſententia, ego ex Liuii tantum. Neque enim ipſe attendis, ſi annum, quem tu numeras CCXLIIII, Dionyſius

nyſius

nyſius CCXLV, quem tu CCLIX, ille CCLX, quem tu CCLXIX, ille CCLXX appellat, eum demum quem tu CCCX nominas, ex eius eſſe ſententia CCCXI nominandum. Quod autem hunc annum à me CCCIX numerari apud Liuium arguis, iniuſtiſsime mehercule facis. qui enim poſſum eum CCCIX uocare, ſi ſequentes Liuianos annorum numeros tueri uolo? Patet hoc ex mea Chronologia. patet etiam ex eo, quod tu me inter CCCI, & CCCX incertum annum interieciſſe inſimulas. ſi ergo interieci annum, cur ad numerum hunc CCCX non perueni? quem tamen cur interiecerim, ſatis noſti. Dices, ſeruaſti in Liuiana, non ſeruaſti Capitolina ſumma conſtituenda. diuerſa ratio eſt. Liuius enim tres annos Xuiris ipſis attribuit. at uero L. Valerio, & M. Horatio conſulibus duos. Ita fit, ut tribuni militares ibi anno CCCIX ſint, hic anno CCCX. quod, ut planius intelligatur, ſubſcribam omnes has annorum deſcriptiones.

Capitolina deſcriptio.

CCC. Sex. Quinctilius Sex. F. P. N. Varus.
P. Horatius Tergeminus.

301 P. Sextius Q. F. Vibi N. Capitolinus.
T. Menenius T. F. Agrip. N. Lanatus.

302 Ap. Claudius Ap. F. M. N. Craſsinus.
T. Genucius L. F. L. N. Augnrinus.
Decemuiri primi in locum conſulum facti.

303 Decemuiri ſecundi.
Iidem decemuiri in hunc annum continuarunt. quibus abdicare coactis in eius locum facti ſunt coſ.

304 L. Valerius Poplicola Potitus.
M. Horatius Barbatus.

305 Lar Herminius.
T. Virginius.

306 M. Geganius.
C. Iulius.

T. Quin-

307	T. Quinctius.	
	Agrippa Furius.	
308	M. Genucius.	
	C. Curtius.	
	A. Sempronius.	
309	T. Clœlius.	Tribuni mil. cons. poteſtate. primi.
	L. Atilius.	
310	M. Geganius.	
	T. Quinctius.	

Mea Liuiana.

299	Sex. Quinctilius.	P. Curiatius.
300	T. Menenius.	P. Seſtius.
301	Ap. Claudius.	T. Genucius.
	Decemuiri conſulares primi.	
302	Decemuiri conſulares ſecundi.	
303	Decemuiri conſulares tertii.	
304	L. Valerius.	M. Horatius.
305	Iidem conſules uidentur continuaſſe in hunc annum.	
306	Lar Herminius.	T. Virginius.
307	M. Geganius.	C. Iulius.
308	T. Quinctius.	Agrippa Furius.
309	M. Genucius.	C. Curtius.
	A. Sempronius.	
310	T. Clœlius.	Tribuni militares primi.
	L. Atilius.	
311	M. Geganius.	T. Quinctius.

Robortelliana.

300	Sex. Quinctilius.	P. Curiatius.
301	T. Menenius.	P. Seſtius.
302	Ap. Claudius:	T. Genucius,

Decemuiri

	Decemuiri conſulares primi.	
303	Decemuiri conſulares ſecundi.	
304	Decemuiri conſulares tertii.	
305	L. Valerius.	M. Horatius.
306	Lar Herminius.	T. Virginius.
307	M. Geganius.	C. Iulius.
308	T. Quinctius.	Agrippa Furius.
309	M Genucius.	C. Curtius.
	A. Sempronius	
310	T. Clœlius.	Tribuni milit. cos. pot. primi.
	L. Atilius.	

Quorſum hæc? ut intelligas, te, ſi faſtos Capitolinos ſequi auctores uelis, non poſſe tribunos militares in annum CCCX conferre. Nam, ut dixi, illi duos tantum annos dant Xuiris, tu Liuium ſequutus tres conceſsiſti. non eſſe autem tibi annum CCCIIII decemuiris, ſed Valerio, & Horatio cos. tribuendum, ex eo diſcere potes, quod in triumphalibus tabulis Capitolinis conſules illi ſcribuntur triũphaſſe anno ipſo CCCIIII; Horatius quidem VII K. Sept. Valerius uero Idibus Sext. niſi forte eximia tua iſta arte lapides etiam illos corrigas, aut eos conſules ante conſulatum triumphaſſe exponas. quo nihil peruerſius. Si ergo Valerius, & Horatius conſules triumpharunt menſe Sextili anno CCCIIII, quo tempore idus Maiæ ſolennes ineundo conſulatui erant, profecto ſi diligenter annorum rationem ſubduxeris, tribunos militares primos niſi in annum CCCIX coniicere non poteris. niſi forte & tu continuaſſe in alterum annum cõſulatum eos uolueris. quod nec concedis, nec concedi in faſtis Capitolinis oportere exiſtimo. immo uero anno CCCIX ſunt collocandi, ſed C. Iulii III, & L. Virginii II conſulatus, cuius auctores multi ſunt, non eſt à te poſtea omittendus. Quam lynceus ergo ſit oportet, qui annorum deſcriptiones inſtituere uelit, & ut Capitolina ſumma nullo modo cum Liuiana congruere poſsit, et ut eam ipſe non intellexeris, iam uides. Sed pergamus ad alia. Cum ergo ſummus mihi tecum ſit in Liuiana Chronologia concinnanda in anno tribu-

norum militarium numerando conſenſus, (nam uterque eum CCCX uocat) quæres fortaſſe, cur, ſi in trecenteſimo decimo anno conuenimus, in reliquis deinceps annis diſcrepemus? nimirum, quia tu alios annos tollis, alios addis, idq; contra Liuii, quam aſſequi non potes, ſententiam. audi autem quo modo. Anno CCCXIX conſules ſunt apud Liuium L. Iulius II. L. Virginius. Eoſdem ego in annum CCCXX refectos eſſe ſcribo ex Liuii, & Caſsiodori ſententia, quos tu tranſcendis. Verba Liuii ſunt hæc. Eoſdem conſules inſequenti anno refectos Iulium tertium, Virginium iterum apud Macrum Licinium inuenio. Valerius Antias, & Q. Tubero M. Manlium, & Q. Sulpicium conſules in eum annum edunt. ceterum in tam diſcrepanti editione & Tubero, & Macer libros Linteos auctores profitentur. neuter tribunos militum eo anno fuiſſe traditum à ſuperioribus antiquis diſsimulat. Licinio libros haud dubie ſequi Linteos placet. et Tubero incertus ueri eſt. ſed inter cetera uetuſtate incomperta hoc quoque in incerto poſitum. Hos ergo conſules tu præteris, quia Liuium exiſtimas his uerbis hunc omnino conſulatum damnaſſe, cum tamen Liuius non tam de magiſtratibus huius anni, quàm de nominibus ipſorum magiſtratuum ambigat, neque pro certo horum neminem fuiſſe in magiſtratu affirmet, ſed qui potiſsimum fuerint, parum ſibi conuenire dicat. Fuiſſe autem aliquot ex iis, quos nominauit, declarat Caſsiodorus, qui Macrum ſequutus in hunc annum C. Iulium, ut ego, & L. Virginium conſules edit. declarant faſti Siculi Græci, qui Tuberonem & Antiatem ſequuti Capitolinum Manlii, & Camerinum Sulpicii cognomen in hunc annum profitentur. declarat Diodorus, qui in tertiam diſcedens ſententiam tribunos in hunc annum militares nominat, M. Manlium, Q. Sulpicium, & Ser. Cornelium. Adde, quòd ſi hunc annum tranſcendas, ſerpet hoc erratum longius. neque enim Romam anno CCCLXV captam eſſe unquam efficies, quod ſcribit Liuius; neque L. Valerii Potiti, & M. Manlii Capitolini conſulatum in annum centeſimum decimum nonum poſt reges exactos coniicies, quod libro primo ſcriptum reliquit Dionyſius. quæ omnia mea ſumma cuſtodiuntur, tua uero penitus euertuntur.

Reprehendit deinde ille me, quòd ad A. Cornelium Coſſum II. et Cn. Domitium conſules ſignauerim in Faſtis numerum CDXX. cum fuerit ſignandus ad priorem uerſum: HOC ANNO SINE COS. RESP. FVIT. atque adeo cæcus eſt, ut non librarii id uitium eſſe perſpiciat, atque extremo libro, ubi librariorum errata eiuſmodi aliquot emendata ſunt, ſatis plane correctum uideat. id quod ego uel imprudentiæ, ſi non uidit, uel improbitatis, ſi ſe uidiſſe diſsimulat, eſſe exiſtimo.

Cum ergo annum ille inuito Liuio demat, quem ego retinuerim, hinc fit, ut L. Papirii Curſoris V, & C. Iunii Bruti II conſulatum in annum coniiciat ille CDXL, ego CDXLI. atque ut neceſſario Liuiana ſumma diſtet à Capitolina. nam in Faſtis illi conſules in annum CDXL incurrunt.

Suſtulit igitur annũ unum, quem ego retineo. non eſt ſatis. eximit alterum. nimirum Interregnum, quod ego in Liuiana Chronologia in annum CCCXXXIIII retuli, auctore ipſo Liuio, qui ait: Cum maior pars anni per nouos tribunos pl. & aliquot interreges certaminibus extracta eſſet. et paulo poſt. Mugillanus interrex obtinuit, ut tribunicia comitia haberentur. Hoc autem interregnum ſine pernicie omnium numerorum, qui deinceps in nominandis annis à Liuio uſurpantur, præteriri non poteſt. Cur autem id in Faſtis omiſerim, alia ratio eſt. nam in Faſtis dictaturæ multæ, quarum rationẽ nullam in numerandis annis habuit Liuius, obſeruãtur, atq; interponuntur.

His annis eximendis cum ſe nihil aſſequi uideat, deinde ſe ad reprehendendum Liuium confert, qui quodam anno tribunos octo militares ediderit, atque in eo deceptus ſit. neque attendit, rem illam à me primum in Faſtorum cõmentario plurimis uerbis eſſe demonſtratã, &, ſi ita oportuit, ſatis exagitatam.

Qua re expoſita ita addit: Anno CDXX Interregnum
» fuit peſtilentiæ cauſſa. nec uerum eſt, quod ſcribit Sigonius de
» eo Liuium non eſſe locutum. quid enim apertius his uerbis?
» Et quia peſtilentia inſecuta eſt, uelut omnibus eo uitio conta-
» ctis auſpiciis res ad interregnum rediit. Vide quàm inique facias Robortelle. Ego ne enim Liuium de eo interregno non eſſe loquutum ſcripſi, cum eius interregni in Chronologia Liuiana conſtituenda rationem reddens ita ſcripſi? Liuius id ip-

ſum, quod facimus, & ſi non aperte, at ſubobſcure tamen ſigni ficare uidetur. Cur ſubobſcure Robortelle? quia non aperte aut annum illum, aut anni illius maiorem partem, ut ante, per interreges eſſe extractam ſcribit. Duos ergo annos ex mea Chronologia Liuiana exemiſti, qui ſunt reponendi, tres deinde interſeris, qui nullo pacto ſunt obſeruandi. Hæ ſunt tres dictaturæ ſine conſulibus, quarum habendam eſſe rationem in faſtis Capitolinis probaui, in Liuianis non probo. quæris qua cauſſa? quia ex uerbis Liuii nihil tale erui poteſt. una eſt ergo dictatura L. Papirii Curſoris anno CDXXIX; de qua ita Liuius: L. Furium conſulem, cui Samnium prouincia euenerat, morbo implicitum fortuna bello ſubtraxit. iuſſusq; dictatorem dicere, rei gerendæ cauſſa dixit L. Papirium Curſorem. altera eſt item L. Papirii Curſoris anno CDXLIIII. quem Liuius ſcribit dictatorem cum C. Iunio Bubulco magiſtro equitum dictum Q. Fabio, & C. Marcio cos. quod res non ſatis proſpere à C. Marcio cos. in Samnitibus eſſent geſtæ. tertia eſt anno CDLII M. Valerii Corui. de qua Liuius: Multiplex deinde exortus terror. Etruriam rebellare nunciabatur. Itaque propter eum tumultum dictus M. Valerius Maximus dictator magiſtrum equitum ſibi legit M. Aemilium Paullum. et paulo poſt: Prœlio ab dictatore commiſſo fractæ iterum Etruſcorum opes. dictator triumphans in urbem rediit. conſul ex dictatura factus M. Valerius. An uero tibi uidetur Robortelle his uerbis Liuius dictatores hos per annum ſine conſulibus fuiſſe dicere, an eos in aliorum, ut ad ſolebat, conſulatu dictaturam geſſiſſe? at ei credo uerba deerant, quibus hoc exprimeret, ſi ita ſenſiſſet. Non ne attendis, ſi trium horum annorum rationem habeas, reliquos omnes, qui apud eum ſequuntur, numeros eſſe peruertendos? et alios annales Liuium, alios faſtorum Capitolinorum auctores eſſe ſequutos, atque omnino ipſos inter ſe diſcordare non ſentis? Caute autem, immo callide Robortellus, cum ſe in tota hac de dictaturis Liuianis ratione nutantem, ac claudicantem ſentiret, ſtatim, ut aliquo inſigni præcepto aliò lectoris mentem auerteret, fragmenta illa lapidum Capitolinorum præpoſtero ordine eſſe in Capitolio collocata adiecit. nec uidet, id ipſum à me primum, uel ipſomet teſte eſſe

demonſtratum,

demonſtratum, atque in Faſtorum cōmentario confirmatum.

His rebus expoſitis concludit ſummam annorum Liuianorum, & Capitolinam eandem eſſe uſque ad annum CDLXXI. quas ego longe diuerſas inter ſe eſſe contendo. Vter autem noſtrum eſt uerior? nimirum ille, qui numeros Liuii cuſtodierit, non ille, qui ut eò perueniat, quò uelit, eos omnino labefactarit. Dixi ante Liuium ſcribere ſexto & triceſimo anno poſt primos tribunos pl. decem tribunos eſſe factos. is numerus à me conſeruatur, ab illo euertitur, ac octauus & triceſimus ex coniectura reponitur. Prodit item Liuius anno ab V. C. CCCLXV Romam eſſe captam. eo numero nihil ad meam ſummam poteſt eſſe conuenientius, ad Robortelli nihil ineptius, qui CCCLXIII emendare cogetur. Idem Q. Seruilio, L. Genucio cos. Camillum annos poſt Romam captam XXV mortuum refert. recte ad meos calculos: at ille XXI reponit. Idem annum, quo M. Fabius Ambuſtus III, & T. Quinctius conſulatum geſſerunt, poſt urbem captam XXXV numerat, Ro bortellus XXXI. quanquam in eo etiam peccat Robortellus, qui hoc ſcribi à Liuio ait in conſulatu M. Fabii Ambuſti, & T. Quinctii, cum id prodat in conſulatu C. Sulpicii Petici, & M. Valerii Poplicolæ. atque ita numeru s ille ad meam rationē conueniat. Idem in conſulatu Q. Fabii V, P. Decii IIII. ita ſcribit: Superſunt etiam nunc Samnitium bella, quæ continua per quartum iam uolumen, annumq́; ſextum, & quadrageſimum M. Valerio, A. Cornelio cos. qui primi Samnio arma intulerunt, agimus. Quo numero nihil ad meam ſummam poteſt eſſe aptius, quia tres illas dictaturas præterii, eum Robortellus adeo incertus ſententiæ eſt, ut quadrageſimum octauum, uel quadrageſimum nonum reſtituendum putet, eosq́; numeros à librariis, & à Caſsiodoro corruptos exclamet. Idem Liuius libro XXXI Ap. Claudium conſulem primum Pœnis bellum intuliſſe ſcribit anno, ut in manuſcriptis libris eſt, CDLXXVIII. quod ego leui mutatione CDLXXXVI, V in X, II in V uerſa lego. ille CDLXXXVIII. In epitomis Liuianis Ludi Terentini anno quingenteſimo altero ab V. C. facti dicuntur, i. ut Cenſorinus, auctore Liuio, ait, P. Claudio, L. Iunio cos. Item tertium bellum Punicum cœptum eſſe anno ſexcenteſimo altero, id eſt

id eſt L. Marcio, M' Manilio cos. nihil melius poteſt eſſe, ſi me ſpectes, nihil fœdius, ſi illum. nam quingenteſimum quartum, & ſexcenteſimum quartum reponit. Dionyſius libro ſecundo, diuortium, quod nullum intra quingentos uiginti annos factum fuerat, primum factum fuiſſe prodit M. Pomponio, C. Papirio, cos. eumq; annum Gellius lib. XVII, DXIX uocat. recte ſi ad meos calculos reuoces, ſi ad Robortellianos, non item. nam is annus in Faſtis eſt DXXII. P. Valerii, & M. Atilii conſulatum Gellius lib. IIII. cap. III in annum ab urbe condita coniicit DXXIII, Liuium credo ſequutus, at hic noſter ex Faſtorum auctoritate, in annum DXXVI. Liuius conſulatum P. Galbæ, & C. Cottæ in annum confert quingeſimnm quinquageſimum. congruenter ad meam ſummam. num creditis ita ad Robortellianam? non certe. ille enim quinquageſimum tertium reponit. P. Africani conſulatum alterum in annum transfert Liuius, ut uulgo mendoſe legitur, DVIII. quem numerum ego V in L, & II in V uerſis corrigo DLVI ille multo alienius DLIX. Quamobrem, quod ille quærit, cur ego in faſtis Capitolinis Q. Fabium, & P. Decium conſules repoſuerim, è Liuianis autem ipſum Caſsiodorum ſequutus exemerim, iam quærere deſinet, cum non eandem eſſe ſummæ utriuſque rationem intellexerit, neque omnes omnium calculos ad unam normam tanta cum librorum pernicie referendos eſſe cognouerit. Hæc pauca in hoc libro libuit notare. mitto reliqua, quæ aut ita uana ſunt, ut nullo, aut ita aliena, ut alio loco uideātur eſſe refutāda, quale illud eſt, quod opponit de duobus Liuii locis à me corruptis. Ex his autem paucis ſatis intelligi poſſe arbitror, quid præſtare nouæ hic huius artis auctor in ratione literarum reſtituenda poſſit. qui ut Liuianam annorum ſummam colligeret, totum ſibi Liuium ante perdendum eſſe exiſtimarit. Atque hic tamen, cum eiuſmodi ſit, audet Liuium à ſe emendatum, & nouam in eum Chronologiam profiteri, meq; ſæpius imperitum, ac nullo iudicio præditum appellare. Quem tu imperitum tandem Robortelle uocas? ſi qui nihil, niſi ex uerbis auctorum profert, quem peritum dicemus? quem tu iudicio carere clamas? ſi qui nihil temere, nihil ſine ratione facit, quem iudicioſum uocabimus? an qui Caſsiodorum contemnit, Gellium corrigit, Liuium emendat?

mendat? emendat? immo pro libidine corrumpit, ac deprauat? ut uerifimile eſt omnes Liuii numeros, quos ego incolumes tueor, uitioſos eſſe? ut periculoſum eſt eos mutare? ut temerarium aduerſantibus omnibus libris ex ingenio emendare? quid eſt demum aliud hoc facere, niſi praua licentia omniū literarum lumen extinguere, omnem prorſus antiquitatis fidem euertere? Ita ne uero Robortelle? hæc tuæ ratio diſciplinæ eſt, ut ex literis Latinis Liuianam hiſtoriam, tanquam ſolem è cælo tollas, ut rerum geſtarum tempora confundas, ut præclaram annorum ſeriem labefactes, atque peruertas? An uero ſi tibi ſenatus poteſtatem Liuii interpretandi Robortelle dedit, etiam euertendi dedit? ab alio ſenatu hæc tibi facultas poſtulanda eſt, in quo & ipſe ſententiam dico, teq; id facere me non conceſſurum, tibi multo ante denuncio. Etenim, quantum potero, gratia, atque auctoritate S. C. in meam ſententiam faciundum curabo, non ut ne cuiquam, ſed ne uni tibi aut Liuium, aut quenquam ſcriptorem alium liceat emendandi cauſſa ulla ratione tractare. Eſt enim ſatis ab omnibus intellectum, antiquitatem Romanam minus robuſtum emendatorem te ipſo Robortelle deſiderare.

IN

IN LIBRVM DE ARTE CORRIGENDI.

Emendationes aliquot Liuianæ defenſæ, Plinii, & Quinctiliani, & Liuii aliæ reprehenſæ.

FRANCISCVS Robortellus in libro de arte corrigendi, ubi qualis eſſe debeat optimus librorum corrector oſtendit, ſeq; ipſum glorioſius quam par eſt, deſcripſit, tum in me acerbius, quàm modeſtiæ ſuæ conueniebat, inuehitur, his uerbis: Primum igitur illud ſtatuamus, in hac noſtra arte, requiri infinitam quandam eruditionem in eo, qui ſe emendatorem librorum dici cupit. multa legerit oportet, multa cogitarit, multa audierit, multa triuerit uſu, recentiores etiam euoluerit. contingit enim, ſi id non fecerit, ut eadem dicat, & ſcribat, quæ alii, ut noua eſſe putet, quæ ſunt uetera. ut qui M' primo Manium (quod prænomen eſt ueterum Romanorum) ſignificare ſe deprehendiſſe, ac declaraſſe iactant. Nam P. Conſentius R. uir clariſsimus, ſenator enim fuit, in ſua grammatice de ea re ita loquutus eſt. Eademq; prænomina aut una litera ſignificantur, ut P. aut duabus, ut Cn. & Sp. aut tribus, ut Ser. & Man. id eſt Manius, quod & M̄ linea ſuperpoſita ſcribitur. Notat igitur in eo me Robortellus, quòd Manium una litera M', linea iſto modo inciſum ueteres expreſsiſſe, ut rem nouam tradiderim, quæ tamen à P. Conſentiæ ſenatore memoriæ prodita ſit. Ego uero cum eius prænominis notam multis iam ante ſæculis ex libris ueterum excidiſſe animaduerterem, Capitolinis faſtis, & nummis ueteribus argenteis ducibus, eam reuocaui, dixiq; me in eo antiquam notam Latinæ linguæ reſtituiſſe, eaq; ipſa re hiſtoriam Romanam, quæ magnam iacturam fecerat, ſubleuaſſe. Robortellus autem

id

id mihi in maledicto obiicit, quaſi uero ego dixerim, hoc nemini ueterum fuiſſe cognitum. Etenim ſi hæc huius prænominis nota antiqua fuit, Faſtis, numinis, & P. Conſentio ſenatore auctoribus, eaq; cum poſt temporum diuturnitate extabuiſſet, à me hoc primum tempore reſtituta eſt, quid eſt, quod ille dicat, Recentiores euoluendos eſſe, alioquin eadem dicturum, & ſcripturum, quæ alii, & noua putaturum, quæ ſunt uetera? quos tandem recentiores appellat? an ſemetipſum, an Conſentium? ſi ſe, ubi hoc ipſe docuit? quando ipſe aut Manii prænomen, aut Manii prænominis notam ne in quiete quidem uidit? et quidem id facere, ſi Conſentium legerat, debuit. ut in libro de nominibus hoc traderet potius, quàm ut ſcriberet Tiberii prænomen unica litera T. ab antiquis ſignificatum. in quo à me aliàs admonitus obmutuit, ac ne hiſcere quidem potuit. Si Conſentium, dicat, quo tempore uixerit, cuius memoriæ æqualis fuerit, quibus ipſe temporum finibus recentiores ab antiquis diſtinguat. Si hoc non faciat, ſaltem doceat, cur ipſe uir diligentiſsimus T. Tiberium ſignificare ſcripſerit, Manium M litera inciſa notatum prætermiſerit. Si illud nouũ erat, quis prodidit? ſi hoc uulgatum, quis præter ueterem grammaticum Conſentium literis conſignauit? At hoc fortaſſe dictum eſt ab eo in hoc libro cupidius, præſertim in Sigonium, à quo ipſe ſe conuicio laceſsitum profitetur. illud certe in eodem libro in Henricum Stephanum iuuenem optimum, Roberti Stephani
„ eruditiſsimi uiri filium, moderatius. Perridiculus, inquit, eſt
„ is, qui nuperrime editis quibuſdam inſulſi hominis Græci luſi-
„ bus Anacreontis odas eſſe ſcribit, hoc utens argumento, quòd
„ in cortice eſſent deſcripti, ut hac ratione ſcilicet nobis impo-
„ neret. et illud in M. Antonium Muretum uirum doctiſsimum
„ aliquanto modeſtius. Caſtigaui ego, inquit, & quidem iure, ni
„ fallor, quendam, qui nuper Horatium emendare fruſtra cona-
„ tus eſt. nam ubi libro tertio Odarum ait, ad Faunum ſcribens,
„ Vacat ocioſo cum boue pagus, emendat ſic, & legit: Vacat o-
„ cioſo cum boue pardus. quaſi in Italia pardi uſpiam ſint. Nam
„ Plinius lib. VIII. cap. XVII in Africa, & Syria tantum naſci
„ ſcribit; & tamen manuſcriptum, & antiquiſsimum uocat li-
„ brum ad ſe Patauio miſſum à quodam Luſitano. proferat quæ-

„ ſo librum hunc, ut uideamus, qualis ſit. uix riſum tenebimus, ſat ſcio. Ex his uerbis modeſtiam eius perſpiciunt omnes cum in Muretum, tum in Achillem Statium Luſitanum, uirum ingenii, atque doctrinæ gloria florentem. quem ipſe quondam honoris ſui cauſſa auditorem ſuum appellare ſolebat, cum magiſtrum iuſtius, ac ſtudiorum ſuorum adiutorem nominare deberet. nunc quàm uere hoc de Mureto ſcribat, uideamus. ſic loquitur Muretus. Feſtus in pratis uacat ocioſo cum boue pagus. Nihil uideo eſſe cauſſæ, cur quicquam hoc loco mutetur. in Achillis tamen Statii libro ita legitur. Feſtus in pratis uacat ocioſo cum boue pardus. idq́; non alienam ſententiam habet ab eo, quod ſtatim ſequitur: Inter audaces lupus errat agnos. An igitur Henricus etiã, an Muretus te iniuria prouocarunt ea, ut eos ita tractares? Neque uero æquo etiã animo ferre poſſum, Vincentium Madium clariſsimum philoſophiæ Italicæ lumen, atque inſigne omnis uirtutis exemplum ab eo ita deſpici, ut mendacii eum etiam tanquam nebulonẽ quendam arguere an-
„ ſus ſit. inquit enim: Quare non ſine riſu miratus ſum ſuperio-
„ ribus annis Vincentium Madium Brixianum philoſophum in
„ ſuis annotationibus in Poeticam Ariſtotelis dicere auſum, ſe-
„ cus legi in Mediceo libro Florentiæ, ac ego teſtatus fueram,
„ uerba illa, quæ ſunt pagina 1. οἱ μὲν χρώμασι, καὶ σχήμασι, ἕτεροι δὲ διὰ
„ φωνῆς. Ego in Mediceo libro ita legi dixi. Madius Simonis Por-
„ tii teſtimonio utens, ait, in eodem libro, quo ego ſum uſus, le
„ gi. τῇ φωνῇ. Id ſi uerum eſſet, non laboraremus, & ego, opinor,
„ uidiſſem, qui libros eos, cum in Hetruria eſſem tunc, & ope-
„ ram nauarem in Academia Piſana potentiſsimo, & optimo Du
„ ci Florentiæ Coſmo, ſæpe inſpectaui, & euolui. Sed aliter ſeſe
„ res habet. nec Portius philoſophus ſummus, & optimus uir
„ unquam ad illum ſcripſit. Nam cum per literas eſſem cum eo
„ conqueſtus, ſcripſit ad me, ſe nihil tale unquam dixiſſe, aut ſcri-
„ pſiſſe. Præterea Henricus Matheſius Medicus, uir doctiſsimus,
„ Portii familiaris, ſuis literis poſtea idem mihi ſignificauit. Qua-
„ re non eſt, quod miretur Madius, ſi ego illius obtrectatione ne
„ tantillum quidem moueor. Videat ipſe, ſi in meis commenta-
„ riis, qui ſuperiore anno iterum Baſileæ impreſsi fuerunt, ali-
„ quid immutaui, quod iure ab eo fuerit reprehenſum. et ſubo-

„ doretur diligentius, quid docti uiri de ſuis annotationibus, &
„ commentariis meis ſentiant, quidq; iudicent de tota re. nam
„ & totidem uerbis deſcripſit quàm plurima de meo commenta-
„ rio, & ueterum loca eadem recitauit, quæ ego protuleram. Il-
„ li autem uenire in mentem ne auctorum quidem ipſorum nomi
„ na potuiſſent, quos nunquam legit, nec attigit. cum uix græcis
„ literis ſit tinctus, nec eam notionem rerum unquam parare ſibi
„ ſtuduerit, in qua ego omnem ætatem conſumpſi. Notat igitur, ut dixi, mendacii Madium uirum certiſsimum, inſcitiæ doctiſsimum, leuitatis grauiſsimum. et à quo iuſtiſsime in primis tribus Poeticæ uerſibus exponendis pluribus in locis reprehenſus eſt, ei hanc refert gratiam, ut falſum, ut imperitum, ut leuem hominem dicat. Scilicet tu hanc defenſionem Robortelle uir erudiſsime comparaſti aduerſus ea, quæ Madius tibi uitio uertit, ut putes ſatis eſſe dixiſſe, te nihil ex iis, quæ Madius iure reprehendit, mutaſſe? Attendite uos dialectici, atque philoſophi Gorgiam noſtrum Robortellum, ut argute argumentetur. Madius iure reprehendit Robortellum, Robortellus iure reprehenſus non mutauit ſententiam, ergo recte Robortellus, imperite Madius. an uero Robortelle, quia iuſte reprehenſus à Madio non mutaſti ſententiam, es laudandus, an, quia non mutaueris, iterum grauius accuſandus? quanquam quid dico, aut potius, quid tu dicis, te iure à Madio reprehenſum non mutaſſe ſententiam? cum in priore tui commentarii editione ſcripſeris, Ariſtotelem proponere de fabula, & partibus fabulæ: partes autem fabulæ numeraris mores, ſententiam, dictionem, melodiam, apparatum, item prologum, epiſodium, choricum, exodum; atque in eo à Madio (nihil enim dici peruerſius poterat) iure reprehenſus, qui partes eas, non fabulæ, ſed poeſeos eſſe probauit, mox totum id ex poſteriore Baſilienſi editione exemeris, ſententiam non mutaſti? cum fabulæ primum partes has eſſe dixiſſes, mox Tragœdiæ repoſueris, ſententiam non mutaſti? Nunc audi, an ipſe recte dialecticis ſim imbutus. Robortellus iure à Madio reprehenſus mutauit ſententiã, ergo Madius, uir doctiſsimus, Robortellus homo, non dicam, imperitus, quis enim minus? ſed ſi fateatur, modeſtus, ſi inficietur, nimium ſui ſtudioſus. quid hoc argumento poteſt fingi melius?

 Sed

Sed omittamus alios, ad nos redeamus. Non fuit autem alienum, quemadmodũ ipſe ſe erga alios geſſerit, demonſtrare, ut cum mores eius indicauerimus, mitius à nobis multo, quàm dignum fuit, omnes reſponſum eſſe cognoſcant. Ignoratione,
„ inquit, rationis ueterum in ſcribendo labi aliquis poteſt, ut la-
„ pſus eſt Sigonius, qui putat apud Liuium ubique legendum Cru
„ ſtomerium, & Cruſtomerinos. attendite, quia, inquit, apud
„ Alicarnaſſeum κρυςομέριον, & κρυςομερινοὺς uideo ſemper ſcribi. im-
„ peritus hic ignorat Græcos certam rationẽ ſequutos in dictio
„ nibus Romanis uertendis. Longum eſſet, ſi ſingula nunc uellem
„ perſequi. ſed quatenus ad rem propoſitam ſpectat, quotieſcun
„ que erat latina dictio uertenda in græcam, quæ literam habe-
„ ret V longum, uertebant in ου, ſi autem V breue eſſet, in ο μικρόν.
„ Hinc uideas apud eundem ῥοτόλυς dici Rutulos, κορατίυς Curatios.
„ quod autem in Cruſtumerii nomine V ſit breue, Virgilii teſti-
„ monio probatur. ait enim, Ardea, Cruſtumeriq́;, & turrigeræ
„ Antemnæ. et Νομᾶς Numa. Virgilius idem lib. IX. Serranoq́;,
„ Numaq́;. Atque hæc quidem, ut modeſte in me Robortellus ef-
„ fundat, omnes uident, ut autem uere, nunc accipiant. Mea, ubi hac de re egi in ſcholiis Liuianis, hæc uerba ſunt. Veteres libri habent Cruſtomini. Dionyſius, Plutarchus, Stephánus κρυςομέριον, κρυςομερινοὺς uocant. Tu, ſi literas calles, Robortelle oſtende, ex his uerbis elici poſſe, me uelle, aut ubique legi Cruſtomerium, aut damnare Cruſtumerium. tum ego tibi oſtendam, non ſolum Cruſtumerium, quod ego non reprehendi, ſed Cruſtomerium, quod tu improbaſti, dici poſſe. Primum enim eſt librorum ueterum, ut dixi, auctoritas. cum ueteres dico, non impreſſos quondam, ſed manuſcriptos dico, quos multos inſpexi ex bibliothecis ſumptos Diui Ioannis de Verdaria Patauii, Diuorum, Marci, Antonii, Ioannis, & Pauli Venetiis, atque multorum amicorum. memini autem hanc ſcripturam eſſe libri potiſsimum, quem mihi Auguſtinus Gadaldinus, medicus græcis, & latinis literis egregie eruditus, dedit. quam cum nũc quærerem, eam etiam in uno, quem tum non uideram, M. Antonii Mureti, reperi, Mureti inquam illius tui, cui pardum Horatianum oppoſuiſti. Quod cum ita ſit, quis mihi iure ſuccenſere poteſt, cum priſcorum librorum ſcripturam græcorum au

ctoritate

ctoritate munitam in medium profero? præſertim uero cum ea grammaticorum etiam ueterum grauiſsimo teſtimonio fulta ſit, qui literas o, & u eam inter ſe ſocietatem habuiſſe, aſſerunt, ut multas uoces antiqui promiſcue modo per o, modo per u pronunciarint. Sic enim loquitur Quinctilianus, non grammaticus ſolum, ſed rhetor etiam nobiliſsimus, lib. primo
,, cap. de literis. Quid o, & u permutatæ inuicem? ut Hecoba,
,, & Notrix, & Culchides, & Pulyxena ſcriberentur. ac ne in Græ
,, cis id tantum notetur, Dederont, & Probaueront. et Victo-
,, rinus de orthographia: Noſtri, ut apparet ex libris antiquis fœ
,, derum, & legum. qui etiam ſi frequenti tranſcriptione aliquid
,, mutarunt, tamen retinent antiquitatem. Nam o non ſolū pro
,, breui, & longa, ſed etiam pro V poni, ut pro populus popolos,
,, pro piaculum piacolon, pro huic hoic, pro funus fonus. item alia multa. et Priſcianus libro primo. V quoque multis Italiæ populis non erat in uſu, ſed è contrario utebantur o. unde Romanorum quoque uetuſtiſsimi in multis dictionibus loco eius o poſuiſſe inueniuntur, poblicum pro publicum, quod teſtatur Papirianus de orthographia. polchrum, pro pulchrum, colpam pro culpam dicentes, & Hercolem pro Herculem. Ac ne hoc uſurpatum exiſtimes Romulo tantum, aut Numa regnante, Auguſtus hoc etiam obſeruaſſe à Victorino traditur, qui patrio caſu domos pro domus dixit, & alii, qui quoius, & quoi, pro cuius, & cui protulerunt. in faſtis etiam Capitolinis Auguſti tempore inciſis, uel certe Tiberii, uidemus eſſe Poblicium, & Poplicolam, quos alii Publicium, & Publicolam; item Poblilium, & Publilium, item Scæuulam, quem alii Scæuolam. Flouium pro fluuium ego etiam legi in exemplo tabulæ æneæ antiquiſsimæ. Si ergo tot uoces tam o, quàm u receperunt, cur nō etiam Cruſtomerium inter eas referre poſſumus libris præſertim Liuianis ueteribus atteſtantibus? Nam T. Liuium ipſum adeo antiquitate delectatum ſcribit Quinctilianus, ut Sibe, & Quaſe eum dixiſſe, ſe ex Pediano comperiſſe affirmet. At quàm modeſte Robortellus me arguit? Imperitus hic, inquit, ignorat græcos V breue per o uertiſſe, ut Dionyſiū ῥοτόλους, κοριατίους, νομᾶν. pro Rutulis, Curiatiis, Numa. Male uerſatus es in Græcis annalibus Robortelle, & tamen, cū hæc ſcripturus eſſes, eos ſtudio-

ſe

ſe euoluere debuiſti. Lege Strabonem lib. V. ſemper φυτέλας ab eo ſcribi inuenies. lege Plutarchum in Parallellis, & Zonaram lib. II. κυριατίως reppeties. lege Plutarchum in Numa, νοῦμαν ſemper, nunquam νομᾶν ab eo ſcribi cognoſces. Dio ἰοβᾶν ſcripſit, eundem à Strabone lib. VI. & XVII ἰοῦβαν appellari deprehendes. quid? Νομαντίαν, & Νουμαντίαν urbem à Iuba hiſtorico dictam eſſe apud Suidam inuenies. Iam credo te uidere, ut præclaræ tuæ iſtæ regulæ iaceant, & uter noſtrum imperitior ſit, ego qui Cruſtumerium non improbaui, an tu, qui Cruſtomerium reprehendis.

Sed demus hoc ueteri neceſsitudini, ut Robortellus etiam ex meis ſcriptis aliquam ſententiam colligat, quam non habuerim, ut latiorem ei ex petulantia gloriæ campum relinquamus. num ea etiam, quæ nec ſcripſimus, nec attigimus, nec ſomniauimus, ut nobis aſcribat, concedemus? Pergit enim
» paulo poſt ita in me: Ignoratione etiam locutionum, & uetu-
» ſti ſermonis peccari ſolet, ut apud Liuium in epitome libr.
» LVIII, ubi de agraria lege à Gracchis lata loquitur. Sigo-
» nius locum ſe corrigere putans deprauauit. Verba ſunt hæc Li-
» uii. Quoniam eos ad cupiditatem amplam modo ſperandi inci
» tauerat, legem ſe promulgaturum oſtendit. nam eſt legendum,
» amplum modũ: modus enim de agris dicitur. Dic ſodes Robortelle, quo in ſcholio hanc ego correctionẽ ſcriptã reliquerim. aut niſi hoc potes oſtendere, oſtende in eo libro, cui mea affixa ſcholia ſunt, amplã modo legi, cum ampla legatur. Quã lectionem neſcio, cur tu non probare poſsis, hoc ſenſu. Ti. Gracchus, qui plebem ad cupiditatem ampla ſperandi modò, id eſt paulo ante incitauerat, cum ſatis agrorum non eſſet, unde omnibus daretur, ad diuidendam Attali hereditatem ſe conuertit.

Eadem ratione, quo loco ille artem tradit emendandi, ita ut addamus, auferamus, tranſponamus, extendamus, contrahamus, diſtinguamus, copulemus, mutemus, id eſt cœlum terra miſceamus, me accuſat, quod uocem, Non, exemerim, eamq; ipſe reponit, qua de re ego uerbum nullum feci. Inquit autem:
» Additione etiam, Non, emendatur locus lib. III apud Liuium
» pagina 36 ab eodem imperito correctore corruptus. Ecce
» Hernici nunciant, Volſcos, & Aequos, etſi acciſæ res ſint, re-
ficere

,, ficere exercitus, Antii ſummam rei poſitam, Ecetræ Antiates ,, palam concilia facere, id caput, eas uires belli eſſe. ex qua le- ,, ctione pulcherrimus exiſtit ſenſus. nam indigniſsimum uideba- ,, tur, Si Antii, quæ colonia Romana erat ante deducta, ſumma ,, belli eſſet poſita, non Ecetræ, ſicuti ante, ubi hoſtes tantum habitarent. Ego igitur ad hoc tibi reſpondeo Robortelle, primum te iniuſte facere, qui me hunc locum corrupiſſe ſcribas, quem ne attigi quidem. deinde qui eundem ipſe ſane cauſſa audeas immutare. Me non attigiſſe declarant ſcholia, quibus me profiteor, quæ mutaui, omnia eſſe breuiſsime perſequutum. idq; in epiſtola ad Bernardinum Lauredanum, Andreæ filium, iuuenem clariſsimum, his uerbis: Atque hæc quidem omnia cum in unum tandem quaſi corpus magno ſtudio redegiſſem, ac breuibus præterea explicationibus, ne quem fallerem, ratione conſilii, factiq; mei expoſita diligentiam, induſtriamq; in hoc genere meã ſigillatim probaſſem. Quid eſt enim hoc aliud Robortelle, niſi me, quæ correxi, aut aliqua ratione tetigi, omnia ſigillatim in ſcholiis eſſe complexum? Ergo cum hoc ita ſit, tu induces animum, & id quidem ſæpius, ut in me tam intemperanter inueharis, & me peruertiſſe, quæ ne tentaui quidem inſimulabis? atque hinc uolumen illud tuum conſcribes, quod te editurum profiteris, mille & ſexcentorum erratorum, quæ tu ex eo libro collegeris? Non igitur ego hunc locum attigi. quid dixi attigi? immo ne potui quidem. eſt enim integerrimus. Primum enim quæro: ubi legitur, Antii, non Ecetræ? Scilicet hanc tibi tua ars poteſtatem dedit, ut coniectura duce pulcherrimum Liuii ſenſum eiiceres, fœdiſsimumq; tuum induceres? cur non confiteris potius te eius lectionis ſententiam non uidere? ignoras eam. accipe, & quidem, ut tu dicere ſoles, ſenex à puero. Antiates, & Ecetrani Volſci erant. Antiates quidem coloni Romani, Ecetrani uero non item. Volſci autem, cum bellum renouare uellent, Antii ſummam rei poſuerant illi quidem, ſed Antiates, ne ſua conſilia Romanis patefierent, Antii clam fortaſſe, at Ecetræ palam concilia de belli ratione habebant. Non ergo, ut tu ais, Hernici nunciabant, Antii ſummam rei poſitam à Volſcis, non Ecetræ, ſed Antiates non Antii, ſed Ecetræ palam concilia facere. nam cum addit, id caput,

eas

eas uires belli eſſe, de Antiatibus, non de Ecetranis intelligendum eſt.

Ab eadem perſuaſione in eodem libro ita ſcribis: Apud Liuium lib. I. ubi de conſualibus agitur. Solenne notum erat. Sigonius non intelligens locum hunc literam mutat, & legit: Solenne uotum. ignorat ſcilicet ſolenne aliquando ut ſubſtantiuum poni. nam alibi etiam etc. Non eſt, quod labores Robortelle, ut probes ſolenne eſſe, ut tu optime grammatice uocas, ſubſtantiuum. hoc nemini niſi tibi ignotum eſt. qui cum id paulo ante didiceris, facta ex te ipſo de aliis coniectura, præclarum te aliquid mandaturum literis exiſtimaſti, ſi id traderes. Illud tuum erat, mea perlegere ſcholia; nam ſi legiſſes, huius loci mentionem nullam apud me inueniſſes, immo ſi iuſte mecum agere uoluiſſes, hoc reprehenſionis labore ſuperſediſſes.

Ergo tu, quæ ego egregie præſtiti, oratione deprimis quæ nõ ſenſi, ſenſiſsime me ais, quæ non attigi, corrupiſſe me arguis. nõ eſt ſatis. quæ non correxi, & ipſe corrigenda putas, quod ea nõ correxerim reprehendis.

Hic eſt autem locus Plinii, quem tu non ſolum indigne mutilas, ſed me quoque, ſi diis placet, quia tantam licentiam mihi non depoſco, inhumanius tractas. Audiamus uerba tua. Itidem ablatione dictionis corrigitur locus apud Plinium lib. X. cap. XXXVII. ubi loquitur de cognominibus Romanis ductis à naribus, & ait. Hinc cognomina Simorum, Simonum, Silonum. Nimirum Silorum eſt legendum, Simorum, & Simonum deleri debent. inducta enim fuerunt ex gloſſemate (ut nunc uocant) & addita à librariis imperitis. qui, cum eſſet ſcriptum Silorum, non intelligentes Silos dici ſolitos eos, qui repandis eſſent naribus, Simorum emendarunt, locum corrumpentes. mox alii cum ſatis eam emendationem non probarent, ſcripſerunt Simonum, & Silonum. quæ dictiones poſtea omnes in contextum irrepſerunt. Quare reprehendendus eſt Sigonius, qui in lib. de nominibus R. cap. XXVI, quod inſcribitur à corporis partibus, ſtatuit Silos, & Simos à naſo dici, atque de Simis cum afferre uult teſtimonium citat Plinium lib. XI. cap. XXXVII, ubi leguntur uerba illa, quæ ego ſuperius aſcripſi. certe Simos nullus ueterum, qui Latine loquuti ſunt, protulit. nec cogno-

» mentum hoc unquam apud Romanos fuit in uſu, quid igitur
» nugatur Sigonius, uel quis illius non perſpiciat inſcitiam? Hæc tu. Ego contra locum Plinii, ſi uitioſus ſit, in uoce tantum Silonum uitium habere exiſtimo, quod tu ne me quidem ignoraſſe arguis. et Simum, ac Simonem eſſe cognomina, neque ea ex contextu uerborum Pliniano temere, ut tu uis, eximenda dico. Non negas, ut opinor, Robortelle τὴν σιμότητα naſi uitium eſſe. auctor eſt enim in Rhetoricis, & in Politicis Ariſtoteles. illud negas, hanc uocem eſſe à Latinis uſurpatam, aut apud Romanos pro cognomine celebratam. Te autem falſum arguit primum Virgilius auctor linguæ Latinæ, ut puto, non contemnendus, qui ſimas capellas dixit, deinde epigramma, quod eſt in libro Iucundi Veronenſis, quem mihi humaniſſimus uir, Stephanus Magnus, patricius Venetus, his ſtudiis mirifice deditus, commodauit.

L. POSTVMIVS L. ET Ɔ. L. RVFIO FECIT
SIBI ET POSTVMIAE L. ET Ɔ. L. APHAELTAE
CONLIBERTAE SVAE ET PORCIAE M. L. VERACI
SORORI SVAE Q. TALONIVS Q. L. SIMO.

Sed ſit hoc epigramma nullum. dico Simum, & Simonem cognomina fuiſſe auctore Plinio. Hic tu Plinii uerba hac una ratione uitioſa eſſe contendis, quod nuſquam alias hæc apud Romanos cognomina legeris. Ego uero, ſi ridiculam hanc tuam argumentationem eſſe dicam, non eſt cur extimeſcam, ne tibi iniuriam faciam. Tradit aliquid Plinius, id Robortellus negat. ergo falſum eſt, ergo corrigendum, ergo, qui id non faciunt, caſtigandi ſunt? non certe. uidendum eſt enim, an alio loco Plinius, an alius quiſquam id neget, quod hoc loco affirmatum eſt. non negat Plinius, non negat quiſquam, quin Simus, aut Simo cognomina ſint. quid ergo habes explorati, cur non poſſint eſſe? extat cognominis ratio à uitio naſi, ut & à naſi, & labiorum, & oculorum, & capitis uitiis ducta multa alia ſunt. extat analogia; ut enim dixerunt Catum, & Catonem, Glabrum, & Glabrionem, Varum, & Varronem, Philum, & Philonem, ſic Simum, & Simonem dicere potuerunt. unde ergo hæc tibi ſuborta mendæ ſuſpicio eſt, ſi diligenter Plinii orationem attendas,

qui inquit, Et hinc cognomina Simonum, Simorum, Silorum? Nam ſi Silorum tantum dicturus fuiſſet, Et hinc cognomen dixiſſet. At & hanc etiam uocem imperiti librarii corruperunt. uix credo, præter te, qui nouam hanc licentiam intuliſti, tam audacem eſſe quenquam poſſe, qui cum ſcriptum ſit, Et hinc cognomen Silorum, audeat aliquid addere, uel immutare. Ego igitur aut alteram, aut etiam, ſi uis, ambas eas uoces apud Plinium retinendas eſſe cenſeo, & mihi multo maiorem laudem tribuendam eſſe, qui hoc uitium cæcus non uiderim, quàm tibi, qui nimis lynceus cupidius, quàm prudenti conuenit correctori, ſuſtuleris. Dices fortaſſe: Plinii auctoritatem non magnifacio. primum de loci integritate, non de ſcriptoris auctoritate diſputatio eſt. deinde uide, ne ſi mecum ita agas, faciam id, quod M. Scaurum clariſsimum uirum quondam feciſſe accepi, qui à Q. Vario tribuno pl. contempto homine ad populum accuſatus, ita pro roſtris ei reſpondit: Q. Varius Hiſpanus M. Scaurum principem ſenatus ſocios in arma ait concitaſſe, M. Scaurus princeps ſenatus negat. teſtis nemo eſt. utri uos Quirites conuenit credere? Sic ego à literatis hominibus clara uoce quæram hoc modo. C. Plinius uir doctiſsimus, & diligentiſsimus Simum, uel Simonem cognomina ſcribit fuiſſe. Franciſcus Robortellus homo nullo modo, pace tanti uiri dixerim, cum Plinio comparandus hoc negat, teſtis eſt nemo. utri conuenit credere? uix opinor te literatorum iuſtiſsimos ſibilos, ſi ita egero, perlaturum.

Sit ergo hoc artificii tui, ut Plinium omnis antiquitatis firmamentum firmiore ipſi animi robore labefactes. uideamus reliqua, quæ tu in me in hoc tuæ artis commentario fœdiſsime euomuiſti. „ Etiam mutatione, inquis, literarum illud apud Liuium „ libro primo in uerbis Horatii; Sic eat quæcunque Romana lugebit „ hoſtem. emendant iſti. quæcunque Romanum lugebit ho„ ſtem. nec ſentiunt tolli omnem uim ex eo dicto. Audi Robortelle, quid dicam? Antea legebatur, Romanum, ut etiam in pleriſque, quos olim inſpexi, manuſcriptis, & nunc etiam in Mureti libro, animaduerti. Rhenanus autem unius libri auctoritate adductus, Romana repoſuit. Romana tibi, mihi Romanum magis placet. tibi uis dicti poſita uidetur in Romana, mi-

hi

hi in Romanum hoſtem. cupit enim Horatius ſororis percuſſor,
quãcunq; mulierẽ, quæ Romanum lugeat hoſtem, non Romanã
modo, ſed etiam peregrinã eiuſmodi morte multari. ita enim
ſupra etiam Romulus: Sic denique quicunque alius trãſiliet mœ
,, nia mea, dictitans Remum interfecit. Pergis deinde: Ibidem
,, ubi de Suffetii morte loquitur: Exempli parum memoris legum
,, Romanarum. emendant iſti noui correctores; Humanarum, etſi
,, omnes ita habent impreſsi etiam Melchioris Seſſæ, & afferunt
,, locum Varronis ex Nonio. Metium Suffetium propter perfi-
,, diam interfecit plane imperioſius, quàm humanius. cum ſit ibi
,, legendum immanius. Ad hæc dico mea uerba in hũc locum hæc
eſſe. Emendat Rhenanus Romanarum pro Humanarum, quod
non placet. nam & à ueteribus libris diſsidet, & à Varrone, qui
ita ſcribit lib. primo de uita populi R. ut eſt apud Nonium. Me
tium Fufetium propter perfidiam interfecit pene imperioſius,
quàm humanius. Quid ad hæc Robortellus? Quid aliud, niſi
ſuum illud. legendum eſt Romanarum, legendum eſt, imma-
nius. cur? quia ipſe dixit. iam enim hoc conſequutus eſt Robor
tellus, ut auditores eius de ſe, ut Pythagorei quondam de Py-
thagora, cuius ipſe ſapientiam æmulatur, exiſtiment. quæ ſunt
iſtæ pectoris tui anguſtiæ, quæ animi egeſtas Robortelle, ut ni-
hil probare, nihil refellere poſsis, niſi omnia ſtatim corrumpas?
ſemper hic erro, corrigas uolui dicere. non uides ſenſum? o-
ſtendo. Metium ait corporis membris in diuerſas partes diſtra-
ctis necatum à Romano rege exemplo parum memore legum
humanarum, id eſt crudeliſsime, atque immaniſsime. neque e-
nim hominem in alterum hominem adeo ſæuire leges ipſæ huma
nitatis permittunt. unde dixit Varro interfectum illũ à rege pe
ne imperioſius, quàm humanius. tu uero immanius, id eſt cru-
delius legis. quid? tu nullam extitiſſe crudelitatem in hac nece
Metii putas? at quæ maior eſſe potuit immanitas? tu miſeram
illam membrorum diſtractionem atrocitatis nihil habere exiſti
mas? credo. neque enim ea immanitate eſſes, ut Liuium, ut Pli
nium, ut omnes, ſummus præſertim auctor humanitatis, tam in-
humane dilaniares. Quod ſi legum Romanarum legas, dic, quæ
tum erant de ſuppliciis latæ leges, cum inſtitutis potius, & mo
ribus populus, quàm legum multitudine teneretur? ut eo pri-

mum anno lex de perduellione, & pœna perduellionis conſtituta à rege ſit. Quid eſt autem, quod ais, Et Melchioris Seſſæ impreſſi? niſi peſsimi omnium, & diſtortiſsimi? non ne ego, Romanarum, nouam lectionem à Rhenano inuectam dixi, Humanarum autem antiquam? cognoſce nunc humanitatem tuam. maledicere mihi neſcis, niſi honeſtiſsimo etiam homini Seſſæ, ſine ratione obtrectes. et tamen profiteris humanitatem.

Sed hæc mittamus. Extremus locus, quem à me corruptum in hoc libello inſimulat, eſt Liuii libro primo, de quo ipſe, ita
» diſſerit: Ablatione in corrigendo caute eſt utendum, ne nobis
» accidat, quod correctori Liuii nouo, qui corrumpit uerba Li
» uii, ubi de anno à Numa rege inſtituto loquitur libro primo, &
» putat legendum, Viceſmo quoque anno. Nam, inquit, annus
» fuit inſtitutus lunaris non CCCLV, ſed CCCLIIII. Hoc
» aduerſatur Macrobio, & Cenſorino, qui imparis numeri habi-
» tam rationem à Numa docent in anno inſtituendo. Tu igitur au
» des hoc tollere, ò Sigoni. Hæc ille. quàm autem recte, attendamus. Verba Liuii ſunt hæc. Atque omnium primum ad curſum lunæ in duodecim menſes deſcribit annum, quem quia tricenos dies ſingulis menſibus luna non explet, deſuntq; dies ſolido anno, qui ſolſtitiali circumagitur orbe, intercalares menſibus interponendo ita diſpenſauit, ut uigeſimo quoque anno ad metam eandem ſolis, unde orſi eſſent, plenis annorum ſpaciis dies congruerent. Vigeſimo quoque anno, habent omnes manuſcripti libri, quos ego legerim, quos Rhenanus, quos Glareanus, quos Sabellicus, quos Manutius, quos Nannius. quæres fortaſſe, quis ſit iſte Nannius? hic eſt Petrus Nannius Alcmarianus, uir doctus, qui nono ante anno Franciſcum Robortellium Vtinenſem petulantius in Eraſmum, uirum doctiſsimũ, debacchantem edita nobili reſponſione compreſsit ita, atque confodit, ut ille doloris impatiens in Manutium, Sigoniumq;, quaſi in Nannium prope mente alienatus incurrerit. Hoc ergo ita habẽt omnes. quod ne ipſe quidem Robortellus inficiatur. ſed præceptorum ſuorum non immemor aſſentiendum eſſe Sabellico ait, qui neglecto librorum conſenſu emendauit, Vigeſimo quoque quarto anno. Hoc autem facit eò libentius, ut data licentia corrumpendorum pro arbitratu numerorum facilius

cilius deprauandis numeris ſuam ipſe chronologiam Liuianam confirmet. Ego uero, cum incredibilem hunc librorum conſenſum religioſe obſeruandum eſſe ducerem, dandam mihi operam eſſe arbitratus ſum, ut, Vigeſimo quoque anno, ſeruarem. ſeruatur autem, ſi dicamus, Numam annum inſtituiſſe dierum CCCLIIII, non CCCLV. Itaque cum Plutarchum auctorẽ haberem, qui, dum hanc anni à Numa factam deſcriptionem tradit; hunc numerum tradit, non dubitaui, quin, Vigeſimo quoque, retinerem, ac Vigeſimo quoque quarto, quod iam in libros audacius inuaſerat, exturbarem. Hic inſtat Robortellus, & ait; Numam Macrobio, & Cenſorino auctoribus dierum annum primum CCCLIIII ordinaſſe, deinde in honorem imparis numeri diem addidiſſe, ita ut eſſet dierum CCCLV. qua ratione docent illi effectum eſſe, ut uigeſimo quoque quarto anno dies congruerent. Confiteor hanc eſſe Macrobii, & Cenſorini doctrinam, ut uigeſimo quoque quarto anno habita diei in honorem imparis numeri additi ratione dies conuenirent. ſed iidem etiam rationem, quaſi intento ad locum digito, indicant, qua facile ueterem Liuii lectionem, & Plutarchi auctoritatem defendas. Etenim, cum Numa annum primum fecerit dierum CCCLIIII, poſt autem diem addiderit, coniectura probabile eſt, ipſum aut additi ab ſe diei oblitum eſſe, aut certe unius diei in ſupputando rationem non habuiſſe. Quod ſubindicant hæc uerba Macrobii, ubi de Numa loquitur: Hunc ergo ordinem Romanis quoque imitari placuit. quippe fugit eos, diem unum (ſicut ſupra demonſtrauimus) additum à ſe ad græcum numerum in honorem imparis numeri. ea re per octennium conuenire numerus, atque ordo non poterat. ſed nondum hoc errore comperto, per octo annos nonaginta quaſi ſuperfundebant dies, alternisq; annis binos, & uicenos, alternis ternos, uicenosque intercalares expenſabant intercalationibus quatuor. &c. Item Cenſorinus. Numam etiam non omnino ſcite inſtituiſſe annum docet Plutarchus, cum ait. ἥψατο δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν οὐρανὸν πραγματείας οὔτε ἀκριβῶς, οὔτε παντάπασιν ἀθεωρήτως. et paulo poſt. καὶ τοῦτο μὲν αὐτῷ τὸ ἴαμα τῆς ἀνωμαλείας μειζόνων ἔμελλεν ἰαμάτων δεήσεσθαι. Si ergo errorem in numerando ſuum non uidit Numa, ſed credidit rectam à ſe annorum rationem eſſe initam,

profecto

tui. Ceterũ neminẽ maiore cura occupatis animis uerum eſſe, præiudiciũ rei tantæ differri poſſe; hoc ſenſu. Retulerant Xuiri de bello Sabino. Senatores rogati ſentẽtiam nihil de bello dixerant, de Xuirum iniuſto imperio dixerant. ad ultimum L. Cornelius M. Cornelii Xuiri frater, dixit, neminem maiore cura occupatis animis uerum eſſe, præiudicium rei tantæ differri poſſe. i. neminem ſenatorem uere ſtatuere de magiſtratu Xuirum maiore belli inſtantis cura implicitum poſſe, iudicium rei tantæ in aliud tempus differri poſſe. nunc de bello conſultandũ eſſe. ita ut, Poſſe, bis acciperetur. quæ ſententia ſatis, ut etiam nunc uideo, bona eſt. Sed cum poſtquã illud ſcripſeram, aliam æque fortaſſe bonã excogitaſſem, curaui ſecundam imprimendam. Ceterum neminem maiore cura occupatis animis, uerum eſſe, præiudicium rei tantæ afferre. i. æquum eſſe, cum belli maiore cura implicati animi ſint, neminem afferre præiudicium tantæ rei. i. iniuſti Xuiralis imperii abrogandi. Cum autem tu, dum uerba Liuii & mea ſcholia ſtudioſe comparas, hanc lectionem alienam eſſe ab ea, quam in ſcholiis tradidi, compereris, adhibito iudicio unam approbaſti, alteram reiecisti; & quod meum fuit, callide feciſti tuum. Nam quod ais, me ignorare, Verum pro Aequo ſæpe poni, parum uere, aut æque facis. Ego enim hoc ipſum in ſcholiis libri XL ſcripſi, ubi Verius eſſe pro Aequius eſſe duobus Liuianis exemplis confirmaui.

Arrodis deinde me loco altero eodem in libro, his uerbis.
„ Eodem lib. III. paulo ante Sigonius corrumpit locum hunc.
„ nam legit. Et in unica concordia inter ipſos, qui conſenſus in
„ priuatis interdum conſiliis utilis eſſet, ſumma in alios æquitas
„ erat. Verba autem ipſius in ſcholiis pagina 10, num. 42. hæc
„ ſunt. Vetus liber unus habet in priuatis, alter in priuatis conſi
„ liis interdum utilis eſſet. ut uideatur legendum eſſe. Qui con-
„ ſenſus in priuatis interdum conſiliis utilis eſſet. Hæc ille. Sed o-
„ mnes uetuſti libri, quos ego hactenus uidi, manuſcripti ita ha
„ bent. Et in unica concordia inter ipſos, qui conſenſus in pri-
„ uatis interdum inutilis eſſet. unde pulcherrima elicitur ſenten-
„ tia. ſi inter ſe conſentiant priuati homines, interdum id magno
„ aliorum malo fieri. Ego, quod ſcripſi tum Robortelle, ex manuſcriptis ſcripſi. quam nunc etiam lectionem in libro Mureti

inuenio

inuenio ita. Qui cõſenſus priuatis interdum conſiliis utilis eſſet. cuius lectionis ſenſum, uide an non probes. Erat, inquit, ſumma aduerſus alios æquitas poſita in unica inter ipſos Xuires concordia, qui conſenſus in priuatis interdum conſiliis utilis eſſet, id eſt ſi priuati in conſiliis capiendis ſecum ſæpe conſentiant, eo modo, quo Xuiri, qui erant in magiſtratu, inter ſe concordarunt, utile futurum reip. neque enim ciuiles diſſenſiones eas, quas tum habebat in manibus Liuius, fuiſſe conſequuturas. Accommodat ergo Liuius ſententiam ad res Romanas, & ad illa turbulenta reip. tempora. & priuatorum conſenſum, non aliter quàm magiſtratuum, utilem eſſe ait; non ſemper, ſed interdum. nam ſi ſemper priuati conſentirent, multis nocerent, ſi interdum, reip. non obeſſent. Ille uero ait. ſi inter ſe conſentiant priuati homines, interdum id magno aliorũ malo fieri. at ego: ſi inter ſe conſentiant priuati homines, interdum magno id reip. emolumento fieri. de rep. enim agitur tum à Liuio, & de ſeditione, quæ excitabatur. Iudicabunt de utroque ſenſu doctiores. Atque hæc quidem ea ſunt, quibus ille me aut obſcure, aut palam, quantum ego intelligere potui in libro de conuenientia, & arte corrigendi notauit, ac male accepit, quibus à me ad unum ita eſſe ſine ulla contumelia reſponſum uolo.

Nunc finem dicendi faciam, ſi ante loci unius, quem ille iniuſte ex Quinctiliano mutare conatur, quòd eo plurimum glorietur, meminero. neque enim ſatis eius ſententiam laudo. ſic ait: „ Eſt tamen interdum firmior in hoc genere coniectura, ut illa noſtra apud Quinctilianum lib. VIII. cap. II. de perſpicuitate ſub initium. Vt ille, qui in actione Ibericas herbas herbaſſe ſe ſolo, nequaquam intelligenter dicebat, niſi irridens hanc uanitatem Caſsius Seuerus, ſpartum illum dicere uelle dixiſſet. Camerarius notat locum hunc, & ait. Herbaſſe non habent pleraque exemplaria, quod tamen additum mirum in modum adiuuat loci intellectum. Ego quid adiuuet, non uideo. legendũ igitur. qui in actione Ibericas herbas æquaſſe ſe ſolo. nam Quinctilianus agit de iis, qui reformidant omnia uerba, quæ ſunt in uſu. Ibericas herbas is dicebat, nos ſpartum, & æquare ſolo, quod nos recidere, aut ſecare. Hæc ille. ad quæ ego. ſi, ut Camerarius

merarius affirmat, illud Herbaſſe non eſt in pleriſque exemplaribus, ne deſiderari quidem, ſi ita legatur, ut nunc uulgo in omnibus legitur, & maxime in Aldino trigeſimo ſexto ante anno impreſſo. Vt ille, qui in actione Ibericas herbas ſe ſolo nequicquam intelligente dicebat. Loquitur Quinctilianus de uerbis humilibus infra dignitatem rerum, aut ordinis, cuius exemplum eſt, Ibericæ herbæ, pro ſparto. Aequare autem ſolo non eſſe huius præcepti exemplum, inde apparet, quod id eſt ſupra dignitatem rei, cum loquimur de herbis, nam ædificia ſolo æquantur. præterea, quòd Caſsius irridens uanitatem dicti indicauit ſpartum eum dicere uelle, nihil autem de æquare ſolo, quod ab oratore illo prolatum non erat, admonuit. idem indicat exemplum alterum, quod ſubiicit, duratos muria piſces, qui herbis Ibericis reſpondent. Poſtremò melior ſententia eſt, ſi dicas, illum Ibericas herbas dixiſſe, ſe ſolo nequicquam intelligente, quàm nequaquam intelligenter. Eſt enim uanitas maior, id dicere, quod tu ſolus orator fruſtra intelligas, quàm ſi parum intelligenter dicas. dicimus enim, non ut nos ſoli intelligamus, nam id eſt fruſtra loqui, ſed maxime, ut alii intelligant. apparet etiam erroris cauſſa, cur in aliquot forte libris fuerit, Herbas herbaſſe. quia uox illa Herbas bis ſcripta eſt. itaque ex altero Herbas, & ſe factum eſt Herbaſſe. Quare quam tu firmam coniecturam Robortelle uocas, ego infirmiſsimam, & minime præclaro iſto tuo robore dignam exiſtimo.

IN LIBRVM PRIMVM EMENDATIONVM.

IN PRIMVM, ET SECVNDVM CAPVT.

Catulli & Saphus odes comparatio irriſa. et loci Demoſthenis emendatio reprehenſa.

VENIO nunc ad ſingula capita emendationum eius refutanda, quibus in me petulanter inuectus eſt. de quibus quēadmodum iudicare omnes deberent, ipſe ſatis magnum documentum dedit, cum pauca quædam alia haud ſatis, ut ego opinor, Franciſco Robortello, id eſt uiro, ut ego ſemper antea iudicaueram, doctrina, & iudicio perpolito digna præpoſuit. ut facilius, qualis hic noſter emendator eſſet, & tam præclaræ diſciplinæ auctor, omnes cognoſcerent. Primo igitur capite odes Saphus cum ode Catulliana comparationem attulit. egregie. niſi hoc ipſum ante à M. Antonio Mureto in Catulliano commentario demonſtratum eſſet. in quo ego ſoleo mirari iſtius hominis diligentiam, qui cum, ut poſt apparebit, ne uerbum quidē, quod ab ſe uſurpatum ſit, ab alio uſurpari uelit, ipſe tamen eum librum, in quo magnam partem doctorum hominum male accepit, exordiri niſi ab aliena uſurpãda laude non potuit. quod idē etiam ſupra feciſſe eum dixi in demonſtrando Liuiano errore, & lapidum Capitolinorum præpoſtero ordine, quæ à me meo occultato nomine ſumpſit. Secundo autem capite præclarum artis ſuæ monumentū reliquit. Locum enim Demoſthenis integerrimum, pulcherrimum, ac ſplendidiſsimum detruncauit, fœdauit, atque obſcurauit. is eſt in prima Philippica his uerbis. λέγω δὴ τοὺς πάντας στρατιώτας δισχιλίους. τούτων δὲ ἀθηναίους φημὶ δεῖν εἶναι πεντακοσίους, ἐξ ἧς ἄν τινος ὑμῖν ἡλικίας καλῶς ἔχειν δοκῇ, χρόνον τακτὸν στρα-

τελουμένους μὴ μακρὸν τοῦτον, ἀλλ' ὅσον ἂν δοκῇ καλῶς ἔχειν ἐκ διαδοχῆς ἀλλήλοις. τοὺς δὲ ἄλλους ξένους εἶναι κελεύω, καὶ μετὰ τούτων ἱππέας διακοσίους. καὶ τούτων πεντήκοντα ἀθηναίους τοὐλάχιστον, ὥσπερ τοὺς πεζοὺς τὸν αὐτὸν τρόπον στρατευομένους. καὶ ἱππαγωγοὺς τούτοις. εἶεν. τὸ πρὸς τούτοις ἔτι; ταχείας τριήρεις δέκα. Quis eſt, qui hæc legat, qui in his aliquid deſideret, niſi plane ſit excors, & ſine ſenſu? inuentus eſt tamen Robortellus, homo acutiſsimus, qui repperit uitium. inquit enim: Po-
„ ſtrema uerba, in quibus de hippaginibus loquitur Demoſthe-
„ nes, corrupta ſunt, ut unuſquiſque facile perſpicere poteſt. ne-
„ que cohærent, aut ullam certam rem ſignificant. nam ſicuti nu
„ merum & antea, & poſt in ſingulis rebus præſcribere conatur
„ orator. nam ait ταχείας τριήρεις δέκα: ita etiam tranſuehendis equi
„ tibus quot hippagines inſtruendæ eſſent, declarare ipſum erat
„ neceſſe. legendum igitur eſt; καὶ ἱππαγωγοὺς ϛ τούτοις εἶεν. ut hippa-
„ gines dicas ſex inſtrui debere. nam nota illa ϛ talem numerum,
„ ut omnes ſciunt, ſignificat. Hæc ille. Confirmat deinde hanc le
ctionem auctoritate Thucydidis lib. VI. qui ait ſingulas hippagines tricenos equites uehere ſolitas. Cur autem ego hanc lectionem immutandam eſſe non cenſeam, quatuor rationes me adducunt. Vna, quod contra omnium librorum & ſcriptorum, & impreſſorum conſenſum contendit. altera, quia numerũ hippaginum non neceſſarium inuehit. neque enim neceſſe eſt, ut orator, cum ducentos equites decernat, etiam numerum nauium, quibus equi deuehantur, aſcribat. ſatis enim per ſe intelligi poteſt, ſi ducenti ſunt equites, atque hippagines pro iis parandæ ſunt, quot ſint parandæ, etiam oratore non admonente. præſertim uero cum notum eſſet, ut ipſe ait, ex Thucydide, ſingulas hippagines tricenos equites tranſuehere ſolitas. triremium autem uelocium numerum afferre erat neceſſe; ut enim peditum, & equitum, qui pugnaturi ſunt, ſic triremium certus ſtatuendus eſt numerus, ut belli gerendi ratio ſit exploratior. at uero hippaginũ numerus quid ad oratorem? dum modo tot inſtruantur hippagines, quot tranſportandis equitibus ſint neceſſariæ. Itaque cum in eadem oratione paulo ante quendam numerum equitum ſtatueret, hippaginum tamen numerum nullum aſcripſit. inquit enim: πρὸς δὲ τούτοις ταῖς ἡμίσεσι τῶν ἱππέων ἱππαγωγοὺς, τριήρεις, καὶ πλοῖα ἱκανὰ διατρίσαι κελεύω. Tertia, quod fi-

guram orationis pulcherrimam ſuſtulit, quæ uoce illa εἶεν exprimitur. quæ à Latinis Eſto dici ſolet. quaque tum demum uti oratores ſoliti ſunt, cùm ſatietatis euitandæ cauſſa, præſertim in numerando, quæ dicta ſunt, quaſi ex auditorum perſona, concedũt, ut alacrius, quæ ſequuntur, ſubiiciant. ut hoc loco. Ego duo millia militum decerno. ex his Athenienſes quingentos eſſe oportere dico, reliquos peregrinos, et cum his equites ducẽtos. atque horum Athenienſes minimum quinquaginta, qui eadem conditione, qua pedites mereant, atque his hippagines. eſto. quid ad hæc? triremes celoces decem. Eodem etiam modo uſus eſt hac uoce εἶεν in oratione contra Leptinem. εἶεν· εἰ δὲ δὴ τὰ μάλιστα ἐπέλιπον οἱ χορηγεῖν οἷοί τε &c. locus eſt non longe à principio. Venuſtatem autem huius conceſsionis, & tranſitionis oratoriæ à ſummo figurarum magiſtro tolli, aut non agnoſci mirarer, niſi, quæ quarta ratio eſt, eundẽ nobilem grammaticum ſtructuram etiam rectã orationis hac ſua emẽdatione diſtorquere uiderem. cum interpretatur εἶεν, ſint; non eſto. hoc modo. Duo millia militum decerno. ex his Athenienſes quingentos eſſe oportere dico, reliquos peregrinos. et cum his equites ducentos, atque horum Athenienſes minimum quinquaginta, atque his hippagines ſex ſint. quid præterea? liburnicas decem. Non enim attendit, hos caſus omnes accuſandi eſſe, qui ab illo uerbo Eſſe regantur. itaque ſi in medio huius orationis curſu dixeris, his hippagines ſex ſint, non poſſe deinde dici, liburnicas denas ſint. nam is eſt caſus accuſandi, qui uerbum, Eſſe, ſupra poſitum reſpicit, nec uerbum proximum, Sint, ſpectare poteſt. Ignoſcant autem docti, ſi hæc minuta perſequor. nam cum bono grammatico mihi res eſt. quo cum mihi ſubtiliter eſſe uideo diſputãdum. Quare cum hæc lectio nec librorum auctoritate munita ſit, nec numerum neceſſarium afferat, & uenuſtatem orationis impediat, & ſermonem ipſum contra grammaticæ præcepta deformet, ſine dubio cum ſuo auctore repudianda eſt.

IN IIII. CAPVT.

Aſconii turpis emendatio exagitata.

GRAVE igitur hoc eſſe ducerem, niſi grauius multo eſſet, quod ſequitur. Aſconiũ in hoc libro Robortellus gloriatur ſe prope ab inferis excitaſſe, idq; in Manutii cõtumeliam, cuius manu conſtat multis ulceribus eſſe curatum, dicerẽ etiam mei, ſi ego in ſocietatem eius laboris uere, ut ille aliquando criminatur, uenire poſſem. Ex multis autem, quæ ſe ille ſanaſſe putat, Aſconii uulneribus, hoc primum expoſuit, ut mortiferum, quod eſt in commentario orationis in competitores. Verba Ciceronis ſunt in Catilinam competitorem hæc: Quid? tu potes in defenſione tua dicere, quod illi ne dixerunt. quæ tibi dicere non licebit. et paulo poſt. Denique illi negare potuerunt; & negauerunt, tu tibi ne inficiandi quidem impudentiæ locum reliquiſti. quare præclara dicentur iudicia tuliſſe, ſi qui inficiantem Luſcium condemnarunt, Catilinam abſoluerint confitentem. Exponit hic Aſconius, qui ſint, qui condemnati ſint, & quod fuerit crimen Catilinæ. inquit autem intelligi L. Luſcium, & L. Bellienum, qui damnati erant hoc anno haud ita multo ante, quam Cicero hæc diceret, quia Sullano tempore cædes proſcriptorum fecerant iuſſu Sullæ. De Catilina uero ita ait: Huius criminis periculum, quod obiicit Cicero, paucos poſt menſes Catilina ſubiit. poſt effecta enim comitia conſularia, & Catilinæ repulſam fecit eum reum inter ſicarios L. Lucullus. Hæc uerba mendoſe eſſe noſter hic putat, quia repugnant, inquit, uerbis Ciceronis, ad quorum declarationem allata ſunt. Nam Cicero, cum ante comitia conſularia loquatur, ſignificat, Luſcium, & Bellienum condemnatos, Catilinam autem abſolutũ. At uero Aſconius poſt paucos menſes, & poſt effecta comitia conſularia, & poſt Catilinæ repulſam, Catilinam inquit reum inter ſicarios factum. Exiſtimat etiam cum Cicerone eſſe Dionem, qui nihil aliud ſcribit, niſi Figulo, & Cæſare conſulibus, quo anno Cicero cum Catilina petiit conſula

tum,Catilinam inter ſicarios poſtulatum eſſe abſolutum, id eſt, ut Robortellus exponit,ante comitia.et quia ipſe patronum ſe conſtitutum ait antiquitatis, ut Aſconium, quem Ciceroni repugnare putat, tueatur, eum non accuſat, ſed emendat. Cur enim,ipſe ſecum inquit, artem emendandi nouam excogitaui, niſi ad diſſenſiones auctorum inter ſe ueterum dirimendas? repetit præcepta omnia artis ſuæ, addendi, auferendi, transponendi, extendendi, contrahendi, diſtinguendi, copulandi, mutandi uel accentus, uel puncti, uel literarum,uel dictionum. ex tanta, & tam copioſa ſuppellectile duo inſtrumenta ſumit, quæ ad curandum ægrum Aſconium afferat, ablationem, & mutationem. tollit igitur hæc uerba omnia,Poſt effecta conutia con ſularia, & poſt Catilinæ repulſam. mutat uocem Poſt, in uocem Ante. atque ita ſurgere è lecto ualentem Aſconium iubet. atque hoc exemplum nobis omnibus eiuſmodi medicinæ ignaris præſcribit, quod ſequuti remedium deſperatis auctorum locis adhibeamus. Scilicet hoc nobis præceptũ reliquiſti Robortelle, ut caſtiſsima ueterum ſcripta, quia à nobis unis ignorentur, uiolemus, ut temerarias illis manus inferamus, ut ea non una, duabusq; literis, ſed ſex, ſeptemq; uerbis ſublatis, purgemus, id eſt ut non ſanguinem, ſed ſpiritum, animamq; mittamus? quis tibi narrauit Aſconium Ciceroni aduerſari, aut Ciceronem abſolutum eſſe Catilinam ante comitia dicere? audiamus iterum eum loquentem. Quid tu potes in tua defenſione dicere, quod illi ne dixerunt, quæ tibi dicere non licebit. et paulo poſt. Denique illi negare potuerunt, & negauerunt, tu tibi ne inficiandi quidem impudentiæ locum reliquiſti. Quare præclara dicentur iudicia tuliſſe, ſi qui inficiantem Luſcium condemnarunt, Catilinam abſoluerint confitentem. His tu uerbis Robortelle interpretaris Ciceronem dicere Catilinam ante comitia, & repulſam abſolutum. non eſt ita. Cicero enim, ubi loquutus eſt de iudicio repetundarum, ex quo ille euaſit, loquitur de iudicio inter ſicarios, quod ipſum ſubiturum, & eo damnatum iri prædicit. cur damnatum iri credat, hoc affert,quia ſi Bellienum, & Luſcium, qui negare potuerunt,& negauerunt, iudices condemnarũt,multo minus Catilinam confitentem abſoluent. Quæ uerba declarans Aſconius ait: Huius criminis periculum

riculum ſubiit Catilina paucos poſt menſes, quàm hoc periculum ei Cicero prædiceret. nam poſt comitia cõſularia perfecta, & poſt repulſam, quam cum Cicerone petens tulit, hoc eodem anno Cæſare, & Figulo conſulibus reus inter ſicarios factus eſt à Lucullo. Tu autem uerba Ciceronis non attendens, qui inquit: Quæ tibi dicere non licebit. & præclara dicentur iudicia tuliſſe, ſi qui inficiantem Luſcium condemnarũt, Catilinam abſoluerint confitentem, hæc omnia quaſi facta narrari à Cicerone putaſti, cum de iis, ut de futuris loquatur, & iudices uituperatum iri dicat, ſi cum Luſcium inficiantem condemnarint, abſoluent confitentem Catilinam; cum ſit argumentũ à minori, ſi qui negarũt, ſunt damnati, ut Luſcius, ergo multo magis, qui confitentur, ut Catilina, condemnabũtur. quæ ſententia ne tibi noua ſit, audi quid in Piſonem eodem modo dixerit, cum iudicium item in ſenatu, & damnationem ei prædixit: An ego expectem, dum de te quinque & ſeptuaginta tabellæ diribeantur? de quo iam pridem omnes mortales omnium generum, ætatum, ordinum, iudicauerunt. Si nobilem grammaticum futurum tempus pro præterito ſumere monſtrum eſt, ſi bonum rhetorem argumentationẽ Ciceroni familiarisſimam non ſenſiſſe portentum eſt, quid dicemus egregium librorum medicum ualenti, non ægroto auctori ita uenam inciſiſſe, ut ipſum pene brachium detruncarit? Adde illud etiam: diligentisſimum Romanæ antiquitatis obſeruatorẽ, cum ſe omnes eodem loco Catilinæ accuſationes perſecuturũ eſſe profiteatur, primam omiſiſſe, cum de inceſto poſtulatus eſt; cuius iudicii auctor eſt Oroſius lib. VI. his uerbis. Eodem anno Catilina inceſti accuſatus; quod cum Fabia uirgine Veſtali ſtuprum commiſiſſe arguebatur, Catuli gratia fultus euaſit, hoc autem factum eſt anno DCCXX.

IN CAPVT III.

Verba duo ex Demoſthene uerſa defenſa.

HOC ille ſpecimine ingenii, ſtudii, eruditionis, ac diligentiæ ſuæ dato deinceps in Manutium, Sigoniumq; acerbiſsimis maledictis inuadit. dicam primũ, quod tempus poſtulat, de Manutio. nam de Sigonio maius opus. Philippicas

μεν, retributiones facimus. cur? quia ea uox conſuetudinem illam Athenienſium, quæ uoce ἀντιδόσει, continetur, non exprimit, & quia non eſt Ciceronis. Hoc ſi ita eſt, cur tu non aptam, & Ciceronianam uocē attuliſti? nulla eſt, inquies. quia conſuetudo illa prouocandi ad permutandas cum functione muneris fortunas apud Romanos nulla erat. ſi nulla eſt, tentandum eſt tamen, ut aliquid dicamus. quod autem uerbum unum uerbo ἀντιδιδόναι, magis reſpondet, quàm retribuere? ſi ita, quod nomen ἀντίδοσιν magis explicat, quàm retributio? nam ſi dicam prouocatio ad permutandas cum muneris functione fortunas, non eſt unum uerbum. quod ſi malum eſt, tu melius affer. quanquam neſcio, cur, ſi Cicero dixit attributionem, nos retributionem dicere, præſertim re coacti, non poſsimus. Atque hoc dictum ſit, non ut alienas ipſe iniurias perſequerer, qui uix meis depellendis ſufficerē, ſed ut omnes cognoſcerēt, quos, & quantos fructus præclara nobis iſtius ingenii monumenta pepererint, & quātum huius hominis induſtriæ multis nominibus omnes debeamus. Quis eſt enim, qui numerum nobis apud Demoſthenem non neceſſarium infert? Robortellus. quis uenuſtatem figuratæ orationis, quam non agnoſcit, corrumpit? Robortellus. quis rectum orationis contextū diſsipat, atque diſſoluit? Robortellus. quis tempus futurum pro præterito ſumit? Robortellus. quis Aſconium Ciceroni aduerſari falſo ducit? Robortellus. quis eundem ita ſanauit, ut mutilarit? Robortellus. quis proprium quid à tranſlato differat, non diſtinguit? Robortellus. Salue igitur ingenioſiſsime, atque doctiſsime Robortelle, Romanarum literarum pater, Græcarum patronus, cuſtos temporum, uindex antiquitatis. Tu nos iam longo tempore in tota literarum ratione, quaſi in aliena terra peregrinantes tuis commentariis domum reduxiſti. tu rectas grammaticæ regulas oſtendiſti, tu nouam mutationem temporum demonſtraſti, tu propriorum, tu tranſlatorum uerborum diſtinctionem aperuiſti, tu præclaram ſanandorum librorum rationem docuiſti. tu additionem, tu ablationem, tu extenſionē, tu contractionem, tu cetera illa egregia ueterum frenandorum auctorum inſtrumenta antea nobis incognita peperiſti. Conciſus nunc mihi ſit Saluſtius, addendo propagabo; loquax, & Patauinitate ſua prædi

tus Liuius, auferendo perpurgabo; obſcurus aliquando Cicero, diſtinguendo, & mutando illuſtrabo; opponat mihi auctorem qui uelit, emendatione mihi conciliabo. Sed ſint hæc ſatis. nunc ad Sigonium.

IN CAPVT. V. VI. VII. VIII. IX. X. XI. XII. XIII. XIIII. ET XVI.

Sua de ludis ſæcularibus opinio confirmata, aliena confutata. Liuii, Cenſorini, Valerii loci multi à fœdiſsimis emendationibus defenſi.

TANDEM ad Sigonium, Sigoniũ mel, ac delicias ſuas Robortellus peruenit, à quo ne cito deuelleretur, longam diſputationem de ludis ſæculari bus orſus eſt, quam, ut errores eius in maius ornaret, aſtute in nouem capita diuiſit, cũ uno cõplecti opes & poſſet, & deberet. Quæſtionis autẽ initium hinc ductum eſt. faſtos ego Capitolinos à me ſuppletos bis edidi, primum Mutinæ, deinde Venetiis. poſteriore autem editione curaui, ut, quod ab initio pollicitus fueram, perfectiora, & meliora eſſent omnia, quantum à me in tanta rerum antiquitate, atque obſcuritate præſtari poſſet. Contulit igitur inter ſe Robortellus homo non incallidus utranque editionem. quæque ego mutaueram, ea ut meo damnata iudicio, ſignauit, eademq; hoc libro mihi uitio dedit, nõ dico, quàm inique. quis enim unquam in literis alteri quòd ſententiam in melius mutauerit, in maledictis obiecit? illud dico, quàm ridicule. nõ enim reprobauit, quæ immutaui, ſed comprobauit, quæ reliqui. Vt tamen ipſe in ea re multum uidiſſe uideretur, me à ſe Patauinis ſuis ſcholis caſtigatum ea commutaſſe omnia ſcribit; quod an fieri potuerit, paulo poſt apparebit. nunc de re. Ludos ſæculares ego in priore editione ſub conſulibus diſpenſaueram, quos è poſteriore exemi. cur appoſuiſſem, ea cauſſa fuit, quod Quin

cti ludi in lapide Capitolino ita deſcripti ſunt, ut ſub conſulibus C.Silio,& L.Munatio poni debere uideãtur. ſic enim habet.

C. SILIVS P. F. P. N. L. MVNATIVS L. F. L. N. PLANCVS.
LVDI SAECVLARES QVINCT.
IMP. CAESARE DIVI F. AVGVSTO.

Itaque, cum ea meam mentem opinio imbuiſſet, Quinctos ludos ſub conſulibus his eſſe diſpoſitos, quanquam eos Furnio,& Silano cos. multo ante factos ueterum annaliũ auctoritate perſuaſum habebam, putaui quartos etiam, & tertios, & ſecundos, & primos mihi eſſe ſub conſulibus collocandos. cur remouerim id cauſſæ fuit, quòd eos poſtea non ſub conſulibus, ſed è regione conſulum, & in alio lapide inciſos comperi. quinctos autem caſu neſcio quo à fabro commoditatem ſuam quandam ſequuto ſub conſules illos eſſe ſubſcriptos. Itaque mihi, qui faſtos conſulares ſcribendos ſuſceperam, ludorum ſæcularium mentionem neceſſariam non eſſe duxi. Ille autem, qui ſua Patauina caſtigatione factum eſſe ait, ut eos exemerim, quòd ludos primos ſæculares non P. Valerio primum, ſed quartum conſule factos probaſſet, non intelligit, ſi uera ea ſint, non me omnes excempturum fuiſſe, ſed primos tantum mutaturum. Nunc uero, etſi ea me defendere, quæ à me ipſo ante damnata ſunt, oportere non exiſtimo, tamen, ut intelligat ipſe, me ſuo admonitu nihil feciſſe, nec facere debuiſſe, ita quod ſcripſeram de ludis ſæcularibus tuebor, ut me recte ſenſiſſe, illum in tota hac quæſtione nutare confirmem. Negat is ludos ſæculares primos in primum P. Valerii Poplicolæ conſulatum, qui primus poſt reges exactos conſul fuit, eſſe coniiciendos, ſed in quartum, cuius auctor ſit Plutarchus. Cui ego reſpondeo, magnam de primis, ſecundis, tertiis, & quartis ludis ſæcularibus, quibus potiſsimum conſulibus facti ſint, eſſe opinionum uarietatem. quas omnes Cenſorinus in libro de die natali literis perſecutus eſt. Primos autem alios in primum Poplicolæ conſulatum, alios in quartum retuliſſe. in XVuirum autem libris M. Valerio, Sp. Virginio cos. factos ſcriptum eſſe, teſte Cenſorino. De Poplicola primum conſule hos ludos faciente ſic Cenſorinus: Primos ludos ſæculares exactis regibus conſtat poſt Romam conditam annis CCXLV à Valerio Poplicola inſtitutos eſſe. quæ uerba ſi

diligenter attendas, intelliges ad quartum Poplicolæ conſulatum referri nullo modo poſſe, ſed duntaxat ad primum. non enim de quarto conſulatu, dixiſſet: Exactis regibus, neque anno CCXLV. quanquam tu dominus emendationum, ex ingenio, CCXLIX reponis, neque numerum ullum tua non uiolatum manu eſſe permittis, ut eos ludos in quartum Poplicolæ conſulatum transferas. Hoc idem Valerius uidetur indicare, cum ait: Valerii exemplum Valerius Poblicola, qui primus conſul fuit, ſequutus eandem aram terra obruit &c. Nam, Qui primus conſul fuit, uidetur adieciſſe, ut annum poſt exactos reges, ſicuti dixit Cenſorinus, exprimeret. Hoc idem etiam Politianus uir doctus in Miſcellaneis ex Zoſimo & exiſtimauit, & tradidit. Si ergo Poplicola primum conſule factos primos ſæculares ludos auctores tres habeo, quid deliqui, cum eos in primum potius eius, quàm in quartum conſulatum, cuius ſolus eſt auctor Plutarchus, conieci? Sed uide, quàm meum iudicium à tuo diſſideat. ego, ſi ueritatem annorum, quibus ludi ſæculares omnes facti ſint, tueri uelim, libros XVuirales, quos identidem auctores citat Cenſorinus, quàm hiſtoricos alios ullos audire malim. ex libris autem XVuirum apparet primos M. Valerio, Sp. Virginio cos. anno ad Capitolinam ſummam CCXCVII eſſe factos: ſecundos M. Valerio Coruo, & C. Poetelio cos. anno CDVII: tertios P. Cornelio Lentulo, C. Licinio Varo cos. an. DXVII: quartos M. Aemilio Lepido, L. Aurelio Oreſte cos. an. DCXXVII. ita ut centeſimo decimo quoque anno relati ſint. quod etiam ſignificauit Horatius in carmine ſæculari, cum ait:

Certus undenos decies per annos
Orbis ut cantus, referatq; ludos.

Sic enim legit, & exponit Acro. quanquam tu hunc etiam locum fœdiſsime deprauans legis. Certos ut denos decies per annos, orbis & cantus, referatq; ludos. Liuius autem non centeſimo decimo quoque anno relatos exiſtimat, ſed centeſimo. Ac de primis quidem, quo anno ex Liuii ſententia relati ſint, nihil habeo compertum. ſecundos uero anno CDI factos eſſe, illum putaſſe, inde ſuſpicor, quòd Zoſimus ſecundos ludos factos eſſe M. Popillio conſule ſcribit anno ab V. C. CDII. qui conſula-

tus apud Liuium in annum CCCCI incidit. tertios factos Antiate, & Liuio auctoribus tradit Cenſorinus, P. Claudio Pulchro, L. Iunio Pullo conſulibus, qui in annum incurrunt apud Liuium DI. quarti editi ſunt Antiate, Varrone, & Liuio auctoribus L. Marcio Cenſorino, & Mᵛ. Manilio cos. id eſt ſi ſummam Liuianam audiamus, anno DCI. ſic enim ſcriptum eſt in epitoma libri XLIX. Altero, & ſexcenteſimo anno ab V. C. L. Marcio, & Mᵛ. Manilio cos. tertium bellum Punicum cœptum. Diti patri ludi ad Terentum ex præcepto librorum Sibyllinorum facti, qui centeſimo anno primo Punico bello, quin genteſimo, & altero ab V. C. anno facti erant. Non ergo ignoraui, ut ais, Liuium de ſæcularibus ludis loquutum, neque tua admonitione Patauina, ſed meo domeſtico conſilio adductus ludos ſæculares omnes dimoui. Quòd autem me culpas, quòd ſecundos ludos ſub conſulatum M. Valerii Corui, & C. Pœtelii ex auctoritate librorũ XVuiraliũ ſubiecerim, & putas hiſtoricorum potius, quàm XVuiraliũ librorũ auctoritate ſtandum eſſe, ego te errare exiſtimo. Etenim de re pontificia ego libentius pontificales libros, quàm alium quenquam audiam. Nam quos ais Cenſorinum ſecundos ludos in conſulatum M. Valerii, & Sp. Virginii anno CCXCVII contuliſſe, uehementius etiam fallèris. non enim tum de ſecundis, ſed de primis loquitur Cenſorinus, ut poſt ex XVuiralibus libris oſtendam. Quòd autem obiicis de ludis tertiis, me in eum annum illos reieciſſe, cuius nulli extent auctores, fateor. uerum illa cauſſa fuit, de qua initio dixi. cum putarem ſub conſulibus eos eſſe ponendos, nec poſſem eos ex Liuii ſententia in conſulatu P. Claudii, & L. Iunii, nec ex XVuiralibus libris in cõſulatu P. Lentuli, & C. Licinii collocare, quòd per ea tẽpora marmora Capitolina integerrima ſint, nec patiantur, ne uerbum quidem, ne dum tot uerſus inter conſules interponi, coactus ſum, ubi primum marmoris fragmentum repperi, conſtituere. Libentius autẽ certe etiam in hoc XVuirales libros ſequutus eſſem, ſi potuiſſem. Verſus autem, qui interiiciendi erant, hi ſunt.

LVDI SAECVLARES TERT.
Mᵛ. AIMILIO Mᵛ. F. MAGISTR. XVIR.
M. LIVIO M. F. M. N. SALINATORE.

Quos

quos è regione Lentuli,& Licinii conſulũ nunc ei ponendos eſſe credo,qui ludos hos aſcribere uelit. Quare non eſt, quòd tu delirans ſuſpiceris,me quòd per eos annos M. Liuii Salinatoris, & M. Aemilii Paulli conſulum mentio pueriliter fieret, adductum eſſe,ut in ea tempora hos ludos coniicerem.ſciebam enim iampridem magiſteriũ XVuirale nihil ad cõſulatum pertinere. Nam quod uitio uertis, me auctoritatem XVuiralium librorũ ſequutum quartos ludos in conſulatum Lepidi,& Oreſtis tranſtuliſſe, cum potius in Marcii, & Manilii conſulatum ex Liuii ſententia eſſent reiiciendi, reſpondeo, primum, malle me in hac re, dum poſsum, XVuirales libros, quàm Liuiũ ſequi. in quibus ſummã uideo annorum conſtantium iuxta Horatii uerſum & Auguſti ſententiam conſeruari; deinde, ne, ſi uoluiſſem quidem Liuium ſequi, potuiſſe. Nam illa tempora ,quæ in Marcii & Manilii conſulatum incurrunt,quanquam aliqua ex parte debilitata,tamen ita integra ſunt, ut ſatis oſtendant, non poſſe uerſus aliquot de ludis ſæcularibus inter conſules interponi. Quod autem alio loco ais, non fuiſſe, quòd angerer in enumerandis annis centum adeo exquiſite, quamuis ne id quidẽ ſcierim, aut ſi ſcierim, non potuerim tamen Liuii locum confirmare, reſpondebo tibi primam de numero centeſimo, deinde de Liuii loco. Ego exiſtimo Robortelle,ſi ſecundi ludi in annum, quo M. Popillius cos. fuit, teſte Zoſimo, inciderunt, tertii in conſulatum P. Claudii,& L. Iunii, quarti in conſulatum L. Marcii, & M. Manilii, atque hi ſunt anni apud Liuium CDI, DI, DCI, idq; ſine ulla correctione, aut mutatione uulgatorum librorum, ſatis me probaſſe, ex Liuii ſententia ludos ſæculares cẽteſimo quoque anno relatos. ſiquidem ego à CDI, uſque ad DI centum annos numerare ſoleo, ut à DI uſque ad DCI alios centum. Nã quod ais,non ſemper expectatos eſſe annos centum; quòd ex eo intelligi poſsit, quia alii auctores à Liuio,qui numerum centeſimum intulit,diſſentiant, quid me hoc torquet, dum modo conſtãtiam hanc in opinione Liuiana inueniam, ut in XVuirali illam alteram, quòd centeſimo decimo quoque anno relati ſint? & ſi quæris, unde tanta annorum in his edendis ludis uarietas nata ſit,te docebo, qui hoc, ut multa alia, confiteris te ignorare. docebo autem te quæ non tam ego, quàm Onofrius Panuinius uir in obſeruan-

da

da omni antiquitate diligentiſsimus, & ſummo ingenio prædi-tus exiſtimet: Scribit Acro in ſæculare carmen Horatii ita: Sæcularis carminis duplex deuotio eſſe cõſueuerat. aut enim pro ſedanda, aut prouitanda peſtilentia, aut pro certo, & conſtituto numero annorum. centeſimo enim decimo anno in Capitolio à pueris, & puellis impuberibus cantabatur. Si ergo duplex fuit deuotio carminis ſæcularis, ergo etiam ludorum ſæcularium fuiſſe facile exiſtimari poteſt. ita ut alii ordinarii eſſent, qui certo tempore, & cõſtituto referrentur, ut qui centeſimo decimo quoque, uel centeſimo anno fiebant, ut dixi; alii uero, qui extra ordinem pro re nata ſedandæ, uel uitandæ peſtilentiæ cauſſa, ut illi, quorũ alii ſcriptores fortaſſe meminerunt. Quare non eſt, quòd tu inconſtantiam in annis horum ludorum labores inuenire, cum ignores tempora, cauſſas non diſtinguas, & annalium uarietatem non accipias, ſed omnia monimenta, omnia ſæcula, omnes cauſſas, cœlũ denique, & terram omnem una norma, atque una regula metiaris. Et quoniam in hac diſputatione iiſdem auctorum locis uſi ſumus, tu autẽ arte tua, tanquam Proteus, è manibus elabi meis conaris, non patiar te id facere, atque impune, uel Epitomen, uel Cenſorinum pro tuo arbitrio, ut me oppugnes, deprauare: ex quo etiam intelligere poteris, an ego tuam aliquãdo auctoritatem ſequutus ludos ex faſtis conſularibus ſæculares exemerim.

Locus eſt in epitoma XLIX, qui in uulgatis libris ita legitur: Diti patri ludi ad Terentum ex præcepto librorum Sibyllinorum facti, qui anno primo Punici belli, quingenteſimo, & altero ab urbe condita facti erant. Hunc ego locum ita ex manuſcriptis multis libris emendaui, ſed maxime ex uno, quem ego poſsideo, & tibi, cum uoles, commodabo. Qui anno centeſimo, primo Punico bello, quingenteſimo & altero ab V. C. facti erant. Hic illud centeſimo improbas. quod ego ita confirmo. Bellum Punicum tertium Marcio, & Manilio cos. cœptũ eſt anno altero, & ſexcenteſimo ab. V. C. ut ſcriptum eſt in hac epitoma. iiſdemq; cos. quarti ludi ex Liuii ſententia Cenſorino teſte, & epitoma conſentiente facti ſunt, ergo quarti ludi anno altero & ſexcenteſimo ex Liuii ſententia facti ſunt.

At P. Claudio, & L. Iunio cos. ex Liuii ſententia tertii ludi, ut

ut ait Cenſorinus, facti ſunt, qui annus in D I ab V. C. incidit, ergo ludi Diti patri centeſimo ante anno facti erant ante tertiũ Punicum bellum, cuius primo anno etiam facti eſſe dicuntur. Quod ſi hanc expoſitionem non accipis, dic, qui centeſimo anno facti erant, id eſt, qui ſuo & legitimo anno, (is erat ex Liuii ſententia centeſimus) facti erant. Quod ſi tu ne hanc quidem uel correctionem librorum diſertiſsimam, uel interpretationem ſplẽdidiſsimam probas, quanto minus ego probare debeo tuas. qui cum quingenteſimum, & ſexcenteſimum alterum pro quingenteſimo, & ſexcenteſimo ſecundo interpreteris, deinde ſine ulla librorum auctoritate, quingenteſimum, & ſexcenteſimum quartum reponis, inani hac c oniectura ductus, ſcriptum fuiſſe D I V, & alteram literam V deletam eſſe altero crure, & factum eſſe D I I, undo poſtea ſcriptum eſſe altero, & quingenteſimo. quod ipſum cum ais, non conſiderare, ſed ſortiri, quid dicas, mihi uideris. an uero tu meis manuſcriptis libris fidem non habebis, ego tuis ſomniis habebo? qui inquis legendum eſſe: Qui ſexto decimo anno primi Punici belli: quòd ii conſules in ſextum decimum annum eius belli inciderint; neque in quos te errorum laqueos induas, animaduertis? Sed de epitoma hactenus. nunc ad Cenſorinum ueniamus. cuius tu uerba cap. X I I I corrigendo ita deprauaſti, ut ſynceræ ſententiæ ſimulacrum nullum reliqueris. Verba ea in uulgatis Aldinis ita leguntur: Primos ludos ſæculares exactis regibus cum poſt Romam conditam annis C C L V à Valerio Publicola inſtitutos eſſe ad XLuirorum commentarios, anno C C L X X X X I X M. Valerio Sp. Virginio cos. anno poſt urbem conditam V I I I, & X L. ut uero in commentariis X I I uirorum ſcriptum eſt, anno CCCC & X, M. Valerio Coruino, & C. Petilio cos. Tertii ludi &c. Hæc uerba ita ex ingenio, quo, ut conſtat, excellit, emendat Robortellus. Primos ludos ſæculares exactis regibus conſtat poſt Romam conditam annis C C X L I X à Valerio Poplicola inſtitutos eſſe ad XLuirorum commentarios. (Secundi autem ludi fuerũt, ut multi tradunt), anno ab urbe condita C C X C V I I M. Valerio M. F. Voluſi N. Maxumo, Sp. Virginio cos. anno poſt urbẽ conditam C C X C V I I. ut uero in commentariis XVuirum ſcriptum eſt anno C C C C V I I M. Valerio Coruo, & C. Petilio

cos.

cos. Hæc ille. nunc eius enumeremus errata. Primum putat primos ludos non in primo Poplicolæ conſulatu factos, ſed in quarto, & iccirco mutat annum CCXLV in CCXLIX. quanquam debuit potius, ſi quartum ſpectabat conſulatum CCL ſcribere: nam quartus conſulatus Poplicolæ ad Liuianam, & Dionyſianam ſummam, ut ſupra oſtendi, cadit in annum CCL. Deinde, quòd non agnoſcens mendam, ait inſtitutos eſſe ad XLuirum commentarios: cum nulli tunc fuerint XLuiri. fuerunt enim librorum Sibyllinorum cuſtodes primum duumuiri Sibyllini, poſt Xuiri, tum XVuiri. atque inde XVuirum libri, & commentarii dicti. tertio, quòd addens hæc de ſuo: (Secundi autem ludi fuerunt, ut multi tradunt), confundit primos ludos cum ſecundis. nam qui anno CCXCVII facti ſunt, non ſecundi fuerunt, ſed primi, ut XVuirum libri tradiderunt. quemadmodum & ſupra dixi, & infra apparebit. quarto loco, quòd numerum CCXCIX corrũpit, & facit CCXCVII. dirigit enim ſummam aliorum ſcriptorum ad Capitolinam, ſine cauſſa. quinto quòd bis eiuſdem anni numerum apponit. primum ita: anno ab urbe cond. CCXCVII. deinde ita: anno poſt urbem conditam CCXCVII. nec attendit priorem numerum ad primos ludos pertinere, poſteriorem ad ſecundos, quem tamen mirifice deprauauit, cum pro VIII & CD repoſuit CCXCVII. Sexto, quod M. Valerio M. F. Voluſi N. Maxumo ex lapidibus Capitolinis ſine cauſſa intulit, cum M. Valerio, ut ſcripſit Cenſorinus, ſatis eſſet. poſtremo quòd CCCCX in CCCCVII eodem imbutus errore mutat. Quare ergo ita emendo: Primos ludos ſæculares exactis regibus conſtat poſt Romam conditam annis CCXLV à Valerio Poplicola inſtitutos eſſe, at ex XVuirum cõmentariis (anno CCXCVIII. M. Valerio, Sp. Virginio cos.) Secundi facti ſunt Liuio & Antiate auctoribus M. Fabio, & M. Popillio cos. anno poſt urbem conditam VIII & CD. ut uero in commentariis XVuirum ſcriptum eſt, anno CCCCIIX, M. Valerio Coruino, & C. Pœtelio cos. Hæc ita ſe habere, hinc colligere poſſumus, quòd de ſingulis ludis diuerſæ opiniones referuntur, extrema autem ſemper XVuiralium librorum eſt. ut in poſt in tertiis, & quartis ludis apparebit. Cum autem primos ex XVuiralibus libris ſcriptum ſit factos an. CCXCIX, ſecundos an. CCCC & IX, tertios

X, tertios anno duodeuigeſimo, & quingenteſimo, quartos anno D C X X I X. malim, ut ſeruetur conſtantia centeſimi decimi anni legi C C X C I I X, C D I I X, D X I I X, D C X X I I X. neque enim M. Valerius, & Sp. Virginius anno C C X C I X inire potuerunt, cum primi conſules ann. C C X L V inierint: neque ullæ ſupputationes ſunt, quæ eã rationem & ſummam tueantur. præterea in ſecundis ludis uidetur uerisimile ex C C C C I I X factũ eſſe mendoſe C C C C E T X. nam de tertiis non eſt dubium. ſcriptum eſt enim diſerte D duodeuigeſimo. Atque etiam, ſi in faſtis hi conſulatus mira conſtantia C C X C V I I, C C C C V I I, D X V I I, D C X X V I I nominantur, uidetur uerisimile, ut in hac ſumma quæ Pliniana eſt, & anno uno Capitolinã antecedit, ea conſtantia cuſtodiatur. deſiderari nomina auctorum Liuii, & Antiatis maxime puto, qui concordes in tertiis, & quartis citantur. itemq́; nomina conſulum, quæ ex Zoſimo ſuppleui. anni numerum Liuianum.i. C C C C I non aſcripſi, quia Cenſorinus, non ut Liuium ludorum facit auctoré, ita Liuianam etiam affert annorum ſummam. quòd poſt etiam quartos ludos ex auctoritate Liuii edat in conſulatum Marcii, & Manilii, anno D C V, cum D C I ad ſummam Liuianam eſſet ſcribendum, D C V autem ſit ad ſummam Plinii, & Ciceronis, quam plerique hoc tempore, ut Glareanus in ſua Chronologia, ſequuntur. Itaque eum numerum, quòd diuinare nolui, reliqui. Transeamus ad alia. Deinceps ſic uulgo legitur: Tertii ludi fuerunt Antiate, Liuioq́; auctoribus, P. Claudio Pulchro, L. Iunio Pullo cos. anno D. duodeuigeſimo, P. Cornelio Lentulo, C. Liuio Varo. cos. Robortellus ita legit: Tertii ludi fuerunt Antiate, Liuioq́; auctoribus P. Claudio Pulchro, L. Iunio Pullo cos. anno D I V. uel ut alii anno D X V I I, P. Cornelio Lentulo, C. Licinio Varo cos. Hic Robortellus in ſua permanens ſententia P. Claudium, & L. Iunium conſules anno D I V conſules fuiſſe ait, cum tamen D V ſit reponendum ex eo quod ſequitur, L. Marcio, M'. Manilio cos. an. D C V. ſi enim illi conſules anno D C V fuerunt, ut Pliniana, & Ciceroniana docet ſumma, & hi D V fuerunt. Præterea non animaduertit poſt Antiatis, & Liuii opinionem recitari XVuiralium librorum ſententiam, quòd ex numero annorũ perſpicitur, D X V I I I. etenim centeſimo decimo relati ſcribuntur.

tur. Itaque ego ſic emendo. Tertii ludi fuerunt Antiate, Liuióq́; auctoribus, P. Claudio Pulchro, L. Iunio Pullo cos. anno ab. V. C. D V. ut in XVuirorum autem commentariis ſcriptum eſt anno D duódeuigeſimo, P. Cornelio Lentulo, C. Licinio Varo cos. Pergit deinceps Cenſorinus in uulgatis ita: De quartorum ludorum anno triplex opinio eſt. Antias enim & Varro, & Liuius relatos eſſe prodiderunt L. Marcio Cenſorino, M'. Manlio conſulibus poſt Romam conditam anno D C V, at Piſo Cenſorius, & Cn. Gellius, & Caſsius Hemina, qui illo tempore uiuebat, poſt annum factos tertium affirmant Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummio Achaico cos. id eſt D C anno III. In XVuirorum autem commentariis notantur ſub annis D C X X I X Aemilio Lepido, & L. Aurelio Oreſte cos. Hic Robortellus numerum anni D C V non mutat, cum tamen ad calculos ſuos, id eſt Capitolinos is annus ſit D C I V. alterum D C I I I mutat in D C V I I I. tertium corrumpit. nam per D C X X I X reponit D C X X V I I. nec uidet, ſi Marcius, & Manilius anno D C V conſules fuerunt, Lentulus uero, & Mummius anno D C V I I I, Lepidum & Oreſtem neceſſario futuros anno D C X X I I X. Itaque aut priores numeri erant mutandi, aut poſtremus prudentius corrigendus. Sed ille in Sigonium unum defixus, quæ ante oculos erant, non uidit. Adde quòd, uiuebant, non uiuebat fuit ab eo corrigendum. nam & Piſo Cenſorius, qui Frugi dictus eſt, eo tempore uixit; ſiquidem paulo poſt conſulatum, & cenſuram, unde Cenſorius dictus eſt, cepit. qui locus eſt à me pluribus in faſtorum commentario perpurgatus. Eſt etiam alter Cenſorini locus eodem capite poſitus, quem ille corrigit capite X. Verba uulgo ita leguntur: Teſtis eſt Piſo, in cuius annali ſeptimo ſic ſcriptum eſt. Roma condita anno D V I I ſæculum accipit his conſulibus, qui proximi ſunt conſules M. Aemilius M. F. Lepidus. C. Pompilius II. abſens. Ille ita emendat. Roma condita anno D X X I ſæculum accipit his conſulibus, qui proximi conſules ſunt, M. Aemilius M. F. M. N. Lepidus, M. Poplicius L. F. L. N. Malleolus. quod tandem hoc portentum eſt Robortelle? Vnde annum D X X I, & remotiſsimos conſules M. Aemilium Lepidum, & M. Poblicium Malleolum extraxiſti? an ignorabas in faſtis Capitolinis anno D X C V M. Aemilium M'. F. Lepidum, C. Popillium

P. F. Lænatem II. atque eos à Piſone eſſe intellectos. Potuit.n. ille eos proximos conſules uocare, quippe qui tribunus pl. fuit Marcio, & Manilio cos. anno uel DCI, ut Liuius, uel DCIIII, ut faſti, uel DCV, ut Plinius, & Cicero exiſtimarunt. Manilius uero & Popillius conſulatum decennio ante geſſerunt. at quomodo ſæculum accepiſſe Romam proximis conſulibus dici potuit, iis, qui anno DXXI fuiſſent? An nos deludere Robortelle auctoritate iſta tua putas? pueros tuos deludere potes, quibus hæc tradis, & hoc modo, quemadmodum tu quodam in loco dixiſti. prudenti certe nemini te aliquid non dico ſcire, ſed ſapere, ſi hæc narrabis, perſuadere poteris. An enim credis te P. Valerio primum conſule primos ludos factos cap. V. pobaſſe, aut hos ludos è faſtis, i. ab hiſtoria R. eximendos cap. VI. non fuiſſe, meq; eos, quia Liuius primorum ludorum non meminiſſet, remouiſſe? aut cap. VII, VIII, & IX recte te locum epitomæ, quem ego libris manuſcriptis ducibus emendaram, reſtituiſſe? aut cap. X. ſæculares ludos centeſimo, uel centeſimo decimo quoque anno factos non eſſe? aut cap. XI XVuirales libros in his ludis diſpenſandis attendendos non eſſe? aut cap. XII. & XVI uerã te cauſſam, cur ludos tertios in illos annos reiecerim, attuliſſe? aut cap. X. XI. & XIII, quòd ex auctoritate XVuiralium librorum ludos ſecundos & quartos diſpoſuerim, iure uitio uertiſſe? aut cap. X, & XIIII pulcherrimos Cenſorini uultus fœdaſſe, & nitidiſsima óra merito conſpurcaſſe? non certe. nõ probaſti cuiquam. quis enim te poſſet aut in tota hac ludorum ratione balbutientem audire? aut in temporum deſcriptione titubantem perferre? aut in controuerſiis auctorum diiudicandis uacillantem probare? aut quis te deniq; nihil ſine ſumma auctorum pernicie, atque exitio confirmantem non aſperaretur merito, atque reſpueret? Quamobrem deſine alteri maledicere Robortelle, ne aſperiora multo contra audias, non quidem à me: neque enim mei hoc mores patiuntur, ſed ab iis, qui meis inſtructi rationibus te tum ſine ſenſu fuiſſe arbitrantur, cum in animum, ut hæc ſcriberes, induxiſti. quid autem aliud putas Patauinas ipſas ſcholas eſſe facturas? ſubſellia mehercule ipſa, quæ ſæpius tuas, ut præ te fers, in me contumelias ægerrime audierunt, ſi tu his de rebus poſt hac uerbum feceris, ſtrepitu, clamore, ſibilis,

bilis,

bilis, ac prope tonitruo perſonabunt. Deſine igitur hanc artem, deſine, quam infelicibus, ut uideo, nimis auſpiciis inchoaſti. figuras autem orationis, in quibus te docendis aiunt excellere, tracta, atque doce. ita tamen, ut eas nullo unquam tempore, nulla unquam in re uſurpes. neque enim tuum eſt, figurate dicere, ſed, ut dixi, figuras exterminare. antiquitatem, mores, inſtituta, hiſtorias, uetera tempora, interiores ipſas, & eleganti homine dignas literas, quarum tu nullum ſenſum habes, neque ut uideo, habere potes, aliis concede.

IN CAPVT XV.

Luſtrum V. VI. VII ab urbe condita unde confirmatum. et quo modo Græci luſtrum dixerint, demonſtratum.

LVSTRVM quintũ ego conieci in cõſulatũ P. Valerii Poplicolæ cõſulis II, & T. Lucretii in faſtis Capitolinis. Reprehendit id factum Robortellus cap. XV. hoc modo: Liuius nullum de luſtro uerbum facit. Dionyſius cenſum actum prodit, luſtri non meminit. ergo imperite Sigonius, qui luſtrum notauit, cum cenſum deberet. neque enim efficitur, ut quia cenſus actus eſt, luſtrum etiam factum ſit. ut Liuius lib. III. Cenſus actus eo anno. luſtrum propter Capitolium captum, cõſulem occiſum condi religioſum erat. Egregie Robortellus, & docte. Nunc quæro ab eo, an legerit in fragmentis Capitolinis anno CCLXXIX ab. V. C. luſtrum VIII factum eſſe? legit enim ſine dubio. Si ergo illo anno luſtrum octauum factum eſt, perquirenda ſunt ſeptem ſuperiora, quibus annis condita ſint. Ac Ser. quidem Tullium regem, qui luſtrum inſtituit, quater luſtrum feciſſe ſcribit Valerius lib. III. Superbum regem nullum cenſum feciſſe (erat autem luſtrum cenſendi populi finis) tradit Dionyſius. Ergo ab anno CCXLV, quo primi conſules inierunt teſte Dionyſio, uſque ad annum CCLXXX tria luſtra condita ſunt. Cum ergo Dionyſius auctor ſit, anno CCXLVI,

&

& CCLVI, & CCLXI cenſum actum eſſe, luſtri uero neque ipſe, neque alius quiſquam meminerit, non ne neceſſario intelligendum eſt, Dionyſium pro cenſu luſtrum etiam accepiſſe? Nam Dionyſius nunquam luſtrum nominauit; ſemper autē cenſum, cum alii luſtrum. Etenim & octauum luſtrum, cuius faſti meminerunt, & decimum, & decimum octauum, quorum Liuius, ille τίμησιν. i. cenſum libro primo, & ſexto uocauit. Huc adde Euſebium in temporibus, qui & hæc luſtra, & alia omnia, quorum meminerit, cenſus appellauit quem niſi tu, quanquam aliqua ex parte mendoſum, contempſiſſes, haud profecto in hūc errorem incurriſſes. Nam quòd me quodam in loco Euſebii, quem deprauatum dicis, ſtudioſum eſſe opponis, ſic habeto, maluiſſe me ſemper Euſebii tempora etiā deprauata aliquo cum iudicio obſeruare, quàm, ut tu, Liuiana integerrima ſine ullo iudicio deprauare. Si ergo ad octauum luſtrum peruenire nō poſſumus, ſi tria hæc luſtra, quos Dionyſius, & Euſebius græci ſcriptores cenſus uocarunt, prætereamus, quid ais acutiſsime Robortelle; aut cur hoc unum ex præclaris illis tuis Patauinis caſtigationibus, quod mihi in maledictis obiiceres, elegiſti? doce quomodo Dionyſius, quomodo Euſebius luſtri uocem græca uoce expreſſerint. doce quo anno luſtrum V, VI, & VII factum ſit, ſi eos annos, in quos ego illa conieci, non probas. niſi hoc facias, animaduerſiones illas, quas iactas, tuas inanes ac commentitias fuiſſe exiſtimabo, cum hæ, quas ut ex omnibus maxime excellentes legiſti, uix aniculæ lucubratione uideantur dignæ. Neque enim unquam in faſtis Capitolinis cenſus, ſed ſemper luſtrum notatum eſt. Sed ſi me audies, nullum in poſterū de luſtro, nullum de ludis, nullum de numerandis annis nullum de emendando ſiue Demoſthene, ſiue Aſconio, ſiue Liuio uerbum facies.

IN CAPVT XVII.

Nomina aliquot mulierum R. non cognomina eſſe, ſed prænomina. et Q. Claudiam Ap. Cæci non fuiſſe filiam. et Valerii locus emendatus.

HOc loco quæſtionem de feminarum prænominibus interpoſuit, quam poſt ſecundo lib. VIII capitibus, ut errores Sigonianos propagaret, iterum diligentius perpurgauit. Nunc igitur & nos ad hæc leuius, poſt autem ad illa aliquanto ſubtilius. Ego Cæſelliam, Rutiliam, Rhodocillam, Murculam, Burram prænomina fuiſſe mulierum à colore ducta auctore Valerio ſcripſeram, negat hoc Robortellus, & uitioſum eſſe Valerium ait. Ego, cum de prænominibus feminarum diſputarem, Varronis, & Valerii auctoritatem oppoſui, exempla uero Tertiæ Aemiliæ Quartæ Hoſtiliæ, Q. Claudiæ, quæ florente rep. floruerunt, protuli, ille tamen negat me exemplum ullum ex temporibus reip. mutuatum. Ego Fauſtum prænomen, itemq; Fauſtam ex Valerii ſententia, præterea Paullam Valeriam, Tertiam Iuniæ, Quartam Hoſtiliæ, Quinctam Claudiæ prænomina eſſe ex Varronis ſententia aſſerueram, negat ille. rationem uero cur Varronis, aut Valerii, aut aliorum auctoritatem contemnat, affert nullam. Scilicet putauit Robortellum potius in hac quæſtione, quàm Valerium, quàm Varronem, quàm ceteros, quos emendatione ſua libro ſecundo repugnantes ad ſe attracturus eſt, audiendum eſſe. Cum igitur ille ratione pugnabit, tum & nos ratione reſiſtemus. Interim ualere debere ueterum potius, quàm eius auctoritatem cenſemus.

Quod autem reliquum ille extremo hoc capite ſcripſit, quàm
,, conſiderate ſcripſerit, uideamus. Verba eius ſunt: Apud Cice
,, ronem in or. pro M. Cœlio, & de reſponſis aruſpicum Q. Clau-
,, diam ſcio legi, ſed non Q. ut prænomen eſſe uideatur, debet

ſcribi,

„ ſcribi, uerum Quintam. fuit enim una ex filiabus Appii illius
„ Cæci, de quibus etiam Cicero loquitur in libro de ſenectute,
„ cum ait: Quatuor robuſtos filios,& quinque filias Appius rege
„ bat, & ſenex & cæcus. Hanc doctrinam,ſiquis ab eo quærat, unde acceperit, profecto ſe non aliunde, quàm à Sigonio ſuo hauſiſſe, unde multa alia, reſpondebit. Hoc enim ſe ſuſpicari ſcripſit olim etiam Sigonius. Vt autem id fieri non poſsit, & ut ſenex à puero ſe induci permiſerit, attendamus. Habuit, inquit, Appius Cæcus quinque filias auctore Cicerone, ergo Quinta Claudia erat Appii Cæci filia. non eſt ſatis. eſt enim uidendum an filia Ap. Cæci Claudià tandiu uiuere potuerit, ut bello Punico ſecundo interfuerit. Atqui Appius cenſuram geſsit anno poſt R.C. CDXLII, conſulatum priorem anno CDXLVI, poſteriorem CDLVI. quo igitur tempore uolumus Quintam Claudiam ab eo eſſe genitam? extremis etiam temporibus, id eſt poſt alterum conſulatum concedamus, exempli gratia anno CDLX. Tum enim admodum ſenem Appium fuiſſe ſuſpicari poſſumus, quòd uiginti ante annos cenſor fuerat. Si ergo Q. Claudia anno CDLX nata eſt, matrem autem Idæam ſecundo bello Punico M. Cornelio Cethego, & P. Sempronio Tuditano cos. anno ab V. C. DXLIX in urbem, & quidem integerrima, ut apparet, ætate uexit, ergo tum annos nonaginta erat nata. an autem eiuſmodi miniſterii laborem tantæ ætatis feminæ traditum eſſe probandum ſit, alii uiderint. Nam male de pudicitia audire ea ætate mulier, qui poſsit, ego non uideo. ſic enim de ea ſcribit Liuius lib. XXIX: Matronæ primores ciuitatis, inter quas unius Claudiæ Quinctæ inſignæ eſt nomen, accepere. cui dubia ante fama clariorem ad poſteros tam religioſo miniſterio pudicitiam fecit. et Lactantius lib. II. de origine erroris cap. VIII: Cum ex libris Sibyllinis Idæa mater eſſet accita, & in uado Tiberini fluminis nauis, in qua uehebatur, hæſiſſet, nec ullo modo, aut ulla ui commoueretur, Claudiam fuerunt, quæ ſemper impudica eſſet habita ob nimios cultus, Deam ſubmiſsis genibus oraſſe, ut ſi ſe caſtam iudicaret, ſuum cingulum ſequeretur. Ita nauim, quæ ab omni iuuentute non ualuit commoueri ab una muliere eſſe commotam. Et in libro de uiris illuſtribus: Tum Claudia uirgo Veſtalis falſo ince

ſtu

ſtu ſuſpecta, deam orauit, ut ſi pudicam ſe ſciret, ſequeretur. Neque uero Cicero in Cœliana, cum eam Appii Cæci progeniē appellauit, filiam intellexit. ſic enim apud eum Cæcus ipſe loquitur: Non ne te ſi noſtræ imagines uiriles non commouebant, ne progenies quidem mea Q. illa Claudia æmulam domeſticæ laudis in gloria muliebri eſſe admonebat? Nam progenies de nepotibus, & poſteris frequentius dicitur, quàm de filiis. ut illud in epiſtola ad Octauium: Audiet Brutus eum populum, quem ipſe primo, poſt progenies eius à regibus liberauit, datum in ſeruitutem. Quod autem ait apud Ciceronem legi oportere Quintam, non Q. Claudiam, neſcio, cur id faciendum eſſe contra manuſcriptos libros exiſtimet. Habeo quidem multos Valerii manuſcriptos libros, in quibus lib. primo cap. VIII Q. Claudia legitur, ut etiam in impreſsis, cum ait: Q. Claudiæ ſtatua in ueſtibulo templi matris deum poſita, bis ea æde incendio cōſumpta intacta ſtetit. ſic enim legendum eſt, non Q. Claudii, ut paſsim in omnibus & impreſsis, & manuſcriptis legitur.

IN CAPVT XVIII. XIX. XX. XXI. XXII. XXIII. XXIIII. XXV. XXVI. XXVII.

SEQVITVR caput XVIII, in quo uſque ad XXVII de nominibus Romanis aduerſus me diſputatur. quorum capitum defenſionem in ſecundum librum mihi reiiciendam duxi, ubi latius in librum de Nominibus Robortellianum diſputo, ut uno quaſi corpore hæc tota nominum quæſtio tractaretur. me enim ordo maxime delectat, ut Robortellum confuſio. Itaque capitibus eius, quæ nullum habent ordinem, uix ordinatim reſpondere poſſum. Hoc autem hoc in loco uolui aſcribere, tum ut ne quis quidquam à me prætteritum eſſe exiſtimaret, tum uero, ut ſi quis defenſionem horum maledictorum cognoſcere cuperet, ubi quærenda ea eſſet, ne ignoraret.

IN CAPVT XX.

Leges Papias duas fuiſſe. quæ uis earum fuerit. quando latæ ſint. errores aliorum in iis patefacti. Ciceronis, Valerii, Feſti loci aliquot declarati, & emendati.

Hoc capite de nominibus diſputat. cuius rei refutatione in ſecundum librum reiecta, tantum quod ille de lege Papia ſcribit, excutiam. inquit enim: Papia lex fuit, quæ peregrinos à iure ciuitatis R. repellebat. ut Cicero explicat in lib. de offic. & Valerius Maximus lib. III. cap. IIII. in exemplo de Perpenna, quem ait ante fuiſſe conſulem, quàm ciuem, quoniam ipſius pater irrepſerat clàm in ciuitatis Ro. iuris poſſeſsionem. Ex his uerbis apparet ipſum legem Papiam unam facere. atque de eadem Ciceronem,& Valerium loqui putare, neque legis ipſius ſententiam perſpicere, credo quòd apud eos, qui de legibus ſcripſerunt, quorum ipſe ſtudioſiſsimus eſt, nihil tale inuenerit, neque ipſe aliquid per ſe intelligere ſine aliena præmonitione poſsit. Dico igitur, Papias leges has duas eſſe, neque eandem Ciceronem, & Valerium intellexiſſe, neque utriuſque uim eandem fuiſſe. unam enim fuiſſe de ciuitate, alteram de urbe, uel unam de ciuibus, alteram de peregrinis. ipſum autem utranque confudiſſe. id autem ita eſſe demonſtremus. Lex ante fuerat Claudia anno ab V. C. DLXXVI, auctore Liuio, lata, quæ ſocios in in ſuam quenque ciuitatem redigebat. Poſt hanc ſequuta eſt Papia, quæ quo anno lata ſit, parum liquet. Hac autem damnatus cum ſit M. Perpernæ pater, eius, qui conſul fuit anno DCXXIII, non multis ante annis uidetur lata. de hac ita Valerius: M. Perperna cos. antequam ciuis. cuius enim uita triumphauit, mors Papia lege damnata eſt. Nanque patrem illius nihil ad ſe pertinentia

tia ciuis R. iura complexum, Sabelli iudicio petitum redire in priſtinas ſedes coegerunt. Meminit eiuſdem etiam legis Cicero, ut opinor, in Corneliana, cum ait: Cum iudices præ ſe ferrent, palamq́; loquerentur, quid eſſent lege Papia de M. Craſſo Mamertinis repetentibus iudicaturi, Mamertini publice ſuſcepta cauſſa deſtiterunt. Quibus ex uerbis adducor, ut ſuſpicer, hoc amplius Papiam habuiſſe, quàm Claudiam, quòd Claudia niſi ſociis nominis Latini eſſet lata, hæc etiam peregrinis; cum eadem illi etiam fortaſſe libidine ciuitatis R. tenerentur. Siquidem Mamertini, quod oppidum Siciliæ eſt, huius legis beneficio M. Craſſum, qui ſe Romæ pro ciue gerebat, Meſſanam reuocare conati ſunt. Nam quòd ait Valerius, Perpernam triumphaſſe, atq́ triumphũ, quẽ ex Sicilia bello ſeruili profligato tulit, ipſum arbitror reſpexiſſe. Hæc igitur de ciuitate lex illis lata tẽporibus eſt. At uero anno ab V.C. DCXXCVIII Cotta, & Torquato cos. biennio ante, quàm Cicero cõſul eſſet, altera Papia lata eſt à C. Papio tribuno pl. ne quis peregrinus in urbe eſſet. de qua ſic Dio lib. XXXVII. κἂν τούτῳ πάντες οἱ ἐν τῇ ῥώμῃ διατρίβοντες πλὴν τῶν νῦν ἰταλίαν οἰκούντων ἐξέπεσον, γαΐου τινὸς παπίου δημάρχου γνώμῃ. Quã legẽ intellexit Cic. lib. III. de offi. cũ dixit: Male etiam, qui peregrinos urbibus uti prohibẽt, eosq́; exterminant, ut Petronius apud patres noſtros, Papius nuper. nã eſſe pro ciue qui non ſit ciuis, rectũ eſt, non licere, quam tulerunt legem ſapientiſsimi conſules Craſſus, & Scæuola. uſu uero prohibere peregrinos ſanè inhumanũ eſt. Quis non uidet duas hic leges ſignificari, unã de ciuitate, alteram de urbe; de ciuitate fuiſſe Claudiam, priorem Papiam, & poſt Papiam Liciniam Muciam? de urbe Petroniam, & Papiam poſteriorem; illam laudari à Cicerone, hanc reprehendi? illa cautum, ne quis ſe pro ciue ferret, qui ciuis non eſſet, hac ne quis omnino peregrinus in urbe Roma eſſet? Hanc autem Papiã intellexit etiam Cicero in oratione pro Archia: Quid? inquit, cum ceteri non modo poſt ciuitatem datam, ſed etiam poſt legem Papiam aliquo modo in eorum municipiorum tabulas irrepſerunt? Ciuitatem enim datam ſignificat lege Iulia bello Marſico, qua ciuitas ſociis, & Latinis data eſt. Eandem etiam legem intellexit in prima contra Rullum: Simillime, inquit, atque illa lege, quã peregrini Romæ

 eiiciuntur,

eiiciuntur, Glaucippus excipitur. Et quoniam de his legibus cœpi dicere, non occultabo etiam meam de Petronia lege ſententiam. quam nemo adhuc intellexit. Intelligendum eſt locum Ciceronis de officiis mendoſe legi: Vt Petronius apud patres noſtros. nam in manuſcriptis, quos ego conſulto inſpexi, omnibus, legitur non Petronius, ſed Pennus. & recte. confirmat enim hanc lectionem Feſtus, qui ſcribit: C. Gracchus in ea, quã ſcripſit de lege Penni de peregrinis. quanquam ibi etiam mendoſe uulgo legitur, non Penni, ſed P. Ennii. Hic eſt autem M. Iunius Pennus. de quo ita Cicero in Bruto: C. Gracchum tuus gentilis Brute M. Pennus facile agitauit in tribunatu, paululum ætate antecedens. Fuit enim M. Lepido, L. Oreſte coſ. quæſtor Gracchus, tribunus Pennus. unde recte dixit Cicero, ut Pennus apud patres noſtros, Papius nuper. nam Pennus anno ab V.C. DCXXVII tribunatum geſſit, Papius DCXXCVIII. at noſter hic alio loco dixit, Papiam legem latam eſſe à Papo Aemilio, qui cum Pyrrho rege bellum geſſit. ut poſt oſtendam. Sed hæc, atque eiuſmodi alia ego ſecundo libro de Iure antiquæ Italiæ ſum complexus, quos tres in manibus habebam, mox editurus, cum acerbiſsimis Robortelli contumeliis impulſus totum illud opus relinquere coactus ſum. ſed mox intermiſſam induſtriam reuocabo. neque enim ipſum niſi multo poſt tempore ad hæc reſponſurum, & me interpellaturum exiſtimo.

IN CAPVT XXVIII.

Cæſariani loci emendatio iterum reprehenſa. et de muralibus falcibus.

HACTENVS quo animi robore ad aliena decreta oppugnanda Robortellus accedat, cognouimus, nunc quo ad ſua defendenda, uideamus. Emendauerat ille quondam locum Cæſaris. quã eius emendationem cum ego non ſatis probarem, quid ſentirem, literis mihi biennio ante mandandum eſſe arbitratus ſum. Verba mea primum apponam, deinde

deinde, quid ille ad ea reſponderit, adſcribã. mea uero eò etiam libentius,ut quàm ego intemperanter in illum, quàm ille modeſte in me egerit,omnes intelligant. ſunt autem hæc:Hoc eos feciſſe pro amicitia, quæ mihi cum illis eſt, non moleſte mehercule tuli.auſos eſſe facere ualde miratus ſum.cur enim non in alienis eos ſcriptis uituperandis tam acerbos eſſe, nulla præſertim laceſsitos iniuria mirer; quos(ne ab hac ipſa antiquitatis emendatione recedã) præter ea, quæ proxime in libro de nominibus Romanorum contra ueterum auctoritatẽ ſcripſiſſe arbitrarer, quod primum ingenii et ſtudii ſui ſpecimen ediderit,locum Cæſaris parum intelligentes miſerrime deprauaſſe cenſerem; ſic enim in primo Annotationum ſuarum et libro, et capite aiunt.
„ Cæſaris uerba ſunt hæc libro III de bello Gallico, ubi naualem
„ pugnam cum Venetis deſcribit.Vna erat magnó uſui res præpa-
„ rata à noſtris, falces præacutæ, inſertæ,infixæq; longuriis,nõ ab-
„ ſimili forma muralium falcium,his cum funes, qui antemnas ad
„ malum diſtinebant, comprehenſi, adductiq; erant, nauigio re-
„ mis incitato prærumpebantur.

Hunc igitur illi locum ſe reſtituiſſe putant, ſi ruralium falcium legerint, non muralium. ego contra,ut dixi,eos illum corrupturos eſſe puto. Significat enim Cæſar falces illas, quibus tum in re nauali ſui uterentur, ſimiles iis fuiſſe falcibus, quæ ad muros urbium oppugnandos admouerentur. de quibus Vegetius libro II, ubi falces inter machinas numerat, quibus muri oppugnarentur, ita ait: De materia, ac tabulis teſtudo contexitur, quæ ne exuratur incendio, coriis, uel ciliciis, centonibusq; ueſtitur. hæc intrinſecus accipit trabem, quæ adunco præfigitur ferro, quod falx uocatur ab eo, quòd incuruata eſt, ut de muro extrahat lapides. Item lib. III: Aduerſus arietes, uel falces ſunt plura remedia. alii centones, alii culcitras funibus calcant, et illis apponũt locis, qua cædit aries,alii laqueis captos arietes per multitudinem hominum de muro in obliquum trahunt, et cum ipſis teſtudinibus euertunt. Item Cæſar libro VII: Singulari militum noſtrorũ uirtuti conſilia cuiuſq; modi Gallorum occurrebãt. nam et laqueis falces auertebant, quas cum deſtinauerant, tormentis introrſus reducebant. Eodemq́ue libro: Falcibus uallum, ac loricam reſcindunt. Quæ cum ita ſint,ego multo etiam meliorem futuram

ſententiam

ſententiam puto, ſi Cæſar nouas nauales ſuorum falces cum
uſitatis falcibus, quæ in tereſtribus oppugnationibus adhibe-
rentur, quam ſi cum agreſtibus falcibus compararit. Accedit,
quòd Dio libro XLIX. ubi idem prœlium nauale Cæſaris cum
Venetis exponit, et de his falcibus loquitur, δορυδρέπανα græce
uertit ſic: ὅπως γὰρ μηδ' αὖθίς ποτε πνεύματι ναυσὶν ἐπιγενόμενον κινήσειεν
αὐτὰς, δορυδρέπανα πόῤῥωθεν σφίσιν οἱ ῥωμαῖοι ἐπέφερον, καὶ τά τε χοινία αὐτῶν
διέτεμνον, καὶ τὰ ἱστία διέσχιζον. Hæc autem δορυδρέπανα Iulius Pollux
inter naualis, & pedeſtris oppugnationis inſtrumenta numerat,
inter ruſticæ uero rei non item. Sic enim ſcribit: τῶν δὲ ἐμπλε-
όντων θώρακες, καὶ ἀσπίδες, κνημῖδες, κράνη, ξίφη, δορυδρέπανα, χεῖρες σιδη-
ραῖ. et de pedeſtribus, δρεπάνη, δορυδρέπανον, πέλεκυς ἀμφίστομος. de
ruſticis autem δρέπανον, δρεπάνη, δίκελλα, ἄμη. Ex quo intelligi po
teſt, eos, qui in lexicis græcis δορυδρέπανα falces præacutas mura-
lium falciũ ſimiles ex Cæſare interpretati ſunt, recte feciſſe, cō-
tra, atque iidem illi eodem loco admonent, qui & in lexicis,
Ruralium, reponendum putant, neque intelligunt, Rurale, uer-
bum Cæſari, ac bonis Latinis auctoribus prorſus inauditũ, mu-
rale contra frequens eſſe. Dixit enim idem Cæſar pila muralia,
& Plinius libro VII machinam muralem. & Virgilius libro XI.
Murali concita nunquam Tormento ſic ſaxa fremunt. Hæc tum
ego ad uerbum. Ad quæ nunc ille, timidius aliquanto, quam
ſolet, &, ut mihi uidetur, paululum mēte, atque animo perturba
„ tus, Ratio me impulit hæc, inquit, ut crederem talem lectionem
„ non eſſe contemnendam, quòd uidebam longuriis præfigi illas
„ falces, de quibus loquitur, cum murales trabibus annecteren-
tur. Egregie. quaſi uero dicat Cæſar murales ipſas met falces ad-
hibitas eſſe, non autem falces non abſimili forma muralium fal
cium. & quaſi, cum murales trabibus infixæ ad muros admoue-
rentur, eædem, ſi ad alium uſum, ut tum ad funes antemna-
rum incidēdos, aduocarentur, non etiã infigi longuriis poſſent.
„ Addit deinde: Præterea, quòd animaduertebam, præacutas à
„ Cæſare appellari, quod ad incidendum ſpectat, cum talem uſum
„ non præſtarent murales falces. Ad quod dico, muralem falcem
præacutam neceſſario fuiſſe; neq; enim ad extrahendos adunco
roſtro lapides murum penetrare ſi obtuſa, non præacuta fuiſſet,
potuiſſet. Sed murales ſane falces præacutæ nō fuerint, ſi illæ nau

ticæ falces, præterquam quod ceteris in rebus muralium falciũ erant ſimiles, etiam præacutæ erant, non ne prærumpere funes poterant? quanquam non tam quòd præacutæ eſſent, funes inci debant, quàm quòd roſtro curuato, & acuto eſſent, quo funes comprehendebant, & amputabant. Muralis autem falx, auctore Vegetio, trabs erat adunco præfixa ferro. Adiicit deinde:
„ Huc accedit, quod Columella lib. IIII. cap. XXV rurales fal-
„ ces deſcribit diligenter, earumq; formam talem fuiſſe demon-
„ ſtrat, ut facile credi poſsit non abſimili forma fuiſſe nauticas il las. Perinde quaſi, cum murales, & ruſticæ falces ſimiles ſint, non ueriſimilius ſit, Cæſarem, cum de oppugnatione nauali ageret, ab oppugnatione terreſtri, quæ uſitata erat, potius, quàm è re ruſtica ſimilitudinem petiiſſe. Concludit poſtremo aliquanto alacrius:
„ Quod ait Sigonius Ruralium non eſſe dictionem an-
„ tiquam, nec ullum ex ueteribus ipſam protuliſſe, errat. Nam
„ Varro ea uſus eſt in inſcriptione cuiuſdam ſui libri. Id ſi neſcit,
„ quærat ſedulo, & inueniet, etiam me tacente. Nec uero eſt,
„ quod more ſuo excutiat aut Nizolios, aut Theſauros, aut Do-
„ letos. ſic enim non inueniet. ſed ſi inuenire non poterit, ego
„ tum demum demonſtrabo locum. Rogo te Rohortelle per humanitatem, per literas, per artem emendandi tuam, per ſi quid carum habes in uita, ut me hoc onere quærendi liberes. nam præterquam quòd non eſt eius, qui neget, probare, ſed eius, cui negatur, intelligere potes, me intento ſtudio ad maiora quædam alia proparare. Tibi autem certe gratulor, quòd tam magno capite preditus es, ut Nizolios, Theſauros, Doletos, Perottos, Calepinos, & reliqua eiuſmodi Latinæ linguæ monimenta omnia capite comprehenſa geras, ita ut ea tibi mente, non manu excutienda ſint. in quibus credo illud etiã inueniſti, quod ipſe nondum in meis reperire potui, Ciceronem tempus futurũ pro præterito in oratione in toga candida uſurpaſſe.

IN CAPVT XXIX.

Ciceronis emendatio iterum reprehenſa. et de rogatore centuriarum, & ratione renunciandi.

EADEM ratione emendationem eius alteram ex II lib. Ciceronis de oratore aliàs improbaui his uerbis: Neque uero hunc locum ſolum, ſed alterum etiam Ciceronis eadem ratione,uti ego arbitror, corruperũt. Sic enim lib. II. An-
„ notationum cap. XI. loquuntur: Verba Cice-
„ ronis ſunt libro II. de oratore, ubi agitur de ſalibus. Eſt autem
„ ex hoc genere uetus illud, quod aiunt Maluginenſem illum M.
„ Scipionem, cum ex centuria ſua renunciaret Acidinum conſu-
„ lem, præcoq́; dixiſſet: dic de L. Manlio: uirum bonum, inquit,
„ egregiumq́; ciuem arbitror. Puto igitur legẽdum: cum ex cen-
„ turia ſua renunciaret Acidinum præco, dixiſſetq́; ſcilicet Ma-
„ luginenſis. Reliqua patent. Præclarus igitur Ciceronis locus
„ erat obſcurus, ac corruptus ob unum interpunctum perperam
„ poſitum. Hæc illi. Ego uero ne iſtam quidem emendationem poſſum probare, quæ præclarum ſenſum Ciceronis non obſcurare ſolum, ſed etiam, ut dixi, corrumpere uideatur. quem ſi explicuero, tum eos quoque in meam ſententiam uenturos eſſe confido. Eſt igitur hic ſenſus. M. Scipio Maluginenſis ex ſua centuria conſulem deſignatum L.Manlium Acidinum renunciaturus, præconi, qui clara uoce populo eum ipſum deſignatum à ſua centuria declararet, præiuit his uerbis: ACIDINVS CONSVL. tum præco peritus moris Maluginenſem admonuit, L. MANLIVM ab eo omitti, & L. Manlium Acidinum dicendum eſſe demonſtrauit, inquiens: DIC DE L. MANLIO. Tum Maluginenſis ad uerbum, non ad ſententiam ſpectans, uirum bonum, inquit, egregiumq́; ciuem eſſe arbitror. Quod ſi, ut illi faciendum eſſe cenſent, legamus, cum multa alia incommoda conſequentur, tum illud unum grauiſsimum,

quod

quòd dictũ ipſum à Maluginenſi ad præconem neceſſario tranſ-
ferendum erit contra ſententiam Ciceronis, qui dixit, hoc M.
ſcipionem Maluginenſem dixiſſe. Nam ſi præco renunciat Aci-
dinum conſulem, Maluginenſis autem eum corrigit, inquiens:
Dic de L. Manlio, profecto, quæ ſubſequentur uerba, præconis
erunt. id eſt, uirum bonum eſſe arbitror. in quibus uis tota di-
cti conſiſtit. quo ſenſu nihil eſſe alienius poteſt. Ad quæ ille nũc
demũ ſummiſſe reſpondet hoc modo. primum præconum fuiſ-
ſe, non ſenatorum, ut quem quæque cẽturia feciſſet conſulem,
renunciarent. deinde nullum illud incõmodum, quod dixi, con-
ſequi. De incommodo primùm dicam, de quo ille ita: Exiſti-
» mat Sigonius, ſi ita ea uerba, ut ego ante interpunxi, legan-
» tur, conſequi hoc, quod maxime abſurdum uidetur, ut dictum
» illud, quod laudat tantopere Cicero, attribuatur præconi, non
» Maluginenſi. Ego id non uideo, quomodo cõſequi poſsit. Nam
» inquit Cicero, Cum præco renunciaret Acidinum conſulem,
» dixiſſetq; Maluginenſi, (ſic uerba dictabat ipſi præconi) Dic de
» L. Manlio, & quæ ſequuntur. Sic patet illud dictum non attri-
» bui præconi, quod conſequitur, uirum bonum arbitror, & ci-
» uem egregium, ſed ipſi Maluginenſi. Ad hæc tibi reſpondeo Ro-
bortelle; primum, bona fide tibi mecum agendum eſſe. nam cum
in annotationibus ſcripſeris, dixiſſetq; ſcilicet Maluginenſis.
» nunc ais, Maluginenſi. uerba tua hæc ſunt: Quod cum ita ſe ha
» beat, uideo in ſuperiore loco Ciceronis à me prolato ex lib. II.
» de oratore contraria iis aſſeri. nam ait M. Scipionem Malugi-
» nenſem renunciaſſe, & mox præconem correxiſſe, quaſi ue-
» ro præco dictaret Maluginenſi. puto igitur legendum: Cum ex
» centuria ſua renunciaret Acidinum conſulem præco, dixiſſetq;
» ſcilicet Maluginenſis. Cum ergo tum Maluginenſis ſcripſeris,
nunc Maluginenſi reponis. credis.n.æquũ eſſe, ut quam poteſta-
tem in omnia auctorum ueterum ſcripta tibi dedimus, eandem
uel multo etiam maiorem in tua demus. quod non eſt ita. immo
uero quãto intemperantius in aliena te inuaſiſſe uidemus, tan-
to te magis à tuis abſtinere uolumus. Sed fac te ita ſcripſiſſe,
aut fac tibi licere librum tuum editum, poſteaquam admonitus
ſis, emendare, non ne fœditatem etiam huius ſenſus attendis?
M. Scipio Maluginenſis, cnm præco renunciaret ex centuria

ſua Acidinum conſulem, & dixiſſet, ſcilicet Maluginenſi, Dic de L. Manlio. Virum bonum, inquit, & ciuem egregium eſſe arbitror. Quid enim erat neceſſe præconi, ſi iam renunciabat Acidinum, ut admoneret Maluginenſem, ut ſibi L. Manlium præſcriberet? ad quem enim pertinet renunciatio? ſi ad Maluginenſem, cur non ais, cum renunciaret Acidinum conſulem Maluginenſis, ut ego dico? ſi ad præconem, cur uis Maluginenſem quaſi renunciantem dictare præconi nomina conſulis deſignati? non ne uides, te in meam ſententiam nolentem reuolui? Dixi de incommodis, nunc ad cauſſam uenio, qua ſe inductum eſſe ad hanc lectionem ait, his uerbis: Vt ſic interpungerem, ea
,, ſum ratione adductus, quòd præcones olim conſules, & præto-
,, res, aliosq́; qui magiſtratum eſſent adepti, in comitiis renun-
,, ciare ſoliti erant, ipſorumq́; hoc erat munus, ut illic compro-
,, batum fuit à me auctoritate Ciceronis in or. cõtra Rullum.
,, idipſum etiam oſtendit Cice. in or. in Verrem VII. his uerbis.
,, Tu cũ prætor renunciatus eſſes, non ipſa præconis uoce excita-
,, tus es, qui te toties iuniorum, ſeniorumq́; centuriis illo hono-
,, re affici pronunciauit. & in Annotationibus ait: Non ſenato-
,, res, uerum præcones renunciabant conſules deſignatos in ſin-
,, gulis centuriis. Ex his eius uerbis hoc colligere poſſumus, ipſum, ut eſt homo minime pertinax, ſi docuero etiam ſenatores in centuriis renunciaſſe, ſe hunc locũ nõ intellexiſſe, atq; turpiſsime corrupiſſe daturũ. Diſcat igitur, quãdo ei, ut uideo, opus eſt. Erant enim in comitiis maxime centuriatis eorum, qui renunciabant, tria genera, rogatores centuriarum, præcones, & rogatores comitiorum. De præconibus confite tur. De centuriarum, & comitiorum rogatoribus probabo. Cicero libr. II. de natura deorum: Augurum diſciplinam P. Scipione, & C. Figulo cõſulibus res ipſa probauit. quos cum Ti. Gracchus conſul iterum crearet, primus rogatorum, ut eos retulit, ibidem eſt repente mortuus. Gracchus, cum comitia nihilominus peregiſſet, remq́; illam in religionem populo ueniſſe ſentiret, ad ſenatum retulit, ſenatus quos ad ſoleret referendum cenſuit, aruſpices introducti reſponderunt, non fuiſſe iuſtum comitiorum rogatorem. Tum Gracchus incenſus ira. ita ne uero? ego non iuſtus, qui & conſul rogaui, & augur, & auſpicato. & de

eadem

eadem re in ſecundo de Diuinatione: At aruſpices diuini, quos cum Ti. Gracchus propter mortem repentinam eius, qui in prærogatiua referenda ſubito concidiſſet, in ſenatum introduxiſſet, non iuſtum rogatorem comitiorum dicerent: primum uide, ne in eum dixerit, qui rogator centuriæ fuiſſet, is enim erat mortuus. Hi duo loci ſatis oſtendunt, alium fuiſſe rogatorem centuriæ referendæ à rogatore comitiorum. qui autem centuriæ rogator erat, eum certe præconem non appellauit. fuiſſe autem multos centuriarum rogatores, cum illud uerbum indicat, primus rogatorum, tum ea quæ ſunt in or. poſt reditum, ad ſenatores, quos comitiis ſuis centuriatis, quorum rogator P. Lentulus conſul fuit, rogatores uocat, ita: Quando illa dignitate rogatores, diribitores, cuſtodesq; uidiſtis? & in Piſonem: Hoc certe uideo, quod indicant tabulæ publicæ, uos rogatores, uos diſtributores, uos cuſtodes fuiſſe. Ex his intelligi poteſt, cuique centuriæ è principibus aliquem præfuiſſe, qui rogaret centuriam, & eius ſententiam renunciaret, id eſt, quem illa conſulem declaraſſet, præconi dictaret. Cum ergo Maluginenſis centuriæ ſuæ rogator eſſet, (inquit Cicero,) atq; Acidinum conſulem renunciaret, ut deinde à centuriæ præcone clariore uoce populo uniuerſo uoluntas eius centuriæ demonſtraretur, præco dixit: dic de L. Manlio. ille quaſi non de renunciatione, ſed de L. Manlii moribus interrogatus eſſet, reſpondit. uirum bonum, egregiumq; ciuem eſſe arbitror. Sed attendite Robortellianum artificium. Ille cum ſe nutantem in hac emendatione probanda ſentiret, ut ab ea re aliò cogitationes noſtras, mentesq; traduceret, concludit. » Hæc mihi tum » uenerunt in mentem, cum illa ſcripſi, quæ cum non uideat » Sigonius, quo ſpectent, quomodoq; ſint accipienda, nugatur » præter rem. Illud potius erat explicandum, quod ſpectat ad » rem, illud dictum Maluginenſis, Virum bonum arbitror, & » ciuem egregiũ ex antiqua conſuetudine prolatum. Erat enim » mos in comitiis exquirere ſententiam primorum ciuium de » candidatis, ut cum populus audiret, quid illi ſentirent, ſuo ſuf» fragio eos crearet conſules, quos laudari uideret ab opti» mis uiris. ut Cic. libro III. de legibus: Non ne uides ſi ambitus » ſileat, quæri in ſuffragiis, quid oprimi uiri ſentiant. Ego Robor

telle non uidi, quo ſpectaret illa uox Maluginenſis? ego non intellexi, ex tua expoſitione aliud Ciceronis, quam ipſe uoluiſſet, dictum efferri? ego tum tibi præter rem nugatus uideor, cum te nimis exagitaui? ego ne conſuetudinem de candidatis interrogandi exponere, cum in te dicerem, debui? ego ne id, quod nõ à me, ſed à te docendũ fuerat, prætermiſi? o artificium rhetoris infinitum. Hic eſt, qui extinctam iampridem Italicarum literarum gloriam excitat, & nobis rudibus rationem defenſionis hanc præclaram oſtendit, ut ubi nihil dicere poſſumus, auditorem à propoſita quæſtione ad aliam cum aduerſarii aliqua increpatione ueriſimili transferamus, atque ex eius imprudentis manibus elabamur. Non es elapſus Robortelle. te teneo nutantem, ac titubantem, ac nihil in hoc genere ſcire iam confitentem audio.

IN IDEM CAPVT.

Emendatio Ciceronis altera iterum reprehenſa. De M. Scipione Maluginenſi.

EODEM in loco corrigit M. Scipionem Maluginenſem, & M. Cæpionem reponit. quam eius emendationem alias improbaui his uerbis: Pergunt iidem eodem loco: Sed multum etiam me torquet quiddam in his nominibus M. SCIPIONEM MALVGINENSEM. Nam nuſquam inuenio, Scipionem tanquam familiæ nomen poni, ſed pro cognomine. Scio equidem per librariorum errorem ſæpe Scipionem legi pro Cæpionem. quare crediderim, hoc etiam loco non Scipionem, ſed Cæpionem legi debere. Ratio, qua impellor, eſt hæc. Scio Q. Seruilium Maluginenſem ſæpe à Liuio nominari in libris primæ Decados, quo tempore Romæ creabantur tribuni militares. Scio quoque Seruilios cognomen habuiſſe Cæpionum, ut facile poſsim affirmare, hic eſſe legendum M. Cæpionem Maluginenſem. Ne hæc quidem inquam ipſe ſatis probo. Nam quod aiunt, Liuium ſæpe Q. Seruilium

Maluginenſem nominare, non eſt ita. Semel enim tantum lib. V. ann. CCLXXII nominat P. Seruilium Maluginenſem, mendoſe, pro Ser. Cornelium Maluginenſem, ut in ſcholiis Liuianis oſtendi, cum aliis teſtimoniis, tum quòd eo anno Diodorus pro eo tribunum militum cõſulari poteſtate edit σέρκιον κορνήλιον μαλούγινα. Maluginenſem autem fuiſſe cognomẽ non Seruiliorum, Sed Corneliorum, perinde atque Scipionum, apparet ex L. M. P. & Ser. Corneliis Maluginenſibus, qui aut conſules, aut tribuni militum, aut cenſores fuiſſe à Liuio ſæpe traduntur. quod cognomen aliquot etiam ex Corneliis retinuiſſe, poſtquã alia cognomina inueniſſent, cum hic locus indicat, in quo eſt M. Scipio Maluginenſis, tũ annus DCCLXXII in faſtis Capitolinis, ubi eſt Ser. Cornelius Cn. F. Cn. N. Lentulus Maluginẽſis. ut omnino Scipionem, non Cæpionem legendum eſſe, contra quàm illi cenſent, eſſe exiſtimẽ. Ad hæc ille, quàm timide, quàm diffidenter, quã fracto, ac prope abiecto animo dii immortales?
,, Quod ſpectat ad Cæpionis Maluginenſis nomen, ſi mihi pro
,, bare uolueris legendum, eſſe Scipionem Maluginenſem, oſten-
,, dere debebis, an cognomen Scipionis & Maluginenſis coniun
,, cta reperiantur. quod non oſtendes, opinor, unquam. nam e-
,, ſto. Cornelii dicti ſunt Maluginenſes, ſed non ii, qui Scipio-
,, nes. Tu hoc oſtende, ſi potes. nam cum de aliis rebus loque-
,, ris, nugaris præter rem. Itidem oſtende, ſi forte legiſti aliquan
,, do, an prænomen M. Scipionibus unquam fuerit inditum. Tum
,, demum ego adducar, ut credam, ibi apud Ciceronem eſſe le-
,, gendum M. Scipionem Maluginenſem. & paulo poſt: Significa-
,, re uolui duo hæc cognomina Scipio Maluginenſis nunquam cõ-
,, iuncta legi apud ueteres, quod tu demonſtrabis, ſi poteris. Tu igitur Robortelle, qui dixiſti Liuium ſæpe Q. Seruilium Maluginenſem nominare, tibi negatum non probas, à me, ut oſtendam cognomen Maluginenſis, & Scipionis olim coniuncta fuiſſe, & Cornelios Scipiones Marci prænomine uſos eſſe contendis? Hoc autem ſi oſtendero, quod tu nullo modo fieri poſſe putas, te mihi de hoc loco à te turpiſsime deprauato conceſſurum confiteris? maximum rem tuam in diſcrimen adduxiſti Robortelle, ne hac re probata tibi te rudem eſſe antiquitatis R. neceſſario confitendum ſit. non fuit hoc prudentiæ, non fuit

fuit hoc calliditatis tuæ, ut mecum cominus pugnares. nam te profecto graue ſcilicet hominem leuis ſupplantabo. negas inquam inueniri poſſe M. Scipionem Maluginenſem? probo non ſolum inueniri aliquem, ſed eum ipſum, quem Cicero intellexit. is autem triennio, poſtquam Acidinus à ſe renunciatus fuerat, prætor fuit. de quo ſic Liuius in anni DLXXVII rebus exponendis, Petellio & Scipione conſulibus: Prætores facti M. Popillius Lænas, P. Licinius Craſſus, M. Cornelius Scipio. et poſt: M. Scipio Maluginenſis prætor Hiſpaniam ulteriorem ſortitus eſt. et poſt: Inſignes notæ fuerunt M. Cornelii Scipionis Maluginenſis, qui biennio ante prætor in Hiſpania fuerat. Quid ais Robortelle? potes ne certioribus à me argumentis refutari? potes ne melioribus auctoribus reprehendi? potes ne propinquioribus temporibus coargui? potes ne te Liuium, quē ais correxiſſe, legiſſe fateri? potes ne te tuo teſtimonio, atque iudicio in hoc certamine ſuperatum eſſe inficiari? nimis urgeo. Sudare mihi uideris, nec mirum, Sextili menſe. quidlibet per me facias licet, modo ne hæc Liuiana loca tua illa emendationum fœditate contamines. neque enim aliud tibi reliquum perfugii uideo. Sed pergamus ad alia. nam cetera, ut iam nimis leuia, prætermitto.

IN CAPVT XXX. XXXI. XXXII. XXXIII.

QVAE capite XXX uſque ad XXXIII ab eo diſputantur, ea ad diſputationem de R. nominibus petinent, atque propterea à me in ſecundum librum, ut ſuperiora, confutanda reiiciuntur.

Quid ſit diribere, & dirimere ſuffragia. et errores in iis ſublati. et loci Ciceronis, Varronis, & Lucani indicati, atque integritati reſtituti.

SED quoniam centuriarum, & comitiorum feci mentionem. atque antiquam in ea re renouaui conſuetudinem, placet etiam de ſuffragiis neſcio quid dicere, in quo uideo hucuſque multos, ne dicam omnes, erraſſe. Hoc eſt, quid ſit diribere ſuffragia. Locos afferam, quibus hac de re mentio fit. Cicero in Piſonem: An expectem, dum de te quinque, & ſeptuaginta tabellæ diripiantur. et lib. III. ad Q. Fratrem: Caluinus aperte abſoluit, & Cato. Is diruptis tabellis, de circulo ſe ſubduxit. et pro Plancio: Nihil iam eſt, quod populo ſupplicetur, nihil quod diremptio, nihil, quod ſupplicatio magiſtratuum, renunciatio ſuffragiorum. et Varro lib. III: Comitiis ædiliciis, cum ego, atque Axius ſenator tribulis ſuffragium tuliſſemus, & candidato, cui ſtudebamus, uellemus eſſe præſto, cum domum rediret, Axius mihi, dum dirimuntur, inquit, ſuffragia, uis potius uillæ publicæ utamur umbra? Hos loco omnes uitioſos eſſe primus, ut opinor, ſcripſit Hieronymus Ferrarius in ſcholiis in Philippicas Ciceronis. et pro diripiantur, diribeantur, pro diruptis, diribitis, pro diremptio, diribitio, pro dirimuntur, diribentur reponendum cenſuit. Hunc deinde omnes ſequuti ſunt, proxime autem Nicolaus Grucchius in eo libro, quem ſcripſit de comitiis. mouet eos, quòd diribitores apud Ciceronem legunt. quos Ferrarius interpretatur, non diuiſores, ſed qui ſuffragia lata diribebant, numerumq́, inibant. Grucchius autem pro diuiſoribus accipit, à diribendis, id eſt diſtribuendis tabellis. et recte. Nam quos Cicero, in oratione poſt reditum in ſenatu, diribitores uocat, eoſdem in Piſoniana diſtributores appellat. Quare ut aſſentior

Grucchio

Grucchio de ſignificatione diribitoris, Ferrario uero de eorum, quos protuli, locorum ſententia, ſic ab utroque de germana eorum locorum lectione diſsideo. eſt autem intelligendum duas loquendi fuiſſe formulas, unam diribere ſuffragia, unde diribitores, alteram dirimere; illud eſſe diſtribuere, hoc dinumerare. locos autem citatos de dinumeratione eſſe accipiendos, atque apud Varronem legi ſyncere, dum ſuffragia dirimuntur, & in Planciana diremptionem, in epiſtola uero pro diruptis, diremptis, eſſe reponendum. Nam fuiſſe talem apud antiquos loquendi rationem indicat Lucanus, ubi de comitiis Cæſaris dictatoris ſimulatis loquitur.

Fingit ſolennia campus.
Et non admiſſæ dirimit ſuffragia plebis.
Decantatque tribus, & uana uerſat in urna.

Cum ergo ex Lucano lectio integra appareat, hinc & apud Varronem, & in Planciana ueterem lectionem retinebimus, in epiſtola uero eam locutionem reſtituemus. Nam diremptis tabellis, id eſt, dinumeratis, ait Catonem iudicem ſe de circulo ſubduxiſſe, & primum Gabinium abſolutum Pompeio nunciaſſe. in Planciana uero præponit candidatorum ſupplicationem, quæ ante lata ſuffragia fiebat populo, deinde ſubiicit diremptionem, id eſt diſtinctionem ſuffragiorum, quibus quiſq; magiſtratus lectus eſt, & repulſus, tum ſupplicationem magiſtratuum ante renunciationem, extremo renunciationem ipſam. quam conſuetudinem demonſtrauit in principio orationis pro Murena ita: Quæ præcatus ſum à diis immortalibus iudices more, inſtitutoq; maiorum illo die, quo auſpicato comitiis centuriatis L. Murenam conſulem renunciaui, ut ea res mihi, magiſtratuiq; meo, populo, plebiq; R. bene ac feliciter eueniret. Locus Piſonianæ, ſi literarum ſimilitudinem ſpectes, poſtulat magis, ut legas pro diripiantur, diribeantur, quàm dirimantur. & ſententia etiam eam lectionem non reſpuit. minatur enim Piſoni, futurum iudicium, & ait: an expectem, dum de te quinq; & ſeptuaginta tabellæ diribeãtur, i. iudicibus diſtribuantur, ut te condemnent? Ita factum eſt, ut lingua Latina ignoto dicendi genere aucta, & loci hi, qui uitioſe correcti fuerant, reſtituti, & germana harum locutionum uis patefacta ſit.

Mea

MEA ADVERSVS HENRICVM GLAREANVM

In Liuiana annorum ſumma conſtituenda opinio defenſa. et ut ille ſine cauſſa in ea re me inhumanitatis arguerit.

CVM hæc hactenus ſcripſiſſem, perlata eſt ad me epiſtola quædam ab Henrico Glareano, uiro eruditiſsimo, ut index præſeferebat, ad Ioannem Heruagium iam ante biennium miſſa : in qua ille queritur, ſe à me inhumanius, quàm ſumma ſua erga T. Liuium ferrent merita, in ſuis refellendis ſententiis, in meis Liuianis ſcholiis eſſe tractatum. ceterum non diſsimulat, me quibus in rebus à ſuo diſſenſerim iudicio, non iniuſte admodum diſſenſſe, ſeq́;, ſi ad corrigendam antiquitatem ea Græcorum librorum, quibus ego hoc feliciori ſæculo abundaui, ſibi quondam ſubſidia ſuppetiſſent, nõ minora fuiſſe facile præſtiturũ. unũ eſſe, in quo me ſecũ diſcrepantem eſſe moleſte audiat, quòd ipſe ſummam annorum Liuianam à ſe collectam non approbarim. Quare, quanquam ego hanc epiſtolam intelligo Glareano ipſo inſciente diuulgatam fuiſſe, tamen, quoniam ea ſtudioſe à multis legitur, & ſingulari Glareani auctoritate, acerrimum quaſi telum quoddam aduerſus me ab inuidis meis, quorum impulſu edita eſt, eſſe exiſtimatur; faciendum mihi eſſe ſtatui, ut ei hoc loco reſponderem, quàm planiſsime, & quàm leniſsime poſſem; non, ut Glareanum doctiſsimum uirum, quem mihi ſemper, quem omnibus huius memoriæ hominibus antepoſui, oppugnarẽ, ſed ut ſententiã meã contra tanti uiri opes in Liuiana antiquitate tractanda munirem. Me igitur illud ſolicitum in primis habet, quòd, quem ſtudiorum communione, atque earundem quaſi cogitationum ſocietate mihi maxime deuinxiſſe arbitrabar, eũdem à me uel eo ipſo nomine abalienatum eſſe intelligo. perinde enim ille me ſecum diſſenſiſſe conqueritur, quaſi ea harum literarum, ſtudio-

M

ſtudiorumq; ratio ſit, ut qui ſecundo loco ad ſcribendum ſe contulerit, is ab illis, qui ante ſe ſcripſerint, diſsidere aut ulla ratione non debeat, aut certe ſine aliena offenſione non poſſit; aut, cum Glareanus ipſe Sabellici, Vallæ, Rhenani, Haloandri iudicium, auctoritatemque contempſerit, Sigonium omnes Glareani ſententias approbare, nulla eius decreta reſpuere in Liuiana hiſtoria conſtituenda decuerit. Quod ipſum tamẽ à me modeſtiſsime eſſe factum, illud argumento eſt, uel quòd ſæpe cũ eo ita ſenſi, ut eum laudarim, uel ita diſſenſi, ut non uituperarim. Itaq;, cur eo me ille nomine tam uehementer accuſet, ſatis mirari non poſſum. age enim. Polybii ille, Dionyſii, Dionis, Appiani, aliorumq; Græcorum auctorum inopia uitioſos ſæpe ſe Liuii locos non poſſe ex ſententia reſtituere querebatur. cur ego, qui libros illos legi, anxias illius dubitationes eximere, ac melioribus quaſi auſpiciis, quod ille aſſequi ſe poſſe negauit, præſtare non debui? memoria præterea ille nutante multis in locis titubare, atque hæſitare uidebatur; num ego idcirco ueteribus annaliũ monimentis memoria repetitis, ſcrupulum, quem ille nobis iniecerat, euellere ex animo ſtudioſæ iuuentutis non debui? Nominum denique Romanorum rationem difficillimam ille, atque impeditiſsimam eſſe ſibi perſuaſerat, ſcilicet, quòd ea ipſe adiumenta, quæ ſunt ad hanc quæſtionem tractandam accommodata, deſideraret; an propterea ego, qui lapides Capitolinos, quibus in hoc genere nihil eſſe melius poteſt, ſuppleui, in tanta re conſtituenda eos præterire, aut abiicere debui? At, inquit, ille: Clamat Sigonius, me non legiſſe Stephanum, non legiſſe Priſcianum. quem ego con-
" iicio me legiſſe, antequam ille naſceretur. potuiſſet, ſi quid
" pudoris in eo eſſet, modeſte dicere, Glareanus non animad-
" uertit, quod apud Priſcianum eſt, uel quod Stephanus ſcribit.
" quod equidem moleſte non tuliſſem. nihil enim offendor can-
" dida admonitione. Cui ego reſpondeo, Fieri quidem potuiſ-
" ſe, ut ille, ſi uere, ut audio, annos iam octoginta natus eſt, Priſcianum, & ceteros, multo ante, quàm ego in hanc lucem prodirem, perlegerit, at tum cum illa ſcribebat, locum tamen memoria non tenuerit. me uero, cum ad eius contumeliam nihil, ad ſtudioſorum utilitatem omnia compararem, inter hanc, atque illam dicendi formam non multum intereſſe exiſtimaſſe.

Sed quondam, quæ ſcripſi, ea ne ulla quidem in parte ab eo reprehendi animaduerti, reliqua omittam omnia, ad illud tantum, in quo ipſe ſe mecum diſcordare ait, accedam; non ut probabilem ſummo iudicio præditi uiri coniecturam euertam, ſed ut meam ſententiam contra tanti, ut dixi, uiri auctoritatem defendam. uerba eius hæc ſunt:
„ Riſi maxime, cum mecum
„ uelut expoſtulat, quandoquidem Chronologiam ad Liuianam
„ hiſtoriam, atque adeo Romanam illuſtrandam deſumpſiſſe me
„ dixerim, cur duos annos poſt CCLXIII ab urbe condita non
„ omiſerim. quos Liuius conſulto, ut aſſerit Sigonius, prætermi-
„ ſit. ad hoc ego ingenue, ut res eſt, dico. cum uiderem libra-
„ riorum uitio annum CCXLVIII ab V.C. temere omiſſum, quod
„ & Sigonius fatetur, putabam & hoſce eodem modo incuria
„ temporum prætermiſſos, & adhuc ſum in ea opinione.

Nunc demum intelligo Robortelle, quid ſit, quòd & hos tu conſules librariorum uitio, non Liuii conſilio eſſe præteritos affirmaris. ſcilicet Glareanum auctorem ſequutus es, cuius etiam epiſtolam hanc te dicere audio, ad te potiſsimum eſſe ex Germania ab Heruagio miſſam. Itaque iam nunc mirari deſino, unde tua iſta repentina ſapientia nata ſit, qui per te aliquid aliquando dixeris. Qua de re etſi ſatis multa ſupra dixi, cum in te diſputaui, non omittam tamen, quin aliquid hoc etiam loco adiungam, ut hanc potiſsimum tibi huius epiſtolæ auctori gratiam referam. Quid igitur inquit Robortellus, aut is, quem ipſe ſequitur, Glareanus? Poſt Sempronium, & Minucium conſules in Chronologia Liuiana bini conſules debent poni, Sulpicius cum Larcio, & cum Pinario Iulius. cur? quia Dionyſius eos conſules apponit. Hic ego dico annos Liuianos ex Liuio, non ex Dionyſio eſſe colligendos, apud Liuium autem nullam eorum conſulum mentionem fieri. reſpondent, eos imprudentibus librariis è Liuianis annalibus excidiſſe. unde autem hoc colligant, nihil afferunt. non enim librorum ſcriptorum auctoritatem opponunt, non loci alterius firmamento nituntur. immo potius hoc poſito Liuio aduerſantur. Etenim Glareanus his duobus interiectis annis cogitur Xuiros conſulares in annum trecenteſimũ tertium conferre, tribunos militares in annum trecenteſimum undecimum. cum tamen Liuius diſerte illos iniſſe dicat anno trecenteſimo altero, hos anno trecenteſimo decimo. ex quo ſit, ut alter ſit tertius, & deci-

muſ ſit undecimus. quo incommodo cum ipſe ſe urgeri uideat, addit, de uno anno ſe cum nemine certaturum. neque intelligit hunc annum eſſe illum, quem mihi propoſui inueniendum, ne Liuiana annorum deſcriptio titubaret. Robortellus autem ne hoc incommodo premeretur, primos conſules iniſſe dixit anno ab V. C. CCXLIIII, nec animaduertit Liuium, & Dionyſium aperte, ut ſupra oſtendi, ſcripſiſſe conſules primos iniſſe anno CCXLV. quod etiam recte docuit Glareanus, à quo miror Robortellum auſum fuiſſe recedere. Vterque autem hac opinione in eum ſcopulum incidit, quòd, cum dicat Liuius tribunos plebis decem creatos eſſe Q. Minucio, C. Horatio cos. anno triceſimo, poſt primos quinque, qui creati ſunt, A. Virginio, T. Vetuſio conſulibus, anno CCLX, coguntur aduerſus omnium librorum auctoritatem ex coniectura corrigere, triceſimo octauo. Cum igitur illi nulla ratione adducti hoc faciant, ego eorum ſententiam approbabo? non hercule. quid enim roboris habet hoc argumentum? Hos conſules edit Dionyſius, ergo apud Liuium reponendi ſunt.

Primum enim quæro. an hoc nouum eſſe exiſtimas, duos conſulatus ab uno ſcriptore præteriri, qui ab altero numerētur? nō certe. Hoc enim etiam à Piſone factum teſtatur Liu. lib. IX, his uerbis: Hos conſules Piſo Q. Fabio, & P. Decio ſuggerit, biennio exempto, quo Claudium, Volumniumq́;, & Cornelium cū Marcio conſules factos tradidimus. memoria ne fugerit in annalibus digerendis, an conſulto binos conſules falſos ratus trāſcendat, incertum eſt. Atque idem etiam indicant Diodori annales, qui, ſi cum aliis comparentur, multos ſæpe prodere conſulatus, quos alii tranſcendāt, multos præterire, quos alii profiteantur, inuenientur. declarat denique Caſsiodorus, quem apparet, quos conſulatus præterit, non librariorum culpa, ſed de induſtria prætermittere. nimirum, quòd talem annorum ſeriem ii annales, unde ſuos ipſe conſulum faſtos cōpilauit, ediderint.

Si ergo fieri poteſt, ut binos conſules, quos Dionyſius profitetur, Liuius præterierit, ueſtigemus nunc ex uerbis ipſis Liuii, utrum librariorum, an Liuii culpa præteritos eos eſſe probandum ſit. Ac primum quidem illud ſatis liquet, ex ſequentibus Liuianis annorum numeris, Liuium horum duorum annorum rationem non habuiſſe, cum Q. Minucio, C. Horatio cos. ut dixi, tribunos pl. decem factos dicat, anno triceſimo ſexto

to

to poſt primos, qui facti ſunt A. Virginio, T. Vetuſio cos. anno C C L X. prætèrea, quòd idem Xuiros iniſſe ſcribat anno altero & trecenteſimo ab urbe condita, qui eſt, ut ego oſtendi, trecenteſimus primus. Ne mireris autem, X uiros in annum C C C I comici, cum in faſtis Capitolinis in CCCII incurrant, ſic habeto, Oroſium eos in CCC contuliſſe, cum dixit: Ipſo trecenteſimo anno, hoc eſt olympiade nonageſima quinta poteſtas conſulum Xuiris tradita eſt; Dionyſium autem, ut recte ſubduxit Glareanus, in trecenteſimum tertium. Adde etiam Caſsiodorum, quē ſatis conſtat & hos conſules conſulto præteriiſſe, atque ex Liuiana hiſtoria faſtos ſuos conſulares concinnaſſe. Nam niſi Caſsiodorum ſequaris, nunquam Liuianos ipſos numeros omnes incolumes conſeruabis.

Ex his ſatis perſpici conſilium Liuii poteſt. nunc uideamus an ulla ratione fieri potuerit, ut librariorum culpa horum conſulum nomina interierint. & locus ne ſit apud Liuium ullus, ubi reponi illi conſules ex ingenio poſsint. Primum igitur dico, mirabile uideri, nuda nomina binorum deinceps conſulum ex hiſtoria, reliqua manente ſententia, excidiſſe; deinde addo, nihil ex eius hiſtoria deſiderari; quæq; Dionyſius in quatuor annos diſtribuit, ea in duos Liuium contuliſſe; tum uero illud etiam adiungo, in hac hiſtoria narranda non omnino Dionyſium cum Liuio conſentire. unde probabilis coniectura ſit, etiam in annis ſupplendis, & eximendis inter eos cōtrouerſiam eſſe. Exponam primum res per conſulatus ex Dionyſii ſententia geſtas, deinde ex Liuii.

An. C CLX III. Sempronio, & Minucio conſulibus.

In ſumma annonæ caritate frumentum aduehitur. Coriolanus auctor eſt, ne plebi diuidatur. plebs ira accenſa Coriolanum multat exilio.

Anno C C L X I I I I. Sulpicio, & Larcio cos.

Portenta, peſtilentia narrantur. T. Latinius è plebe homo in ſenatum debilis delatus ſomnium de inſtaurandis ludis exponit.

Anno CCLXV. Iulio, & Pinario cos.

Coriolanus Atium Tullum in Volſcis adit. arma capienda perſuadet. Legati Volſcorum Romam de bello mittuntur. Bellum à Volſcis decernitur. Atius, & Coriolanus duces leguntur. Coriolanus facta in fines Romanos impreſsione Circeios Romanam coloniam capit, Romæ omnia ad bellum comparantur.

tur. Sed ante exit annus, quam in aciem exercitus adducatur.

Anno CCLXVI. Furio, & Nautio cos.

Aequi ad Volſcos deficiunt. Coriolanus agrum R. populatur. Tolerinos, Bolanos, Lauicanos, Pedanos, Corbionem, Bouillas, Pedum in poteſtatem redigit. Romam propius accedit. Legatis, qui de pace miſsi erant, reuerſis uxor demum cum matre mittuntur. Hoc modo Dionyſius, Liuius aūt hoc.

Anno CCLXIII. Minucio, & Sempronio cos.

Frumentum aduectum ne plebi diuidatur, contendit Coriolanus, atque à plebe in exilium agitur. Is in Volſcos abiens parat bellum. Latinius in ſenatum delatus ſomnium de ludis inſtaurandis exponit. Volſci, qui ad ludos uenerant, arte Atii Tulli, urbe eiiciuntur. ea contumelia accepta Tulli conſilio bellum indicitur. Coriolanus dux belli lectus Circeios, Satricum, Longulam, Poluſcam, Coriolos, Lauinium, Corbionem, Pedum inuadit, inde agrum Romanum populatur.

Anno CCLXIIII. Furio, & Nautio cos.

In ſumma ciuitatis trepidatione urbs cuſtoditur. legati de pace ad Coriolanū primum, deinde cū uxore mater mittuntur.

Ex his apparet, uariari inter hos auctores in cauſſa belli aperienda. nihil enim Dionyſius ait de contumelia Volſcis Romæ illata, tum cum urbe eiecti ſunt, nihil de ludis inſtauratis. Liuium autem ita rem cum re continuate uidemus, ut ne ſuſpicari quidem poſsimus, nomina ipſa conſulum excidiſſe. exempli gratia, Coriolanum Dionyſius uno anno in exilium actum ait, altero Latinium ſomnium expoſuiſſe ſenatui. quas duas res inter ſe copulat Liuius hoc modo: Damnatus abſens in Volſcos abiit. Venientem Volſci benigne excepere. Hoſpitio utebatur Atii Tulli. longe is princeps Volſci nominis erat, Romaniſq; ſemper infeſtus. Ita cum alterum uetus odium, alterum ira recens ſtimularet, cōſilia cōferunt de bello Romano. haud facile credebant, plebem ſuam impelli poſſe, ut toties infeliciter tentata arma caperet. arte agendum in exoleto iam uetuſtate odio, ut recenti aliqua ira exacerbarentur animi. Ludi ex inſtauratione Magni parabantur. Inſtaurandis hæc cauſſa fuerat ludis. inde ut in ſenatum Latinius delatus ſomnium de inſtaurandis ludis narrauerit, ut ludi inſtaurati ſint, ut Volſci ad ludos uenerint, ut arte Tulli urbe pulſi, ut ad arma capienda impulſi ſint, ut Coriolanus dux electus non Circeios ſolum, ſed

reliqua

reliqua etiam oppida ceperit, ita continenter narrat, ut locum nullum, quo amiſſos conſules reſtituas, excogitare queas. quid plura? Dionyſius in unum annum captos Circeios ait, in alterum Lauicos, Pedum, & reliqua. at Liuius ita loquitur, ut uno anno hæc omnia geſta uideantur: Circeios profectus, inquit, primum colonos inde Romanos expulit. inde in Latinam uiam tranſuerſis tramitibus tranſgreſſus, Satricum, Longulam, Poluſcam, & cetera oppida cepit. Adde, quòd Dionyſius in conſulatum Furii, & Nautii expugnationem horum oppidorum coniicit, Liuius urbis tantum trepidationem, & legatorũ uxorisq; cum matre deprecationẽ refert. Si ergo uarietas annalium in rebus geſtis diſpenſandis, & cauſsis exponendis conſtat, cur non poteſt etiã in annis addendis, & omittendis exiſtere? Plutarchus quidem etiam, & Zonaras hæc eadem omnia ita narrant, ut ea in duos tantum annos Liuium ſequuti coniicere uideantur.

„ Addit Glareanus: Nullum maius in me habet telum decla-
„ mandi, quam quod nonnunquam in temporum ſupputatione
„ uno, aliquando duobus annis ratio noſtra ab eo diſcrepat, cum
„ Dionyſii à Liuii, & Polybii ratione in totum fere duobus annis
„ diſtet, quod toties in annotationibus noſtris clamo. & in uno
„ anno cum nemine me certaturum ubique profiteor. Scilicet
Glareanus hæc mea uerba telum appellat quæ ſunt in epiſtola: Quoniam ad Romanam intelligendam hiſtoriam nihil tam aptum eſſe, quam rectam annorum, temporumq; deſcriptionem, iudicabam. qua in re diſsidentes inter ſe ueteres auctores eſſe comperiebam, dedi etiam operam, ut, quod Glareanus ante me fecit, ne hac quidem in parte hiſtoriæ Liuianæ deeſſem. cuius quidem eruditiſsimi uiri labore facile contentus eſſe poteram, niſi ab eo in tota ipſa re diſſenſiſſem. Neq; enim Liuium in numerandis ab urbe condita annis eadem ratione uſum, qua ceteros, eſſe reperiebam. Qua ille opinione ductus, dum eorum auctoritatem ad Liuianam Chronologiam conſcribendam adhibuit, in eam ſæpe ſe neceſsitatem induxit, ut dum aliorum numeros ſequitur, omnino Liuianos aut negligere, aut immutare coactus fuerit. Quod illi profecto in ea Chronologia committendum non erat, quam ipſe ſe Liuianæ præſertim hiſtoriæ comparare profiteretur. Quibus uerbis me uſum eſſe profiteor, non, ut ipſum tanquam telo aliquo iugularem

rem, ſed ut Liuianorum annorum ueritatem indicarem, quæ uno, aut duobus illis, de quibus ait, annis neglectis, nullo modo
„ do conſtare poteſt. Addit deinde: Tandem Sigonius ad quatu-
„ or annos deuenit, & ut Hercules Antæum prorſus conficiat, ul-
„ tima illa pulchella annotatione, quæ eſt de anno, quando Liui-
„ us finierit hiſtoriam Romanam, ad XVII. annos me iugulat, cum
„ ſint etiam confeſsione mea XXVIII in quibus tamen nihil ne-
„ gocii eſt. quis enim certo ſcire poteſt, quot ediderit libros Li-
„ uius, aut quos adiicere uoluerit? Significat autem mea uerba in extremis ſcholiis hæc: Si hiſtoria Liuiana morte Druſi in Germania, & funere eius, (ut apparet) finita eſt, profecto uſque ad unum DCCXLI peruenit. eſt enim mortuus ſe, & T. Quinctio cos. ut ait Dio libro LV. quem annum uocat Glareanus DCCXLV. exponit autem conſules uſque ad annum DCCLXXII, quia inquit uſque eò Liuianam hiſtoriam peruenire, præter unum, aut alterum annum, cum in ſeptimo, & decimo ante anno finiatur. Quæ uerba quam uim habeant confodiendi, aut iugulandi, non ſentio, me certe eo tantum animo illa ſcripſiſſe ſcio, ut hiſtoriam Liuianam, quoad poſſem uel Glareani ipſius exemplo, quem mihi ab ineunte ætate imitandum propoſueram, illuſtrarem. Quod ſi ille his dicendi generibus, quibus me ab eo modeſte diſsidere oſtendo, ſe iugulari exiſtimat, qui ſenſus eius eſſet, ſi forte cōtigiſſet, ut hanc quæſtionem amicus meus incredibili illo ſuo robore argumentorū tractaret? quoties imperitum, quoties nullo iudicio præditum ipſe ſe appellari audiſſet? quibus ego nominibus non modo non Glareanum, ſed ne ipſum quidem etiam Robortellum unquam affeci, quem tamen nullo pacto cum Glareano ipſo eſſe exiſtimo conferendum. Quamobrem tantum abeſt, ut ei, quòd me hac epiſtola aſperius appellarit, ulla ratione ſuccenſeam, ut, quanquam ſcribi moderatius potuiſſe exiſtimo, tamen cum dolori eius ignoſcam, tum uero eos, qui hanc epiſtolam illo inſciente ediderint, multo maiorē illi, quam mihi iniuriam feciſſe putem.

Alterum pro primo in his dicendi generibus, Trecenteſimo altero, quingenteſimo altero, ſexcenteſimo altero, & uiceſimo altero anno, apud Liuium accipiendum eſſe, iterum planius demonſtratum. et Liuius in ea re à prauiſsimis emendationibus uindicatus.

SVPRA ſcripſi, cum Liuius dixit, Decemuiros creatos eſſe trecenteſimo, & altero anno ab V. C. ſignificari anno trecenteſimo primo, idq́; multis rationibus confirmaui, atque eas ſtatim edidi. nunc quoniam audio aduerſarium meum nihil illis argumentis percu lſum in ſua ſententia permanere, atque Alterum pro primo ſumptum, propè portentum eſſe clamare, exponam planius, atque uberius, quod ſentio, non concertationis, ſed ueritatis ſtudio incitatus. Primum igitur illud poſitum eſſe uolo, quod aliter haberi non poſſe ſupra demonſtraui, Capitolinam annorum ſummam nihil ad Liuianam pertinere; Liuianam autem non niſi ex uerbis ipſis Liuii eſſe hauriendam; neque Liuianos numeros, ut annorum rationem Liuianam inueniamus, pro arbitrio eſſe mutandos, ſed eſſe incolumes relinquendos. His autem rebus ita conſtitutis, dico Liuium, cum inquit, anno trecenteſimo, & altero decemuiros eſſe creatos, trecenteſimo primo intelligere. Etenim, ſi conſules primos iniſſe dicas anno ipſo ducenteſimo quadrageſimo quinto, quod diſerte apud Liuium ſcriptum eſſe ſupra oſtendi, non poteris decemuiros niſi in annum trecenteſimum primum conijcere. Quod ſi duos annos eos, de quibus diximus, annumeraris, in trecenteſimum tertium eos referre cogeris. non eſſe autem eorum rationem habendam, ſatis ſupra probatum eſt. me autem etiam magis mouent manuſcripti epitomarum libri, in quibus inuenio, Vno, & tre-

centeſimo anno ab V. C. decemuiros eſſe creatos. Præterea nominat Liuius annum, quo C. Sulpicius Peticus III, & M. Valerius Poplicola conſulatum geſſerunt, quadringenteſimum ab urbe condita, his uerbis: Quadringenteſimo anno, quã urbs condita erat, quinto, & triceſimo, quam à Gallis recepta, ablato poſt undecimum annum à plebe conſulatu patricii conſules ambo ex interregno magiſtratum iniere. Quem tam nobilem, & tam rotundum numerum ut ego tueor, ſic Robortellus arte ſua corrumpit, & CCCXCVIII reponit; quoniam hi conſules in eum annum in faſtis Capitolinis incurrant. quo errore nullum fœdiorem eſſe poſſe opinor. Si ergo hi conſules ex Liuii ſententia fuerunt anno CD, profecto M. Popillius conſul, qui eos proxime conſecutus eſt, anno CDI. quo conſule accepimus ſecundos ſæculares ludos, teſte Zozimo, eſſe factos. Cum autem tertii ludi ſæculares auctore Cenſorino ex Liuii ſententia relati ſint L. Iunio, & P. Claudio conſulibus, iidemq; teſte epitoma Liuiana, centeſimo anno editi ſint, altero, & quingenteſimo anno ab V. C. cumq; à M. Popillio cos. ad Iunii, & Claudii conſulatum centum anni numerentur, ſane apparet quingenteſimũ alterũ in epitoma eſſe quingenteſimprimũ. præterea ſi Iunius, & Claudius anno DI conſules fuerunt, profecto Marcius, & Manilius, quibus conſulibus quarti ludi ſæculares poſt centeſimum annum, ſexcenteſimo autem, & altero ab urbe condita anno relati à Liuio in epitoma, & à Cenſorino ex Liuii ſententia feruntur, in annum ſexcenteſimum primum incurrent, atque ita etiam ſexcenteſimus alter erit ſexcenteſimus primus. Atque hoc quidem ita eſſe docet etiam alio loco Liuius, qui Cottam & Galbam in annum coniicit quingenteſimum quinquageſimum. qui numerus, ſi regrediaris, oſtendet, Iunium, & Claudium anno DI; ſi progrediaris, Marcium, & Manilium anno DCI iniſſe. Cum autem rotundos hos numeros ſtudioſe attulerit Liuius, quam periculoſum, ac temerarium ſit, eos Robortelliano more mutare, omnes intelligunt. ille tamen hoc etiam loco quingenteſimum quinquageſimum tertium reponit. Præterea in epitomis iiſdem, ut ſupra dixi, ſcriptum eſt, bella ciuilia tribus triumphis à Cæſare Octauiano actis uiceſimo, & altero anno, quam inita erant,

eſſe finita. Subducta autẽ ratione omniũ annorũ à Lentuli, & Marcelli conſulatu, quo cœperunt, uſque ad ipſius Cæſaris, & Craſſi conſulatum, quo ille ter triumphauit, non niſi uiginti unum annum numerari inuenies. His ego ueſtigiis Liuii mentem perſequutus, Alterum pro primo interpretatus ſum, non grammatica, quam ille, bonus ſcilicet grammaticus, ſequitur, loquẽdi ratione, ſed Liuiana, quam ego indagaui, computatione adductus. Quibus rebus ita confirmatis, nunc quæ contra dici poſsint, refellamus. Trecenteſimus alter, inquit, decemuirum annus non eſt trecenteſimus primus, ſed ſecundus: nam ab eo anno uſque ad tribunos militares, qui trecenteſimo decimo anno iniſſe dicuntur, non niſi octo anni numerantur, cum nouem eſſe deberent. reſpondeo, nihil noui aduerſus me afferri. ſenſi enim difficultatem, & quo pacto tolli poſſet, adſcripſi. nimirum uideri Horatium, & Valerium in alterum annum continuaſſe conſulatum. idque Liuium ipſum etiam ſubſignificaſſe. Sed ſit hæc difficultas maxima, qua mea expoſitio urgeatur. quid? non ne eadem etiam ipſe premitur? Nã cum primi conſules anno ipſo CCXLV inierint, ut Liuius uoluit, decimuiros in trecenteſimum ſecundum referre non poterit, niſi eadem ratione annum interiiciat. ubi autem ſit interponendus, non apparet. nam ſi duos illos, de quibus diximus, interſeruerit, eos in trecenteſimum tertium conferet.

Iam uero quod ait, Alter dicitur de duobus, ergo trecenteſimus alter eſt trecenteſimus ſecundus, reſpondeo, ſi à trecenteſimo incipiamus, tum eum, qui proxime ſequitur, alterum eſſe. Sequitur autem trecenteſimus primus. Sic dixiſſe Virgilium: Tu nunc eris alter ab illo, id eſt, ſecundus, ſi illum etiam adnumeraris, primus autem, ſi poſt illum numerare incœperis. Hoc loco Seruii interpretationẽ opponet, qui exponit apud Virgilium annum alterum ab undecimo, decimumtertiũ, non duodecimum. ſcilicet quia decimus tertius propius abeſt à pubertate, quam duodecimus. Cui ego reſpondeo, ſi Seruius expoſitionem illam ſuam ſibi ratione corroborandam putauit, intellexiſſe alteram etiam poſſe probari, nam ſi conſtaret, annum alterum ab undecimo non poſſe ſignificare, niſi tertium decimum, quid tam anxia illa opus erat expoſitione? conſti-

mauit ergo id, quod facile labefactari poſſe iutellexit. ratio uero, quam affert, non cogit nos aſſentiri, ut omnino ille tertius decimus ſit. neque enim neceſſariam, & certam aliquam annorum ſummam, quam euitare non poſsimus, adhibuit. Hæc dixi, non ut Alterum pro ſecundo ſumi poſſe negarem, ſed ut Liuianum uſum oſtenderem, neque aliter fieri ei, qui integros eius ſeruare numeros uelit, poſſe probarem. Quod ſi Robortellus omnes numeros Liuianos incolumes tuebitur, atq; Alterũ pro ſecundo interpretabitur, aſſentiar. quod ei tamen facere iam integrum eſſe non uideo. Siquidem iam omnes corrupit, & pro quingenteſimo, ac ſexcenteſimo altero, quingenteſimũ, & ſexcẽteſimum quartum repoſuit. ſin autem numeris Liuianis euertendis mecum pugnare uoluerit, eum non audiam.

IN CAPVT XXXIIII.

Aſconii, & Liuii emendatio quædam à quo ſumpta ſit, demonſtratum.

DEINDE omiſſa, quam inſtituerat de Nominibus quæſtione, in Aſconianas quaſdam emendationes ſuas exponendas egreditur. his autem tantum tribuit, ut quæ à ſummo ſtudio, ſingulari doctrina excellenti ingenio proficiſci poſſint, omnes à ſe in hoc auctore reſtituendo uelit expectari. quas ego tamen ab ipſius Aſconii mente tam alienas, atque abhorrentes inuenio, ut aliquando mirer, hominem ceteroqui non minimo iudicio præditum, tam lõge à uera tam aperti ſcriptoris ſententia aberraſſe. niſi forte illud ſit, quòd ſibi, ut opinor, cum Patauinis naturali quodam animorum diſſidio non conueniat. cur enim Liuium, cur Aſconium clariſsima quondam illius ciuitatis lumina aut intueri non poſſet, aut ſibi extinguenda ſumpſiſſet? Neque enim quenquam oblitum eſſe arbitror, eundem ſupra Aſconium etiam nullius opis indigentem ita eſſe aggreſſum, ut eum non emendare, ſed turpiſsime amandare uideatur uoluiſſe. Nunc uero initium huius ſui la-

boris

boris à mea contumelia duxit. Primum enim me ſocium Manutio in corrigendo, id eſt, ut ille interpretatur, euertendo Aſconio aſcribit. Quod ipſum cum nec Manutii, nec meo coargui teſtimonio poſsit, niſi forte coniecturas neſcio quas duas totius Aſconii emendationes putat, unde ille acceperit, non diſpicio. Mihi quidem optandum eſſe maxime arbitrarer, ſi uere in ſocietatem tam glorioſi laboris uocari cum Manutio poſſem. deinde uero emendationem Aſconiani loci neſcio quam infert, cuius ego biennio ante in ſcholiis Liuianis memineram, cum pro Lentuli Suræ pater, Lentuli Suræ prætoris reponendum dixi. Quodque indignius eſt, adeo facilitate τῶν σιγώντων abutitur, ut quod ego ante illum monimentis literarum prodiderim, id ipſe non ſolum ad ſe totum attrahat, & ſe ante me citatis etiam nobiliſsimis teſtibus uidiſſe confirmet, ſed me quoque ex languidulis ſuis ſermonibus neſcio quibus ſurripuiſpuiſſe inſimulet. Scilicet Robortellus iſte cum ieiuno nimis, atque anguſto animo eſt, qui tam anxie fines puſillæ ſuæ gloriæ tueatur, & in re tam imbecilla laboret, tum iniuſta mecū conditione agit, qui uulgatis meis ſcriptis me tacente apertiſsime compilatis priuatorum mihi ſuorum ſermonū furta exprobret. Etenim qui loci Velleiani correctionem illam, quā unam in ſuo libro firmam eſſe poteſt dicere, totidem prope uerbis ex ſcholiis meis epitomæ CXVIII deſcripſerit, atque in ſuum XXII libri ſecundi caput, in quo apud Velleium proprætore, non, pro populo Ro. legendū eſſe contendit, tranſtulerit, neque mei mentionem ullam fecerit, is me ſuam quandam Aſconii correctionem inaudiſſe, ac memoriæ prodidiſſe uitio uertit. quaſi uero tum, cum de Suræ prætoris ſcripſi, id ego non probabili ductus uocum ſimilitudine ſcripſerim, ille uero cum, pro prætore, correxit, non mea ſolum impulſus emendatione correxerit. Ego enim cum apud Liuium, Fabius pater, pro Fabio prætore reponerem, addidi contraria ratione apud Aſconium Suræ prætoris pro Suræ pater eſſe reſtituendum. ille uero cum de proprætore caput XXII integrum ſcripſit, nulla alia occaſione, niſi mea admonitus obſeruatione adſcripſit. Vere igitur dicam. mirabar antea, cum ipſum ſcribentem audiebam, Andream Alciatum iuriſconſultum clariſsimum ſua ſcrinia compilaſſe.

pilaſſe. Sed id tamen fieri poterat. extabat enim tum aureolus
unus Annotationum eius libellus, unde ipſe aliquid ſumpſiſſe
illum arguere poſſet. cum autem me non ex ſcriptis, ſed ex ſer-
monibus ſuis aliquid eſſe furatum queratur, iam me non admi-
ratio eius, ſed miſeratio mei maxima tenet. Etenim ſi illo au-
ctore, quæ correxi, corrupi, quæ corrigenda erant, omiſi, quæ
bene correxi, ab eo & quidem loquente, non ſcribente ſumpſi,
quis mihi in poſterum laudis, aut gloriæ locus relinquatur,
non uideo. nam ſi quid fortaſſe, ut homo, deliquero, non de-
erit, qui me contumeliæ cauſſa robuſtius increpet Robortel-
lus; ſi ſtrenue fecero, aderit ſtatim, qui gloriæ cauſſa productis
teſtibus totum id ſibi uindicet Robortellus; ut ex illo mihi de-
decus metuendum ſit, ex hoc ne magna quidem expectari laus
poſsit. quid agam igitur? magno opus conſilio eſt. an hæc mi-
hi patienter ferenda, an fortiter excutiẽda ſeruitus eſt? ferrem
libẽtius, ſi per domini inſolentiam poſſem. at ille adeo impor-
tune inſiſtit, ut omnia mihi potius experienda, quam tantam fe
rendam tyranni impotentiam ducam. quis enim libero, atque
ingenuo animo præditus audire hæc eius uerba æquo animo
„ poſſet? Sed agedum Sigoni, quomodo ſperaſti te deliteſcere
„ in hoc furto poſſe? an putabas me hoc tibi condonaturum; at-
„ qui condonaſſem, ſi mihi eſſes amicus. Ecce. ut ne in tenebris
quidem, ſi peccaro, me tutum futurum minetur, & ut ueniæ
ſpem omnem adimat, niſi omni ſe ipſum, ut regem, aſſentatiõ-
ne coluero. quid eſt enim aliud, amicum eſſe regi, quam regi hu
militer adulari? Quanquam hoc fortaſſe ferendum eſſet, niſi il-
„ lud multo eſſet acerbius, quod ſequitur. Vide quam tibi ini-
„ micus non ſim. Si alii multi, qui à me audierant illud, furtum
„ iſtud tuum mihi non ſignificaſſent, & palam dictitaſſent, ſe hoc
„ æquo animo non laturos, de hac re ne uerbum quidem eram fa-
„ cturus. Sed ueritus ne illi iracundius tecum agerent, quam ego,
„ hæc quam leniſsime potui proferenda duxi. Iam unuſquiſque
intelligere poteſt, ut ipſe non ſolum per ſe ferox ſit, & imma-
nis, ſed ferociores etiam, & immaniores habeat miniſtros,
acerrimos huius ſuæ potentiæ ſatellites. Me miſerum, ubi ter-
rarum ſum? aut quod in me tantum ſcelus commiſi, quo à me
Dionyſium iſtum alienauerim? Dionyſium? immo Phalarim.

Dionyſius

Dionyſius enim humanitate aliqua ,& literis erat imbutus , hic noſter omnem humanitatem uidetur exuiſſe , atque omnes literas conculcaſſe . Siquidem & ueteribus illis , quorum ingeniis omnes optimæ diſciplinæ partæ, ac nobis traditæ ſunt, & nobis, qui præclara illorum hoc tempore ducimur imitatione, bellum intulit crudeliſsimum . Quid ergo ? audendum certe aliquando eſt, atque arrogantia tanta hominis contundenda , id eſt, ipſum in toto literarum genere nihil ſcire , ac ſine cauſſa ſibi tantum tribuere demonſtrandum eſt.

IN CAPVT XXXV. XXXVI.

Aſconii lectio uetus defenſa, noua deriſa . de equitibus R. militaribus, equitum generibus duobus . De lege Sempronia iudiciaria, quando lata, & abrogata ſit. loci Aſconii, Ciceronis , Plinii expoſiti . De gente Sextia , & Seſtia.

SEQVITVR caput, in quo ſe Aſconii locum pulcherrimum reſtituiſſe gloriatur, quem fœdiſſime labefecit. is eſt in commentario Diuinationis : His X annis uictore Sylla ciuilibus bellis ſpoliatus eſt populus R. poteſtate tribunicia, iudicandi iure, quod habuit per equites Romanos militaris , arbitrio creandorum ſacerdotum . De quo ille ita:
„ Hic locus corruptus eſt adeo, ut intelligi non poſsint ea uerba:
„ Per equites Romanos militaris . Paulus Manutius ſimul , & Ca-
„ rolus Sigonius aſteriſcos duos ibi apponendos curarũt, nec po-
„ tuerunt locum ſuo ingenio reſtituere. ego igitur, quomodo
„ legi debeat , ac locus reſtitui demonſtrabo . fuit ſcriptum ab
„ Aſconio , per equites Ro. annos IIIIL . Imperiti librarii, cum
„ non intelligerent, ita deſcripſerunt, Per equites Romanos, com
„ miſcentes ſcilicet duas illas dictiones Ro. annos . Iã uero IIIIL

(qui.

marit. genus tamen ipſe dicēdi infert, non ſolum à Ciceronis elegantia, ſed etiam ab Aſconii puritate alieniſsimum, quem prope caſtiſsimum in dicēdo poſſumus appellare. Quare cum hæc dicendi formula, præſentia dare, ut quæ caſtitatem non præſeferat, ut ante ſuſpecta habenda ſit, merito etiam aſteriſco, interea dū à Robortello roboretur, Manutiano ſignāda eſt.

IN III. CAPVT.

Aſconii emendatio defenſa. duæ aliæ allatæ, una Aſconii, altera Valerii.

TERTIO capite excutit locū hūc Pædiani: Varro conſobrinus frater huic cenſi reus ex Aſia apud L. Furiū prætorem de pecuniis repetundis. excutit autē iudiciū Manutii, qui Sigonii coniecturam probauerit, pro huic ſenſi, reponentis aliquando Ciceroni. cum conſtet C. Viſellium Varronem conſobrinum fratrem Ciceronis teſte ipſo Cicerone fuiſſe. negat autem hoc ferri poſſe, quòd Aſconius ipſe hunc alio loco non Viſellium Varronem, ſed Terentium Varronem uocet, unde ſuſpicio naſci poſsit, non eundem eſſe eū, quem ſuum Cicero conſobrinum, & quem Pædianus reum repetundarum appellet. Sic igitur ille habeat, hanc coniecturam caſu in ſermone, ut fit, Sigonium Manutio expoſuiſſe. Manutium autem ei plus, quàm ipſe Sigonius feciſſet, tribuiſſe, credo, quòd ille, quo eſt ingenio, atque iudicio præditus, aliquid quod Sigonio in mentē non ueniſſet, cur eam tantopere probaret, uideret. ut illud fortaſſe, C. Viſellium Varronem C. Aculeonis filium à Cicerone dici. unde adoptionis ſuſpicionem ſuboriri, ne idem modo Terentius Varro, ex qua erat familia natus, modo Viſellius Varro, in quā fuerat adoptatus, diceretur. Sic Piſonem eſſe Pupiorum, Oreſtem Aufidiorum ipſarum inter ſe familiarum in adoptando commiſtione, cum Piſo è Calpurniis, Oreſtes ex Aureliis eſſent. Quod ſi hæc tibi infirma Robortelle, & minus tuarum ſimilis Manutiana ne an Sigoniana coniectura uidetur, (agnoſce liberalitatem meam) ego pro me, ſiquid in hoc meæ culpæ eſt, & pro illo ſatisfaciā, atque, ne quod in poſterū hac de re tu uerbum amplius facias, aut ne mihi, aut ei ob hanc emendationem, quam ille con-

iecturam uocauit, maledicas, narrabo tibi duas alias firmiores, quas ſpero tibi fore non ingratas. Vna eſt in commentario Aſconii in II. in Verrem L. Caſsius Ex familia tum ad ceteras res, tum ad iudicandum ſeuerisſima. Inde ſunt leges Caſsiæ tabellariæ de ſuffragiis libere dicendis, non uoce, ſed tabula. ille ille Caſsius, qui cognoſcendis criminalibus cauſsis in primis quærendum eſſe dicebat, cui bono. Loquitur Cicero de L. Caſsio tribuno militum deſignato iudice in cauſſa Verris, quem eundem legem tabellariam tuliſſe, & ſeuerisſimum iudicem fuiſſe uidetur interpretari Aſconius. itaque cum hoc putaret Corradus in commentario in Brutum, Aſconium ipſum hoc nomine male accepit, quod tres Caſsios confudiſſet. quod non eſt faciendum. Siquidem legendum eſt, non, ille ille Caſsius, ſed inde ille Caſsius. Senſus eſt. dixit Cicero, L. Caſſius ex familia tum ad ceteras res, tum ad iudicandum ſeuerisſima. interpretatur Aſconius, cur dixerit, Familia ad ceteras res ſeuerisſima, & ait dictum propter L. Caſsium Longinum eum, qui tribunus pl. legem tabellariam de iudiciis populi tulit: Ad iudicandum autem, propter illum L. Caſsium, cuius prætoris tribunal ob ſeueritatem ſcopulus reorum appellabatur, & qui in cauſis quærebat, cui bono. de quibus, quia notisſimi ſunt, nihil amplius dico. Alter locus eſt apud Valerium capite de inſtitutis hic: Claudius Pulcher ſcenam uarietate colorum adumbrauit, totam argento C. Antonius, auro Petreius, ebore Q. Catulus prætexuit. Verſatilem fecerunt Lucius, & Cinna locum, quem argentatis choragiis P. Lentulus Spinther adornauit. quære qui ſint hi Lucius, & Cinna, & quid ſit Verſatilem locum fecerunt, nihil inuenies. adiuuant antiqui libri, ut ueræ lectionis ueſtigia perſequamur, qui habent: Verſatilem fecerunt Lucum, argentatis. ex quo coniicere posſis, LVCVM mendoſe eſſe pro LVCVLLI. Hunc locum declarat alter locus, qui eſt in ſecundo de officiis: Deinde C. Claudius Ap. F. multi poſt. Luculli, Hortenſius, Silanus, omnes autem P. Lentulus me conſule uicit ſuperiores. loquitur enim de magnificentisſimis ab his uiris actis ædilitatibus, ut etiam Valerius. quanquam ibi mendoſe etiam legitur Lucullus, pro Luculli. Hoc oſtendit Plinius libro VIII. Cap. VII. Romæ pu-
gnaſſe

gnaſſe Feneſtella tradit primum omnium in circo Claudii Pulchri ædilitate curuli, M. Antonio, A. Poſtumio cos. anno urbis ſexcenteſimo quinquageſimo quinto. item poſt annos XX Lucullorum ædilitate curuli aduerſus tauros. oſtendit etiam Plutarchus, qui L. Lucullum cum M. Lucullo fratre ædilem curulem ait fuiſſe. Verſatilem ergo, inquit, ſcenam fecerunt Luculli in ædilitate, argentatis choragiis P. Lentulus adornauit. Hæc, atque alia eiuſmodi multa tibi narrabo, ſi tacueris, ſin autem maledicere perrexeris, ne hæc quidem tibi dixiſſe uolo.

IN CAPVT IIII.

Aſconiani loci explanatio refutata aliaq; allata. Catilinam à Cicerone non eſſe defenſum.

SEQVENTI capite dum mirificum agit emendatorem Aſconii Robortellus, aperte oſtendit, ſe Aſconium ipſum non intelligere. locus eſt in oratione in Antonium & Catilinam competitores. ubi diſputat aduerſus Feneſtellam, qui ſcripſerat, Catilinam defenſum eſſe à Cicerone, accuſante Clodio, quo loco ubi Aſconius multa alia argumenta, ex uerbis Ciceronis ſumpta, quibus Feneſtellæ ſententiam refutaret, expoſuit, ad extremum ita concludit: Præterea mouet me, quod cum ſint commentarii Ciceronis earum etiam defenſionum, commentarii autem principium ita: Quòd iudicio abſolutus eſt Catilina. ut Clodius infamis fuerit, præuaricatus eſt. In his uerbis, Robortellus primum notat Manutium, qui locũ aſteriſco notauerit. poſſe enim aſteriſcum deleri, ſi uox addatur, Quòd, hoc modo: ut Clodius infamis fuerit, quòd præuaricatus eſt. nec ſentit recte ſignatum fuiſſe locum, cum ipſius etiam iudicio uox una deſideraretur. deinde interpretatur eum ita, ut contrariam, quàm uelit Aſconius, ſententiam inferat. Commentarios enim eos intelligit fuiſſe earum defenſionum, quas Cicero ſuſcepiſ-

 ſet,

ſet, cum ſint earum, quas alii per ea tempora ſuſceperunt. Itaque cum concludat Pædianus ex hoc etiam commentario apparere Catilinam à Cicerone non eſſe defenſum, ille contrarium concludi ait. Sic enim loquitur: Ex quibus liquido co-
„ gnoſci poteſt, non modo à Cicerone Catilinam defenſum, ſed
„ etiam iniquo illum tuliſſe animo, quòd Clodius accuſator eſ-
„ ſet præuaricatus. Et tamen nihil aliud pugnat Aſconius, quam ut oſtendat, Catilinam non eſſe à Cicerone defenſum, contra quã Feneſtella ſcripſit. Itaque poſt alia argumenta ait: præterea mouet me, quod cum ſint commentarii Ciceronis earum etiam defenſionum. id eſt, præter alia me in hanc ſententiam adducit, quod cum Cicero ſcripſerit commentarios earum etiam defenſionum, tamen non à ſe defenſum Catilinam oſtendit. cum principium commentarii tale ſit: Quod iudicio abſolutus eſt Catilina; Vt Clodius infamis fuerit, quòd præuaricatus eſt. quaſi uero hoc uelit dicere, Catilinam abſolutum non ipſius innocentia, aut patroni eloquentia, ſed culpa accuſatoris Clodii. quod non dixiſſet Cicero, ſi ſe patrono abſolutus eſſet. Quin etiam uenit mihi aliquando in mentem ſubuereri, ne uox illa, Ciceronis, inducenda ſit, &, Eius, reponenda hoc modo. Mouet me, quod cum ſint commentarii eius earum etiam defenſionum. Eius autem intelligendum ſit Feneſtellæ, non Ciceronis, quam uocem quoſdam ſuſpicor in albo libri notaſſe, ut quid per, Eius, intelligeret, declararent, alios uero in uerba ipſa Aſconii deinde intuliſſe. cur autem Feneſtellam putem, facit Diomedes, qui libro primo Feneſtellam in eiuſmodi libro, dum de uerbo decollare agit, citat auctorem. Feneſtella inquit in libro epitomarum ſecundo: Quemadmodum Cæſar à piratis captus ſit, utq; eos poſtea ceperit, & decollauerit. Apparet enim Feneſtellam ſiue commentarios, ſiue epitomas, ſiue breuiarum rerum Romanarum ſcripſiſſe, quo capita ſingula rerum notauerit, quas deinde pluribus uerbis exponeret. in cuiuſdam autem commentarii principio meminiſſe defenſionum earum, quæ eo tempore, quo Catilina cauſſam dixit, accuſante Clodio, ſuſceptæ ſunt. abſolutum autem Catilinam non patroni opera, ſed accuſatoris culpa ſcripſiſſe. Vtrius autem ille commentarius Ciceronis

ceronis, an Feneſtellæ fuerit, illud dubium non eſt, Robortellum neceſſariū meum Aſconii ſententiam nō eſſe aſſequutum.

IN CAPVT V.

Aſconii emendatio reprehenſa. De Clodii cadauere in roſtra perlato.

AGE uero non intellexit hoc loco Aſconium Robortellus, atque ea ſcripſit, quæ menti ipſius, & argumentationi apertiſſime repugnarent, nū ſequenti quid ille uoluerit, eum attendiſſe, aut peruidiſſe putamus? multo minus. id autem ita eſſe, ne fingere uideamur, oſtendamus. locus eſt in argumento Milonianæ, ubi de cadauere Clodii loquitur, Eiſque obſtantibus uulgus imperitum corpus nudum, caldatum, ſicut in lecto erat poſitum, ut uulnera uideri poſſent, in forum detulit, & in roſtris poſuit. Vocem, Caldatum, mendoſe eſſe exiſtimat, & pro ea reponendum eſſe, Calda lotum. eam emendationē ut probet, affert, cadauera antiquos aqua calida lauare ſolitos fuiſſe, & maxime cæſorum, eoſdemque Caldum pro calido uſurpaſſe. in quo fecit ridicule. etenim ut hoc probaret, dictionaria omnia, quaſi ea res aut negaretur, aut dubia eſſet, in unū contulit. Quæ tamen ut ei omnia concedantur, nihil ad hunc locum pertinent. peruertunt enim totam huius facti hiſtoriam, quam ille mente animoque non uidetur comprehendiſſe. Neque enim corpus Clodii lotum eſt, aut lauari potuit, aut debuit. Lotum non eſſe declarat Cicero in Miloniana, cum ait in Sex. Clodium P. Clodii ſcribam: Tu P. Clodii corpus cruentum cadauer eieciſti domo, tu in publicum eieciſti, tu ſpoliatum imaginibus, exequiis, pompa, laudatione infeliciſsimis lignis ſemiuſtulatum nocturnis canibus dilaniandum reliquiſti, quam rem etſi neceſſario feciſti, tamen quoniam in meo inimico crudelitatem exprompſiſti tuam laudare non poſſum, iraſci certe non debeo. Item: Nec uero non eadem ira deorum hanc eius ſatellitibus iniecit amentiam, ut ſine imaginibus, ſine cantu, ſine ludis, ſine exequiis, ſine lamentis,

mentis, ſine laudationibus, ſine funere, oblitus cruore, & luto, ſpoliatus illius ſupremi diei celebritate amburere tur abiectus. Lauari non potuiſſe, id argumento eſt, quòd pridie ante primam noctis horam in urbem, & domum perlatum, poſtridie prima luce in forum delatum eſt auctore Dione, cum tota nocte in atrio domus ſtetiſſet, atque ab uxore, & multitudine circumſtante, ut ait Aſconius, comploratum fuiſſet. Lauari autem non debuiſſe illud probat, quòd cum Clodiani inuidiam Miloni facere uellent, non uidetur uerisimile eos cadauer abluiſſe, & cruorem, quo maxime plebs concitari poterat, abſterſiſſe. Sic enim corpus Cæſaris cruentatum ab Antonio in roſtra perlatum eſt, auctore Dione, cum aliquot ante diebus uulneribus confectum fuiſſet. Hæc ergo omnia Clodiani augendæ inuidiæ cauſſa fecerunt, ut corpus non ueſtitum, ſed nudum, non lotum, ſed cruentum, ſicut erat, non humili in loco, ſed in edito lecto, ut uulnera conſpici poſſent, in forum deferrent, & in roſtris ponerent. Quare ut de ſenſu certus ſum, ſic ambigo de uoce, an caldatum recte habeat, an uitioſe; & ſi uitioſe, quæ pro ea reſtituenda ſit. Vereor autem ne, Caldatum ſicut erat, legendum ſit, quia de Cæſaris cadauere ab Antonio plebi pro roſtris demonſtrato loquens ait. ἡματωμένον, ὥσπερ εἶχε, id eſt, cruentatum ſicut erat. & Valerius: Cadauer togatum, & calciatum ſicut erat, rogo impoſuerunt. Omnino autem & calciatum, & alia quæcunque lectio potius, quàm hæc Robortelliana, ferenda eſt.

IN CAPVT VI.

Egregia Aſconii quæ putatur emendatio, deluſa. De Cn. Piſone qui in Hiſpaniis obiit.

SEQVENTI autem capite idem omnem doctrinæ, & grauitatis ſuæ rationẽ explicuit. dicam primum de doctrina. locus eſt Aſconii in cõmentario orationis in competitores eiuſmodi: Piſo autem, cum hæc dicerentur, perierat in Hiſpania, miſſus à ſenatu per honorem legationis, ut auus ſuus ablegaretur, ibique dum iniurias

pro

prouincialibus facit, occiſus erat. Emendat ille: ut ab urbe ablegaretur. Primum igitur dico audax nimis ab eo genus emendationis induci, cum ſine ueterum librorum auctoritate ex duabus uocibus unam literam tantum ſeruet, reliquas funditus tollat. Nam, ſi hæc per eum libertas detur, ut ſententia incolumi, una ex duabus uocibus tantum litera conſeruetur, nullum opinor tam deſperatum locum futurum, qui non à quocunque facile corrigi poſsit. deinde quoniam ille, Ab urbe legit, auctoritate Saluſtii motus, qui de eo Piſone loquens ait: Quippe fœdum hominem ſenatus à rep. procul eſſe uolebat, addo, ad id ſignificandum ſatis fuiſſe uocem, Ablegaretur. Nam qui ablegatur, is ab urbe amouetur. quod abſolute poſuit Cicero, ut in Verrem: Hoc eò facit, ut ille non ſolum abeſſet à domo, tum cum nauigaret, ſed etiam libenter, cum magno honore, beneficioque abeſſet. ipſe autem remoto, atque ablegato uiro. &c. ſic pro domo: Me expulſo, Catone amandato. Si ergo ſatis ſententia ſine illis uocibus, ab urbe, conſtat, ſi hæc locutio uſitata eſt, cur ſine ueterum auctoritate librorum, ſine ulla ſimilitudine literarum, pro Auus ſuus, Ab urbe reponere uoluiſti? At Saluſtius inquit, procul eum à rep. ſenatum eſſe uoluiſſe. Quid ſi doceam, qui ab urbe ablegatur, non iccirco à rep. remoueri? Nam qui ab urbe remouetur, is ad certum temporis ſpatium uſu urbis ſpoliatur, ita ut abſoluto annuo, aut bimo prouinciali munere redeat, ut C. Gracchus, qui quæſtor Oreſti conſuli datus contra S. C. ex Sardinia rediit, ac tribunatum pl. petiit. cum tamen Plutarcho teſte ei munus in prouincia ſenatus prorogaſſet, ut procul ab urbe eſſet. Itaque ab urbe amandari ſolent ii, de quibus metus eſt, ne reip. noceant, ſi eo anno quo ablegantur, in urbe fuerint, ubi uero redierint, non timentur. Sic amandatus eſt per honorem M. Cato à Clodio tribuno pl. in Cyprũ, ne actionibus ſuis tribuniciis, ſi in urbe eo anno eſſet, aduerſaretur. At qui amouetur à rep. is à magiſtratibus repellitur, ne quando eius anni magiſtratu incommodus eſſe reip. poſsit. Hoc fit, ſi cum annus petitionis legitimus alicuius inciderit, in eum annum, ne ille obire legitimam petitionem ſuam poſsit, amandaris. ita ut etiam ſi poſt annum ſuum redeat, & petere uelit

anguſtiorem

anguſtiorem petitionis locum habeat. Cuius ergo legitimam petitionem impediſti amandatione, eum quodammodo à rep. remouiſti, quia in anguſtiorem adipiſcendi magiſtratus locum eum adduxiſti. Quod ad Piſonem transferri poteſt. Imminebat enim annus eius legitimus petendi tribunatus plebis. Itaq; ſenatus, ne quid in eo magiſtratu mali moliretur, ueritus, anno ſuo (ſic enim tum in hac re loquebantur) abeſſe ab urbe, ut à rep. remoueretur, uoluit. Petiturum autem eum fuiſſe tribunatum plebis argumento eſt, quod & plebeius erat, (Piſones enim plebeii omnes.) & quæſtor fuerat. qui magiſtratus ante tribunatum pl. capiebatur. Quod oſtendit epigramma, quod de eo extat Romæ in horto Cardinalis Carpenſis in alta ſemita, tale

CN. CALPVRNIVS CN. F.
PISO QVAESTOR PROPR. EX S. C.
PROVINCIAM HISPANIAM CTERIOREM
OPTINVIT.

De metu autem, quo ſenatus afficiebatur, ne quid mali reip. ſtrueret ſic Dio: ἐπεὶ δ' οὖν καὶ ὡς ὀπίσω ἐθρασύνετο, ἐφοβήθη τε ἡ γερουσία μή τε συνταράξῃ, καὶ εὐθὺς αὐτὸν ἐς ἰβηρίαν, πρόφασιν, ὡς καὶ ἐπ' ἀρχήν τινα ἔπεμψε. Quorſum hæc? ut intelligant omnes, cum ſcriptum ſit, ut auus ſuus ablegaretur, legendum potius eſſe, ut anno is ſuo ablegaretur, quam ab urbe. quanquam ego nihil affirmo. uenit enim in mentem, cum ipſarum literarum ueſtigia animo perſequor, legi etiam poſſe, ut ab ſuis ablegaretur, uel, ut ab conſciis ablegaretur. Scribit enim Suetonius, ob ſuſpicionem urbanæ coniurationis prouinciam Hiſpaniam ei ultro extra ordinem à ſenatu eſſe decretam. Si ergo coniurationem eius metuebat ſenatus, ergo, ut auelleret eum uel ab ſuis, uel ab conſciis, ablegauit. Cum igitur his omnibus modis hæc emendatio in dubium reuocari, atque omnino euerti poſſit, audet "tamen Robortellus eam ita laudare, ut ſe nulla alia, quàm hac "magis delectari affirmet. inquit enim: Plane, ſi unquam mihi pla "cui in ueterum libris emendandis, nunc demum hoc loco corrigendo mihi placeo. Ex quo apparet, ſi hanc ipſe correctionem omnium optimam iudicauit, quæ alieniſsima, ac ſine dubio falſa ſit, quid de reliquis eius iudicare, quæ non ita ei probentur,

bentur, debeamus. Dixi de ſcientia hominis, nunc dicam de grauitate. Is ergo adeo gloria effertur, & quadam, ut ita dicam, uanitate, ut ipſe omnia ſcire, alios à ſe didiciſſe omnia uideri uelit. in quo ipſe deridendus eſt maxime. Nam aut omnino nihil ſcit, aut ſiquid ſcit, id ab iis, qui ſciunt, compilauit. quid ergo? Vbi egregiam hanc ſuam emendationem expoſuit, eam teſtimonio multorum uirorum, atque clariſsimorum adoleſcentum ſuam eſſe confirmat, ne gloria eius pereat. quodque multo fœdius eſt, ita ſubdit: » Dicere autē hoc, » & tam multorum teſtimonio meam emendationem munire » ideo uolui, quia uereor, ne Sigonius in ſuo aliquo uolumine inſeruerit. Cui ego reſpondeo: me nec inſeruiſſe eam, nec audiſſe, nec ſi audiſſem, inſerturū fuiſſe. quia non adeo ingenii inops ſum, ut aliena, & maxime Robortelli ineptiſsima monimenta gloriæ cauſſa mihi ſint corroganda. Ille uero, ſi me iudicat ſuis inuentis ad laudem literarum egere, legat aliquando hunc librum, & diligentius attendat, an qui omnia eius decreta ratione, & auctoritate labefactarit, atque eum plerunque delirare oſtenderit, una ipſius correctione, eaque falſa ad famam nominis ſui propagandam ei abuti opus ſit. Eos uero, quibus hæc ſe tradidiſſe teſtatur, rogatos uelim, ut & ipſi hæc noſtra aliquando legant, ne ſi forte eius auctoritate adducti, præclarum aliquid ſe ab eo didiciſſe exiſtiment, tantum poſt hac errorem alant, ſed falſa ſe imbutos diſciplina intelligant, quam qui nimis ſibi arrogant, tradere ſoliti ſunt. & ſi Aſconium ſuum huius admonitu emendarunt, omnem illam emendationem inducant, & ibi hunc auctorem eius Romanas neſcire literas ullas me auctore aſcribant.

Expoſitiones locorum aliquot, unde à Robortello ſumptæ ſint.

NE uero ſuſpicetur aliquis nouū hoc nunc exarſiſſe ſuorum uindicandorum ſcriptorum in Robortello ſtudium, audiat, quid in extremo capite libri ſecundi Annotationum ſuarum in Andream Alciatum, iuriſconſultum.

Q clariſ-

clariſsimum atque ea literarum Latinarum gloria, qua pauci hoc tempore ſunt, præditum; cum adhuc uiueret, & maxi-
» me floreret, ſcripſerit. Sed idem Alciatus, inquit, eodem li-
» bro tribus in locis, dum ſuorum iuriſconſultorũ excutit bar-
» bariem, in dictione Oeconomus omnia ea, quæ à me adnotata
» fuerant περὶ οἰκονομίας in prioribus meis annotationibus aſcri-
» bit in ſuo libro, neque meæ explicationis facit ullam mentio-
» nem. Rurſus in eodem libro, ubi digrediens quàm longiſsime
» à re ſua, loquitur de Acheloo, Acheloum ueteres declarat ac-
» cepiſſe pro aqua, eaque ratione Virgilianum explicat uerſum:
» Poculaque inuentis Acheloia miſcuit uuis, quem uerſum om-
» nes ſciunt ante à me expoſitum in explicationibus quorũdam
» locorum apud Horatium ex illis Athenæi uerbis. μᾶν ἀχελῷος
» ἰσὶν ὄντες: & paulo poſt: Ne igitur crederent homines me illa
» ab Alciato ſumpſiſſe, dum recens adhuc memoria eſt rei huius,
» mature cauendum honori meo exiſtimaui contra tanti uiri
» auctoritatem. Edidi ego abhinc ſex annos, ſcilicet MDLII.
» Annotationes quaſdam meas in plurima loca difficilia ueterũ,
» quæ typis ſuis primum excudit Venetiis Ioannes Burgifrancus
» Papienſis, biennio poſt, aut aliquanto etiam ſerius edidit po-
» ſteriores libros ſuorum παρέργων Alciatus, ſcilicet MDXLIIII.
» ſic facile intelliget unuſquiſque quod uolumus. Qua ergo di-
» ligentia Robortellus tum cuſtodiuit ſcripta, ac monimenta ſua, ac propriam gloriam ab aliis uſurpari non permiſit, eadem cura hoc etiam loco ſermones ſuos domeſticos, ac priuatam laudem, ne ab alio uſurparetur, defendit. Scilicet Robortellus iſte literarũ affectat dominatum, & literatos omnes à ſe omnia, quæ tenent, accepiſſe cupit uideri, ac ſibi omnium conceſſu principatum doctrinæ deferri. Quod cuius modeſtiæ ſit, facile unuſquiſque per ſe intelligere poteſt. An igitur Robortelle, ſi quid tu ſomniaueris, alter ſcripſerit, tũ illi repente bellum inferes, quia te ſomnii eius auctorem non citarit? aut eas chartas quibus Franciſci Robortelli nomen non celebretur, maledictis conſcindes, contumeliis lacerabis? Quid tu? an ea ſcribis ſemper, quæ nemo ante tradiderit, nemo uiderit, nemo cogitatione confinxerit? Non diſcedamus ab Alciato (nam huius uiri memoria me ualde delectat,) quid?

ante

ante te nemo ne ex noſtris de œconomo ſcripſerat? atqui eadem ipſa Ambroſius Calepinus, ſiue quis alius, in magno illo commentario ex Quintiliani ſententia dixerat; an Acheloum pro aqua ab antiquis uſurpatum, ſenſiſti primus? quid eſt tam tritum, quid tam uulgatum? Seruius in illum, cuius tu meminiſti, Vergilii uerſum: Poculaque inuentis Acheloia miſcuit uuis, non ne id tradit. quid dicam Seruium? non ne Macrobius plurimis uerbis rationem eius uſus literis conſignauit, quæ hoc loco referre ſuperuacaneum eſt? &, ſi eum ut nimis antiquum te legiſſe negas, nō ne Perottus in Epigramma ſextum ad Domitianum in libro, qui dicitur Cornucopiæ, eadem iiſdem ferè uerbis repetiit? cur ergo hæc à te Alciatus, cur non potius à Macrobio, & Seruio, quam à te? quanquam uide, quo te effrenata tua iſta maledicendi libido, atq; ambitionis quaſi quidam fluctus attraxit. quod à te accepiſſe Alciatum criminaris, id ille ne potuit quidem. Nam de Acheloo non in primo Annotationum libro, quem uidere potuit Alciatus, ſed in ſecundo, quem tu, cum ea in Alciatum ſcribebas, in manibus habebas, nec dum edideras, ſcripſiſti; neque in explicandis uerſibus Horatianis, ſed Catullianis eius rei meminiſti. hoc autem feciſti Capite IX, ubi loquens de miſcendo uino apud
„ Catullum, ſubiicis: Lepidum eſt ſatyri illius dictum petulci, &
„ ebrioſi apud Achæum., quod ibidem refert Athenæus. μῶν ἀχελῶος ἦν κεκριμμένος. quo noſter. Virgilius reſpiciens ait: Poculaq;
„ inuentis Acheloia miſcuit uuis. Adeo ergo te rabies iſta obtrectandi obcæcauit, ut quo loco, & quomodo de Acheloo ſcripſeris, cum in Alciatum diceres, non memineris? quæ tua mens hæc eſt, quæ ratio Robortelle? quid te his portentis aſſequuturum exiſtimas? Sed quid ago? redeamus ad rem. quid? an aliud quicquam te tradidiſſe putas, quod non alii ante tradiderint? Clamas in Ronghegallum capite XVIII. & ais ὀμβρικοὺς, de quibus loquitur Ariſtoteles in libro περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, Vmbros eſſe Italiæ populos, id quod ante à Stephano proditū, eſt, cuius tu credo nomen eo loco, ut tu ſolus ſapere uidereris, reticuiſti. Stephanus autem ita: ὀμβρικοὶ ἔθνος ἰταλικὸν περὶ τὸν ἀδριανὸν κ. ὁ λπον μέσον ἰουπάδου, καὶ πικεντικοῦ λέγονται καὶ ὄμβροι, καὶ σίμβροι παρὰ τοῖς ἰταλικοῖς συγγραφεῦσι. παρὰ τούτοις ἱστορεῖ ἀριστοτέλης

ἐν τῷ περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, ὅτι τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ τίκτουσι τὰ βοσκήματα, καὶ τοὺς καρποὺς πολλαπλασίους τὴν γῆν ἀνιέναι τῶν καταβαλλομένων. καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν πολυγόνους. σπανίως γὰρ ἓν τίκτουσι, τὰς δὲ πλείστας δύο, ἢ τρία. Verum hoc quidem callidi hominis eſſe exiſtimo, eorum nomina ſubticere, qui auctoritate præditi ſint. illud uero ridiculi, quod capite XVIII libri primi, ut rem nouam docuiſti, Benignos à Latinis dici, qui in alteros beneficia conferunt, & liberalitatē pro liberalitate accipi, id quod exēplis multis tibi etiã confirmandũ ſumpſiſti, cũ ea omnia Perottus in epigramma VI ad Domitianũ ante te & docuerit, & aperuerit. Sic enim ait: A bono benignus dicitur, liberalis, beneficus. unde benignam terram dicimus fructus abunde reddentem. Plinius de Aegypto: Nulla eſt benignior tellus, nullus ager feracior. à quo, benignitas liberalitas, benigne liberaliter. Age uero non ne te in epigrammate etiam Catulli exponendo uenditas, cum eam expoſitionem ab interprete Guerrino acceperis? Tu enim libro primo Annotationum, capite IX ita ſcribis. Locus eſt
„ apud Catullum non dum ſatis explanatus ab interpretibus, quo
„ rum nonnulli, quod non intelligerent, dictionem mutandam
„ putarunt. uerſus hi ſunt: Miniſter uetuli puer Falerni ingere
„ mi calices amariores. perperam nonnulli legunt auariores, lo-
„ cumque putant corruptum, cum ſit integerrimus. Catullus
„ enim docte ſignificare uolens uetus Falernum, de amarore fe-
„ cit mentionem, qui ob uetuſtatem ſapor in uino fit. Nunc ſi tecũ egerit hoc modo Guerrinus: Hæc mea interpretatio eſt, XXV ante annis à me ex commentariis doctiſsimi patris mei in uulgus prodita, non tui Robortelle, quid reſpondebis? Verba autem Guerrini apponam ex eius commentario: Amariores eſto. quidam mæraciores, alii auariores legere maluerunt. ego tamen, ut in codice paterno repperi, amariores legendum exiſtimo. cum enim uetulum Falernum, tanquam optimum popoſcerit, ita etiam amariora pocula ſibi inferri iubet. quoniam in uino ueteri amaritudo ipſa delectat. quod Seneca ad Lucilium ſcribens in conſolatione de amico defuncto epiſtola LXV per quandã comparationem his uerbis declarat: Nam, ut dicere ſolebat Attalus noſter, ſic amicorum defunctorum memoria iocunda eſt, quomodo poma quædam ſunt ſuauiter aſ-

pera, quomodo in uino nimis ueteri ipſa nos amaritudo delectat. Non ne tu Robortelle ſatis locum illum emendatum, atque illuſtratū eſſe iudicas? quid ergo te in aliena laude oſtentas? Sed quoniam Catulli, & Guerrini feci mentionem, non ne in expoſitione epithalamii omnia à Guerrino mutuatus es, nec eius nomen unquam protuliſti? afferamus aliquot loca, quoniam huc me iniuſta iſta tua alienorum furtorum exprobratio deuocauit, ut nullum obtrectationis genus, quo tibi non ſatisfecerim, relinquam.

Hymen ò hymenee hymen. Tu: Sic Plautus in Caſsina. Guerrinus: Hoc ſumptum uidetur ex Plauto in Caſsina.

Luteum ſoccum. Tu: Luteo ſocco utebantur ſponſæ, ut aſſerit Seneca in Hippolyto his uerbis: Crura diſtincto religauit auro luteo plātas cohibēte ſocco. Idē notauit Guerrinus.

Spineam quate tædam. Tu: De Spina arbore Plinius. Idem citatis Plinii uerbis Guerrinus.

Bona alite nubit. Tu: Virgilius libro IIII cum ait: Primiſq; iugarat ominibus. Eundē uerſum affert hoc loco Guerrinus.

Ac domum dominum uoca. Tu: Alludit ad coemptionem de qua ſuperius. Item Guerrinus: Ad nuptias per coemptionem alluſiſſe uidetur, de quibus ſupra ex Plutarchi auctoritate.

Vt tenax hedera. Tu: Huc ſpectant tres Gallieni imperatoris Auguſti uerſus. Item Guerrinus: Simile eſt illud à Pollione pro Gallieno. & uerſus tres ipſos recitat.

Nec parens ſtirpe dicier. Tu: Nam Spurii, qui non naſcuntur ex legitimo coniugio, ſequuntur matrem. Nū aliter Guerrinus? Filii non legitimo concepti matrimonio non patris, ſed matris genus aſſequuntur, ut in iure habemus digeſtis de ſtatu hominum in l. lex naturæ. quæ eſt lex Vlpiani.

Non quem dare præſides. Tu: Plutarchus in problemat. ait patrem patratum fieri non potuiſſe, niſi patrem haberet uiuentem, & liberos. Guerrinus. Ad morem Romanorum alludens feciales, & patrem patratum intelligit. is enim eſt, qui patrem habet, & idem habet filios.

Da pueris nuces. Tu: Seruius in Bucol. Virgilii uerſum exponens ait, conſueuiſſe ſpargi nuces intrāte ſponſa in domum

ſponſi,

ſponſi, quòd ſignificaret ſe omnia puerilia relinquere. nam eo reſpicit etiam dictum ſatis omnibus notum Perſii. quid Guerrinus? Seruius in Bucol. Nuces antiqua conſuetudine pueris dabant, ſignificantes omnia puerilia in poſterum ſpernere. unde Perſius dixit: Nucibus facimus quæcunque relictis.

Transfer omine cum bono limen. Tu: Sponſa ingrediens mariti domum non attingebat limen. huius rei cauſſam explicat Plutarchus in problemat. & Seruius lib. I I. Aeneid. At non ne idem ante te Guerrinus? Erat moris, inquit, in nuptiis, ne noua nupta domum ingrediens limen tangeret. cuius rei cauſam Plutarchus in problematis reddit. Seruius uero in II. Aeneidos hoc fieri ſolitum ait, ne locum numini ſacratum pedibus calcarent.

Vos unis ſedibus cognitum. Tu: Pronubæ matronæ erant, quæ unum tantum habuiſſent maritum, ut Sex. Pompeius ſcribit. hæ ſponſum in lecto ſponſi collocabant. Idem Guerrinus ita. Quoniam boni ominis gratia non poterant pronubæ eſſe, quæ duos maritos habuiſſent. quod Feſtus Pompeius docet, ideo ait cognitum in ædibus unius.

Alba parthenice. Tu: Plinius libro XXV. cap. V. Guerrinus uerba ipſa omnia Plinii affert.

Luteum ne papauer. Tu: Subrufum intelligit. nam eius tria ſunt genera. Guerrinus: Papaueris genera tria docet Plinius libro XIX. cap. VII. tertium genus eſt, quod græci thian uocant, flore rufo, protinusq́; deciduo. de hoc intelligit hoc loco Catullus. Nam luteum colorem ſubrufum eſſe declarauimus.

Torquatus paruulus. Tu: Sic etiam Virgilius libro IIII Aeneidos. Paruulus aula luderet Aeneas. Guerrinus: Hinc uidetur eſſe illud Virgilianum: Si quis mihi paruulus aula luderet Aeneas.

Atque hæc ſint ſatis. Tu ergo Robortelle cum Calepini, cū Perotti, cum Guerrini, cum aliorum eiuſmodi recondita ſcripta compilare ſoleas, atque tuas præclaras annotationes ornare, eo licentia, ac cupiditate proueheris, ut ſiquid tibi forte uenerit in mentem, id ſi alteri quoque uenerit, ab eo proferri, niſi te auctorem fecerit, prohibiturus ſis, eumq́; furti poſtulaturus, & teſtibus id te ante uidiſſe conuicturus? Me miſerum,

miſerum, quid eſt, quod ego in literis poſthac uerſer, ſi auctorem meorum omnium ſcriptorũ, opinionum, cogitationum debeo habere Robortellum? cur errauit Sigonius? quia Suræ prætoris apud Pædianum emendauit, quod etiam uiderat Robortellus. cuius criminis arguitur Sigonius? quòd, Ab urbe ablegaretur, fortaſſe apud Pædianum corrigendum eſſe literis prodidit, id quod ante ſenſit, & quidem ineptiſsime Robortellus. in quo denique culpandus eſt iſte Sigonius? quia Franciſcum Robortellum nouum grãmaticorum Ariſtarchum, rhetorum Gorgiam, in antiquitate R. Varronem alterum, Latinarum, Græcarumq́; literarum coryphæum, tertium denique non Vticenſem, ſed Vtinenſem Catonem non ſibi, non omnibus anteponit. Male ille quidem, præſertim in Robortellum, eloquentiæ, atque doctrinæ omnis inſtauratorem, cuius in labiis Ciceroniana dicendi facultas, in pectore uis Demoſthenica, in capite Platonica ſapientia reſident, is, qui eſt, ut inquit poeta ille, Augur, ſchœnobates, medicus, magus, omnia nouit, quemq́; nos merito hoc calamitiſsimo tempore firmiſsimum labo rantis Italiæ robur poſſumus appellare. Sed nimis multa de nugis. ad rem redeamus.

IN CAPVT VII.

Aſconius cum ſuo patrono reprehenſus. Ciceronis, & Liuii error ſignatus.

ECCE autem, ut qui ſemetipſum defendere, nec quicquam egregium, niſi hinc inde corrogatum, poteſt afferre, repente patronus antiquorum aduerſus Manutium factus eſt. at quorum? Aſconii. ò te infelicem Aſconi, cui defenſor ille obtigit, quo agente, niſi accuſatoris te forte ſumma benignitas ſubleuarit, turpiſsime condemnandus ſis. quid ait Aſconius? Verba hæc Ciceronis in Verr. III. interpretatur: Audimus aliquem tabulas nunquam confeciſſe, quæ eſt opinio hominum de Antonio: interpretatur autem his uerbis.

uerbis. Hic eſt M. Antonius diſſolutiſsimus curator totius oræ maritimæ Cretæ mortuus, de quo ipſe dicet: poſtquam M. Antonii infinitum illud imperium ſenſerant. & quem Saluſtius ait perdundæ pecuniæ genitum, & uacuum à curis niſi inſtantibus. Accuſauit ergo hanc interpretationem Manutius, quòd Antonius ille, quē opinio fuit non conficere tabulas, non diſſolutiſsimus curator oræ maritimæ fuerit, ſed M. Antonius orator ille clariſsimus, qui de ſe apud Ciceronem in II. de oratore ita loquitur: Sed tamen ne tabulas quidem conficere exiſtimor. Hanc ergo Manutianam plagam depellit artificio ſuo Robortellus. emendat enim librum Aſconii coniectura duce, ita: Hic eſt M. Antonius pater diſſolutiſsimi illius Curatoris oræ maritimæ. Nam uere M. Antonius orator pater fuit M. Antonii Cretici. ſic enim hunc diſſolutiſsimum curatorem appellat Plutarchus. Sed hoc uoluiſſe Aſconium nunquam probabit. Nam quod ait in aliis libris legi: Hic eſt M. Antonius prætor diſſolutiſsimus curator oræ maritimæ, Cretæ mortuus; recte: habuit enim ille eam prouinciam in prætura, unde ſcriptum eſt in epitoma libri XCVII: M. Antonius prætor bellum aduerſus Cretenſes parum proſpere geſtum morte ſua finiuit. de quo nos plura in commentariis faſtorum collegimus, ubi de bello piratico ſcripſimus. at uero quod uox, prætor, in pater, ſit transferenda, non item. Puto enim bene habere. Aſconium uero, ut hominem peccaſſe. erroris autem eius cauſas has maxime uериſimiles reddi poſſe. Loquebatur Cicero de Antonio illo, quem homines exiſtimabant tabulas non conficere. Hoc qui apud Romanos facere prætermittebāt, diſſolutiſsimi habebantur. Ergo cum de diſſoluto quodammodo Antonio loqueretur Cicero, re, ut fit ſæpe, non diligenter inſpecta, ſtatim exiſtimauit, diſſolutum illum Antonium curatorem oræ maritimæ intelligi, de quo idem Cicero in eadem oratione dixiſſet: Poſtquam M. Antonii infinitum illud imperium ſenſerant, & quem Saluſtius ait perdundæ pecuniæ genitum, & uacuum curis, niſi inſtantibus. quis enim, niſi loci Ciceronis ex II. de oratore meminiſſet, exiſtimare poſſet, hoc dictum eſſe de M. Antonio oratore notiſsimæ induſtriæ, atque integritatis uiro? Itaque ſimilitudine morum ſcito deceptum eſſe

Aſconium.

Aſconium. Deinde quæ prudentia eſſet Aſconii, ut patrem clariſsimum uirum ex moribus filii hominis diſſolutiſsimi declaret? quam ſæpe patres ex filiis nominantur? quam ſæpe clariſsimi homines ex obſcuriſsimis? quam ſæpe modeſtiſsimi ex nequiſsimis? ita ne uero? M. Antonius orator, princeps eius familiæ, quæ poſt maxime floruit, qui ex prætura triumphauit, qui conſulatum nobiliſsimum geſsit, qui ex conſulatu in prouinciam abiit, qui cenſuram ſplendidiſsimam adminiſtrauit, qui iis à natura ad dicendum præſidiis ornatus fuit, ut clariſsimum, atque eo tempore unicum exemplum eloquentiæ fuerit, qui in Syllana ſeditione pro Syllæ partibus cum ſtaret, crudeliſsime iuſſu Marii interfectus ſit, cuius omnes propè actiones, omnia dicta, omnes de rep. cogitationes clariſsimo unius M. Ciceronis præconio, quem ille cum Craſſo de ſtudiis dicendi in libris de oratore differentem fecit, literarum monimentis mandatæ ſint, hic adeo obſcurus eſſe à Pædiano putabitur, ut eum cum demonſtrare uelit, ex filii diſſolutiſsimi, & turpiſsimi hominis moribus indicarit? Age uero, ſi patrem ex filio demonſtrauit, cur deinde in filiũ digreſſus eſt? non ne ſatis erat dicere, Hic eſt M. Antonius pater diſſolutiſsimi illius curatoris oræ maritimæ? cur addidit uerba Ciceronis, & Saluſtii non ad mores M. Antonii oratoris, quem, quis eſſet, inter-
" pretabatur, ſed ad mores curatoris oræ maritimæ, de quo
" agi à Cicerone falſo arbitrabatur, indicandos? An uero Ro-
" bortelle, tibi concedi oportere putas, ut ſemper dormites,
" ueteres ſemper non uigilaſſe non concedes? neſcis, quam facile in tantis antiquitatis ambagibus decipiamur? neſcis quot nobis ad errandum quaſi illecebræ proponantur? an portentum putas, priſcos etiam uel diligentiſsimos homines eſſe lapſos? paulo ante de Liuio diximus, quem octo tribunos militares falſo pro ſex edidiſſe exiſtimamus. Sed Liuium omittamus. quam ſæpe offendit noſter Cicero? quam ſæpe animi incertus Atticum magiſtrum in antiquitate conſtituenda ſuum de magiſtratibus, deque temporibus conſulit? quam ſæpe ab eo, ut mendas eorum etiam, quos iam ediderat, librorum, tolleret, poſtulauit? quam ſæpe ad eum de rebus etiam iis, quæ ſua memoria euenerãt, retulit? Quod ergo Cicero fecit, neque in eo

factum miramur, id in Aſconio, qui illo ut ætate, ſic doctrina & diligentia inferior fuit, ne ipſo quidem poſtulante defendemus? An uero M. Ciceronem in defenſione Murenæ, M. Catonem illum ſenem cum L. Scipione in Aſia fuiſſe falſo dixiſſe, cum tamen non cum Scipione, ſed cum Glabrione in Græcia eodem in bello fuiſſet, Robortellus tacitus patietur, Aſconiũ oratorem Antonium pro curatore eius filio accepiſſe, nec eiuſmodi mores in modeſtiſsimo homine approbaſſe, non patietur? quid? an te uberiorem gloriam ex Aſconiana, quam ex Ciceroniana defenſione paraturum putaſti? non profecto. Sed, ut ſiue Manutio, ſiue Sigonio malediceres, præclaram tibi in uulgus etiam ineptam defenſionem commendationem nominis futuram exiſtimaſti.

IN VIII. CAPVT.

HOC capite lectionem Terentianam quandam, cuius M. Antonius Muretus ex oratione Manutii meminerat, qui ſe eam porro à Gabriele Faerno audiſſe narrabat, reprehendit. Cuius defenſionem uel Faernus, uel Manutius ipſe ſine dubio ſuſcipiet.

IN CAPVT IX. X. XI. XII. XIII. XIIII. XV. XVI.

SEQVENTI capite IX uſque ad XVI diſputat aduerſus me de nominibus feminarum. quod autem uno capite complecti poterat, & debebat, id, ut plura mea errata collegiſſe uideretur, octo his capitibus eſt perſequutus. quorum defenſionem in eum commentarium reieci, in quo librum eius de nominibus totum à primo uerbo uſque ad ultimum mihi refutandum eſſe ſuſcepi. quod, ne quis me hæc præteriſſe exiſtimaret, hic teſtatum relinquere uolui.

IN CAPVT XVII.

Interpretatio loci Ciceronis defenſa. et de annulo obſignatorio.

DEINCEPS reprehendit Manutium Robortellus, qui locum Ciceronis in epiſtolis ad Q. Fratrem, parum commode interpretatus ſit: Locus eſt hic: Sit annulus tuus, non ut uas aliquod, ſed tanquam ipſe tu, non miniſter alienæ uoluntatis, ſed teſtis tuæ. In hæc Manutius ita: Non ut uas aliquod, quod aſsidue circumfertur, ſed uide, quibus illum tradas, ne quis accepta pecunia ſignet ea, quæ tu non probares. Aduerſus hanc expoſitionem contendit Robortellus. primum autem telum, quod robuſtum iaculatur, eſt uerbi mutatio. legit enim & quidem ex ingenio: uas aliquis, non aliquod. deinde ait, uas non dolium hic, ſed uadem intelligi, id eſt, ſponſorem. Ait enim, inquit, Cicero, uidendum eſt ò Quinte, ne annulus tuus ſit, tanquam uas alienæ uoluntatis, id eſt, ne aliquis tuorum quæſtum hac ratione faciat in prouincia, dum annulo tuo prætorio ſignet te inſciente, corruptus largitione prouincialis alicuius. fuiſſet igitur annulus tunc uere ſponſor, & uas uoluntatis alienæ, id eſt eorum, qui corrupti fuerant. Deinceps multa addit, ut probet ueteres annulo in obſignando eſſe uſos. quod nemini, niſi ipſi, dubium aliquando fuit. De hac ergo expoſitione nullum ego uerbũ erã facturus, niſi meã in hac re cauſſam defenſurus eſſem. Etenim cum aliquot, antequam Manutius commentarium ſuũ ederet, diebus me de huius loci ſententia amicus quidam meus ſummo ingenio præditus conſuluiſſet, reſpondi eadem fere ratione, qua Manutius. quæ expoſitio cur nunc à Robortello improbetur, non uideo. Monet enim Cicero fratrem, ne temere committat alteri, ut libero ſuo, quem plurimum amabat, Statio, annulum obſignatorium, ſed ſecum perpetuo habeat. nam ſi eum, ut uas aliquod omnibus dabit utendum,

fiet, ut ſit miniſter alienæ uoluntatis, non teſtis ſuæ. qui enim annulum eum habuerit, is, quæ placuerit, pro libidine ſua obſigabit, corruptus ſcilicet pecunia ab iis, qui ab ipſo prætore gratis id impetrare non potuerunt. apparet autem translationem à uaſe ſumptam eſſe. nam præterquam quòd annulos ſcimus tanquam uaſa fuiſſe, cum iis condi uenena etiam ſæpe ſolita tradat Plinius, hoc etiam declarauit Cicero, cum ſubiecit: Non miniſter alienæ uoluntatis. Nam quod dixerat, annulus tuus non ſit tanquam uas aliquod, exponit, dicens, Non miniſter alienæ uoluntatis. quod dixerat, ſed tanquam ipſe tu, exponit: ſed teſtis tuæ uoluntatis. opponit ergo uas Ciceroni, id eſt, inſtrumentum: domino, & uſum inſtrumenti, quod etiam ad alienos transferri poteſt, uſui proprio, quo debet eſſe teſtimonium uoluntatis domini. Quod ſi Robortellum audias, primum uerbum, Aliquod, corrumpes, deinde Vadem, id eſt, ſponſorem dixeris, qui nihil ad miniſtrum. quam uocem attulit Cicero, ut translatum illud uas declararet. poſtremo præclara hæc antitheta non ſeruabis, & omnem ſententiæ uenuſtatem obſcurabis. ſed Manutius fortaſſe plura.

IN CAPVT XVIII.

Expoſitio loci Ciceronis irriſa, & P. Seruilium Iſauricum mortuum non potuiſſe à M. Bruto lugeri Hirtio, & Panſa coſ.

SEQVENTI capite Robortellus eundem Manutium uituperat, quòd quis ſit ille, de cuius morte Brutum conſoletur Cicero, ſe dixerit, ignorare. eum uero P. Seruilium Iſauricum eſſe tam moderate, & tam uere docet, ut peritiorne, an modeſtior ille ſit, diiudicare non poſsis. Verba eius hæc ſunt, ubi Manutiana uerba expoſuit: Ego ut ho-
» minem laudo quòd ingenuè fatetur, ſe ignorare hoc quid ſit, re-
» prehendo tamen, quòd diligenter non legit ueterum libros.

,, Si enim legeret totos, non unam, aut alteram pagellam per-
,, curreret, nihil illum ſubterfugeret, ut etiam ante dixi. Vide-
te quam contemptim de Manutio loquatur. nunc quam de ſe
,, ſummiſſe, audite. Ego puerum, inquit, domi habeo, qui om
,, nes conſulatus, quidq́; ſingulis annis geſtum ſit, facile recenſe-
,, re poteſt, ita omnia memoriæ mandauit. Illum igitur audien-
,, tibus aliquot meis familiaribus, iuſsi, ut legeret Manutii com
,, mentarium. cum legiſſet. An inquam tibi aliquid uenit in men
,, tem, quod proferas ad hunc locum intelligendum ex hiſtoria.
,, inquit ille, fortaſſe ueniet, ſi conſulatum mihi præſcripſeris.
,, Tum ego, is eſt annus, quo periere ambo conſules Hirtius, &
,, Panſa ad Mutinam in prœlio. Statim ille, cum pauliſper memo-
,, ria repetiuiſſet tempus illud, Nimirum, inquit, hic eſt ille P.
,, Seruilius cognomento Iſauricus, quem Dion ſcribit eo anno
,, Romæ periiſſe, uirum magna dignitate, & auctoritate. ac uer-
,, ba ipſa recitauit. Sunt autẽ hæc. Ἐκείνῳ μὲν οὖν τῷ ἔτει ταῦτ' ἐπράχθη,
,, καὶ ὁ σερβίλιος ὁ ἰσαυρικὸς ὑπέργηρως ἀπέθανε. &c. Cũ igitur eo tempore
,, talem uirum amiſiſſet Brutus, ex qua gente Seruiliam matrem
,, habebat, quid mirum, ſi tantopere dolebat? Fuiſſe autem Bru-
,, tum à Seruilio etiam Quinto adoptatum Cæpione ſatis notum
,, eſt. nam declarat Cicero in Philipp. or. X. ubi Q. Seruilium Cæ-
,, pionem Brutum appellat. In dicenda autem ſententia quanta
,, fuerit auctoritate, etiam tunc ſatis perſpici poteſt apud eun-
,, dem Ciceronem in oratione Philipp. XIIII, & aliis. Hæc ille.
nunc colligamus argumentorum ſummam, ut planius refutari poſsint. Conſolatur, inquit, Brutum de morte P. Seruilii Iſaurici, quia Iſauricus eo anno mortuus, quo Cicero ea conſolatione utebatur, id eſt, Hirtio, & Panſa coſ. interfectis ad Mutinam. Item: Iſauricus intelligendus eſt, quia cognatus erat Bruti. Brutus enim cum Seruiliam matrem habuit, tum à Seruilio Cæpione adoptatus eſt. Egregie Robortelle, ut cetera. Illud tamen quæro, priuata ne cauſſa luxerit Iſauricum Brutus, an publica? Si priuata, dic quæſo, quo gradu attigerit Brutum Seruilius Iſauricus? Nam Brutus à Q. Seruilio Cæpione matris fratre fuerat adoptatus, Iſauricus ex ea Seruiliorum familia erat, qui Vatiæ dicebantur, qui nihil ad Cæpiones. Si publica; cur torquebat Brutum potius mors Iſaurici,

quam ceteros optimates? Iſaurici inquam, quem Cæſaris partes ſequutum, inde ſuſpicari poſſumus, quod filium eius P. Seruilium Iſauricum Cæſar dictator ſibi in ſecundo conſulatu collegam aſſumpſit, & poſt mortem Cæſaris eundem conſulem iterum cum L. Antonio, tum cum Cæſaris factio dominabatur, uidemus. ſi ergo neque priuata cauſſa luxit Iſauricum Brutus, neque publica, ergo alium certe, quam Iſauricum luxit. Sed fuerit Bruti cognatus, & idem optimatium princeps Iſauricus, an iccirco eum lugere debuit Brutus Hirtio & Panſa cos. interfectis? an Panſa & Hirtio cos. interfectis deceſsit Iſauricus? non certe. immo anno ſuperiore, Dolabella, & Antonio cos. dices, unde hoc probas? unde, niſi ex hiſtoria? Hoc tradit in temporibus Euſebius. Hoc tradit Dio eo, quem tu protuliſti loco. nam ubi mortui Seruilii Iſaurici meminit, res Hirtio, & Panſa cos. geſtas aggreditur exponendas. ita. ἐκεῖνα μὲν οὖν τῷ ἔτει ταῦτα ἐπράχθη, καὶ ὁ σερουίλιος ὁ ἰσαυρικὸς ὑπέργηρως ἀπέθανε. poſt addit. αὔλου δὲ ἱρτίου μετὰ γαΐου ἰοῦ ὑπατεύσαντος. ubi legendũ, βιβίου. i. A. uero Hirtio cũ C. Vibio conſule. tu autẽ, quia græca nõ intelligis, mortẽ Iſaurici in conſulatũ Hirtii, & Vibii conieciſti, quæ conſulatum eorum præcedit. quid plura? Idem ſcribit Cicero. Etenim non ne memoria tenes illum ſecundam Philippicam in Antonium ipſum tum conſulem dixiſſe, & quidem Octobri, ut opinor, menſe, cum ille in ſe abſentem a. d. XIII K. Octob. in ſenatu aſperrime peroraſſet? Atqui in ea oratione ſignificat, P. Seruilium hunc tuum iam tum eſſe mortuum. Non placet, inquit, M. Antonio conſulatus meus, at placuit P. Seruilio, ut eum primum nominem ex illius temporis conſularibus, qui proxime eſt mortuus. Si ergo Iſauricus Antonio conſule ante Octobrem fortaſſe menſem mortuus eſt, cur lugebitur à Bruto Hirtio & Panſa cos. interfectis? Sed ſit hoc diligentiæ tuæ, illud uero cuius acuminis eſt, uelle eundem eſſe P. Seruilium, de quo Cicero in IX, & XIIII Philippica loquitur, atque eum, quem mortuum luget Brutus, cum iam tum cum ſecundam dixit Cicero proxime mortuum eſſe teſtatus ſit? Eſt ergo hic P. Seruilius filius ſenis eius Robortelle, is, qui cum C. Cæſare conſul fuit, non pater, qui ante deceſſerat, quod tu non recte ſubductis temporum,

atque

atque ætatum rationibus cupidius aliquanto, quam decuit, tradidiſti. quem P. Seruilium ſenatui, cuius partes à Bruto defendebantur, aduerſatum eſſe, declarat Cicero in epiſtola ad Plancum Hirtio, & Panſa cos. ſcripta IIII. Idus April. his uerbis: Eo die magna mihi fuit pro tua dignitate contentio cum Seruilio, qui cum gratia effeciſſet, ut ſua ſententia prima pronunciaretur, frequens eum ſenatus reliquit, & in alia omnia diſceſsit, meæq; ſententiæ, quæ ſecunda pronunciata erat, cum frequens aſſentiretur ſenatus, rogatu Seruilii P. Titius interceſsit. res in poſterum dilata. Venit paratus Seruilius Ioui ipſi iniquus, cuius in templo res agebatur. Nunc quemadmodum fregerim ex aliorum te literis malo cognoſcere. Nunc uide, quæ tu tradideris puero illi tuo, quem te Socratico more excitaſſe ſcribis, ut inania, ut ridicula, ut falſa. Tibi igitur ſuadeo, ut aut alia eum doceas, aut certe ueriora. & hunc ei in primis errorem eripias, dum tener eſt. nam ſi forte diutius inſederit, uix adimi corroborata demum ætate poterit. quam etiam prudenter, ſi in tuo Auditorio Patauino his uerbis ageres: Erraui domini, cum me uidiſſe quicquam, quod Manutius non uidiſſet, mihi perſuaſi, aut cum me cum Sigonio de antiquitate Ro. æquo Marte contendere poſſe exiſtimaui.

IN CAPVT XIX.

Loci Valeriani emendatio reprehenſa.

DEINCEPS oblatum corrigendi Valerii tempus, quem priore capite, cum de P. Seruilio Iſaurico diceret, citauerat, diligens homo non prætermiſit. De eo ſic Valerius lib. VIII: P. Seruilius conſularis, cenſorius, triumphalis, qui maiorum ſuorum titulis Iſaurici cognomē adiecit, cum forum præteriens teſtes in reum dari uidiſſet, loco teſtis conſtitit, ac per ſummam inter patronorum pariter, & accuſatorum admirationem ſic orſus: Hunc ego iudices, qui cauſſam dicit, cuias ſit, aut quam uitam egerit, quanque merito, uel iniuria accuſetur, ignoro. Illud tantum ſcio, cum

occurriſſet

IN CAPVT XX.

Loci Ciceronis interpretatio defenſa. de lictoris, & accenſi officio.

DEINCEPS Manutium culpat, qui locum ex epiſtola Ciceronis ad Q. Fratrem, ita legit: His rebus nuper C. Octauius iucundiſsimus fuit, apud quem primus lictor quieuit, tacuit accenſus, quoties quiſque uoluit, dixit. Manutium inquam uituperat, Manutium autem? immo uero Octauium Pantagathum, uirum, cuius etiam ſi nulla ingenii monumenta adhuc prodita literis ſunt, omnium tamen, qui nunc ſunt, hominum conſenſu, ingenio, doctrina, & iudicio præſtantiſsimum, à quo ſe Manutius hanc emendationem accepiſſe profitetur, immo uero Benedictum Accoltum, Cardinalem, cum literis, & uirtute ſua ſingulari, tum maxime ſacerdotii ipſius dignitate ſemper ampliſsimum, à quo illam uehementer probatam fuiſſe tum, cum uiueret, Manutius inquit; immo uero Petrum Victorium, ſummum humanarum literarum ornamentum, qui eandem in librum ſuum primum Variarum lectionum coniecit. Hi uero omnes legunt: Apud quem primus lictor quieuit, tacuit accenſus, quoties quiſque uoluit, dixit. at Robortellus, maiore. ſ. quam Pantagathus, ingenio, quam Victorius, iudicio, quam Accoltus dignitate præditus, legendum contendit: apud quem primus lictor qui fuit, tacuit. accenſus, quoties quiſque uoluit, dixit. quaſi uero aut lictoris officium ſit loqui, ita ut apud Octauium prætorem modeſtiæ cauſſa tacuerit; accenſi dicere, ita ut apud eundem pro omnibus, quoties quiſque uoluerit, egerit. nec uidet, cum lictoris munus ſit, turbam à tribunali prætoris ſummouere, tamen apud Octauium, primum etiam lictorem quieuiſſe; cum accenſi ſit, ut iubere dicere, ſic ſilentium imperare, tamen apud eundem, tacuiſſe; cum apud ceteros prætores non ſit poteſtas omnibus, ut, cum uelint, dicant, tamen apud eundem, quoties quiſque uoluerit; neque

à lictore ſummotum, neque ab accenſo tacere iuſſum, dixiſſe. Quæ ſi non uidebat Robortellus, ſaltem ea tantos uiros perſpexiſſe exiſtimare poterat, neque ambitionis gratia tanto doctorum hominum conſenſui repugnare debebat.

IN CAPVT XXI.

HOC capite, Accenſus quis eſſet, Manutium non intellexiſſe ait. qua de re ego, neque enim id ad me pertinet, nihil dicam; ne Manutio ipſi ingentē ex ſua defenſionem aduerſus Robortellum gloriam eripiam.

IN CAPVT XXII. XXIII. XXIIII.

Flori, & auctoris libri de V. illuſtr. et Valerii Maximi errores, qui negabantur, confirmati. et alii demonſtrati.

SEQVVNTVR tria capita, quorum in primo Manutium reprehendit, in tertio Sigonium. utrique, quia cauſſa coniuncta eſt, reſpondebo, ſi ante admonuero, locum, quem ille capite XXIII ex Velleio emendat, ex meis ſcholiis Liuianis ad uerbum ſumptum eſſe, ut ſupra declaraui, dum in caput XXXIIII libri primi diſputaui. quod certe non facerem, (eſt enim id anguſti, atque ieiuni animi.) niſi eum me ſuas etiam domeſticas emendationes uſurpaſſe, falſo inſimulaſſe uiderem. Eſt igitur æquum animaduertere, ut ipſe, qui omnem ſibi antiquitatem delendam, atque uetuſtiſsimum quenque auctorem dilacerandum ſuſcepit, repente patrocinium L. Flori aduerſus me ſuſceperit, atque eum acriter non ueritatis, ſed ambitionis cauſſa defenderit. Siquidem in eo ita ſe gerit, ut parum rei, atque accuſatoris cauſſam co gnoſcere uideatur. Quod ut unuſquiſq; perſpiciat, rem totam paucis uerbis exponam. Dictatori A. Poſtumio Albo bello Latino ad lacum Regillum magiſtrum equitū fuiſſe T. Aebutium

Eluam

Eluam Liuius, & Dionyſius auctores ſunt. cum autem ego Florum pro Aebutio Coſſum profiteri uiderem, notaui id ipſum in commentario Faſtorum. Hic Robortellus Flori, ut dixi, patronus, me reprehendit, quòd eum notauerim, & ait putare ſe uocem illam, COSSVM, ex uerbis Flori eſſe tollendam. irrepſiſſe enim ex gloſſemate alicuius imperiti. Bona tua uenia dicam Robortelle, nimis ſtudioſus es antiquitatis. neq; enim me pateris ueteris cuiuſquam ineptias indicare. Vnde tuus iſte in ueteres amor tam repentinus? Iniquis dii malefaciant, qui te quotidie optimum, & uetuſtiſsimum quenq; auctorem maledictis figere nunciant. niſi forte hanc caſtigandæ antiquitatis laudem tu ſolus appetis, ac tibi depoſcis. Ego uero, cum nondum hæc tua emendandorũ librorum ars eſſet edita, qua tu quancunq; uocem tollendi, reponendi, mutandi pro arbitratu facultatem concedis, cum in manuſcriptis, impreſsiſq; Flori libris Coſſum eſſe uiderem, nec poſſe quancunque uocem temere deleri demens putarem, dixi decipi Florum. Nunc ſi tollitur uox Coſſus, nihil dico. An autem tolli debeat, tibi, qui id affirmas, etiam, atque etiam cogitandum eſſe cenſeo. Sic enim loquitur Florus: Coſſus equitum magiſter exuere frenos imperauit,(& hoc nouum),quo acrius incurrerent. At nihil tale de Aebutio magiſtro equitum Liuius, nihil Dionyſius. unde ergo hoc ſumpſit Florus? nimirum ab Cornelio Coſſo, qui poſt fuit magiſter equitum M. Aemilio Mamercino dictatori, bello, ut opinor, Fidenati. de quo ita Liuus: Magiſter equitum Coſſus frenos ut detrahant equis, imperat. Si ergo apparet Florum memoriæ uitio lapſum, qui Coſſum detrahẽdorum equis frenorum auctorem dictatori Poſtumio magiſtrum equitum addat, qui Aemilio fuit, cur corrigendus eſt potius Florus, quam notandus? non enim uitium eſt tantum in nomine magiſtri, ſed in conſilio, quod ne hoc quidem in bello adhibitum eſt. At equitum, inquis, hoc etiam in bello egregia opera fuit. nam dictator, auctore Liuio, equites equis deſcendere, & pugnam inire iuſsit. Primum non eſt idem, detractis equorum frenis effuſo impetu in hoſtem incurrere, & dimiſsis equis pedeſtrem pugnam capeſſere. deinde illud fuiſſe magiſtri equitum conſilium traditur, hoc dictatoris

legem à Caſsio, qui conſul eſſet, primum iactatam, cum conſulatus optimatium ſemper, tribunatus plebis, agraria uero lex fuerit maxime popularis. Etenim poſt etiam C. Iulius Cæſar, patricia familia natus eam in conſulatu tulit. Nam quòd interpretaris, Valerium uoluiſſe Sp. Caſsium primum conſulem legem agrariam tuliſſe, erras uehementer. non enim hoc notat Valerius, ſed omnino Sp. Caſsium primum fuiſſe, qui legem agrariam tulerit, qua deinde ſæpius tribuniciis, & conſularibus actionibus iactata reſp. fuit. Dices: non eſt credibile Valerium in tantæ rei ignoratione eſſe uerſatum, ut Sp. Caſsiũ ne tribunum quidem pl. eſſe potuiſſe neſcierit. egregie quaſi uero Valerius non alias grauius etiam offenderit, ut libro VII, Capite V. ubi de Scipione Naſica agit. quo in loco eundem eſſe Naſicam filium cum proauo, & patre ex rebus eorum geſtis ſignificauit, atque tempora, ætatesq́;, & acta eorum confudit. & libro VI. Cap. IIII. ubi T. Manlium Torquatum, cuius clara bello Punico ſecundo uirtus fuit, filium eius, qui ad Veſerim pugnauit, cũ inter utriusq́; magiſtratus amplius anni centũ interſint, ſcripſit, & eodem loco Torquatum eum, qui ob ualetudinem oculorum conſulatum recuſauerit alium ab eo, qui in ſenatu ſe ſenatores Latinos ſua manu interfecturum dixit, cum idem Liuio auctore fuerit, fecit, neque annalium uarietate ulla defendi poſsit.

IN CAPVT XXV. XXVI. XXVII.

AD ſequentia capita tria XXV, XXVI, XXVII, in quibus de comperẽdinatione, & ampliatione aduerſus Manutium diſputatur, nihil reſpondeo. neque enim Manutii uiri doctiſsimi errata, quæ Robortellus in maledictis obiecit, mihi poſthac defendenda eſſe cenſeo. ne, dum id faciam, ab altero nullam gratiam ineam, alteri uero iniuriam etiam faciam.

IN

eſſe. Male Sigonius uertit apud Plutarchum, tribunos pl. creato dictatore non abdicaſſe, nam falſum eſt, conſules abdicaſſe creato dictatore. Non dico, quam aliena hæc eius ratio ſit, quam inanis, quam ridicula. illud dico, me utrumque aperte demonſtraturum, & πάνεσθαι apud Plutarchum eſſe, quod Latini dicunt Abdicare, & conſules creato dictatore abdicaſſe. Dic enim Robortelle, non ne apud Liuium legiſti mortuo cenſore collegam eius abdicaſſe? legiſti certe. at cum de ea re loquitur Plutarchus, non ne παύεσθαι utitur? Eodem quæſtionum in libro: τῶν τιμητῶν θατέρου τελευτήσαντος ἔδει καὶ τὸν ἕτερον πεπαῦσθαι τῆς ἀρχῆς. quid eſt ibi πεπαῦσθαι, an deſiſtere uti iure ſuo, an magiſtratum deponere, quod Latine dicitur Abdicare? Et alibi: διά τι τῶν ἄλλων ἱερέων τὸν καταδικασθέντα παύοντες ἕτερον αἱροῦνται; παύοντες eſt, abrogantes, & abdicare cogentes. At conſules, inquis, creato dictatore non abdicabant. O ſtultum ergo Polybium, dementem Dionyſium. qui hoc literis prodidiſtis. quid inquit Polybius? ita lib. III. δικτάτωρος καθεσῶτος παραχρῆμα διαλύεσθαι συμβαίνει πάσας τὰς ἀρχὰς ἐν τῇ ῥώμῃ, πλὴν τῶν δημάρχων. i. dicto dictatore ſubito oẽs magiſtratus diſſoluũtur præter tribunum plebis. quid eſt diſſoluuntur, niſi abdicant? Accipe nunc quid Dionyſius dicat lib. V, ubi loquitur de dictatore primum creato. ἦν δὲ τὸ προβούλευμα τοιόνδε. λάρκιον μὲν καὶ κλοίλιον τοὺς τότε ὑπατεύοντας ἀποθέσθαι τὴν ἐξουσίαν, καὶ εἴτις ἄλλος ἀρχήν τινὰ εἶχεν, ἢ πραγμάτων κοινῶν ἐπιμέλειαν. ἕνα δὲ ἄνδρα, ὃν ἂν ἡ βουλὴ προέληται, καὶ ὁ δῆμος ἐπιψηφίσηται τῶν ἁπάντων ἐξουσίαν παραλαβόντα ἄρχειν μὴ πλείονα χρόνον ἑξαμήνου. et poſt: ὁ κλοίλιος ὕπατος ἀναγορεύει τὸν λάρκιον δικτάτωρα, καὶ αὐτὸς τὴν ὑπατείαν ἐξόμνυται. Quibus uerbis apparet decretum fuiſſe, ut creandi dictatoris cauſſa omnes magiſtratus abdicarent. et Clœlium conſulem, ubi Lartium collegam dictatorem dixit, abdicaſſe. Vtitur enim his uerbis: ἀποθέσθαι τὴν ἀρχὴν, & ἐξόμνυσθαι τὴν ἀρχὴν, quæ nihil aliud ſunt, quàm magiſtratum deponere, et abdicare. Nam idem libro VI dixit, τὴν δικτατορίαν ἐξωμόσατο, pro eo quod Latini dicunt, dictatura ſe abdicauit. Si ergo idem eſt παύεσθαι τὴν ἀρχὴν, quod διαλύεσθαι, et hoc idem, quod ἀποθέσθαι, & ἐξόμνυσθαι. hæc autem Latini dixerunt, Abdicare, ergo illud etiam recte Abdicare uerti poteſt. & qui creato dictatore conſules abdicaſſe ait, egregie ait. At ille magnus

auctor

auctor antiquitatis, Catonem, aut Varronem diceres, Non
,, abdicabant, inquit, ſe conſules creato dictatore, ſed interim
,, deſiſtebant uti poteſtate, & iure ſuo, dum dictaroris eſt. Sole-
,, bant enim non abdicare ſe conſules, ſed parere dictatori. quod
,, ſi dictator ſe abdicaſſet, antequam exitus anni eſſet, conſules
,, reſumebant poteſtatem priſtinam. Hui, quam ſapienter? Dic
quæſo Robortelle, quid eſt aliud Abdicare, quam priuatum ſe
reddere? at creato dictatori conſulem priuatũ occurriſſe tra-
dit Plutarchus in Fabio: φάβιος δικτάτωρ συνεντυγχάμενος εἰς ταυτὸ ῥαβ-
δουχίας εἰκοσιτέσσαρας, καὶ τοῦ ἑτέρου τῶν ὑπάτων ἀπαντῶντος αὐτῷ τὸν ὑπη-
ρέτην πέμψας, ἐκέλευσε τοὺς ῥαβδούχους ἀπαλλάξαι, καὶ τὰ παράσημα τῆς ἀρχῆς
ἀποθέμενον ἰδιώτην ἀπαντᾶν. id eſt, Fabius dictator obuiam prode
unte altero conſule, uiatore miſſo, lictores dimittere eum iuſ-
ſit, atque inſignibus magiſtratus abiectis priuatum ad ſe ueni-
re. At, inquis, conſules creato dictatore non abdicabant, ſed
parebant ipſi dictatori, æque ac ſi legati ipſius fuiſſent. Scite
Robortellus, ſtulte Liuius, qui ſcripſit ita: Tu L. Minuci, in-
quit dictator, legatus his legionibus præeris. Ita ſe Minucius
abdicat conſulatu, iuſſuſq; ad exercitum manet. Sed ſit hoc in-
eptum, illud uero quam graue, quod idem addit: Sed ſi uerum
,, eſſet, quod ſcribit Sigonius, conſules abdicare ſolitos, non
,, utique reſumpſiſſent. At Dionyſius, qui conſules abdicare ſo
litos ait, ſcribit A. Poſtumium conſulem à collega ſuo dicta-
torem dictum ei partem exercitus tradidiſſe. ubi uero dicta-
tura abdicauit, ipſum cum collega ſuo conſule, quem abdica-
tum innuerat, comitia conſularia habuiſſe, nec tamen appa-
ret, quemadmodum ille, qui abdicauerat, poteſtatem recu-
perauerit conſularem. Sed ego ineptus, qui doctiſsimi homi-
nis argutias tot uerbis mihi ſumpſerim refutandas. Venio ad
alteram reprehenſionem eius, quæ eſt his uerbis prolata: Iam
,, uero errat etiam Sigonius, cum purpuram uertit. nam περιπόρ-
,, φυρον habet Plutarchi liber. & ſatis notum eſt hanc à Plutarcho
,, dici, quam prætextam Latini uocant. Dii immortales, quam
doctus eſt iſte Franciſcus Robortellus. dat uitio, quòd uerte-
rim περιπόρφυρον οὐ φορεῖ, purpura non utitur, cum dicendum fue-
rit, prætexta. Non nego Robortelle, quin prætextam intelle-
xerit Plutarchus. Sed cum prætexta nihil aliud ſit, quam toga,
cui

cui purpura prætexta ſit, in eoque à toga differat, quòd purpuram habeat in circuitu intextam, neſcio cur mihi uertendum uitio ſit, quòd purpuram pro prætexta uerterim, præſertim cum dicat Liuius libro XLIIII: Purpura uiri utemur, prætextati in magiſtratibus, ſacerdotiis, liberi noſtri prætextati purpura togis utentur. Quid eſt enim aliud, Vtemur in magiſtratibus, & ſacerdotiis purpura, quam toga purpura prætexta, quod quale eſſet, ut intelligeretur, dixit, prætextati. Item paulo poſt: Et cum tibi uiro liceat purpura in ueſte ſtragula uti. & Plinius libro XXXIII. Cap. I: Vulgoq; purpura latiore tunicæ uſos inuenimus etiam præcones. Cum hos habeam huius locutionis auctores, quid Robortelliana iſta maledicta pertimeſcere debeam, neſcio.

IN CAPVT XXIX.

Liuii locum de C. Sicinio, & L. Albinio trib. pl. non eſſe mutandum.

INIQVA mecum, & cum aliis conditione contendit Robortellus. non enim, ſi quid ipſe mea emendatione attigerim, id ſolum in crimen uocat, ſed etiam ſiquid omiſerim, ut hoc capite, ubi de Liuiano loco loquitur, qui eſt in lib. II: Ita tribuni plebeii creati duo, C. Licinius, & L. Albinius. hi tres collegas ſibi creauerunt. in his Sicinium fuiſſe ſeditionis auctorem. de duobus, qui fuerint, minus cõuenit. ſunt qui duos tantum in Sacro monte creatos tribunos dicũt. Hic ille me inſimulat, quod hæc nomina non emendauerim. eſſe enim ea à librariis corrupta. et pro C. Licinio reponendum eſſe C. Sicinium, pro L. Albinio L. Iunium. Adducitur autem Dionyſii, Plutarchi, Pædiani, & aliorum, quos ipſe commemoraui, auctoritate, qui inter duos primos tribunos pl. ſummo conſenſu C. Sicinium Bellutum ſeditionis auctorem, & L. Iunium Brutum referunt. Eſt autem illud ridiculum, quòd in quo me iniuſte reprehendit, iure reprehendendus ipſe eſt. Hoc au-

Nam Paterculum nuſquam alias Iuniis cognomen fuiſſe accepimus, & hunc L. Iunium tribunum pl. de quo agimus, omnes præter Pædianum, Bruti cognomine afficiunt. ut Paterculus Albiniorum eſſe cognomen uideatur, & potius apud Pædianum ex Liuio reponendus ſi L. Albinius, quam apud Liuium ex Pædiano L. Iunius. Hoc ita eſſe apparet etiam ex tertio libro, ubi de tribunis pl. refectis poſt Xuirum abrogationem loquitur. inter eos enim C. Sicinium creatum ait, progeniem eius Sicinii, quem primum tribunum pl. creatum eſſe in Sacro monte memoriæ proditum eſt. ut cum de duobus primis tribunis pl. in Sacro monte creatis loquimur, quæ fuit altera à Liuio tradita opinio, uel C. Sicinium, & L. Iunium, uel C. Licinium, & L. Albinium, ſtatuere debeamus, neque aliquid apud Liuium immutandum ſit. Quamobrem gratulor T. Liuio, uereq; gratulor, qui non te Robortelle emendatorem adeptus ſit. neque enim ulla ueræ lectionis, aut germanæ antiquitatis ueſtigia apud eum, quæ tua eſt ſcientia, atque prudentia, reliquiſſes.

IN XXX. CAPVT.

Duorum Liuianorum locorum explanationes reprehenſæ. ac quid ſit Duplicatus, & Multiplicatus apud Liuium. et de ratione centuriarum in comitiis.

FRANCISCI Robortelli prudentiam multis iam locis ſatis demonſtratam à me eſſe exiſtimo. Sed ea fortaſſe ferenda ſunt. omnes enim libenter ad ea uituperanda accedimus, quæ ipſi melius intelligimus. at quæ non tenemus, & quæ nos non intelligere profitemur, ab iis accuſandis refugere ſolemus, ne eodem tempore ſtulti, atque iniqui eſſe deprehendamur. Hanc tamen culpam non extimuit ille. Etenim quanquam meam loci cuiuſdam Liuiani expo-

ſitionem ſe negat intelligere, tamen eo cupidius inſectatur. locus eſt libro II: Coeuntibusq; Etruſcis Fabii iam continenti agmine armatorum ſepti, quo magis ſe hoſtis inferebat, cogebantur breuiore ſpacio & ipſi orbem colligere, quæ res & paucitatem eorum inſignem, & multitudinem Etruſcorum multiplicatis in arcto ordinibus faciebat. Huius loci hunc ſenſum eſſe ego in ſcholiis ſcripſi: Aciem, quo breuiore in ſpacio cogitur, & orbem colligit, eò plures ordines habere, quo maiore in ſpacio explicatur, eò pauciores. In hæc uero ille ita:
„ Ego quale ſit hoc, quod Sigonius profert, non percipio, necullum puto eſſe, qui percipere poſsit. imo uero longe ſecus ſe
„ res habet. quo enim breuiore in ſpacio cogitur acies, eò pauciores ordines eſſe neceſſe eſt. quo autem maiore in ſpacio
„ explicatur, eò plures. Sed Sigonius Liuii uerba non intelligit,
„ Multiplicatis enim cum dixit, idem eſt, ac ſi dixiſſet, condenſatis, ut ſit ſententia. Multiplicatis in arcto ordinibus, id eſt,
„ denſatis, factum eſt, ut Fabii, qui erant CCC tantum, pauciores uiderentur, hoſtes uero, qui plurimi erant, & ante diſperſi fuerant, uidebanturq; pauci, poſtquam in unum collecti
„ ſunt breuiore ſpatio, plures uidebantur. Verum rem totam
„ explicat Aelianus in libro de acie more Græcorum inſtruenda. ἰςέον, ὅτι διπλασιάζεται ἡ φάλαγξ, ἢ προσώποις, ἢ τόπῳ. Ego uero miror, cur, quod ipſe ſe negat intelligere, reprehendat. Quid autem, cum id ſcripſi, ſpectarim, demonſtrabo. Multiplicari in arcto ordines intellexi, augeri non magnitudine, ſed numero. Sequutus autem ſum ſententiam illam Liuii lib. XLII: Primo à mari circunfuſa turba amicorum, ac ſatellitum procedebat, deinde extenuabant paulatim anguſtiæ agmen. Quo ergo magis ab anguſtiis loci ordines extenuantur, eò plures fiũt. ut ſi XX ſint ordines, quorum ſinguli decem habeant milites, deinde anguſtiis loci compulſi non niſi quinque complecti poſſint, multiplicabuntur ordines, & erunt quadraginta, ſed tenuiores. atque hoc eſſe opinor διπλασιασμὸν κατὰ πρόσωπον, de quo Aelianus in libro de aciebus inſtruendis. ὅτε ἀπὸ τοῦ βάθους τοὺς ἡμίσεις ὁπλίτας εἰς λόχους ποιήσαντες συντάξωμεν μετὰ τῶν λοιπῶν τὸ μῆκος, ὥστε γενέσθαι τοὺς λόχους ἀντὶ α κ. δ, β μ, κ. τοῦτο διπλασιασμὸς προσώπων ἐςίν. Id eſt, duplicatio perſonarum eſt, cum ex

lati-

latitudine dimidiam partem militum in ordines conicčtam cum reliquis inſtruemus in longitudinem, ut ordines ſint pro mille XXIIII, duo millia XLVIII. Atque hoc modo fit, ut hæc multiplicatio ordinum, & paucitatem inſignem reddat, quia ordines exiliores fiunt, & multitudinem inſignem, quia ordines plures euadunt. Itaque quod dixi breuiore ſpatio plures ordines fieri, refero tam ad Fabios, quam ad Etruſcos, quod dixi, maiore pauciores, ad nullos. Tu autem multiplicatis, pro condenſatis accipis, ac uis eandem condenſationem ordinum eos, qui pauci ſunt, reddere pauciores, qui multi, plures. ego uero contra putarem, ſi condenſati paucorum ordines pauciores uidentur, pari ratione & multorum non ita multos potius, quam plures uideri. Sed de hoc ſenſu iudicent alii. Quod uero addis Liuium alio etiam loco, Duplicato centuriarũ numero, dixiſſe pro condenſato, id eſt, magnitudine aucta, non numero, in eo etiam à te diſſentio. Verba Liuii ſunt libro primo, ubi de claſsium centuriis loquutus eſt, eiuſmodi: Nec mirari oportet hunc ordinem, qui nunc eſt poſt expletas XXXV tribus, duplicato earum numero, centuriis iuniorum, ſeniorumq; ad inſtitutam ab Ser. Tullio ſummam non conuenire. quadrifariam enim urbe diuiſa, regionibus, collibuſq;, quæ habitabantur partes, tribus eas appellauit. neq; hæ tribus ad centuriarum diſtributionem quicquam pertinuere Hic tu, Duplicatio earum numero, interpretaris, Aucto, & condenſato. Non enim, inquis, plures equitum
„ centuriæ factæ ſunt, ſed eorum equitum, qui in ſingulis erant,
„ numerus auctus eſt, & duplicatus. aliter enim intelligi locus il
„ le non debet. O ſcientiam hominis admirabilem. Cur potius equitum numerum auctum interpretaris, quam peditum, cum ueriſimile ſit, ſi creuerunt opes ciuitatis, ſi numerus ciuium auctus eſt, tam peditum, quam equitum numerum ſuccreuiſſe, id eſt, ut ipſe ais, centurias duplicatas, ac condenſatas eſſe? Qui ergo locus Robortelli iudicio, non aliter, quam ut ille dixit, intelligi debet, is Sigonii iudicio longe aliam ſententiam habet. Ego enim duplicatum hoc etiam in loco ad numerum, non ad magnitudinem refero. & centurias omnes duplicatas intelligo ita, ut cum à Ser. Tullio factæ ſint centuriæ

CXCIII

CXCIII, poſt expletas quinque, & triginta tribus totidem & amplius acceſſerint. Nam cum Seruii inſtituto tribus ad numerum, & diſtributionem centuriarum non pertinuiſſe dicat Liuius, quid aliud ſignificat, niſi tribus ad diſtribuendas, & numerandas centurias poſtea eſſe accommodatas? Scilicet, cum cœptus eſt uocari populus per tribus, ſingulæ autem tribus per claſſes in ſuas centurias diſtributæ ſunt, primæ quidem claſsis equitum, & peditum, reliquarum uero peditum tantum, ita ut in omni claſſe aliæ iuniorum eſſent, aliæ ſeniorum. ex quo apparet, ſi quis diligenter rationem centuriarum ſubduxerit, tot adiectas eſſe centurias illis Seruianis centum nonaginta tribus, ut earũ duplicatus merito dici numerus poſsit. quamuis non certus admodum duplicationis calculus fuerit. Hic ergo uocandarum centuriarum ordo Liuianis temporibus ſeruabatur. propterea inquit: Mirari non oportet, ordinem uocandi cẽturias, qui nunc eſt, duplicato centuriarum numero poſt expletas triginta quinque tribus, centuriis ſeniorum, iuniorumq; ad inſtitutam à Seruio ſummam non conuenire. Nam ſumma maior eſt facta centuriarum propter numerum tribuum, quæ Seruii inſtituto nihil ad numerum, & diuiſionem centuriarum, ut nunc, pertinent. Ex his omnibus conſtitue, Duplicatum, non eſſe condenſatum, ut neque Multiplicatum, atque hunc locum nullo modo ita exponendum eſſe, quo tu magnus ſcilicet antiquitatis auctor expoſuiſti, quem etiam aliter intelligi debere negaſti. Sed de hac re ſequenti capite fortaſſe etiam apertius.

IN CAPVT XXXI. ET XXXII.

Liuiana emendatio defenſa. Galeriam, & Veturiam tribum eſſe. Centurias tribuum quodammodo partes fuiſſe. Quid prærogatiua centuria fuerit: Centuriatorum comitiorum ratio planius demonſtrata. Liuii, Ciceronis, Aſconii loci explanati.

QVO capite duobus capitibus reſpondebo, quibus locos duos Liuii à me corruptos eſſe contendis. Loci uero ſunt, alter lib. XXVII, alter libro XXVI. Prior ita habet: Galeria iuniorum, quæ ſorte prærogatiua erat, Q. Fuluium, & Q. Fabium conſules dixerat. eodem iure uocatæ inclinaſſent, ni tribuni pl. &c. In hunc locum ego ita ſcripſi: Galeria nomen eſt centuriæ, ut Veturiæ, de qua ſupra. Poſterior ita: Fuluius Romam comitiorum cauſſa accerſitus, quum comitia conſulibus creandis haberet, prærogatiua centuria iuniorum declarauit T. Manlium. In hunc ego ita: Vt hoc loco in ueteribus libris pro centuria Veturia, ſic infra: Redire in ſuffragium Veturiā iuniorum. Item: Veturiam ſeniorum citaret. item: Citatis Veturiæ ſenioribus, idq;, ut ego cenſeo, recte. eſt enim Veturia centuriæ nomen, ut Galeria, cuius meminit lib. XXXVII, his uerbis: Galeria iuniorum, quæ ſorte prærogatiua erat. Ex his uerbis apparet, me priorem locum interpretatum eſſe, poſteriorem emendaſſe; atque & Galeriam, & Veturiam his in locis nomina centuriarum eſſe cenſuiſſe. Tu uero quid ais? primum me utrumque locum, cum ſine ueterum librorum auctoritate pro centuria Galeriam, & Veturiam repoſuerim, deprauaſſe; deinde Galeriam tribum, non centuriam eſſe; tum centurias nomine caruiſſe. Ad hæc igitur omnia ordinatim mihi cenſeo reſpondendum. Primum autem, cur tu me pro centuria

ria reſtituiſſe Galeriam dicas, miror. neque enim hoc mea uerba te docuiſſe poſſunt, cũ uideas mẽ nihil aliud in eum locum, quam hoc adſcribere: Galeria nomen eſt centuriæ. quod cum dixi, quid Galeria eſſet, expoſui; lectionis nihil mutaui. quæ lectio eſt non omnium ſolum, quos ego legi, manuſcriptorum librorum, ſed etiam impreſſorum: ut mirer iterũ, cur tu eam aut à me repoſitam, aut à te ſublatam eſſe affirmes. præſertim cum ſatis Glareanus oſtendat, in ſuis eam etiam ſe libris repperiſſe, cum ſcribit: Ego ſane quid Galeria ſit, non intelligo, ſi equitũ eſt ordo, fortaſſe à Galero nomen habet. Deinde non nego me in altero loco pro centuria repoſuiſſe Veturiam, ſed id ueterum manuſcriptorum librorũ auctoritate. quos quòd ipſe non uideris, damni nihil feciſſe literas Romanas exiſtimo. neque enim quid in iis eſſet boni, pro tuo ingenii acumine diſpicere potuiſſes. at eos Bernardinus Lauredanus, & Nicolaus Barbadicus, iuuenes ingenii, doctrinæ, & modeſtiæ laude excellentes, patricii Veneti, multiq; alii uiderunt, teque in hac re cauillantem: demirati ſunt. Hanc autem utriuſque loci antiquam fuiſſe lectionem, declarat Alexander ille, qui patrum noſtrorum ætate uixit, ac libros Liuianos, quam nos multis in locis integriores legit. qui capite XVII ſuorum dierum genialium ita ait: Præter quas erat prærogatiua iuniorum, & ſeniorum, quibus Veturiæ, & Galeriæ nomen. Quorſum hæc? ut intelligas Veturiam, & Galeriam à me non ex ingenio, ſed ex ueteribus libris hauſtas eſſe. & Galeriam quidem à me conſeruatam, Veturiam uero ex tenebris uetuſtatis extractam. Cur autem id fecerim, ſi ueterum optimorum librorum, ut dixi, conſenſum tantum afferrem, ſatis me huic cauſſæ feciſſe arbitrarer. nunc, ſi rationem quoque addidero, neminem de huius lectionis integritate dubitaturum exiſtimo. Non eſt igitur dubium, quin Liuius utroque in loco de prærogatiua centuria loquatur; nam & eaſdem ipſe eodem in loco centurias uocauit, & tu pro Veturia, & Galeria centuriam reponis. Illud dubium eſt, an Galeria cum ſit tribus (hoc enim etiam tibi tacenti facile conceſſiſſem) centuria eſſe poſſit. quod fieri non poſſe hac ratione confirmas: Galeria tribus eſt, ergo non centuria. Item, centuriæ XCIII, quæ erant claſsium partes, non

habebant

habebant nomen, ergo Galeria non poteſt eſſe centuria. utraque autem ratio expediri facile poteſt, ſi dicas centuriarum eadem, quatenus partes tribuum erant, fuiſſe nomina, atque tribuum. Sed quoniam multis partibus plures erant centuriæ, quam tribus, id quomodo factum ſit, cum ſis totius huius præclaræ antiquitatis ignarus, paucis exponam. intelligendum eſt igitur, ut paulo ante dicere inſtitui, antiquã illam Seruii rationem, qui ad centuriata comitia populũ in centurias per VI claſſes diuiſum uocauit, aliquantum poſt eſſe immutatam. Etenim populus in tribus diſpertitus ita, ut ſingulæ tribus in multas pro claſſium ratione centurias diuideretur, uocari cœptus eſt. atque ita factũ, ut in cẽturiatis comitiis & tribuũ, & claſsium, & centuriarũ habita ratio ſit. atque hoc eſt, quod dixit Liuius: Nec mirari oportet hunc ordinem, qui nunc eſt, poſt expletas quinque & XXX tribus, duplicato earum numero, centuriis ſeniorum, iuniorumq; ad inſtitutam ab Ser. Tullio ſummam non conuenire. tribus enim ille quatuor fecit. neque eæ tribus ad centuriarum diſtributionem, numerumq; quicquam pertinuere. Hinc etiam illa ſcripta ſunt apud Pædianum de tribu prærogatiua. Prærogatiuæ ſunt tribus, inquit, quæ primæ ſuffragium ferunt ante iure uocatas. mos enim fuerat, quo facilius in comitiis concordia populi firmaretur, bina omnino de iiſdem candidatis comitia fieri. quorum tribus prærogatiuæ dicebantur, quòd primæ rogarentur, quos uellent conſules fieri; ſecundæ, iure uocatæ, quòd in his, ſequente populo, ut ſæpe contingit, prærogatiuarum uoluntatem, iure omnia complerentur. Idem ex Planciana Ciceronis intelligi poteſt, ubi de comitiis centuriatis cum loquatur, centuriam prærogatiuam unius tribus partem uocat. Sed cur ego, inquit, ſic ago? quaſi nòn comitiis iam ſuperioribus ſit Plancius deſignatus ædilis. quæ comitia primum habere cœpit conſul, legũ ambitus auctor. deinde habere cœpit ſubito, præter opinionem omnium. ut ne ſi cogitaſſet quidem quiſpiam largiri, daretur ſpatium comparandi. uocatæ tribus, latum ſuffragium, deſcriptæ, renunciatæ, longe plurimum ualuit Plancius. nulla largitionis nec fuit, nec eſſe potuit ſuſpicio. an tandem una centuria prærogatiua tantum habet auctoritatis, ut nemo unquã

prior eam tulerit, quin renunciatus ſit? tu autem his comitiis conſularibus, aut certe in illum annum ædilem Plancium factũ miraris, in quo non exigua pars populi, ſed uniuerſus populus uoluntatem ſuam declarauerit? cuius in honore non unius tribus pars, ſed comitia tota comitiis fuerint prærogata. Ex his uerbis patet, uocatas tribus eſſe, easque centuriatim ſuffragium dixiſſe; quæ autem prima centuria rogata eſt, eam prærogatiuam, atque unius tribus partem nominatam. Eodem pertinent etiam comitia Dolabellæ conſularia, de quibus Cicero in II. in Antonium: Ecce Dolabellæ comitiorum dies. ſortitio prærogatiuæ, quieſcit. renunciatur, tacet. prima claſsis uocatur. deinde, ut aſſolet, ſuffragia. tum ſecunda claſſis. Prærogatiuam enim renunciatam eſſe ait ante primam claſſem, quia uocatis tribubus XXXV, ſorte una tribus educebatur, quæ, quòd prima rogaretur, prærogatiua dicta eſt. cumque ſingulæ tribus centurias maxime haberent duas, unam ſeniorum, alteram iuniorum, ſorti etiam permittebatur, utra prærogatiuæ tribus centuria eſſet prærogatiua; quæ centuria prærogatiua cum ſuffragium dixiſſet, deinceps reliquæ centuriæ non ſorte, ſed iure, id eſt pro ordine claſsium uocabantur. Hinc mentio eſt tribuum etiam in centuriatis comitiis. ut cum inquit Suetonius, Cæſarem edidiſſe per libellos circum tribum miſſos, ſcriptura breui: Cæſar dictator ille tribui. Commendo uobis illum, & illum, ut ſuffragio ueſtro dignitatem ſuam teneant. et Cicero de comitiis conſularibus Milonis, Clodiũ tota comitia ſuis humeris ſuſtinuiſſe, conuocaſſe tribus, ſe interpoſuiſſe. et Lucanus: Fingit ſolẽnia cãpus, Et nõ admiſſæ dirimit ſuffragia plebis, Decãtatq; tribus, & uana uerſat in urna. Idẽ ſignificatur etiã lib. III de legibus, his uerbis. Populi partes in tribus diſtribuũto, exin pecunias, æuitates, ordines partiunto, i. primũ in tribus, deinde in cẽturias ex cenſu, ætate, & ordine diſtinctas. His rebus expoſitis nunc Liuianos locos explanemus. Fac igitur populũ R. in campo ſuffragii dicendi cauſſa conuocatum. fac ſorte educendam eſſe prærogatiuam centuriam, ea certe triginta quinque tribuum una ſortienda eſt. Sit ergo ſorte extracta Galeria tribus, ex qua prærogatiua centuria educatur. Huius cum, ut reliquarum tribuum, maxime centuriæ

duæ ſint, una ſeniorum, altera iuniorum, exierit iuniorum centuria, quæ prima omnium centuriarum ſuffragium ineat,& prærogatiua ſit, tum uero hanc non ne centuriam Galeriam poterimus, quomodo Liuius nominauit, nominare, id eſt centuriam ex Galeria tribu ſorte eductam? præſertim cum dicat Liuius: Galeria iuniorum, quæ ſorte prærogatiua erat. non enim iuniores, aut ſeniores ad tribus, ſed ad centurias pertinent. in diuidendis enim tribubus non habetur ratio ætatis, ſed in centuriis. Idem dico de Veturia, quam eadem ratione feci centuriam, qua Galeriam. cum dicat Liuius: Prærogatiua Veturia iuniorum declarauit T. Manlium conſulem. Item: Redire in ſuffragium Veturiam iuniorum iuberet. Item: Veturiam ſeniorum citaret. Item: Citatis Veturiæ ſenioribus. Item: Centuria auctoritate uiri mota (ſic eam ille appellauit,) Veturiam enim centuriam interpretor centuriam ſorte è Veturia tribu eductam. Dices fortaſſe, unde Veturiam tribum eſſe accepiſti? unde, niſi ex ueteribus lapidum monimentis? in quibus eſt Veturia, Vet, & Vot.

SEX. APVSIVS
SEX. F. VET.
BAEBIVS. &c.

SEX. CALPVRNIVS
SEX. F. VETVRIA
QVINCTIANVS &c.

C. CASSIVS C. F.
VET. MODESTINVS.

P. MARIO VOT.
LVPERTIANO EQVITI ROM.
&c.

CN. SERGIVS CN. L. ANTHVS
PATER AVGVSTALIS FECIT
CN. SERGIO CN. F. VOT.
PRISCO F. SVO PRAETORI
SACRIS VOLCANI &c.

Quarum inſcriptionum tres ad me miſit Onofrius Panuinius uir & doctrina, & fide ſingulari præditus, quarta eſt in libro Antiquarum inſcriptionum, quinta in Iucundi. Voturiam autem pro Veturia dictam eſſe apparet, quomodo Veturios pro Veturiis dictos apud Soſipatrum legimus. Lapides autem ipſos Liuiani huius loci confirmat auctoritas, quem tu, quòd Vetu-

riam tribum eſſe ignorares, & quòd centuriam tribus eſſe partem poſſe neſcires, peruertendum tibi exiſtimaſti, & centuriam reponendum duxiſti. Nam quòd centurias nomine uacaſſe opponis, id alia etiam ratione refelli poteſt. Scribit enim Feſtus ita: Niquiſciuit centuria eſt, quæ dicitur à Ser. Tullio rege conſtituta, in qua liceret ei ſuffragium ferre, qui non tuliſſet in ſua, ne quis ciuis ſuffragii iure priuaretur. ſed in ea centuria neque cenſetur quiſquam, neque centuriæ præficitur, neque centurialis poteſt eſſe. quia nemo certus eſt eius centuriæ. Atq; cum hæc ita ſint, audes tamen illud dicere: Dii boni quam
„ imperitus eſt iſte Sigonius, quam nullo iudicio præditus? cur ita Robortelle Sigoniomaſtix? quia ego non, ut tu, præclara antiquitatis monimenta reuello? quia Liuianam puritatē contra licentiam imperitorum defendo? quia artem iſtam tuam emendandi contemno? Nam quod ais, te ab ira continere non poſſe, quia ſtudioſorum antiquitatis utilitati eſt conſulendum, uide ne iuſtius iraſcaris, quòd id ætatis uir nullum adhuc ſtudii, atque ingenii parare tibi adiumentum potueris, quo recondita, atque obſcura hæc Romanarum literarum monimenta cognoſceres. Nam, cum ſis talis, bonam tuam iſtam erga nos uoluntatem ſtudioſi antiquitatis reſpuimus. ac tibi, & tuis, quos hac doctrina infatues, libenti animo remittimus. Quamobrem quod addis, te putare, me, cum hæc ſcripſi, ſomniaſſe, ſcito me uehementer gaudere, cum ſomnia mea multo, quam uigiliæ tuæ, ſint meliora. neque enim niſi ipſe uigilans dormientis ſimilis eſſes, Galeriam, & Veturiam centuriam ex Liuiana hiſtoria ſuſtuliſſes. Ad id autem, quod concludis: Plane
„ nullo iudicio præditus es ò Sigoni. Ignoſce quæſo. cogor enim
„ uera dicere, ne tuis iſtis correctionibus alicui parum cauto im
„ ponas, ſic habeto, me animum iſtum tuum nulla ex parte fucatum, ac ſimulatum, ſed ſimplicem, atque apertum iamp ridem non ſolumadmirari, ſed etiam amare. cumq; ipſe ſis eiuſmodi, credere etiam, te ceteros, qui eodem candore animi præditi ſint, ſtudio, ac beneuolentia proſequi. inter quos tu me habeas neceſſe eſt. me enim ipſum cū natura talem fecit, tum etiā inſtitutio confirmauit, ut ſimulare neſcirem. Quamobrem & tu meum accipe de te iudicium, non odio, nec maleuolentia

 ulla,

ulla, ſed re ipſa & ueritate firmatum. Ego uero in te nullum ingenii, literarum, eloquentiæ, iudicii, humanitatis lumen, ac ne ſcintillam quidem ullam elucere exiſtimo. quodque ego ſentio, id omnes mecum homines ſentiunt. ut cum omnibus cognitus ſis, nemini imponere, quanquam improuido, poſsis.

IN CAPVT XXXIII.

Loci Poetices Ariſtotelis noua expoſitio defenſa, aliena reprehenſa. et qui fuerint tres hiſtriones à Sophocle inducti.

VENIO nunc ad locum poetices Ariſtotelis, quē iccirco à me non eſſe intellectum arguis, quia à tua interpretatione diſceſsi. Loquitur Liuius lib. VII, hoc modo: Impletas modis ſatyras deſcripto iam ad tibicinem cantu, motuq; congruenti peragebant. Liuius poſt aliquot annos, qui ab ſatyris auſus eſt primus argumento fabulam ſerere, idem ſcilicet, id quod omnes tum erant, ſuorum carminum actor, dicitur, cum ſæpius reuocatus uocem obtudiſſet, uenia petita puerum ad canendum ante tibicinem cum ſtatuiſſet, canticum egiſſe aliquanto magis uigente motu, quia nihil uocis uſus impediebat. inde ad manum cantari hiſtrionibus cœptum, diuerbiaq; tantum ipſorum uoci relicta. His quaſi uerborum tenebris lumen aliquod me afferre oportere putaui. Itaque in ſcholiis ita ſcripſi: Horum uerborum ſenſus eſt. Primum ludiones ex Etruria acciti ſine carmine ad tibicinis modos ſaltarunt. poſt uerſus, ſed inconditi, & motus à uoce non abſoni acceſſerunt. tum diligentia quoque maior adhibita eſt. non enim Feſcenino ſimilis uerſus, temere compoſitus, ac rudis, ut ante, allatus eſt, uerum deſcripto ad tibicinem cantu, ſaltuq; congruenti ſatyras peregerunt. Quo fit, ut mos ille explicetur, qui ab Ariſtotele in Poeticis recitatur. ueteres nimirum hiſtriones imita-

tos

tos eſſe ῥυθμῷ, ἁρμονίᾳ, καὶ λόγῳ, id eſt, ſaltu, concentu, & uerſu. atque eorum primum duo genera extitiſſe. unum eorum, qui tibiarum modis, alterum eorum, qui pedum motibus, uerbisq́; imitarentur. deinde uero tria euaſiſſe, tum cum alius ſaltare, alius canere cœpit. cuius initiū moris tribuit Liuio poetæ hic auctor, Sophocli autem in tragœdia Ariſtoteles, cum ait ab eo inuentum eſſe τὸν τριταγωνιστήν. Hæc ego tum ita. Tu
„ uero hæc: Etiam ex hoc facile perſpicient omnes, quam im-
„ peritus ſit Sigonius, quam nullo, (ut toties dixi) iudicio præ-
„ ditus in literis. Ariſtoteles quidem ò Sigoni in Poetice ait, So-
„ phoclem auxiſſe numerum hiſtrionum. cum enim Aeſchylus
„ ante primus auxiſſet uſque ad duos, Sophocles tertium addi-
„ dit. Sicq́; tres hiſtriones primarum, ſecundarum, & tertiarum
„ partium eſſe cœperunt. Verba Ariſtotelis ſunt hæc. καὶ τὸ τῶν
„ ὑποκριτῶν πλῆθος ἐξ ἑνὸς εἰς δύο πρῶτος αἰσχύλος ἤγαγε, καὶ τὰ τοῦ χοροῦ ἠλά-
„ττωσε, καὶ τὸν λόγον πρωταγωνιστὴν παρεσκεύασε. τρεῖς δὲ καὶ σκηνογραφίαν ὁ
„ σοφοκλῆς. Hæc quidem ita ſe ſe habent. Sed aliud eſt, quod nar-
„ rat ab Andronico factum Liuius, &c. Nunc ad hæc tibi reſpondebo, ſi prius meam in hac contentionis ratione conditionem deplorauero. quid enim agam Robortelle? de literis ne idem, quod tu, ſentiam? contumeliis me cōtinuo tuis onerabis, meque ſermones etiam tuos familiares ſurripuiſſe teſte aliquo confirmabis; non idem? me continuo, quod à te diſſentiam, oppugnabis. Age enim, cur locum Ariſtotelis in poetica non intellexit Sigonius? quia interpretem Robortellum reliquit. iam enim eandem ſibi auctoritatem in libris Ariſtotelis exponendis Robortellus peperit, quam Simplicius, quam Alexander, quam Themiſtius, adeo ut ab eo ſine periculo recedi uix poſſe uideatur. quid ait iſte Robortellus? Ariſtoteles hiſtriones ibi primarum, ſecundarum, & tertiarum partium intellexit. quomodo probat? nullo modo. nam ſatis ualere auctoritatem ſuam exiſtimat. hoc tantum ait in Poeticæ commenta-
„ rio: Aeſchylus primus duos inuenit hiſtriones, cum ante ad-
„ hiberetur tantum unus. Sophocles unum addidit hiſtrionem,
„ effecitq́;, ut eſſent tres. cum tres hiſtriones adhiberentur, fa-
„ ctus eſt ſermo τριταγωνιστής. hæc ſunt omnia ποιέστι, cœpit appel-
„ lari πρωταγωνιστής, quo primum tempore Aeſchylus duos adhibuit

„ buit hiſtriones ratione ſecundarii. ut ſit præclare ab Ariſtote-
„ le dictum, Aeſchylum inueniſſe ſermonem πρωταγωνιστὴν. per id
„ enim denotat etiam δευτεραγωνιστὴν, ſicuti patet. fuit etiam con
„ ſuetudo hæc apud oratores, ut aliquis primas ageret, alter
„ ſecundas, tertius tertias. Ex his uerbis, & quæ apud eum ſequuntur, probatur, hiſtriones aliquot fuiſſe primarum partium, ſecundarum, & tertiarum, at hoc ibi Ariſtotelem uoluiſſe non probatur. tantum docet, Donato auctore, hiſtrionem primarum partium eum eſſe, qui plurima loquatur. & ſic deinceps. atque hos appellari à græcis πρωταγωνιστὴν, δευτεραγωνιστὴν, τριταγωνιστὴν. Attendite ergo conſilium hominis, qui in loco controuerſo, & cuius ipſe ſententiam nulla ratione firmauit, me, quia ab eo diſſenſerim, quaſi eius opinionem improbauerim, reprehendit. nec intelligit, ſi Ariſtotelis ea ſententia eſſet, Vincentium Madium acutiſsimi ingenii, & ſingularis doctrinæ philoſophum meliorem non fuiſſe quæſiturum. Si ergo Madium à ſe diſsidere, & ſe ab illo reprehendi non iniquo animo fert, cur me non ſecum diſcrepare, qui ne nomen quidem eius profero, patitur? cur meam ille occultare ſententiam uult, cum ille patefecerit ſuam? quæ tyrannis iſta eſt Robortelle, nolle quenquam niſi te, quid ſentiat, de literis aperire? Ego igitur ad imitationem reſpexiſſe Ariſtotelem puto, et tres fuiſſe tragicos primis temporibus hiſtriones hoc modo intelligendum. primum unum, qui idem tribus inſtrumentis imitaretur, cantu, harmonia, & ſaltu, ut de Dithyrambicis auctor certus eſt Ariſtoteles. deinde Aeſchylum tibicinem ab eo, qui caneret, & ſaltaret, poſtremo Sophoclem etiam à ſaltatore ſeiunxiſſe. Hoc enim etiam ſubſignificat Lucianus. πάλαι μὲν γὰρ αὐτοὶ καὶ ᾖδον, καὶ ὠρχοῦντο, εἶτα ἐπειδὴ κινουμένων τὸ ἆσθμα τὴν ᾠδὴν ἐπετάραττεν, ἄμεινον ἔδοξεν ἄλλους αὐτοῖς ὑπᾴδειν. αἱ δὲ ὑποθέσεις κοιναὶ ἀμφοτέροις, καὶ οὐδέν τι διακεκριμέναι τῶν τραγικῶν αἱ ὀρχηστικαὶ, πλὴν ὅτι ποικιλώτεραι αὗται, καὶ πολυμαθέστεραι, καὶ μυρίας ἔχουσαι μεταβολάς. et Athenæus libro decimoquarto: συνέστηκε δὲ καὶ σατυρικὴ πᾶσα ποίησις τὸ παλαιὸν ἐκ χορῶν, ὡς καὶ ἡ τότε τραγῳδία. διόπερ οὐδὲ ὑποκριτὰς εἶχον. Quare ſi uerbis Ariſtotelis, & Luciani, & Athenæi, & antiquæ demum conſuetudini congruentem interpretationem attuli, quid eſt,

quod

quòd eam, quia cum tua diſſentiat, reprehendas? Quod autem ego τριταγωνιστὴν à Sophocle inuentum dixi, non tertiarum partium hiſtrionem, ut tu, intellexi, ſed omnino tertium hiſtrionem. dixit enim Ariſtoteles: τρεῖς δὲ ὑποκριτὰς ὁ σοφοκλῆς. Neque uero eodem in loco tibi etiam aſſentire poſſum, qui λόγον πρωταγωνιστὴν ſermonem hiſtrionis primarum partium interpretaris, ſed Madio prudentiſsimo uiro, qui prologum. Nam poſt, ubi de comœdia loquitur, ſic ait: τίς δὲ πρόσωπα ἀπέδωκεν, ἢ προλόγους, ἢ πλήθη ὑποκριτῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἠγνόηται. id eſt, Non itaſcitur de Comœdia, ut de Tragœdia, quis inuenerit perſonas chori, quis prologos, quem in Tragœdia appellauit λόγον πρωταγωνιστὴν, quis hiſtrionum multitudinem, id eſt ut ab uno ad tres peruenerint. cum ergo omnia omnibus, & ſingulis ſingula reſpondeant, facile quid ipſa ſint, altera ex alteris indicant.

IN CAPVT XXXIIII.

Liuiani loci emendatio defenſa, aliena uituperata.

DEINCEPS ſequitur, ut defenſionem adſcribam eius loci, quem me ex II Liuii libro deprauaſſe calumniatur, atque eundem illum ab ipſo, ut alios multos, non intellectum oſtendam. locus eſt hic: Tres fuere ſententiæ. P. Virginius rem non uulgabat, de iis tantum, qui fidem ſequuti P. Seruilii cos. Volſco, Sabino, Auruncoq; militaſſent bello, agendum cenſebat; T. Lartius totam plebem ære alieno eſſe demerſam, nec ſiſti poſſe, ni omnibus conſulatur. Ap. Claudius & natura immitis, & efferatus: Agedum, inquit, dictatorem, à quo prouocatio non eſt, creemus. Iam hic, quo nũc omnia ardent, cõticeſcet furor. pulſet tum mihi lictorem, qui ſciat ius de tergo, uitaq; penes unum illum eſſe, cuius maieſtatem uiolauit. Ex his uerbis apparet tres ſententias eſſe dictas de plebe ob æs alienum militiam detrectãte, unam à Virginio, qui parti plebis ſatisfaciendum eſſe cenſebat; alteram à Lartio qui omnibus; tertiam ab Appio, qui nemini. Quid de his ſententiis iudicatum ſit, deinceps exponit Liuius, ſed ea uerba

aliter ab aliis interpuncta diuerſam edunt ſententiam. Sic legit Rhenanus: Multis, ut erat, horrida, & atrox uidebatur Appii ſententia, rurſus Virginii, Lartiiq; exemplo haud ſalubres. utique Lartii putabant ſententiam, quæ totam fidem tolleret; medium maxime, & moderatum utroque conſilium Virginii habebatur. cuius lectionis hic eſt ſenſus. Appii horrida, & atrox ſententia, rurſus Virginii, Lartiiq; ſententiæ exemplo haud ſalubres uidebantur. utique Lartii putabant ſententiam, quæ omnem fidem tolleret. medium maxime habebatur. Virginii ingenium. Quam lectionem ego non probaui, quia ſequitur, ut Virginii ſententiam primo uituperet, cum ait exemplo haud ſalubrem fuiſſe, deinde laudet, cum ait: moderatum utroque Virginii conſilium habitum eſſe. & ut bis de ea, & Lartii ſententia iudicet. Ea cauſſa fecit, ut meliorem multo eam eſſe lectionem duxerim, quam ego in aliquot manuſcriptis libris repperi, hoc modo: Multis, ut erat, horrida atque atrox uidebatur Appii ſententia, rurſus Virginii, Vetuſiiq; exemplo pernicioſa. Haud ſalubrem utique Lartii putabant ſententiam, quæ totam &c. hoc ſenſu. Appii ſententia horrida, & atrox uidebatur, & eadem rurſus Virginii, Vetuſiiq; exemplo pernicioſa. Lartii ſententiam haud ſalubrem exemplo putabant. Virginii moderatum utroque habebatur ingenium. Quod autem ait, pernicioſam Appii ſententiam uiſam Virginii, Vetuſiiq; exemplo, conſules, qui tum erant, intelligit, qui cum cogere, ut Appius cenſebat, plebem in bellum uoluiſſent, nihil profecerant, atque conſularis maieſtatis ius imminuerāt. Sic enim ſcribit Liuius: Redeunt in tribunal conſules, citari nominatim unum ex iis, qui in conſpectu erant, dedita opera iubent. cum ſtaret tacitus, & circa eum aliquot hominum, ne forte uiolaretur, conſtitiſſet globus, lictorem ad eum conſules mittunt. quo repulſo, tum uero indignum facinus eſſe clamitantes, qui patrum conſulibus aderant, deuolant de tribunali, ut lictori auxilio eſſent. Sed ab lictore nihil aliud, quam præhendere prohibito, cum conuerſus in patres impetus eſſet, conſulum intercurſu rixa ſedata eſt. Apparet ergo, ut Appii ſententia atrox eſſet, cum animaduerti uellet in detrectantem militiam plebem, & ut pernicioſa, Virginii, Vetuſiiq; con

ſulum exemplo, quid id cum ſumma patrum ignominia fruſtra tentauerant. Hanc autem lectionem uituperat Robortellus duabus rationibus. primum, quod ex coniectura pro Lartii Vetuſii repoſui. id quod fateor. Sed id librarii uitium fuiſſe, inde ſuſpicor, quòd uox Lartii ſtatim ſubſequitur, ad quam il le reſpiciens pro Vetuſii, Lartii ſcripſit. Id autem hoc nouum ei uideri demiror, qui artem addendi, adimendi, mutandiq; ad arbitrium edidit. deinde, quòd formulam loquendi Liuianam non agnouerim, quam formulam repræſentari lectione, quam ipſe protulit, ait: ea uero eſt hæc: Multis, ut erat, horrida, atque atrox Appii ſententia uidebatur, rurſus Virginii, Lartiiq;, exemplo haud ſalubrem utique Lartii putabant ſententiam, quæ &c. Eſt autem, inquit, loquendi ratio eleganter per collectionem primo, mox per diſtributionem, perplexa quidem & obliqua, ſed apta ad orationem grandem conficiendam. Ego autem, ubi attente hanc dicendi formulam, atque ea, quæ citat, exempla conſideraui, alieniſsimam, & minime ferendam ſententiam ex hac promi lectione inueni. Exempla autem eius hanc habent uim, ut collectio ſuum habeat uerbum, & diſtributio ferè ſuum. ut illud Ariſtotelis: γενομένης οὖν ἀπ' ἀρχῆς αὐτοσχεδιαστικῆς καὶ αὐτὴ, καὶ κωμῳδία, ἡ μὲν ἀπὸ τῶν ἐξαρχόντων τὸν διθύραμβον, ἡ δὲ ἀπὸ τῶν τὰ φαλλικὰ ηὐξήθη. et Virgilii illud: Eam circum Mileſia uellera nymphæ Carpebant, Drymoq;, Xanthoq; &c. Cydippeq;, & flaua Lycorias, altera uirgo, altetera tum primos Lucinæ experta labores. Item: Compulerantq; greges Corydon, & Tyrſis in unum Tyrſis, oues, Corydon diſtentas lacte capellas. Item:

Et manibus iam tangeret æquis.
Læua aciem ferri, dextra, neruoq; papillam. Item:
Iamque neci Sthenelumq; dedit, Tamyrimq; Polumq;,
Hunc congreſſus, & hunc, illum eminus. Item:
Hunc illa exceptum traiicit;
Protinus Orſilochum, & Buten duo maxima Teucrum
Corpora: ſed Buten aduerſo cuſpide figit.
Orſilochum fugiens. Item:

Prolem Dolicaonis Hebrum ſternit humi, cum quo Latagum, Palmumq; fugacem. Sed Latagum ſaxo, atque ingenti

fragmine

fragmine montis Occupat, os, faciemq́; aduerſam, poplite Palmum. Succiſo uolui ſegnem ſinit. Item:

Interea biiugis infert ſe Lucagus albis
In medios fraterq́; Liger, ſed frater habenis
Flectit equos, ſtrictum rotat acer Lucagus enſem. Item:
Vos etiam gemini Rutulis cecidiſtis in aruis &c.

Habet ergo in his exemplis collectio uerbum ſuum, plerunque etiam diſtributio. nunquam autem eſt ſine proprio uerbo collectio. At in hac oratione Liuiana, quam his Vergilianis ſimilem eſſe uis, collectio nullum habet uerbum, niſi ex ſuperiore membro alienum aſſumat, hoc modo. Appii horrida, & atrox ſententia uidebatur. rurſus Virginii, Lartiiq́;. ſubaudi, ſententia horrida, & atrox uidebatur. hæc enim collectio illa eſt, de qua dicit Robortellus. cui ſubſequens eſt diſtributio ſuo ornata uerbo. exemplo haud ſalubrem putabant Lartii ſententiam, Virginii moderatum utroque conſilium habebatur. Quod ſi collectio proprio caret uerbo, nihil eum hæc exempla ad hanc emendationem inferendam adiuuãt, immò omnia ſuperuacanea ſunt; ſi ex ſuperiore membro, (non enim ex inferiore poteſt. quod exempla Virgiliana demonſtrant) alienum uerbum mutuatur, dico alieniſsimam, & fœdiſsimam ſententiam inferri. ut æque atrocem, & horridam Virginii, & Lartii ſententiam appellet, qui aut parti, aut omnibus ſatisfaciebant, atque Appii, qui nemini, & qui dictaturæ terrore in terga plebis dicto non audientis minabatur. adde etiam expoſitionem illam Liuii alieniſsimam. Cur enim horrida & atrox Lartii ſententia? quia exemplo haud ſalubris, quia tollebat omnem fidem. Cur Virginii? quia moderatum utroque ingenium erat: O Liuium ſtultum, ſi hæc uoluiſti, ſapientem Robortellum, ſi hoc eum uoluiſſe crediſti. Ergo aut exempla tibi meliora, atque aptiora quærenda ſunt Robortelle, aut mea lectio, quam improbas, approbanda.

IN CAPVT. XXXV.

Loci Liuiani correctio defenſa. Qui ſint nexi apud Liuium.

DEINCEPS defendenda eſt emendatio altera ex eodem libro T. Liuii. Sic ille: Ad hæc uiſa, auditaq́; clamor ingens oritur. non tam foro ſe tumultus continet, ſed paſsim tota urbe nexu uincti ſolutique ſe undiq; in publicum proripiunt. Ego emendaui: Nexi uincti, ſolutiq́;. primum autem rationem, cur ita fecerim, exponam, deinde ad ea, quæ Robortellus opponit, reſpondebo. Poſitum ergo hoc ſit, nexum dici eum, ut ait Varro, qui liber ſuas operas in ſeruitute dat alteri pro pecunia, donec ſoluerit creditori. Eorum autem duo genera eſſe inuenio, unum eorum, qui inuiti ſeruirent, alterum, qui uolentes, quorum illi uincti, hi ſoluti dicuntur. Inuitos ſeruiſſe multos, oſtendit ſeditio, de qua eo loco Liuius. ſponte autem nonnullos, idem libro VIII: Eo anno initium libertatis factum eſt, quod ligari nexi deſierunt: Item: Cui cum ſe C. Publilius ob æs alienum paternum nexum dediſſet. Item: Ita nexi ſoluti, cautumq́; in poſterum ne necterentur. Hic nexos accepit non pro uinctis, ſed pro iis, qui operam ſuam præſtarēt pro pecunia, quā deberent. quos cautū ait, ne, ut ante, in uinculis à creditoribus haberentur. hos Zonaras, ubi hac de re loquitur, τοὺς ἐξ ὑπερημερίας κρατουμένους uocat, id eſt, qui, quòd ad præſcriptam diem non ſoluiſſent, in poteſtate eſſent. Hoc autem Liuius libro VII dixit, inire nexum. Non eadem domi, inquit, quæ militiæ erat fortuna reip. Nam etſi unciario fœnore facto leuata uſura erat, ſorte ipſa obruebantur inopes, nexumq́; inibant. Non omnes etiam nexos in uinculis à creditoribus habitos eſſe, oſtendit Liuius hoc loco, cum ait: Hoc propoſito edicto, & qui aderant, nexi profiteri ex templo nomina, & undique ex tota urbe proripientium ſe ex priuato, cum retinendi ius creditori non eſſet, concurſus in forum fieri. Nam ſi nexi aliquot, tum cum edictum propoſitum eſt, in foro aderant, ergo non in uinculis erant. Emendaui er

go his rationibus adductus, Nexi uincti, ſolutiq;, nexos accipiens eos, qui ob æs alienum operas darent uel uincti, id eſt, inuiti, uel ſoluti, id eſt ſponte. Ex quibus uerbis ſatis intelligi poteſt, id quod a me quærit Robortellus, quemadmodum ego nexos à uinctis diſtinguam. ille enim nexos pro ligatis accipit. Nam quod ait, Nexu uinctos dictos à Liuio, ea ratione, qua nexu obligati à Cicerone, reſpondeo errare illum uehementer. Nam cum inquit Cicero pro Murena: In iis rebus, quæ mancipi ſunt, is periculum iudicii præſtare debet, qui ſe nexu obligauit, aliud longe eſt, atque id, quo de nunc agimus. eſt enim obligare ſe nexu, euictionem, ut ait Budæus, ſe præſtiturum ſpondere. Si ergo alia ſignificatio eſt, ergo aliã etiam formam eſſe dicendi non eſt, ut mirabile uideatur. Multoq; minus ad hanc rem pertinet id, quod dicitur, Aliquid noſtrum eſſe mancipio, & nexu, quod ille præter rem, ut ſolet omnia, affert. Cumq; ipſe exponat nexu uinctos, id eſt, qui corpus ob æs alienum tradiderant creditori in ſeruitium, in publicũ concurriſſe, quærit à me, quomodo, ſi uincti erant, potuerint ſe in publicum proripere. quaſi uero non eadem ipſe difficultate urgeatur. niſi uero nexos omnes ea ſeditione ſponte operas præſtitiſſe uelit, cum ſeditio ea ex eo, quod acerbius in ergaſtulis tractarentur à creditoribus, exarſerit. Et quoniam idem ille libro VIII, ubi ſcriptum eſt: Nexi ſoluti, cautumq; ne in poſterum necterentur, Nexos ſolutos interpretatur liberatos nexu, & cautum, ne necterentur, id eſt, ne operam ſuam creditoribus præſtarent, cum ego de uinciendis, & ligandis iis dictum acceperim, audiat, quid ibi Liuius loquatur: Eo anno initium libertatis Romanæ factum eſt, quòd ligari nexi deſierunt. quæ ſi uerba mendoſa eſſe uelit, audiat, quid de eadem re Sudas ſcribat in uoce γάϊος λαιτώριος. Καὶ δι' ἐκεῖνο τὸ πάθος ἅπαντες οἱ δουλωθέντες πρὸς τὰ χρέα ῥωμαῖοι νόμῳ κυρωθέντι ἀρχαίαν ἐλευθερίαν ἐκομίσαντο. inquit enim omnes, qui in ſeruitutem adducti erant ob æs alienum, priſtinam libertatem recuperaſſe, non ne operas præſtarent, ſed ne uincirentur, ac uerberibus, ut ſerui, cæderentur. Hæc dixi, ut quid tum me mouerit, oſtenderem, non ut, ſi docti aliter ſentirent, pertinacius eorum ſententiæ repugnarem. Quod autem concludit Robortellus: Tantum illum

lud addam, Sigonium, dum ſuo uſus eſt iudicio in emendan-
" do Liuio, non illum quidem emendaſſe, ſed corrupiſſe in plu-
" ribus quam mille & ſexcentis in locis, quod ego propediem
" patefaciam, mallem ab eo conſideratius eſſe dictũ. non enim uereor ne homines id improbi conuiciatoris, & iniqui obtrectatoris maledictum potius, quam iuſtam alieni laboris reprehenſionem ſint exiſtimaturi. cum uideant, eum qui amplius mille & ſexcẽtos locos Liuianos à me deprauatos ſe oſtẽſurum profitetur, uix quindecim nominare in hoc libro potuiſſe, in quo ille ita cupide in me eſt inuectus, ut etiam ex alienis laboribus occaſionem mei uituperandi quæſierit: niſi forte operariorum errata mihi ipſi, ut eum audio facere, aſcripturus eſt.

IN CAPVT XXXVI.

Liuianæ correctionis ratio reddita. et duæ aliæ ex coniectura prolatæ.

DEINCEPS exponenda ratio eſt, cur apud Liuium ex iniquo ſuo, iniquiſsimo fecerim. Verba eius ſunt lib. II. Tributum iniquo ſuo tẽpore imperatum. Ego cum in omnibus manuſcriptis libris, Tributum iniquum ſuo tempore imperatum reperirem, cunq; Petrum Nannium ſe in codice Buslidiano, iniquo non ſuo, legiſſe affirmantem audirem, ueritus, ne illa lectio, iniquo ſuo, ex alicuius ingenio potius, quàm ex uetere lectione in uerba Liuii irrepſiſſet, ſtatui, aut iniquum tributum.i. impar cenſui ſuo imperatum à conſulibus dici, tempore ſuo, i. dum militauit, aut, iniquiſsimo tempore, pro iniquum ſuo tempore, eſſe legendum. Cauſſas.n. affert ille, cur æs alienum fecerit. quia Sabino militans bello propter populationes agri non fructu modo caruiſſet, ſed uilla incenſa fuiſſet, direpta omnia, pecora abacta, tributum iniquiſſimo tempore imperatum.i. minime opportuno, & idoneo ſibi tempore. Robortellus autem, quòd exiſtimet me, iniquiſsimo

tempore

tempore, ad remp. non ad eum, qui loquitur retuliſſe, iniquo ſuo tempore maluit. quod, ut dixi, ab emendatoribus nonnullis ex iniquum ſuo factum eſſe apparet. Petrus quidē Nannius; cum, iniquum non ſuo tempore, legit, haud ſane cum ſuo ſe Robortello conſenſiſſe oſtendit. Non probas igitur hanc coniecturam. dabo alteram, ut opinor, firmiorē, hac tamen conditione, ne mihi iniquo aliquo meo tempore eam mihi in maledictis obiicias. Lib. XLI. quo ex libro mendas alias alio tempore ſuſtuli, hæc uerba ſunt: Deinde lege cauerent, ne quis quem ciuitatis mutandæ cauſſa ſuum faceret, neue alienaret. Dico illud, ſuum, eſſe mendoſe, pro ſeruum, quod ex compendioſa librarii ſcriptura natum eſt. Lex. n. cauebat, ne quis filiū ſeruum faceret, mutandæ ciuitatis cauſſa. Siquidem dixit, ſocios liberos ſuos quibuſcunq; Romanis, in eam conditionem, ut manumitterentur, mancipio dediſſe, eosq; libertinos ciues fuiſſe. poſt autem cautum eſſe, nequis ſeruū filium ea de cauſſa faceret. i. mancipio daret. et lib. XLV: Adeo quanta Macedonia eſſet, quam diuiſui facilis, & à ſe ipſa quæq; contēpta pars eſſet, Macedones quoq; ignorabant. puto reſtitui debere, ut ſe ipſa quæq; pars contenta eſſet. Loquitur de diuiſione Macedoniæ, quàm ita Paullus inſtituit, ut omnium inter ſe regionū cōmercia tolleret. Quod ante quàm factum eſſet, Macedones ignorauerant. ideſt, ut magna Macedonia eſſet, ut facile diuidi poſſet, ut quæq; eius pars ſeipſa contenta eſſet. quod eſt nihil aliud, niſi ut nulla pars alterius ope egeret. Atq; hæc quidem coniectura duce dicimus, nam manuſcriptos earum hiſtoriarum libros nullos inſpeximus.

IN CAPVT XXXVII.

Tribuum rationem, & diſtinctionem, & Dionyſii locos non fuiſſe intellectos, & quid de ea re conſtituendum ſit.

FRANCISCVS Robortellus adeo iugulaſſe me ſua illa Galeria, quam apud Liuium centuriam eſſe expoſui, ſibi perſuadet, ut ab eo dimoueri nō poſſit. quin etiam rurſus hoc capite eius rei meminit. Itaq; de hoc capite uerbum nullum

nullum eram facturus, niſi nomen meum, & quidem aliqua cū
contumelia contineret. Quod ne ei ſit impune, quàm pruden
ter, & perite ſcriptum ſit, oſtendamus. Primum ergo illud fe-
cit ſcite Robortellus, quòd Anienſem, & Collinam tribum eſſe
lapide uno ſibi cōfirmandū eſſe duxit, cum ea & multorū aucto
rum, & multorū lapidum, quos alii protulerunt, teſtimonio ſa-
tis certa tribus ſit. Deinde peritius alterum, quòd tribus ex
locis, & regionibus fuiſſe diſtributas dixit. nā id quidē primis,
& maxime Seruianis temporibus tātum obſeruatum eſt, ut qui
urbem incolerent, in quatuor tribus, quæ à quatuor regioni-
bus urbis nomen acceperant, coniicerentur, Suburanam, Ex-
quilinam, Collinam, Palatinam. qui agri partes, in alias tri-
bus, quæ à locis appellatæ erant, transferrentur, prout quiſq;
eas incolebat. At eam conſuetudinem non eſſe ſeruatam, inde
apparet, quòd urbanæ tribus ignominioſæ haberi cœptæ ſunt,
ruſticæ honoratæ, ita ut in urbanis tantum humiles, & liberti-
ni, in ruſticis honeſti, & ingenui cenſerentur. niſi uero omnes,
qui ruſticas obtinebant tribus, rura habuiſſe, non urbem ue-
limus, & Verrem in Romilia tribu, ut cenſum eſſe, ſic habi-
taſſe, itemq; Sulpicium in Læmonia, Auguſtum in Scaptia. hæ.n.
omnes ruſticæ fuerunt. Neq; uero hoc dicerem, niſi Robortel-
lus quærens, cur pater Anienſi tribu ſit, filius Collina, hanc
cauſſam redderet, quòd filius è domo paterna in aliam quæ nō
eadem tribu continebatur, migraſſet. quaſi uero pater in Ani-
enſi tribu extra urbem habitaret, filius in urbem commigrans,
& in Collina domicilium ponens, ius Collinæ tribus adeptus
ſit. & quaſi habitatio, non cenſoria notio ius tribus dederit.
Nam quòd Dionyſius uocat Seruianas tribus τοπικάς, recte ait.
tum.n. quàm quiſq; tribum obtinebat, in ea habitabat. Itaq; ad
primam illam originem reſpiciens Gellius tributa comitia eſſe
dixit, cum ex regionibus, & locis ſuffragium ferretur. Sed hæc
omnibus niſi Robortello nota ſunt. Eodem etiam capite illud
falſo ſcriptum eſt, diſtributionem populi in claſſes, & centu-
rias à Dionyſio uocari γενικήν. Non.n. hoc tradit Dionyſius, ſed
inquit tribus Romuli tres fuiſſe γενικάς, Seruii quatuor τοπικάς;
γενικάς autem.i. per gentes, non, ut inquit Robortellus, ex cen
ſu, & ætate, quo nihil fingi poteſt abſurdius, ſed quòd tribus

tres

tres fecit, triplicem gentium rationem ſequutus, Ramnenſes, Tatienſes, Luceres. Ramnenſes Romani erant à ſe uocati, quibus Palatium aſsignauit. Tatienſes, à Tatio quibus Capitolium tribuit. Luceres reliquus aduenticius populus à Luco, in quem confugerant, quibus deinceps, ut quæque pars urbis addita, ita aſsignata eſt. Sed quoniam aduenticius populus ueterem iam tandem multitudine ſuperabat, placuit Seruio populum urbanum in quatuor tribus coniicere, & qui Capitolium, Palatiumq́; & quod eſt inter Capitolium & Palatium ſpatii incolerent, in Palatinam tranſtulit, qui Suburam tenerent, in Suburanam, qui Eſquilias in Eſquilinā, qui Viminalem, Quirinalemq́; collem in Collinam. Quare illud γενικὸν Dionyſii non ad centurias pertinet, ſed ad tribus à Romulo inſtitutas. Verba Dionyſii ſunt hæc: Καὶ ὐκ ἔτι κατὰ τὰς τρεῖς φυλὰς τὰς γενικὰς στρατιωτικὰ, ὡς πρότερον, ἀλλὰ κατὰ τὰς τετράδας τοπικὰς, καὶ τὰς ὑφ᾽ ἑαυτοῦ διαταχθείσας ἐποιεῖτο. Cur autem hæc non intellexeris, ea cauſſa eſt, de qua ſæpius iam dixi. non.n. græca ſine dictionarii ope intelligis, quanquam te in eo ſtudio, ut in ceteris prudenter, & modeſte uenditas. Neque enim ullam eſſe cauſſam uideo, cur tu in huius antiquitatis ignoratione uerſareris, cum ſatis plane Dionyſius loquatur. Quare ego tibi auctor fuerim, ut ante uim uerborum græcorum diſcas, deinde te antiquitati interpretandæ tradas. Mihi uero Galeriam, & Veturiam interea explicandam relinquas, quas ſcio tribus eſſe, & libro XXVI, & XXVII Liuii, tribus partes, atque centurias.

IN CAPVT XXXVIII. XXXIX. XL. XLI. XLII. XLIII.

SEQVENTIVM ſex capitum defenſionem Manutio, qui in iis aut palam, aut obſcure oppugnatur, relinquam. ipſe nihil dicam.

ſent, qui cum eſſet tribunus conſularem uirum me ipſum lege de exilio lata, crudeliſsime uexauit. nam ſi in minore magiſtratu conſularem neglexit dignitatem, profecto in maiore à conſulibus coerceri non potuiſſet. Quanta autem ſit literarum ſimilitudo inter u, & n, x & c, præſertim uero cum in aliquot etiam manuſcriptis ſit, neccatum, quod propius ad x accedit, intelligis. Dixit autem in eadem oratione: P. Clodius cum ſtatuiſſet omni ſcelere uexare remp. Vexare autem non poterat, niſi legibus, quo pacto uexauit etiam, ut quidem ipſe ait, crudeliſsime Ciceronem. Quam autem uehemens uerbum ſit uexare, etiam per ſe ſumptum, declarat Gellius. Quare caue putes Robortelle, te recte aut particulam, Et, interpoſuiſſe, aut perſonas, aut tempora, aut negocia, aut huius orationis artificium, quanuis artificioſæ auctor eloquentiæ intellexiſſe. Quod ſi particulæ interponendæ apud Ciceronem exemplum quæris, cur non affers id, quod eſt in II contra Rullum? Itaque excipitur hac lege non adoleſcentia, non legitimum aliquod impedimentum, non poteſtas, non magiſtratus ullus aliis negociis, ac legibus impeditus, reus deniq;, quominus Xuir fieri poſsit. Siquidem legendum eſt, Non reus. nam etiam rei ne profiteri petitionem poſſent, impediebãtur. ut de Catilina repetundarum reo dixit Saluſtius. & illud in Vatinium: Quid quiſq; noſtrum de ipſe loquatur, non eſt ſane requirendum: boni uiri iudicent. id eſt maximi momenti, & ponderis. nam legere oportet. quid boni uiri. Quod autem ſequenti capite, legit apud Ciceronem in III de orat. ex Nonio, Cum ſint luminoſæ, & quaſi iactuoſæ partes duæ, cum in locum illum incidam, ubi ſe hanc lectionem probaſſe ait, neque enim memini tale aliquid apud eum legiſſe. neque enim eius ſcripta percurri; tum quid ipſe ſententiam exponam.

IN CAPVT XLVI.

Loci epitomæ Liuianæ emendatio defenſa. aliena confutata. De legibus duabus ad petitionem conſulatus ſpectantibus. et duo alii loci epitomarum emendati, unus de Intercatia, alter de Q. Caſsio.

DEINCEPS ad me redit, & uitio dat, quòd locum epitomæ L. uitioſum non rectè emendauerim. is eſt: P. Scipio Aemilianus, cum ædilitatem peteret, cos. à populo dictus, quoniam per decem annos fieri minime licebat, legibus ſolutus, & conſul creatus. Ego, quoniam legem de decem annis non obſeruari, niſi in iis, qui ſemel cepiſſent conſulatum, ſciebam; ea enim caueri, ne quis intra X annos conſul iterum fieret, cumq; in manuſcriptis libris aliis, tum maxime in uno, quem ipſe habeo, & ei qui inſpicere uoluerit, libentiſsime, ut alia omnia mea, commodabo; legi animaduerterem, per annos, numero, Decem, omiſſo, non dubitaui, quin germana hæc eſſet lectio, præſertim uero cum Scipionem tum XXXVII annos natum ſcirem, atque ædilitatem anno ſuo petentem uiderem. Nam qui ædilitatem anno ſuo petit, is tum annali lege à conſulatu repellitur. Neque uero me fugiebat, Martialem Rogerium in commentario Lælii, & poſt eum Antonium etiam Bendinellum, ex coniectura, per annos quinque legere. Sed ego manuſcriptis libris potius ſtandum, dum à ratione non diſsiderent, quam ingenio, & cõiectura cuiuſquam putabam. præſertim uero cum uiderem, in epitomam LVI eandem mendam irrepſiſſe, ubi fit mentio poſterioris conſulatus Scipionis, ita: Quem cum capere non poſſet, ob legem, quæ uetabat quenquam intra X annos conſulem

lem fieri. nam illud, intra X annos, ibi non congruit, cum inter primum, & ſecundum Scipionis conſulatum amplius X interſint anni. ergo cum in iiſdem manuſcriptis tolli hanc etiam controuerſiam, quam nec Rogerius, nec quiſquam alius ſuſtuliſſet, uiderem, factum eſt, ut maiorem etiam apud me manuſcripti libri auctoritatem haberent. intelligebam enim utrobique numerum X annorum ab iis interiectum eſſe, qui niſi legem conſularem de X annis cognouerunt. priore autem petitione Scipionem ætate impeditum, quòd ætas conſularis eſſet annus XLIII, poſteriore, lege qua cauebatur, nequis omnino iterum conſul fieret, quam Cato ſuaſerat, de qua in ſcholiis dixi. Nec eſt, quod Robortellus adiiciat, ſe, poſtquam hæc ſcripſit, animaduertiſſe idem à Grucchio ſcriptum eſſe. nam potuerat idem apud Bendinellum legere, non longe ab eo loco, in quo ſui honorificam mentionem ab eo factam ſe legiſſe affirmat. potuerat etiam legere, antequam Bendinellus ad ſcribendum ſe conferret, apud eum, quem modo nominaui, Rogerium.

Mentio porro epitomarum, ac Scipionis facit, ut in mentem ueniat loci cuiuſdam, qui eſt in epitoma LXVIII, eiuſmodi: Scipio in expugnatione interceptæ urbis maius etiam periculum adiit. nam murum primus omnium tranſcendit. Puto enim pro interceptæ reponendum eſſe Intercatiæ. Siquidem ita ſcriptum eſt in libro de uiris illuſtribus: Scipio Lucullo in Hiſpania legatus, apud Intercatiam oppidum prouocatorem ſingulari prœlio uicit. Muros hoſtilis ciuitatis primus aſcendit. Atque idem ſcribit Appianus in Iberica. De Intercatia autem Hiſpanica urbe Strabo, & Plinius tradiderunt. Eſt etiam in iiſdem Epitomis libro CXI inſigne erratum, nō dum à quoquam ſublatum: Propter Q. Catuli prætoris auaritiam, crudelitatemq́; Cordubenſes in Hiſpania cum duabus Varianis legionibus à partibus Cæſaris deſciuerūt. Quære, quis ſit hic Q. Catulus, non reperies. indicant ueræ lectionis ueſtigia aliqua libri ueteres manuſcripti, in quibus eſt, Q. Cati; indicat multo magis Dio, qui hunc Q. Longinum appellat libro XLII. ex quo intelligi poteſt, Q. Caſſii eſſe legendum. nam Longinus Caſſiorum fuit cognomen. ſic autem Dio: ἐπεὶ γὰρ ὁ Λογγῖ-

paſsim, quæ tamen exanimatæ terrore hoſtium aduentu percepto excitare Antonium conabantur, nomen inclamabant, fruſtra ceruicibus tollebant, blandius alia ad aurem inuocabat, uehementius etiam nonnulla feriebat, quarum cum omnium uocem, tactumq; noſcitaret, proximæ cuiuſq; collum amplexu petebat, nec dormire excitatus, nec uigilare ebrius poterat, ſed ſemiſomno ſopore inter manus cēturionum, concubinarumq; iactabatur. Ex his uerbis illa mendoſe eſſe affirmat: Quarum cum omnium uocem, tactumq; noſcitaret. legendum enim: Quarum cum omnium uoce, cantuq; excitaretur. Demonſtrabo ſententiæ uulgatæ lectionis integritatem primum, deinde ſanitatem mentis emēdatoris huius aperiam. Mulieres inquit, Antonium excitare conabātur. hoc genus eſt. modus, uoce, & tactu. uoce, cum alia nomen inclamaret, alia blandius ad aurem inuocaret. tactu, cum alia ceruicibus fruſtra tolleret, alia uehementius etiam feriret. Ille autem, qui omnium earum uocem, tactumq; noſcitaret, proximæ cuiuſque collum amplexu petebat. quid dici poteſt hac oratione planius, hac ſententia melius? At ille inquit: Ego puto legi de „ bere: Quarum cum omnium uoce, cantuq; excitaretur. Nam „ quadrabit belle, quod poſtea ſequitur: Nec dormire excita„ tus. Quod ſi quis repugnet, & dicat, cantu concubinarum te„ mulentum excitari nō potuiſſe, cum cantus ſomnum adducat „ potius, poſsit dici, cantum inconditum ſignificari, non ſuauem. Cur cantum affers Robortelle, pro tactum? & inconditum cantum interpretaris, cum uoce dixerit? cur inquis uocem, Tactu, tibi non placere? cum habeat, ut Vox ad quæ referatur? cur ex noſcitaret, oſcitaret, eſcitaretur, excitaretur efficis? quis hanc tuam coniecturam inanem, & anilem ad corrumpendam præclaram ſententiam allatam non rideret? Præclare igitur actum eſſe cum T. Liuio iterum dico, cui talis emendator non obtigerit, iam enim ita deformatus eſſet, ut ne imago quidem eius in tanta fœditate dignoſceretur.

IN CAPVT L.

Loci Euripidis correctio refutata, & ſenſus demonſtratus. ubi de Caliſtone in leænam conuerſa agit.

S EQVITVR locus Euripidis uitioſus, quem ſibi Robortellus ex Ludouici Caſteluetri ſententia emendandum ſuſcepit. Verba autem ſunt Helenæ in ea tragædia, quæ Helena nominatur, hæc:

ὦ μάκαρ ἀρκαδίᾳ ποτὲ παρθένε
καλλιστοῖ, διὸς ἃ λεχέων ἐπέ-
βας τετραβάμοσι γυίοις,
ὡς πολὺ ματρὸς ἐμᾶς ἔλαχες πλέον,
ἃ μορφᾷ θηρῶν, λάχνα γυίων,
ὄμματι λάβρῳ σχῆμα λεαίνης
ἐξαλλάξασ᾽ ἄχθεα λύπης.
ἄν τε ποτ᾽ ἄρτεμις ἐξεχορεύσατο,
χρυσοκέρωτ᾽ ἔλαφον μέροπος τιτανίδα κούραν
καλλοσύνας ἕνεκεν.

Reſtituit igitur auctore Caſteluetro Robortellus, pro λεαίνης, λεαίνη. pro ἔλαφον ἔλαβον .i. ὑπέλαβον. pro μέροπος μέροπες. Quarum emendationum ut poſtremas digniſsimas eſſe eximio ingenio, atque doctrina ſingulari Caſteluetri exiſtimo, ſic primam alieniſsimam eſſe puto. neque ab ipſo (noui enim & ipſe, ut tu ſcis, Ludouicum Caſteluetrum Mutinenſem ciuem meum, amicum tuum) ſed à te excogitatã eſſe duco. inquis enim λεαίνη pro λεαίνης reponendum eſſe, ut ſit λεαίνῃ uerbum ἀπὸ τοῦ λεαίνεσθαι, quod eſt leuigari, non autem à nomine λέαινα λεαίνης, quòd leæna nihil ad hanc ſentẽtiam pertineat. Quæ quam peruerſa cum interpretatio, tum emendatio ſit, non eſt, ſi quis attentius conſideret, difficile intellectu. Lamentatur enim perditam ſuam fortunam Helena, & beatã appellat Calliſtonẽ, his uerbis: O beata quondam uirgo in Arcadia Calliſto, quæ Iouis cubile aſcendiſti. ut meliorem mea matre ſortita es conditionem,

quæ cum figuram forma feræ,membrorum lanugine,toruo leænæ oculo commutaſſes ,reliquiſti dolores. Siquidem illa uox λύγης mendoſa eſt, & λείπης uidetur legendum, quod te miror oblitum eſſe, cum ſine dubio, & hoc tibi eruditiſsimus Caſteluetrus narrare potuerit. meliore ergo conditione uſam eſſe Calliſtonem ait, quã Ledam,quãuis cum utraq; Iupiter concubuerit.Nam Calliſto in uſam conuerſa,curis omnibus liberata eſt. quòd autem eam humanam figuram forma feræ, uilloſis membris, & toruo leænæ oculo commutaſſe ait, ſatis apparet leænæ nomine eum eſſe abuſum pro urſæ. quòd utriuſq; beluæ toruus, & truculentus aſpectus ſit. quam licentiam, id eſt, ut à ſimili, & finitimo aliquid ſumant, ſibi poetæ liberius fortaſſe, quam neceſſe eſt, ut ſcis, uindicarunt. Hinc enim illa,Pollux pro Caſtore, Teucer pro Dardano, Scylla Niſi pro Scylla Phorci. Hectorea gens pro Aeneia, Pheneum pro Palanteo, Sidonia Dido pro Tyria. et quæ ſunt eiuſmodi. Hic eſt meus ſenſus, quem ſatis omnibus patere exiſtimo. tuus uero,ut opinor, hic. Beata Calliſto, quæ forma feræ, lanugine membrorum, toruo oculo figuram leuigaris, id eſt, (ut tu ais) illuſtras ſtellis, commutatis doloribus moleſtiæ. qui ſenſus cum per ſe, tum maxime cum eo, quem ipſe attuli, comparatus fœdus iudicandus eſt. deinde quid eſt illud ἐξαλλάξασ' ἄχεα λύπης, cum dolores moleſtiæ commutaueris? at quanto melius ſi dicas, Calliſto cum muliebri figura abiecta ferinam formam, & piloſa membra, & oculos truces ſumpſiſſet, dolores reliquiſse? atque hoc eſſe, in quo ei Helena inuideat, quòd illa curis ſuis tandem aliquando liberata ſit, ipſa uero corpore ſuo ad huc Troianos, ac Græcos perdat. Sed de tota hac re docti iudicabunt. ego enim Caſteluetrum(ut dixi)uirum ſummo ingenio, excellenti doctrina præditum tale quicquam dixiſſe, aut ſenſiſſe non exiſtimo. Robortellum autem, ut eſt amicorum ſuorum perennis inimicus, hoc ipſum Caſteluetri contumeliæ cauſſa,non
„ honoris dixiſſe puto. me autem mouent illa uerba: Ego nihil
„ amplius hoc loco deſiderari poſſe uideo. gratiam ſemper ha-
„ bebo Lodouico Caſteluetrò uiro acerrimi iudicii, & ſingula-
„ ris doctrinæ. Idq; ideo hoc ipſum literis teſtatum relinquere
„ uolui. Eodem modo errat Sigonius,& corrumpit Liuii uerba

libro I. Nam, ut omittam dicere, quod cum Caſteluetri beneficium uult ornare, aſtute ſolœciſmo illo dehoneſtauit. Idque ideo hoc ipſum; quid eſt illud, Eodem modo errat Sigonius, niſi eodem modo, quo Caſteluetrus? nam ſuperiore capite nullius errorem exagitauit. hoc enim tantum dixit, Euripidis locum corruptum acutiſsime à Caſteluetro eſſe correctum, poſt autem emendatione eius, ut opinor, falſa allata, ſubdit, Eodem modo errat Sigonius. Erraſſe ergo etiã ait Caſteluetrum. O ſtuporem hominis incredibilem, ſi hoc noluit, improbitatem admirabilem, ſi hoc modo amicum, & magiſtrum ſuum ſibi laudandum putauit. calliditatem ſingularem, ſi literatum hominem hac inani laudis ſpecie, ne quem relinqueret, quem non aut aperte, aut clam perſtrinxiſſet, deluſit.

IN CAPVT LI.

Liuiani loci emendatio defenſa. ubi de Curtio equum in uado paludis deſerente ait.

DEINCEPS, ut unde cœpit, eodem deſinat, Robortellus Liuianum locum à Sigonio emendatum uellicare conatur. is eſt eiuſmodi: Equus Curtium in uado ſtatuit. In hunc locum ita Glareanus: Equum Curtius in uado ſtatuit. Hæc lectio, ſiquidem uetuſta eſt, maxime placet, Sabellicus tamen eques Curtium, pro Equus Curtium in uado ſtatuit, legendum putat. Ego uero ita: Equus Curtium in uado ſtatuit. Hanc lectionem laudat Glareanus iniuſte. ueteres enim libri habent, Equum Curtius in uado ſtatuit. ex quo intelligi poteſt, legendum eſſe, Equum Curtius in uado deſtituit. nam Plutarchus hanc ſententiam ita uertit, καὶ ἐάσας τὸν ἵππον, ἑαυτὸν ἔσωσεν, id eſt, deſtituto equo ſemet ſeruauit. Errori locum dederunt finitime illæ ſyllabæ do de. Aduerſus hæc Robortellus: Sigonius Liuii uerba corrumpit, dum ad ſententiam Plutarchi ipſa uult accommodare, cum tamen uterque diuerſa protulerit alios ſecutus

„ cutus auctores. ſententia eſt. equum emerſiſſe ex palude illa,&
„ ſtatuiſſe Curtium in uado, id eſt in loco tuto, ac minime pro-
„ fundo. Sigonius dum accommodat Liuii uerba ad Plutarchi
„ ſententiã,ita emendat temere,coniectura utens. Equũ Curtius
„ in uado deſtituit.Sed hæ meræ ſunt nugæ.nã omnes uetuſti libri
habent, ut ante ego retuli. Quæ ſunt meræ nugæ Robortelle modeſtiſsime? primum uides in ſuo lib. ita legiſſe Glareanum, eamq; lectionẽ probaſſe, dum modo uetuſtatis auctoritate ful ciretur. deinde in multis, quos ego inſpexi olim manuſcriptis libris, & nunc etiam in Mureti, ſcito ita eſſe difertiſsime. habes deinde ſenſum hunc optimum: Monumentum eius pugnæ, ubi primum ex profunda emerſus palude equum Curtius in uado deſtituit, Curtium lacum appellarunt. Significat enim Curtium euaſiſſe incolumem,relicto in uado equo. atque iccir co loco nomen inditum, ubi Curtius deſtituit equum. Habes eandem ſententiam à Plutarcho confirmatam. quem animaduerti multa aduerbum è Liuio, quem etiam ſæpe citat auctorem, tranſtuliſſe. Habes genus dicendi planum, & nulla ſui par te nouum. ut illud paulo ante: Cum fluitantem alueum tenuis in ſicco aqua deſtituiſſet. habes erroris ſimilitudinem,uado ſtatuit, uado deſtituit. Quod ſi excutere uelimus tuam, primum eam non in omnibus libris inueniemus,deinde quaſi rationem equo tribuemus, ut equitem in uado collocarit. tum nouum, & in auditum hoc genus dicendi, equum ſtatuere in uado equi tem, inuehemus, poſtremo contra Plutarchi, qui multa à Liuio ſumpſit, ſententiam, ex nullius autem ſcriptoris auctoritate incommodum ſenſum inferemus. Nam Dionyſius Curtium tãdem ex palude cum armis emerſum incolumẽ ad ſuos perueniſſe ſcribit, ita: ὁ δὲ κύρτιος πολλὰ μοχθήσας σὺν χρόνῳ σώζεται ἐκ τῆς λίμνης τὰ ὅπλα ἔχων, καὶ εἰς τὸν χάρακα ἀπάγεται. equi uero non meminit. fuit certe Curtio commodius equum in uado deſtituere, quam in palude. Non probas ex co niectura ſyllabam addi ſimilem præcedenti. an eſt hoc contra præcepta, an contra exempla tua? qui dictiones etiam integras mutari, uerſus integros adimi poſſe ſcriptum reliquiſti. ſi hæc tibi nugæ uiſæ ſun t, & quidem meræ, quæ librorum manuſcriptorum auctori tate roborata, quæ Plutarchi iudicio confirmata, quæ

uſitata loquendi formula comprobata, quæ ſententia optima ſunt innixa, quid de tua, immo de tuis iudicabimus, quos leuiſsima ſola ſemper coniectura commotus, adducis? De ea ne, In concione; equites Ro. militares, equites Ro. annos IIII L. Caldatum, Calda lotum; Auus ſuus, ab urbe. tactum noſcitaret, cantu excitaretur, & ceteris eiuſmodi?

IN CAPVT LII.

Fufetium, non Suffetium, eſſe ſcribendum, & tam Mettium, quàm Metium ſcribi poſſe.

DEINCEPS duo in me reprehendit; unũ, quòd Mettium duobus T. non uno ſcribi debere putarim, alterum quòd Fufetium, non Suffetium ſcribendum cenſuerim. Quorum primum grauitatem eius indicat, ſcientiam alterum. Nam de Mettio nihil unquam præceptorum dedi. in meis autem ſcholiis, ubi eius mentio incidit, Metium ſcribendum curaui, ut libro primo, ubi de Metio Fufetio, & lib. IIII. ubi de Metio Vettio ita loquor: VETTIVS MESSIVS. Vtrũque nomen uitium continere ſuſpicor, ſcribendumq́; Vettius Metius. eſt autem Metius prænomen, ut in Fuffetio, & Curtio, & aliis: et tamen addit, me quia apud Græcos legerim, μέττιος Mettium ſcripſiſſe. ubi hoc ego docui Robortelle? aut qui græci ſunt, qui ita ſcripſerint? nam ego μέτιον, apud Plutarchum, ac Dionyſium inuenio. Quare, ut uere dicam, quæ in extremo hoc libro ſcripſiſti, haud dedita opera credo te hæc omnia conſcripſiſſe, ſed repente te ea, ne uacuas aliquot relinqueres paginas, ne locis quidem meis inſpectis, comparaſse. alioquin & paginæ, & uerſus, ut ſoles, numerum attuliſſes. Itaque iam nunc deſino mirari, cur cum contra Alciatum ſcriberes, illum ex tuis ſcriptis aliquid ſumpſiſſe inſimulaueris, cum tu eadem met ſcripta, quæ illum ſuffuratum tibi eſſe arguebas, non dum, cum ille ſua ediderat, edidiſſes, ſed tum cum in Alciatum, & quidem, ut nunc in me, extremo Annotationum tuarum ſecun

do libro, ſcriberes, in manu haberes. adeo te uel ambitionis,
uel maledicendi libido ſenſu, memoria, & mente ſpoliare ſo-
let; ut quid aduerſarius tuus ſcripſerit, aut memoria nō teneas,
aut ſi teneas, obtrectandi ſtudio, non admodum magni facias,
an contra quam ille ſcripſerit, tu eum ſcripſiſſe accuſes. Memo
rem autem, & omni cupiditate uacuum eum, qui alterum ſibi
maledictis figendū, ut tu me, ſuſcepit, eſſe Robortelle oportet.

» Venio ad METIVM de quo tu ita: Fufetium etiam ſcriben
» dum cenſet, & ita imprimi iuſsit in ſuo, quia φουφέτιον uidet ſcri
» bit ab Halicarnaſſeo. Sed cur non Bubetium etiam ſcribit Si-
» gonius ſecutus Plutarchum, qui ſcribit ubique βουβέτιον. cur Ha
» licarnaſſeum potius, quam Plutarchum ſequitur? Hæc ille: Ego
primum quid ſcripſerim indicabo, deinde quæ ſcripſerim con
firmabo. De Fufetio ita ego ſcripſi in ſcholiis Liuianis libro pri
mo. ALBANI METIVM SVFETIVM CREANT.) Lege
Fufetium. nam Dionyſius habet φουφέτιος, Plutarchus in libro
τῶν παραλλήλων μέτιον φουβέτιον appellat. Eodem modo Q. Fufius
Calenus, non Fuſius, ut uulgo, uocandus eſt. Quod ex Capi-
tolino eius conſulatu, & græco Dionis libro intelligi poteſt.
Hæc ego tum. His nūc adiicere poſſum, habere me aliquot etiā
Valerii Maximi exemplaria ſcripta, in quibus ſit, Fufetius, non
Suſetius. Libet autem hic Pierii Valeriani uiri doctiſsimi iudi-
cium, ac teſtimonium de Metio, & Fufetio afferre, ut ipſe dum
hæc reprehendis, quantum in obſeruatione antiquitatis ua-
leas, aliquando intelligas, atque ubi intellexeris, ſtudioſius
aliorum, & maxime uetera monumenta perluſtres, & perle-
gas. Pierii in VIII Aeneidos uerba ſunt hæc. Citæ Metium in
diuerſa quadrigæ diſtulerant) Antiqui omnes codices, quot
quot habui Metum legunt dictione biſyllaba, quam alibi uni-
co T. alibi geminato repperias. mutilatamq́; eſſe dictionem
cauſſa metri Seruius ait, dum ipſe quoque Metum biſyllabum
agnoſcit. ſane Mettius duplicato T T pluribus locis in ueterum
monumentis ſcriptum animaduerti, Placentiæ in D. Pauli tem-
plo. L. METTIVS L. F. duobus T T notatum eſt. et Romæ
in ædibus Pauli Plancæ legere eſt, Q. METTIO, & P. MET-
TIO. tam etſi non ignorem, & Metia, & Metius unico T alibi
notatum. utcunque uero primam in eo ſyllabam produci ue-
lunt.

ſunt. Sed enim hic minime præterire poſſum, quod peruulgato errore in Liuianis codicibus, & alibi paſsim Metius Suffetius per S prima litera ſcriptum eſt, cum dubio procul Fuffetius per F ſit ſcribendum. ita enim apud Dionyſium Halicarnaſſeum, & Græcos alios inuenias Φουφέτιος. Præterea ſi qui noluerint Græcis adhibere fidem, oſtendit mihi Ianus Parrhaſius uir utraque lingua eruditiſsimus T. Liuii codicem uetuſtate uenerabilem, in quo Fufetius ſcriptum erat prima litera per F non per S. quem quidem codicem nomina quædam ſpecioſa Vindicianus, Nicomachus Dexter, & Victorianus ſe emendaſſe aſcripſerunt, idque in Symmachorum gratiam ſe feciſſe profeſsi ſunt. Ad hæc & Nonii Marcelli uetuſtum codicem protulit, & alios quoſdam auctores, in quibus eodem modo Mettius Fufetius ſcriptum habebatur. Aiunt præterea Pomponium Lætum totius antiquitatis uirum obſeruantiſsimum, qui ſuperiori ætate in Ro. gymnaſio primas obtinuit ſæpius inclamare ſolitum, Fuffetius dicendum. Hæc Pierius. Quæ ſi tu legiſſes, aut niſi uiri huius, immo horum auctoritatem, ut aliorum omnium, contempſiſſes, nunquam me, quod pro Sufetio Fufetium repoſuiſſem, ut increpares, animum induxiſſes. Ex his autem illud intelligi poteſt, primam ſyllabā Metii apud Virgilium longam eſſe. cum tamen tu breuem eſſe exiſtimes, cum ais, falſum eſſe, quod Mettius duob. T T ſcribi debeat, idque ex uerſu Virgiliano oſtendi. Haud procul inde citæ Metium in diuerſa quadrigæ. quomodo enim breuis ea ſyllaba eſſe poteſt in Metum, quem Seruius atteſtantibus omnibus antiquis libris agnoſcit. deinde quid in tanto ueterum librorum, doctorumq; hominum conſenſu de Fufetio reſpōdebis, quem ubique à Plutarcho βυϐέντιον nominari ais, idq; falſo, nam in libro quem protuli τῶν παραλλήλων φυϐέντιον, idq;, ut apparet, litera una mendoſa appellat? quam hinc ridicula eſſe illa uidētur, quæ profers, βουϐέτιος, Ⅎουφέτιος Fufetius, Ⅎfetius, Sufetius. at inquis erat etiam magiſtratus Carthagine, qui Punica lingua Suffetes dicebatur. ergo non inuſitata erat talis pronunciandi, & ſcribendi ratio. quid? ergo Albani, aut Romani linguam ſuam Carthagine uſque duxerunt? & Romana dicendi ratio ex Punica ipſa petita eſt? O prudentiam hominis incredibilem.

IN

IN CAPVT LIII.

Patricios, etiam nouos homines fuiſſe, & M. Scaurum nouum hominem appellatum. et de quodam numiſmate Cæſaris.

SEQVITVR caput, in quo duos errores complexus es. Gaudeo, te tandem mihi amiciorem eſſe factũ. qui enim erratum unũ in multa diuidere, ut plura uiderentur, ſolebas, idem uno capite duo concluſiſti, credo ueritus, ne ſingula per ſe ſatis firma uiderentur. Reſpondebo igitur ordine utrique. Verba
» tua ſunt hæc: Nouos homines non tantum è plebe, ſed etiam
» patricios dici ſcribit Sigonius. nec intelligit Aſconii locum,
» ubi de Scauro loquitur: Aeque illi laborandum fuit, ac nouo
» homini. Nam Aſconius non ait, illum fuiſſe nouum, ſed æque
» illi laborandum, ac ſi fuiſſet nouus, nec ullas maiorum habuiſſet imagines. Ad hæc ego breuiter: Si uis Scaurum patricium uirum iccirco quia patricius erat, nouum eſſe non potuiſſe, uide ne fateri cogaris, eandem eſſe nobilitatem cum patricia tu, ac patricios omnes etiam ſine magiſtratibus curulibus nobiles fuiſſe; ſi autem nobilitas non ex genere, ut in libro de nominibus Latius oſtendi, ſed ex imaginibus, imagines autem ex ſella curuli comparabantur, profecto qui primus è gente aliqua patricia magiſtratum ceperit, nouus erit. at Scauri domus, inquies, multis tantum ante annis iacuerat, ita ut non ipſe primus ex familia ſua magiſtratum ceperit, quanquam pater, auus, proauusq; nulla uitæ induſtria fuiſſent, ac populari luce caruiſſent. et propterea nouus non erat. Nouus ne, an nobilis fuerit, non diſputo. hoc ſcio ſæpius à Ciceronem inter nouos homines, nunquam inter nobiles numerari. Habeo etiam auctorem Plutarchum, qui eum nouum hominem uocat in libro de fortuna Romanorum, his uerbis: αἰμίλιος δὲ σκαῦρος ἐκ ταπεινοῦ βίου, καὶ ταπεινοτέρου γένους, καινὸς ἄνθρωπος ἀρθεὶς ὑπ᾽ αὐτῆς προγράφεται τοῦ μεγάλου συνεδρίου. uertam, ut intelligat Robortellus græ

carum

carum literarum, ut uidetur, non adeo peritus: Aemilius uero Scaurus ex humili uita, & humiliore genere, nouus homo ab ipſa fortuna ſublatus, princeps ſenatus lectus eſt. καινὸν ἄνθρωπον nouum hominem appellauit. nam in Catone maiore ait: εἰωθότων τῶν ῥωμαίων τοὺς ἀπὸ γένους δόξαν οὐκ ἔχοντας, ἀρχομένους δὲ γνωρίζε-
„ σθαι δι᾽ αὑτῶν καινοὺς προσαγορεύειν ἀνθρώπους. Nunc uenio ad alterum.
„ de quo tu ſic ais: Numiſma argenteum, in quo elephas eſt, cum
„ hac ſubſcriptione CAESAR, ego domi habeo, & multi ui-
„ derunt. à cuius altera parte ſcalprum, malleus, & ueru ſunt,
„ inſtrumenta, quibus olim Romani uſi ſunt in elephantis peri-
„ mendis, ut Liuius, & alii teſtantur. Nec eſt, quod Sigonius la
„ boret in alio numiſmate peruulgato, & omnibus noto profe-
„ rendo, in quo ſimpulum, & aſpergillum, aliaq́; quæ ſpectant
ad ſacrificia, ſunt. ante ipſum alii hæc expoſuerunt, & cognita ſunt paſsim. Negas Robortelle nummum illum, in quo dixiſti te aſpexiſſe inſtrumenta elephantorum interimendorũ, eum eſſe, quem ego imprimendum curaui, in quo inſtrumenta ſacrificiorum ſunt, huncq́; te domi tenere ais. Vix puto hõminis eſſe homini alteri aliquid affirmanti fidem non habere. dicam tamen, quid ego à te & ceteri omnes expectarint. ſi nummus talis inuenitur, cur non quo nummiſmatum in libro eſſet, attuliſti? neque enim hunc, quem tu poſsides, unum in terris eſſe, ueriſimile eſt. neminem certe hactenus ex iis, qui eiuſmodi ſtudio tenentur, inueni, qui ſe aliquando talem uidiſſe meminerit. Quamobrem ego, donec illum uidero, te uaſa illa à ſcalpro, malleoq́; non ſatis diſtinxiſſe, non mentis, ſed oculorum uitio exiſtimabo. atque eos, à quibus rationem eorum uaſorum accepiſſe ſignificas, libentius, quam te audiero.

IN CAPVT. LIIII.

Liuiana emendatio defenſa.

SEQVENTI capite Liuianam meam hanc emendationem mordet. Liuius lib. III: Strictum etiam telum, reſperſuſq́; ipſe cruore tota in ſe caſtra cõuertit. Ego cum in pleriſque libris manuſcriptis triennio ante inuenirem: Strictum etiam telum tenens; id quod nunc etiam in Mureti libro inuenio, & cum

Dionyſium ipſum, cum de eodem homine, eademq; re loqueretur, eam non prætermittere animaduerterem, ne prætereundam mihi quidem putaui. Dionyſius enim ita: τὴν μαγειρικὴν διὰ χειρὸς ἔχων, αἵματι πεφυρμένος ἅπας, id eſt, manu cultrum tenens, totus ſanguine fœdatus. Ille autem omittendam eſſe cenſet; quia duo, inquit, admirationem iniiciebant militibus, primum telum ſtrictum, deinde ipſe Virginius, qui erat reſperſus cruore, quod ſi addatur, dictio, Tenens, ſe non uidere ait, quomodo locum habere poſsit altera dictio, ipſe, quæ alioquin uim magnam habet in ea periodo. Ad quæ dico: Virginium duobus modis caſtris admirationem incuſiſſe, & quod ſtrictum telum teneret, & quod ipſe ſanguine reſperſus eſſet. quod autem ait, ſe non uidere, ut uox, Ipſe, locum habeat, neſcio quos oculos habeat. qui non uideant, aliud eſſe Virginium ſtrictum telum tenentem, aliud Virginium ipſum, quod multo maius eſt, reſperſum cruore. neque enim Virginius aut cum telo, aut non reſperſus attuliſſet admirationem, ſed cum ſtrictum teneret gladium, & ipſe, nedum gladius, eſſet reſperſus ſanguine, in ſe tota caſtra conuertit. Hæc ſi non uides, aut uidere non potes, non eſt, quòd in tantis ueterum ſcriptorum tenebris ambules, aut aliis lucem oſtendere cogites, quam ipſe intueri prope cæcus non poſsis.

IN CAPVT LV.

Cur ſenatores patres, & patricii dicti ſint. et quid ſit Mores deſidere.

LIVII locus eſt libro I: Centum creat patres, ſiue quia is numerus ſatis erat, ſiue quia ſoli centum erant, qui creari patres poſſent. In hunc ego ita: Sane legendum eſſe uidetur: Qui ciere patres poſſent. Sic enim ſcribit libro X: Qui patrem ciere poſſent, eos patricios eſſe appellatos. Dionyſius etiam, ac Plutarchus, ubi exponunt cauſas, cur centum potiſsimum ſenatores, quos patres appellauerit, Romulus crearit, ita aiunt:

ὅτι πατέρας εἶχον ἀποδεῖξαι μόνοι, id eſt, quod ſoli centum patres nominare poſſent, quaſi uero alii terræ filii eſſent. Aduerſus hæc Robortellus robuſtiſsimas duas affert rationes. unam, quia licet patricii inde dicti ſint, non tamen patres inde appellatos ſentit Liuius; alteram, quòd Dionyſius opinionem hanc, qua multorum mentes imbutæ ſunt, non approbat. Excutiā primū uulgatam lectionem, i. tuam, deinde confirmabo meam. Dionyſius ciuitatem à Romulo in duas partes diuiſam tradit, in plebeios, & patres; patres autem dictos ait, uel quòd ætate ceteris antecellerent, uel quòd filios haberent, uel quòd generis ſplendore præſtarent, uel, ut Romanorum obtrectatoribus placuit, patricios uocatos eſſe, quia ſoli ciere patres poſſent. quid Plutarchus? centum optimos fecit ſenatores, & eoſdem patricios. cœtum autem eorum ſenatum appellauit. Patricios uero ſenatores uocatos aiunt, alii, quia iuſtorū filiorum erant patres, alii potius, quia ipſi ſuos ciere poſſent patres, quod non multis facere licuit, ex iis, qui in urbem primí confluxerunt. quid Liuius? Centum creat patres, ſiue quia is numerus ſatis erat, ſiue quia ſoli centum erant, qui creari patres poſſent. patres certe ab honore, patriciiq; eorum progenies appellati. Cum ergo Dionyſius, & Plutarchus probabiles aliquot cauſas eius nominis Patrū attulerint, quā hanc eſſe Liuianā dicemus? Patres creati centū ſunt, quia ſoli centū erant, qui creari patres poſſent. at cur nō poterāt ducenti, cur non trecenti? quid eſt hoc? quid ſenatori cū patribus? deinde quid eſt creari patrē. quādo dixit Liu. alias, aliquos patres eſſe creatos? quod ergo nemo dixit, quod per ſe inane eſt, quod genus dicendi parum Latinum infert, id à Liuio eſſe dictū aſſeremus, ut Sigonio repugnemus? At patricii inde dicti ſunt, inquis, non patres. Reſpōdeo apud Romulū eoſdē fuiſſe patricios, & patres, & ſenatores. Vides .n. Dionyſiū, diuiſam eſſe ab eo ciuitatē, dicere in plebeios & patres. qui ſunt patres, an ſenatores? non, ſed patricii. ibi enim diſcrimen gentium notat. quos uero patres appellauit, in reddenda eius nominis cauſſa patricios uocat. Vides Plutarchum eoſdem ſenatores, & patricios factos dicere, cur autem ſenatores patricii dicti ſint, cauſſas reddere. Tradit etiam Zonatas, auctor, ut ſcis, Græcus, qui non niſi ex bonis

auctoribus hauſiſſe ſuam hiſtoriam uidetur, Romulum centum creaſſe ſenatores, eoſque patricios appellaſſe. Lege Liuium, ſæpe inuenies patres plebi opponi, non ut ſenatum populo, ſed ut patricias gentes plebeiis. an uero cum toties inquit, conſules factos, unum è patribus, alterum è plebe, illum unum ex ſenatoribus lectum ſignificat? non certe. at non ne etiam idem inquit, centum in patres eſſe à Priſco rege lectos, eoſque minorum gentium appellatos, quos Cicero ad Pætum ſcribẽs, patricios minorum gentium nominauit? Fuerunt ergo Romuli tempore centum ſenatores, qui patres iidem, & patricii dicti ſunt. itaque idem erat numerus patriciorum, ac ſenatorum. progredientibus autem temporibus creuit numerus patriciorum. Nam filii, nepoteſq; eorum patricii fuerunt illi quidem, non tamen ſtatim ſenatores. immo uero ſenatores etiam fuerunt, qui ne patricii quidem erant, ſed plebeii. Ergo ſi Romuli tempore iidem ſunt ſenatores, patres, & patricii. cur centum patres, id eſt, ſenatores legit Romulus? inquit Liuius: quia uel is numerus ſatis erat, uel quia ſoli centum erat, qui ciere patres poſſent. atque hoc idem oſtendit Liuius in X libro, cum P. Decium plebeium ita loquentem facit, Patricios quondam dictos, qui ciere patrem poſſent, ſe quia patrem ciere poſsit, patricium eſſe. At Dionyſius, inquis, hanc opinionem non probat. at ne eam quidem probat Liuius, cum ait, Siue quia ſoli centum erant, qui ciere patres poſſent. patres certe ab honore dicti. Sed faciamus hanc probari à Liuio, improbari à Dionyſio? an hoc portentum tibi uidetur? quot in rebus, & quidem grauiſsimis diſſenſerunt? lege commentarios meos, ibi quanta ſit inter eos diſcordia demonſtratum inuenies. quanquam ſi Dionyſius eam non probauit, at probauit Plutarchus, non neglexit alio in loco Liuius. quid ergo reprehendis, an quod ex CREARI factum eſt CIERE? quid mirum hoc factum ab iis, qui uerbum non adeo uſitatum non intelligerent? Mirum hoc tibi uideri demiror, qui pro militaris, quadrageſimum ſextum, pro Auus ſuus ab urbe, pro Caldatum Caldalotum nulla re, niſi infirmiſsima fretus cõiectura repoſuiſti. quod eſt hoc faſtidium rerum alienarum Robortelle, ut noſtras res etiam fœdiſsimas tam auide complectamur, alienas uel pulcher

Aa 2 rimas

rimas auerſemur? Habet hæc lectio ſententiã Dionyſii, Plutarchi, Zonaræ, Liuii ipſius iudicio confirmatam, habet locutionẽ uenuſtiſsimam, habet literarum paucarum mutationẽ facillimam. cur tibi, niſi quia Sigoniana eſt, ſordeat, ualde miror.

Eodem capite reprehendis, quòd in procemio, deſidẽtes mores, magis probauerim, quam diſsidentes. Ego enim ita: Velut diſsidentes primo mores ſequatur animo, deinde, ut magis, magiſq́; lapſi ſint, tum ire cœperint præcipites. Probo doctorum quorundam hominum coniecturam, qui, Deſidentes, legunt. Etenim ſubſequitur, ut magis, magiſq́; lapſi ſint, tum ut ire cœperint præcipites. Videtur enim eadem ſemper tranſlatione res magis creſcere. quam translationem, quia primo duriorem eſſe putauit, adhibita particula, Velut, molliorem fecit. quod in proprio diſsidentes faciendum non fuiſſet. Eſt autem diſsidere leni quodam motu in ſemet concidere. Porrò autem his uerbis mutationes omnes Romani imperii breuiſsime complexus eſt. Nam cum, Partum imperium, ait, interuallum illud totum indicat, quod à Romulo uſque ad Ap. Claudium intercedit, qui primus bellum extra Italiam Carthaginenſibus fecit. cum, Auctum, tempus inde ad Carthaginem euerſam notat. Deſediſſe præterea mores intelligit, Gracchanis temporibus, lapſos magis eſſe, Sullanis, præcipites iſſe, Cæ-
„ ſarianis. Quid rodit in his Robortellus? Neſcio quos doctos,
„ inquit, appellet. Certe liber à Melchiore Seſſa editus, & emen
„ datus à uiris doctis, Deſidentes, habet. Deſedentes ego non
„ probo. Diſsidentes legi malim, ut eſt in uulgatis omnibus li-
„ bris. uocat enim Liuius diſsidentes mores, in diuerſa euntes.
„ ut de toga Horatius: ſi toga diſsidet impar. Quam grauiter, quam argute? Qui ſunt iſti docti? inquit. non Seſſa Robortelle, quem tu ubique contumeliæ cauſſa iniuſte nominas, cum me emendationes meas ex peſsimo eius omnium libro collegiſſe ſignificas, ſed Theodoricus Morellus, cuius aliquot extant annotationes à Vaſcoſano editæ. Tibi autem diſsidentes placet, nulla alia credo de cauſſa, niſi ut diſsidentem à ſemetipſo Liuium facias, id eſt, in ſuſcepta translatione non perſtantem. quod tu odio quodam in hunc auctorẽ potius adductus, quam ex animi ſententia facis, & iniuſte facis.

IN CAPVT LVI.

De ſolenni Fidei inſtituto.

EXTREMVM hoc caput eſt, in quo in me acerbitatem euomat ſuam Robortellus. Locus eſt Liuii lib. I: Vt tua ſigna nobis certa, ac clara ſint. In hæc ego: Vetus quidam liber, ut audio, acclaraſsint, habet, quod eſt uetuſtum uerbum, et ſolenni precationi conueniens. Ille: Meræ nugæ. omnes habent, ut in uulgatis. quid? tu legiſti omnes Robortelle? non certe. mihi uero ſe ita legiſſe uir & doctus, & bonus, cuius nomen reticeri, quia minime ambitioſus eſt, cupit, in libro manuſcripto affirmauit. cuius lectionem ſignificaſſe, quid Liuio nocuit? Vetuſta quidem uerba libenter Liuio præſertim ſolennibus in precationibus, qualis illa eſt, uſurpari, ne tu quidem ignoras.

Eodem capite: uerba alia Liuii lib. primo: Augur ad læuam, eius capite uelato, ſedem cepit. In hæc ego: Hunc in modum diſtinguendum eſſe Rhodigino placuit, Plutarchi auctoritate adducto, qui ſcribit in Numa: ἐνταῦθα τῶν μαντέων ὁ πρωτεύων τὸν μὲν εἰς μεσημβρίαν τρέψας ἐγκεκαλυμμένον, αὐτὸς δὲ παραςὰς ἐξόπισθεν. Videtur enim Plutarchus (ſi modo recte eſt apud illum uox illa ἐγκεκαλυμμένον,) caput regis uelatum fuiſſe, non auguris ſignificare. Me autem iuuat eorum eſſe ſententiæ, qui ad læuam eius. ſcribunt, & caput uelatum auguris intelligunt. quod infra dicat. Statua Atii capite uelato in comitio fuit. et libro X: Si augur capite uelato uictimam cædat, auguriumue ex arce capiat.
» Aduerſus hæc doctiſsime Robortellus: Plutarchus non
» diſſentit à Liuio, ſicuti Sigonius exiſtimat. Nam legi debent il
» la uerba, & interpungi ſic: τὸν μὲν εἰς μεσημβρίαν τρέψας, ἐγκεκαλυμ-
» μένος αὐτὸς, καὶ παραςὰς ἐξόπισθεν. O erratum turpiſsimum Sigonii. quid tandem inter me, & te intereſt, niſi quod ego modeſtius de loci Plutarchi lectione dubitaui, quam tu audacius confirmas? An hæc arma iccirco tibi tradidi Robortelle, ut in me ingratus ea conuerteres? Vltimus locus Liuii eſt: Et ſoli Fidei ſolenne inſtituit. In hunc ego: Si in quibuſdam manuſcriptis eſt, (ut audio) Et ſimul fidei, non improbo. Contra hoc Robortellus. Ego, ſoli, legendum puto, quia non inſtituerat aliis diis

ſolenne

ſolenne ſacrum. ideſt anniuerſarium. Deinde de uoce ſolenni exempla, quaſi id negetur, aut non ab omnibus, illo excepto, ſciatur. Vt facilius ea, quæ dicam intelligantur, recitabo locum Liuii integrum: Camœnis eum lucum ſacrauit, quod earum ſibi concilia cum coniuge ſua Egeria eſſent, & ſoli Fidei ſolenne inſtituit. Ego, quia, ſoli Fidei ſolenne inſtitutum ait: ſi uera narrentur à doctis, quos aliquando de literis differentes audiui, in aliquo t manuſcriptis legi, Et ſimul fidei, malim ita: Lucum Camœnis ſacrauit, & ſimul Fidei ſolenne inſtituit. Hoc rodit Robortellus. quam auide? primum, ſolenne dicitur anniuerſarium, Varrone, Virgilio, Liuio auctoribus, ſcio. Soli autem Fidei legendum, quia non aliis diis ſolenne inſtituerat, id eſt anniuerſarium. Videte ergo, quibus ſe laqueis irretiat Robortellus, & quibus ſe anguſtiis, in angulo huius diſputationis extremo, concludat, ut hiſtoriæ notitia iuguletur, & ſe nihil ſcire fateri cogatur. Si demonſtraro, aliis etiam diis Numam ſolenne inſtituiſſe, id eſt, anniuerſarium, profecto ipſe ſe nihil in hoc genere ſcire confiteatur neceſſe eſt. Confitebitur autem. neque enim pugnax eſt. et iam id ita eſſe pro certo habet. iam tum, cum ſcribebat in me, non credebat. puerum enim me putabat, nũc uirum expertus eſt. Scribit Dionyſius Numam Terminalia diem feſtum Termino deo inſtituiſſe, eique ſacrũ non ſolenne ſolum, ſed etiam ſtatum conſecraſſe. Idem ſcribit Fidei quoque ſacrificia publica, ut etiam aliis diis ordinaſſe. afferam uerba, ne fingere uidear: ἱεροὺς ἀπέδειξεν ὁρίων θεοὺς τοὺς λίθους, καὶ θυσίας ἔταξεν αὐτοῖς ἐπιτελεῖν ἅπαντας ἡμέρᾳ τακτῇ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐπὶ τὸν τόπον συνερχομένους, ἑορτὴν ἐν ταῖς πάνυ τιμίαν, καὶ τὴν τῶν ὁρίων θεῶν κατασησάμενος. ταύτην ῥωμαῖοι τερμινάλια καλοῦσιν. & poſt. πρῶτος ἀνθρώπων ἱερὸν ἱδρύσατο πίςεως δημοσίας, καὶ θυσίας αὐτῇ κατεςήσατο, καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς δημοτελεῖς. Dic Robortelle, quid eſt, quod ait, Numam inſtituiſſe Termino θυσίας ἡμέρᾳ τακτῇ κατ' ἐνιαυτόν. niſi ſacra ſtata, & ſolennia, id eſt, quæ certo die, quotannis celebrarentur? Aude nunc dicere, ſoli Fidei ſolenne inſtitutum, aliis diis nõ item, et meam emendationem eo nomine labefactare. Atque cum hæc ita ſint, ego tamen non te nugari dico, ego non te imperitum, non iudicii expertem nomino, neq; in tam turpi errore tuo exagitando, Sigonii, quam Robortelli ſimilem

lem

lem eſſe malo. Quamobrem, cum intelligas, in quo tandem ſumma doctrinæ laus poſita ſit, non in eo, ut nobis multum tribuamus, ſed ut nobis quam plurimum tribuatur; eam uero quo maiore humanitatis lepore condita ſit, eo grauiorẽ hominibus, & gratiorem accidere, erunt partes tuæ, ut poſthac humilius de te, de aliis magnificentius & loquaris & ſentias. atq; nimiam iſtam Catonis Vtinenſis, cuius te æmulum eſſe profiteris, exoletam iam ſæculorum diuturnitate ſeueritatẽ abiicias, conſtantiam amplectaris, Cenſorii ſupercilium deponas, humanitatem imiteris.

CAROLI

leue ſignum eſſe iudico, quod tu maximum putas, ut tibi petenti deſcriptam mit tam eam diſputationem, quam domi inchoatam habebam, de nominibus ueterũ Romanorum; res enim perpuſilla eſt, & uix te digna, etſi tàm multa in eo gene re mihi collegiſſe uideor, ut, cum nihil quòd à cæteris dictũ ſit prætermiſerim, multa etiam addiderim, quæ ab ipſis fuerant prætermiſſa; Alia, quæ iamdiu tibi deſtinaui ſi te illis delectari intellexero, propediem mittam. nondum enim propter ſummas occupationes, quibus diſtineor, publicè legendi abſoluere potui; nam quicquid mihi ſuperfuit temporis abhinc uno menſe, fuit mihi magna ex parte neceſſariò luctui dandum ob mortem optimi patris, qui etſi (uti ſcis) perhonorifice inter noſtros ciues longam ætatem uixit, incommode tamen abſenti mihi accidit illius è uita diſceſſus; uerum de hac re ſatis. Tu uale, & me, ut facis, ama. Piſis IIII ante Calendas Aprilis. M D XLVIII.

QVAESTIO an Rhetores recte dicãt à nominibus propriis duci argumẽtationes.

Hermogenes in libro *περὶ ςάσεων* ſic ait. *τῶν δ᾽ αὖ ἐξεταζομένων ἰσχυροτάτην ἔχει δυνάμιν τὰ ὡρισμένα, καὶ κύρια, οἷον Περικλῆς, ὁ Δημοσθένης, καὶ τὰ τοιαῦτα.* Latini à nominibus aut pronominibus nunquàm, à cognominibus quandoque, ut à Verre. Neque tamẽ argumentatio eſt, ſed potius deluſio quædam. itidem apud Ciceronem libro ſecundo de Orat. Quid fers Cinciole. ibi eſt deluſio in ipſo nomine, ſicuti patet.

De Nominibus Romanorum.

Primum obſeruo, Romanos uno nomine uſos fuiſſe. ut Romulus, Remus. Poſtea, ubi in urbem migrarunt Sabini; duplicari cœpiſſe nomina, quod fortaſſe factum ex commigratione illa, & coniunctione duorum pop. vt, Numa Pompilius, Seruius Tullius, Lartes Porſenna. quàmuis hoc nomen Hetruſcũ fuerit. In quo prænomine; Lartes. ſciendum eo ueluti prænomine uſos ueteres. Seruius interpres Vergilianus ab oppido dictum putat, itidem Plut. in Publicola exiſtimat, qui tamen *λαέρτης* ſcribit; ſed male: nec mirum tamen, quia homo Græcus, multis in locis perperam profert nomina Romana; quod eſt aliquando etiã à Dionyſio Halicarnaſſeo factũ. Idem Plutarchus in Ciceronis uita. *κουαδραντίαν* uocat Clodiam, quàm Latini ſæpe uocant Quadrantariam. vt Quintilianus lib. ſexto, cap. viii. Dionyſius in hoc nomine A. Virginii, qui Cœlimontanus eſt à Latinis uocatus; ſcripſit Montanus.

Obſeruo etiam apud authores Latinos, & Græcos, duo nomina tantum proferri conſueuiſſe aliquando. etiam tum, cum Romani tribus, aut quatuor utebantur. Plutarchus in uita Marii ait; ſe non reperire in ueterum monimentis tertiũ nomen; quàmuis nonnulli appellarint Nepos. quod non probatur ſatis. Videretur enim prodigus uocatus. Sic enim Cicero lib. ſexto, Epiſt. ad Att. Epiſt. II. his uerbis. Sumptu iam nepos euadit Scaptius. Liuius ſæpe duo tantum profert nomina, neque caret reprehenſione, quia Hiſtorici eſt omnia explicare; & debet ſane ſcriptor poſteritatis habere rationem magis, quàm ſuorum temporum. Romani poſtea tribus uti cœperunt nominibus. Sed de iis antequàm aliquid dicamus; uolo, ut ueterũ & recentiorũ aliquot ſententias, de hac re diiudicemus. Video nonnullos ita ſenſiſſe. Prænomen. P. Cognomen. Corn. Nomen. Scip. Agnomen. Africanus. Hanc diuiſionem ita diſtinctam ſecutus eſt Victorinus interpres Rhet. & alii, quos ſileo breuitatis cauſa; Cognomen hi uidentur ſtatuere in familia, ut ſit. Tullius. Cornelius. Iulius. Sed in tali re duo illorum appa

rent errores; qui grauiſsimi ſunt. Primũ enim conſequeretur nomen eſſe poſt poſitum cognomini, quod eſt ualde abſurdum. Deinde falſiſsimum eſt quod illi aſſerere uidentur. Agnomen extrinſecus dici, aut ex animo, aut ex corpore, aut ex fortuna. ut Superbus. Pius. Craſſus. Pulcher. Silo. quod à Sileno ductum eſt, qui ſuperciliis pingebatur hirſutis. Prænomen. P. M. M. Alii ſic diſtinguunt. Nomen. Agnomen. Cognomen. Corn. Tul. Por. Scip. Cic. Cato Afric. Sed & hi turpiter errant, nam agnomen familiæ eſt appellatio, & gentis, unde agnati, & gentiles dicebantur, qui ex eadem erant familia, ut Cic. in Top. ait; & idem in Bruto Ser. Tullium regem gentilem ſuum ea de cauſa nominat. itidem errant; quia quod cognomen eſt. ut Scipio, ipſi uocant agnomen. Sed prætermiſsis aliorum erroribus, conemur nos aliquid, quod rectum ſit ſtatuere in hac nominum ratione. Ac ſane antequàm aliquid ſtatuamus, primum uidendum, an hæ appellationes ſint uſitatæ apud Latinos. Prænomen dici ſolitum, probamus duorum teſtimonio grauiſsimorum authorum; Horatii. ac Cicer. Horatius enim in Saty. libro ſecundo ait. Gaudent prænomine molles Auriculæ Cicero in epiſt ad Volumnium. Quòd ſine prænomine familiariter, ut debebas, ad me epiſtolam miſiſti, primũ addubitaui, num à Volumnio ſenatore eſſet, quocum mihi magnus eſt uſus. De nomine non eſt magnopere neceſſe, ut ullam afferamus probationem; ſatis enim notum eſt. Horatius lib. primo Ep. Mercemur ſeruum, qui dictet nomina. Cic. lib. de Inuen. ſecundo. Nomen cum dicimus, ſæpe etiam cognomen intelligimus. Agnomen, multi aſſeruerunt non eſſe dictionem Latinam, etſi ſemel tantum eam protulit Cicero in Rhet. lib. ſecundo. Nomen autem cum dicimus, cognomen quoque, & agnomen intelligatur oportet. Probus quoque probatiſsimus author hanc appellationem non reiicit, ſed agnoſcit. Iuriſconſulti uero prorſus recipiunt. Verba enim ſunt in Inſtitutionibus Iuſtiniani hæc: tit. de leg libro ſecun. Si quis in nomine, cognomine, prænomine, agnomine ue legatarii teſtator errauerit. quæ res impulit omnes ſere iuriſconſultos antiquos, & recentiores, ut de hac re, quæ nobis propoſita eſt differerent; à quibus quoniam alicubi diſſentio, ueſtrum erit iudicare, quàm recte diſſentiam. Recipimus igitur iſtam appellationem uel propter iuriſconſultos ipſos. Cognomen ſæpe à ueteribus prolatum. et cognomentum. Cic. in ſomn. Scip. Eritq; cognomen id tibi per te partum quod habes ex nobis adhuc hæreditarium. idem in oratione pro Milone. C. Caſsinius, cognomento Schola. Horat. Pingui cognomen Tardo damus. Plutarchus. *τρίτον ὄνομα* uocat in Coriolano Dionyſius Halicar. *ἐπώνυμον* ubi de C. Mutio loquitur. *ὃ ἦν ἐπώνυμον κέρδος.* His ita declaratis. Duobus modis ſententiam meam in hac diſputatione conſtituo. Primum, ſecundum Iuriſconſultos, qui in hanc ſeriem recipiunt Agnomen Sic Prænomen & Nomen ſimul, nam idem eſt. Agnomen. Cognomen, quod aliquando ſimplex, aliquando duplex. Quòd Prænomen & Nomen idem eſſe dixi; nequis putet nouum eſſe. Legat Plutar. in Coriolano, ubi ait. & ſic tertium nomen eſt adeptus cum illi ante tantum eſſet proprium nomen. Caius & alterum familiæ, aut commune generis. Martius. Verba Græca ſunt hæc, *ἐκ τούτου τρίτον ἔσχεν ὄνομα, τὸ κοριολάνον, ᾧ καὶ μάλιστα δῆλόν ἐστι τῶν ὀνομάτων, ἴδιον ἦν ὁ γάϊος, τὸ δὲ δεύτερον, οἰκίας ἢ γένους κοινὸν ὁ μάρκιος.* Secundus modus à me ſtatuitur ſecundum ueteres qui purius locuti ſunt & prætermiſerunt Agnomen, ſic. Prænomen. Nomen. Cognomen. Tribus nominibus ſenatores fuiſſe appellatos olim obſeruaui; Equites autem, & plebeios, maiori ex parte duobus. Liuius ubi de trib. militaribus loquitur, hos plebeios nominat,

nat, ſic. C. Sextilius. M. Albinus. P. Titinius. L. Antiſtius. Senatores autem ita uocabantur. C. Aelius Pætus. M. Licinius Craſſus. M. Portius Cato. Dicamus igitur primum de Prænomine quod propriam appellationem perſonæ ſignificabat; Erat prænomen ſignatum, aut una litera tantum. ut M. P. Q. L. C. D. id eſt Decimus. non Decius ut multi inepte proferunt. T. i. Titus. ut T. Ampius. quàmuis in Sempronio Graccho Tiberium ſignificet, in quo multi errant. aut duabus literis. vt SP. de quo ſatis multa Plutar. in Probl. rerum Rom. AP. unde emendatus ille locus in Epſtol. fam. libro primo Tito Ampio. non Appio quia Ap. ſemper Prænomen. vt patet. CN. aut Tribus. vt Ser. Sex. Reperio aliquando prænomina ex integris dictionibus. ut Agrippa Mencnius Lanatus. Licinius Memenius Lanatus. Agnomen (ſi ſequaris iuriſc.) aut nomen (ſi cæteros Latinos) illud eſt, quo ſignificatur Gens, ſeu Familia. vt Portius Iulius. Cæcilius Sempronius Cornelius. Has familias eſſe ſatis conſtat & teſtatur Dionyſius Halicarnaſſeus vbi de Bruto loquitur; ex familia Iunia. quæ à ſocio Aeneæ deducta erat. Idem, vbi de familiis Albanorum Romam tranſmigrantibus loquitur, an; Migrarunt hæ. Iulia. Seruilia. Gegania. Quintilia. Clœlia. Sciendum uerò, omnia nomina. quibus familiæ ſignificantur. proferri in Ius. vt Portius. Cæcilius. Iulius Tullius. Reliquũ eſt vt dicamus tertio loco de Cognominibus. Adnotat Plutarchus in Coriolano apud Romanos nomina poni conſueuiſſe. à rebus geſtis. à forma. à virtute. itidem apud à fortuna. Græcos: vt σωτῆρα. καλλίνικον. φύσκονα. εὐεργέτην. φιλάδελφον. εὐδαίμονα. de qua re Plin. lib. xviij. cap. iij. & Macr. libro primo, cap. ſexto. Mordacitas etiam quandoq. & maledicentia imponebat cognomina; ut etiam apud Græcos, Antigonus δώσων. apud Latinos. Metellus vittatus, ſeu diadematus, quia frontem obligatam gerebat propter vlcus. Plut. in Coriol. Ego uero in cognominibus ſtatuo duas Claſſes. Primum in ijs, quæ ducuntur à laude animi à uitio corporis, à conſuetudine ſeu ſtudio, à forma corporis. vt Cato Pætus Cincinnatus Longus Atuina Bubulcus Pictor Verrucoſus. Secundam claſſem in iis pono, quæ ducuntur ab euentu, ſeu fortuna. ut Macedonicus. Dalmaticus. Creticus à prouinciis. Africanus. Iſauricus. ab urbe. Ideo conqueritur Cicero, lib. epiſt. ad Att. quinto, cum eſſet in Cilicia Procos. & expugnaſſet oppidum Pindeniſſum, non eſſe aptum ad cognomen parandum. Qui (malum) Pindeniſſæ. nam Seruilius ante ab Iſauro urbe præclara fuerat appellatus. Quandoque tamen etiam ab euentu primum cognomen cernere eſt. vt Cn. Pomp. Magnus. Et quærat aliquis fortaſſe. Pompeius ne ante haberet duo tantum nomina, antequàm Magnus fuiſſet à P. Sylla appellatus. Sciendum igitur patrem ipſius Strabonem vocatum à vitio corporis, quod cognomen reiectum poſtea, opinor, à Pompeio. ſicut etiam de Q. Fabio Maximo legimus, qui Verrucoſi nomen omiſit, & ſi retinebant aliquando. Non me latet hoc loco plura potuiſſe à me dici, de ijs cugnominibus, quæ à leguminibns ſunt deducta. item à forma, & vitio corporis. vt Vopiſcus. Pãſa. ſed hæc ſatis nota ſunt, & de ijs Quint. lib. II. & Macr. lib. III. Diony. Halicarn. vbi de Tarquinio rege loqitur ait: διὰ τοῦτα ἐπωνυμίαν τίθενται αὐτῷ ῥωμαῖοι τοῦ Σουπέρβου. τοῦτο δὲ δηλοῖν βούλεται κατὰ τὴν ἡμετέραν γλῶτταν τὸν ὑπερήφανον: τὸν δὲ πάππον αὐτοῦ πρίσκουμ ἐκάλουν, ὡς δὲ ἡμᾶς εἴποι μὲν προγενέστερον, ὁμώνυμος γὰρ ἦν τῷ νεωτέρῳ κατ' ἄμφω τὰ ὀνόματα. quod pertinet ad ſuperiora intelligẽda. Glareanus ibi hæſitabat propter uerba interpretis, quæ ſunt. Erat. n. vtroq; nomine cognominis iunior ſeniori. Illud non prætermittã. Cæſarẽ non ab utero cæſo dictũ quod multis uideo

placere; ſed, quod ait Seruius, & Spartianus, ab Elephanto primum cæſo; nam lingua punica Cæſar elephas dicebatur; Quare, in quibuſdam argenteis numiſmatis apud me uidere eſt, ab altera parte Elephantē cùm hac inſcriptione CAESAR. Ab altera autem inſtrumenta, quibus elephantos Romani perimebant. Obſeruaui quandoque cognomen Græcum fuiſſe apud Romanos. ut Sex. Furius Philus. Q. Minutius Thermus. M. Boebius Pamphilus. In quo Cognomine tamen ſciendum, legendum eſſe Tampilus. huius ueræ lectionis ueſtigium adnotauit Glareanus, Tamphilus. Ego uerò in numiſmate argenteo, quod eſt apud me, uideo ſcriptum Tampilus, & aliis multis oſtendi. Atque hæc de cognominibus dicta hactenus ſint. Dicendum modò de Nominibus Mulierum. Nominibus Legum. Nominibus Libertorum. Nominibus Adoptiuis. Mulieres à nomine gentis uocabantur, & uno tamen nomine. ut, Portia. Cornelia. Iulia. Tullia. Clodia. Seruilia. Cæcilia. Terentia. In Epiſtolis tamen Cælii ad Cic. Epiſt. viii. legere eſt Paulam Valeriam; & alibi eandem à Cicerone Polam uocatam. Sicuti Tertullam à Plutarcho, quod diligenter conſiderandum. Plutarchus in Problem. ubi quærit, Cur maribus nono, fœminis octauo die nomina imponerentur. ait. Mulieres uno, aut duobus appellabantur nominibus. Ego duobus appellari nunquàm obſeruaui, ni fortaſſe prænomen illud ſignificare uoluit Plutarchus, quod eſt omnibus mulieribus commune, ut dicerentur Caiæ. quod ab uxore Tarquinii; quæ Tanaquil uocabatur, deductum eſt. Hinc Cicero uſurpat in orat. pro Muræna uerba illa auſpicata in nuptiis: Vbi tu Caius. Ego Caia. Eſt apud me inſcriptio antiquiſsima, quam multis oſtendi. in qua tale prænomen ſignari uidetur tali nota. Ↄ. Ↄ. Tibulla, & quæ ſequūtur. Hanc tamen inſcriptionē animaduerti poſtea legi in impreſsis libris; ſcioq́; multos addubitare an uetuſta ſit, uel potius ab aliquo ficta. probat tamen quod uolumus. in nominibus mulierum Romanarum ſæpe per iocum inuerſio fiebat quædam, atque mutatio in nomina Græcarum mulierum, ob morum ſimilitudinem. Hinc apud Quintilianum libro viii. à Cæcilio oratore legimus Clodiam uocatam Quadrantariam Clytemneſtram. et in Triclinio Coam; in cubiculo Nolam, qui locus hunc, opinor, ſenſum habet. ut in conuiuiis uocaretur Coa. quaſi Venus altera, quæ Coa olim dicta etiam in luſu talorum. in cubiculo Nola quia nollet, & reluctaretur amatoribus. nam etiam Catullus. Multinola eſt mulier dixit, non diſſimili ratione. Nomina legum à ſuis authoribus ducebantur ſumpta appellatione ab agnomine, ſeu nomine gentis. ſicuti etiam in mulierum appellationibus eſt factum. Lex Iulia. Sempronia. Cornelia. Oppia. Pompeia. Cincia. apud Ciceronem in oratione pro Archia mentio fit de lege Papia, qui illam tulit, multi aſſerunt fuiſſe Q. Aemylium Papum. Hoc igitur ſi uerum eſt, obſeruationi noſtræ uidetur aduerſari; Factum autem eſt (ut ego opinor) ut dignoſci poſſet à familia Aemyliorū, qui Pauli cognomen habebant. Scribit Aſc. in Orat. pro Mil. fuiſſe Milonem ante ex familia Papia; mox Annium dictum ab auo materno, à quo fuerat adoptatus. Nomina libertorum ſemper ab agnomine patronorum, à quibus fuerant in libertatē aſſerti, ducebantur. ut lib. Epiſt. fam. Epiſt. xv. item in Epiſt. ad Att. ubi ſæpe Tullium libertum ſuum nominat. Idem factum obſeruo in nominibus quibuſdam barbarorū, qui ſimilitudinem nominum à Romanis iam uictoribus & obtinentibus prouincias aucupabantur. Eiuſmodi multa apud Cæſarem in Comm. de bello Gall. obſeruari poſſunt. Nomina Adoptatorum filiorum talem habere uidentur rationem. ut agnomen quidem accipiant eius, à quo adoptantur;

tur; ſuum uero agnomen mutent in aliam quandam terminationem in anus: de qua re Dion. libro Hiſtor. Cicero lib. primo Epiſt. ad Att. Cæcilium Pomponianum uocat Atticum. nuper adoptatum à Cæcilio auunculo, qui Atticus poſtea filiam ſuam uocauit Cæciliam. de qua Cicero libro ſexto Epiſt. ad Attic. Epiſt. 11. Cum tamen ſoror ipſius Pomponia uocaretur ex priore agnatione. Idipſum factum eſt in nomine Aemyliani. Idem Cicero lib. ſexto ad Att. Scipio hic Metellus proauum ſuum neſcit cenſorem. Significat enim Scipionem, Aſiatici illius filium, qui adoptatus fuit à Q. Metello Pio, & dictus Q. Metellus Scipio. in qua adoptione plane diuerſam ratione cernere eſt ab ea, quam adnotauit Dion. Nomina quoque gentilia, ſeu agnomina mutationem quandam recipiebant, cũ poſſeſsionem ſignificaturi ita loquebantur. Vt Cicero lib. ſecundo Epiſt. ad Att. in Anniana Milonis domo; niſi forte id factum, quia Milo ab Annio auo Matemo in ſuam familiam aſcitus fuerat. Obſeruaui quoque in nominibus Romanorum, ea quæ olim prænomina eſſent facta. ut Menenius. Licinius. de quibus ante diximus; nam poſtea ita dictum eſt in eo nomine. M. Licinius. Craſſus. cum enim Licinius ante prænomen. Sic etiam in Agrippa. Illud uerò ſciendum cum tot nomina Romani haberent, ut à nobis dictum fuit, Ciceronem, & alios in ſuis libris, ſæpe unum, aut alterum proferre reliquis omiſsis; Vnde ſæpe oritur ambiguitas, de quo ſit intelligendum. vt in nomine Luculli an de L. an de M. qui fratres erant, qualis locus eſt in oratione pro Archia poeta. Sed hæc facile diiudicantur ab hiſtoriæ peritis; qualis etiam ambiguitas erat in nomine Curionis lib. 11. Epiſt. fam. in qua re multi decepti ſunt; non diſtinguentes patrem Curionẽ, à filio. nam illæ Epiſtolæ. Nondum erat auditum. et Sera Gratulatio. ſcribuntur ad patrem. hoc exemplum appoſui, ut cognoſcatis, quàm ſit in his rebus ſæpe difficile uerſari. Sæpe etiam affinitate & ſimilitudine nominum decipimur. vt in illo loco, qui eſt in ſomno Scipionis. Manilio Cos. non Manlio. itidem in hoc agnomine Tullo. et Tullio. itidem in agnomine Aemylio, nam & de Lepidis. & de Paulis dicitur. Sæpe etiam decipi poſſumus in cognominibus; ut cum Lentulum, Scipionem, Piſonem ſcribi uidemus; nam de multis intelligi poteſt idem; quod tamen diiudicatur ex hiſtoria. Aliquando tamen non ſunt ambigua ut in eo loco. Marcellinum tibi iratum eſſe ſcis; nam Cn. Lentulum Marcellinum intelligit, cum ſcribat ad P. Corn. Lentulum. in quibus quoque appellationibus uidere eſt Lentulũ modò agnomen, modo cognomen. Itidem in Epiſtolis ad Att. ubi Acidinos nominat; ſcire enim omnes appellationes neceſſe eſt, alioqui res fuerit obſcura. eodem modo ſeſe habet in Tuſc. prima cum Calatinos nominat. In lib. quoque de Amicitia, ubi ait. Videmus Papum Aemylium C. Luſcinio familiarem fuiſſe, quæret aliquis, quis fuerit Luſcinius & ignorabit, niſi ſcierit illud fuiſſe C. Fabricii cognomen In Epiſt. quoque ad Sulpitium, ubi ait Noſter Gallus, quæret quiſpiam quis fuerit Gallus, fruſtra, niſi ſcierit hunc eſſe C. Sulpitium Gallum. item lib. primo Epiſt. fam. Epiſt. prima, ubi ait; Philippus; nam hic uocabatur L. Martius Philippus. ibidem cum ait Libonis. hic enim appellabatur L. Scribonius Libo, quod etiam antiqua oſtendunt numiſmata explicãtia illud Puteal, de quo apud Horatium fit mentio. Sæpe etiam Cicero agnomen ſolum ponit. ut Sulpitius Seruilius Rutilius Afranius, ſæpe cognomen tantummodo. ut Lucullus. Craſſus. Balbus. ſæpe prænomen tantum. ut Publium cum Clodium ſignificat; & Q. de Fratre loquens; & Cn. de Pompeio, quod tamen familiariter inter familiares uideri poteſt factum. Sæpe prænomen uideas coniunctum

Hermogenis locus de propriorum nominum quæſtione non īntellectus, declaratus.

HERMOGENES in libro περὶ ϛάσεων ſic ait: τῶν αὖ ἐξεταζομένων ἰσχυροτάτην ἔχει δύναμιν τὰ ὡρισμένα, καὶ κύρια, οἷον ὁ περικλῆς, ὁ δημοσθένης, καὶ τὰ τοιαῦτα.) Vt quæſtio ridicula fuit, ſic explicatio quæſtionis multo magis. Nam ad id, quod propoſuit, quæri poſſe, an rhetores recte dicant, à nominibus propriis duci argumentiones, reſpondet, aut reſpondere uidetur, recte eos dixiſſe. idque confirmat Græcorum, & Latinorum auctoritate: Græcorum, ut Hermogenis, Latinorum, ut Ciceronis. quid autem dixit Hermogenes? is in libro de ſtatibus ſcriptum ita reliquit: Ex iis perſonis, quæ in quæſtionem caderent uim maximam habere definita nomina, & propria, ut Periclem, & Demoſthenem, & quæ ſunt eiuſmodi. quam auctoritatem noſter hic ſine dubio non attuliſſet, ſi Hermogenis conſilium accepiſſet, aut ſi uerbi, quo ille utitur, uim intellexiſſet. eſt autem ἐξετάζεσθαι. quod eſt in quæſtioné cadere. quod nihil ad argumentationem, de qua ipſe propoſuit, pertinet. illud autem demonſtrandum erat, ut ſæpe Græci à nominibus propriis argumenti aliquid elicerent. in quo ipſi plurimum propter felicem illam nominum iuncturam ualent, ut à Thraſymacho, Chryſogono. & Ariſtophanes in Nebulis in nomine Phidippidis luſit, ὀνειροπολεῖθ᾽ ἵππους. Item: ὀνειροπολεῖ καθδ᾽ ἕων ἱππικήν. Item: ἡ μὲν γὰρ ἵππον προσετίθει πρὸς τοὔνομα ξανθίππον, ἢ κάλιππον, ἢ καλλιπίδην. Id autē inter quæſtionem, & argumentationem intereſt, quod omnis argumentatio refertur ad quæſtionem. quas miror uirum doctiſsimum ita confudiſſe, ut ex una in alteram tranſierit. Nam exemplum Hermogenis ad quæſtionem pertinet, Ciceronis autem ad argumentationem. niſi quòd ea re deceptus eſt, quòd nomina propria tam in quæſtionem cadunt, quàm in argumentationem. Hermogenem autem de quæſtione loqui facile probari poteſt. De ciuilibus.n.controuerſiis diſputat. omnē autē controuerſiam in perſonis, aut rebus, aut utriſq; poſitam eſſe ait. Perſonas alias in quæſtionem cadere oratoriam, alias non cadere. ex iis quæ caderent, uim maximam habere definita nomina,

mina, & propria, ut Periclem, & Demoſthenem, ſecundo loco, quæ cum aliquo comparantur, ut patrem, filium, dominum, ſeruum; tertio quæ criminibus obnoxiæ ſint, ut adulterum, adulatorem; de quibus uero nulla conſtitui quæſtio poſſet, eas eſſe infinitas, ut Quendam; aut ex utraque parte æquales, ut duo iuuenes diuites, ſi alter alteri aliqua de re diem diceret. Hoc cum ita ſit, apparet propoſitū Hermogeni non fuiſſe, ut de argumentatione diceret, ſed de quæſtione, & ſtatu, cum docere uellet, quas cauſſas orator poſſet tractare, quas non poſſet, & quæ ſtatum haberent, quæ non haberent.

An à nomine argumentari liceat.

LATINI à nominibus, aut prænominibus nunquam, à cognominibus quandoque, ut à Verre.) Confirmat nūc, quod dixit, auctoritate Latinorū, non rhetorum, ſed oratorum, quos ait nunquam à nominibus, & prænominibus argumenta duxiſſe, aliquando autem à cognominibus. Et hoc totum nihil eſſe inde apparet, quòd & Cicero in prænomine ludens Appietatem dixit, & à nomine in Corneliana argumentatus eſt, cum inquit: Qui ueterem illam ſpeciem fœderis Martiani ſemper omni ſanctiorem Marte duxerunt. Nam Marcius L. Marcii, eius qui fœdus cum Gaditanis icit, nomen eſt gentiliciū. Quid plura? non ne idem hoc fieri poſſe aperte tradidit libro primo de Inuentione? cum ait: Nomen cum dicimus cognomen quoque, & agnomen intelligatur oportet. De hominis enim certo, ac proprio uocabulo agitur. ut ſi dicamus iccirco aliquem Callidium uocari, quòd temerario, & repentino conſilio ſit. aut ſi ea de re hominibus Græcos imperitis uerba dediſſe, quòd Clodius, aut Cecilius, aut Mutius uocarentur. ſunt enim Callidius, Clodius, Cæcilius, Mutius gentium Rom. nomina. et Quintilianus libro V: Nomen in argumentum raro cadit, niſi cum ipſum alicuius cogitationis attulit cauſſam, ut Lentulo coniurationis, quòd libris Sibyllinis dominatio dari tribus Corneliis dicebatur, ſeque eum tertium eſſe credebat, poſt Syllam, Cinnamq;, qui & ipſe Cornelius erat. Neque uero uideo

deo, cur non ab Agrio, Agraſio, & Fundanio, quæ nomina gentis fuerunt, peti argumentatio poſsit, cum Varronem eis diſputationem de agro, fundoque tribuiſſe in libris de re ruſtica uideamus. itemque cur non à Valerio, Saluio, Statorio argumentari liceat, cum boni etiam ominis cauſſa hæc nomina in delectu prima appellari ſolita ſcribat Feſtus, à ualetudine, ſalute, & ſtatu, quibus nihil eſſe poteſt melius.

An à cognomine argumentari liceat.

A COGNOMINIBVS quandoque, ut à Verre. neque tamen argumentatio eſt. Sed potius deluſio quædam.) Hoc ex Quintiliano ſumptum eſt libro V. Iocorum tamen, inquit, ex eo frequens materia, qua Cicero in Verrem nõ ſemel uſus eſt. Significat autem Quintilianus cognomina aliquãdo ioci, non argumẽti materiam dare, ut cognomen Verris Ciceroni, cum in nomine animalis luderet. ut in diuinatione: Repente e ueſtigio ex homine tanquam aliquo Circæo poculo factus eſt Verres, redit ad ſe, atque ad mores ſuos. Hunc ergo iocum Robortellus non argumentationem, ſed deluſionem in cognomine uocat.

Locus Ciceronis non intellectus expoſitus.

I TIDEM apud Ciceronem libro II. de oratore: Quid fers Cinciole.) Et hanc deluſionem in nomine appellat Robortellus. de qua Cicero lib. II. de orat: Sæpe etiam ſententioſe ridicula dicuntur, ut M. Cincius, quo die legem de donis, & muneribus tulit, cum Centho prodiiſſet, & ſatis contumelioſe, quid fers Cinciole quæſiſſet; ut emas, inquit, Cai, ſi uti uelis. quæ ſi qua in his uerbis deluſio eſt, certe non eſt in nomine Cinciole, ut ille putat, ſed in uocibus his, Quid fers. contumelia quidem eſt in diminutione Cinciole. at iocus non ex eo ductus eſt, ſed ex uocibus, Quid fers, cui reſpondit Cincius, fero, ut emas, ſi uti uelis. Hoc eſt enim ridiculum ſentẽtioſe dictum,

quod propoſuit Cicero ſe allaturum. Quare hoc exemplum nihil ad rationem nominum pertinet, ut etiam reliqua ab eo propoſita.

An Romulus, & Remus uno nomine, an duobus uſi ſint.

PRIMVM obſeruo Romanos uno nomine uſos fuiſſe, ut Romulus, Remus.) Nego Romulum, & Remum exempla ad hoc præceptum illuſtrandum accommodata eſſe. primum, quia Romulus, & Remus uno nomine ſunt uſi, quia ſpurii fuerunt, ideſt, incerto patre. et propterea gentilicio nomine caruerunt: deinde, quia ſi quis maternum genus ſpectaſſe eos dicat, duobus nominibus affecti fuerunt, & Romulus, & Remus Siluii appellati ſunt; unde mater Rhea Siluia fuit. Itaque hac ego de re ita ſcripſi in libro de nominibus: Valerio quidem ego aſſentior, quippe qui & hanc rationem apud Italos fuiſſe, & aliis præterea eos quibuſdam nominibus à Romanis uſos eſſe reperiam, & Romulum, ac Remum, aut quia ſpurii fuerunt, gentis nomine caruiſſe, aut certe ex Siluia gente, cuius & mater erat, extitiſſe exiſtimem.

IN CAPVT XX LIBRI PRIMI.

De nominibus ſpuriorum, & nothorum.

IN hæc autem inuectus eſt Robortellus ita: Romulus & Remus, quia ipſorum mater erat ſacris
» initiata, nothi fuerunt, quia patrem habuerunt
» Martem, uarii dicti non poſſunt, aut ſpurii. Cui
» ego: Romulus & Remus, quia ex non iuſto matrimonio nati ſunt, nothi, quia incerto patre, ſpurii fuerunt. neque enim Martem è cœlo deſcendiſſe, ut cum uirgine ueſtali concumberet, crediderim, neque id, niſi quia is auctor culpæ honeſtior habitus eſt, ab aliquo traditum eſt. Quod autem addit

addit, me ſcribere, Romulum, & Remum ideo Siluios non fuiſſe dictos, quòd cum nothi eſſent, eius gentis nomine caruerint, non ſatis uidetur mea uerba attendiſſe. Dixi enim Romulum, & Remum, quia ſpurii, id eſt, in certo patre nati erant, caruiſſe gentilicio nomine patrio, at quia certam habebant matrem Siluiam, ex gente Siluia eſſe dici potuiſſe. Quod meum dictum miror à Robortello acuto uiro non intellectum. Quòd quærit, ut oſtendam, ſi poſsim, olim apud Romanos florenti rep. nothos ex gente fuiſſe repulſos, nec gentilicia ſuorum nomina retinuiſſe: cur hoc à me ſibi uelit oſtendi, de quo ne uerbũ quidem feci, non uideo. quando enim ego nothorum mentionem ullam feci? Spurios dixi, quia patre certo non eſſent, patrio etiam gentilicio nomine uacaſſe. nothorum uerbum ne uſurpaui quidem. Quod ſi ille nothos intelligit, ut quidem omnes faciunt, eos, qui ex non iuſto connubio eſſent ſuſcepti; ſatis indicat Liuius, eos non modo gentem, ſed ne libertatem quidem habuiſſe, etiam florente rep. cuius hæc uerba ſunt libro XLIII: Et alia noui generis hominum ex Hiſpania legatio uenit. Ex militibus Romanis, & ex Hiſpanis mulieribus, cum quibus connubium non eſſet, natos ſe memorantes, ſupra quatuor millia hominum, orabant, ut ſibi oppidum, in quo habitarent, daretur. ſenatus decreuit, uti nomina ſua apud L. Canuleium profiterentur, eorumque ſi quos manumiſiſſet, eos Carteiam ad Oceanum deduci placere. Latinam eam coloniam fuiſſe, libertinorumq; appellari. Quin etiam Suetonius innuit, nothos patris nomine non eſſe uſos, cum inquit C. Cæſarem ſummi ſui erga Cleopatram amoris demonſtrandi cauſſa paſſum eſſe, natum ex ſe, & ea filium ſuo nomine Cæſarionem uocari. et quod ait Dio, Octauium ægre tuliſſe filium Cæſaris ex Cleopatra à M. Antonio Cæſarionem eſſe nominatum, et ad Cæſaris genus traductum. At tamen Robortellus
» ait: Is Romanus erat ciuis, qui ex ingenuo, & ingenuo eſſet
» ortus, nec aliud præterea requirebatur, ſi modo pater Roma-
» nus erat, & mater Romana, aut etiam peregrina. deinde alia multa, quæ omnia à propoſita diſputatione noſtra remotiſsima ſunt. Quod ſupra dixerat: Neſcio quid nugarum afferat Sigonius cap. III. cum ait: Spurius dictus, qui ſine patre eſſet.

„ eſto Spurium ſignificare nothum. quæro an Spurius prænomen
„ ſignificaret eos, qui ſine patre eſſent, hoc eſt uulgo conceptos.
„ quo id auctore aſſeris. ergo tam multi uiri præclari apud Liuium, & alios, qui Spurii prænomine dicuntur, omnes uulgo
„ concepti fuerunt; reſpondeo, me quod ſcripſi auctore Valerio protuliſſe, qui in epitoma de prænominibus Spurios ait incerto patre genitos, quaſi apatoras. non autem, qui Spurii prænomine uſi ſint apud Romanos, incerto patre fuiſſe genitos, quemadmodum neque omnes Marcos, aut Tiberios menſe Martio, aut ad Tiberim natos eſſe, neque omnes Quintos, Sextos, Decimos quinto, ſexto, aut decimo loco eſſe ſuſceptos. ſed prænominis uim, atque uſum inde profectum eſſe. in quo acute nimis cauillatur Robortellus.

Duorum nominum ratio non à Sabinis.

POSTEA ubi in urbem migrarunt Sabini, duplicari cœpiſſe nomina.) Hoc non ex ſua obſeruatione, ſed ex præceptis ueterũ diſcere potuit. quod tamẽ an uerum fuerit, quæri poteſt. nam pater Numæ, qui nunquam Romæ fuit, Pompo Pompilius dictus eſt, & rex Sabinorum, antequam Romam commigrarit, Titus Tatius, & ex eadem gente eodem tempore Metius Curtius, Voleſus Valeſius, & Romæ Sp. Tarpeius, Hoſtus Hoſtilius fuit, ante quam Sabini in ciuitatem acciperentur. Ergo nõ ex duorum populorum copulatione, ſed ex peregrina conſuetudine, ut multa alia, profecta hæc duplicandorum nominum ratio eſt. Quod meminit Seruii Tullii, primum intelligendum eſt, eum nec Sabinum fuiſſe, nec Romanum, ſed Corniculanum, cuius patrem Corniculanum ciuem uocat etiam Liuius. Si ergo Albani, Sabini, Corniculani duobus nominibus uſi ſunt, atque iidem in ciuitatem Romanam ſuſcepti ſunt, ſatis conſtat, eos non ex ciuitatis communione, ſed ex patria conſuetudine duo nomina tuliſſe. præſertim uero cum idẽ Etruſci, Robortello auctore, fecerint, ut Lartes Porſena.

IN CAPVT XXVI. LIB. I.

De prænomine Lartis.

IN quo prænomine Lartes ſciendũ eo uti prænomine uſos ueteres.) Ego alias oſtendi, erraſſe ipſum, qui Lartes ſcribat. cum ſit ſcribendum Lar. idque auctore Dionyſio, Plutarcho, Valerio, Cariſio, Priſciano, Seruio. Ad hæc reſpondet cap. XVI, libri primi; ſe ſcripſiſſe Lar, ſed librarios corrupiſſe. quod an ueriſimile ſit, alii uiderint. Scriptum eſt enim diſerte ita: Lartes Porſena. In quo prænomine Lartes. et apud Plutarchum male λαέρτης. Cum ergo ter ſcriptum ſit, ſane auctoris, non librarii uidetur erratum. errorem tamen confitenti condonanda ſunt omnia. Verum illud fuit ingrati hominis, quod à me accepit, id in me retorſiſſe. ego enim dixeram, Porſenam ex Tolumnia gente fuiſſe, auctore Cariſio, qui inquit: Lar ſi Tolumnii Porſenæ fuit, facit Lartis. contra ille erraſse me ait, qui non uiderim, id mendoſe legi, pro Tolumnii, & Porſenæ, qui duo fuerunt. Quod etſi fieri potuiſſe fateor, tamen miror, cur non Porſenæ, & Tolumnii potius dixerit. nam Lar Porſena Larte Tolumnio multo antiquior fuit. præterea uero mouet me Dionyſius, qui regem hunc Cluſinorum fuiſſe Lartem nomine, Porſenam cognomine ſcribit, id eſt, λάρος ὄνομα, πορσίνας ἐπίκλησιν. quo fit ut gentilicio caruerit. quod eſt abſurdum. illud autem ridiculum, quod Robortellus ne auctore quidem inſpecto, eum emendauit. Hoc enim apud Priſcianum eſſe, quod apud Cariſium eſt, ait.

IN IDEM CAPVT.

Lar unde ſumptum.

SERVIVS interpres Virgilianus ab oppido dictum putat.) Cum notaſſem Seruium, non ab oppido, ſed à loco dictum ſcribere, reſpondet nihil intereſſe. nam locum etiam eſſe oppidum.

IN

IN IDEM CAPVT.

Plutarchus à calumnia defenſus.

I TIDEM Plutarchus in Publicola exiſtimat. qui tamen λαέρτης ſcribit, ſed male.) Nihil tale eſſe apud Plutarchum alias notaui. præterea apud Plutarchum non eſſe, λαέρτης, ſed κλάραν pro τὸν λάρον admonui; ipſum autem deceptum eſſe ab interprete, qui uertit Laertem. Ad hæc ille, capite XXVI: Cum illa uerba
" protuli: Itidem Plutarchus exiſtimat in Publicola; non qui-
" dem Plutarchum ab oppido dictum Lartem ſignificaſſe dixi, ſed
" Plutarchum uideri exiſtimaſſe Lartem eſſe prænomen. Qui ta-
" men κλάραν, ſeu λαέρτην ſcribit. ſed male. Ego ita ſcripſi. nam pror
" ſus exiſtimo eum, qui Plutarchum uertit, eo loco uidiſſe mul-
" tos codices habere λαέρτην, & ideo Laertem uertiſſe. Honeſta defenſio. Si modo credibile ſit, eum, cum id ſcripſit, græcum codicem legiſſe. nam illud conſtat, non κλάραν, ſeu λαέρτην, ſed tantum λαέρτην ſcripſiſſe.

Græcorum defenſio.

N EC mirum tamen, quia homo græcus perperam profert nomina Romana.) Vide quam iniuſta criminatio ſit. Quod enim uitii eius culpa, qui non græcum codicem, ſed interpretem legit, contractum eſt, id in Plutarchum, ac totam nationem cui plurimum antiquitas R. debet, refert.

Plutarchus à calumnia defenſus.

Q VOD eſt aliquando etiam à Dionyſio Alicarnaſſeo factum.) Et hoc etiam in Dionyſium iniuſtiſſime, quo nemo diligentior in Romana antiquitate colligenda, & explicanda fuit. Sed uidete quo argumento græcos ſcriptores inſcitiæ, atque incuriæ notet. Plutarchus, inquit, Clodiam Quadrantiam uo-

 cat

» cat, quam Latini ſæpe uocant Quadrantariam, ut Quintilia-
» nus libro VI, Dionyſius in hoc nomine A. Virginii, qui Cœli-
» montanus dictus eſt à Latinis, ſcripſit Montanus. Primum quæro, unde explorati habes, Quintilianum audiendum eſſe potius, quam Plutarchum? aut, ut ante, in Larte Plutarchi librum non eſſe corruptum? deinde Dionyſius bis huius cognominis meminit, primum ita, ut appareant in uerbis græcis ueſtigia ueræ lectionis, *καὶ νομεντανὸς*, pro *καιλιμοντανὸς*; deinde ita, ut diſerte *μοντανὸς* ſcriptum ſit. quod ne inſcite quidem factum opinor. utroque enim cognomine hunc uſum, & Cœlimontani, & Montani puto. nam eodem in conſulatu, à Dionyſio *μοντανὸς* dicitur, in ueteribus faſtis conſularibus, quos identidem citat Cuſpinianus, eſt etiam cognomen Montani, non Cœlimontani. Ergo cauſſa nulla fuit, cur tam acerbe in optimos ſcriptores, & de antiquitate optime meritos inuaderet.

IN CAPVT XIX. XX. XXI. LIB. I.

Nomen duobus modis accipi, pro genere, & ſpecie. Nominum inter ſe ordinem duplicem eſſe. Agnomen idem eſſe, atque cognomen.

OBSERVO etiam apud authores latinos, & Græcos duo nomina tantum proferri conſueuiſſe aliquando &c.) Hac de re ego ita in meo commentario: Cum autem Romanos duobus primũ, poſt etiã tribus nominibus uſos eſſe reperiamus, quorum unum præcipue nomen, alterum prænomen, tertium cognomen, aut agnomen appellauerunt. etc. Aduerſus hæc pugnat Robortellus cap. XIX libri primi. et quærit, quomodo tum, cum duo uſurpabantur nomina, ea uocarentur? & cur nomen primum poſuerim, prænomen uero ſecundum, cum contra ſit faciendum, & cur tertio loco cum cognomine agnomen uocem barbaram coniunxerim. His tribus quæſtionibus,

bus, quo planius potero, ſatisfaciam. Primum intelligendum eſt, Nomen accipi ὁμωνυμῶς: nam & genus eſt, & ſpecies. Genus, cum dicimus: apud Romanos tria erant nominum genera. Species, ut: quorum unum præcipue erat nomen, quod gentilicium diceretur, alterum prænomen, quod nomini gentilicio præponeretur, tertium cognomen, unde duo illa priora diſtinguerentur. Itaque & gentilicium nomen, & prænomen, & cognomen nomina ſunt, ſi ut genus ſumamus, id eſt, ut uocabula, quæ in nominando aliquo celebremus. unde Dionyſius de prænomine Larte dixit, Nomen, λάρος ὄνομα, πορσίνας ἐπί κλησιν. et Plutarchus Caprarium & Bubulcũ cognomina nomina uocauit in Poplicola. et Liuius Egeriũ nomen, quod cognomen appellauit Dionyſius, uocauit. Quare hanc etiam diſputationem de nominibus inſcribimus, in qua nihil aliud agimus, niſi ut gentilicium nomen à prænomine, atque hæc duo à cognominibus præceptis, & ratione diſtinguamus. Quod quæris, cur nomen prænomini præpoſuerim, cauſſæ multæ ſunt. Vna autem hæc, quòd tum non uſum, ſed naturam, & ortum docui. Etenim ſimplicia iunctis antiquiora ſunt, atque priora, & ſi prænomen eſt id, quod nomini præpoſitum eſt, ergo ante ſit Nomen, quam prænomen neceſſe eſt. quod cum mirer à te ſubtiliſsimo uiro non eſſe intellectum, declarabo uberius. Eſt aliquis princeps generis, & gentis alicuius futurus; exempli cauſa Iulus Aeneæ filius, aut Atis eius ſocius. procreant filios. Hos græci patronymico ſuo exprimunt, Iulidem, Atidem, Latini ſuo in IVS, Iulium, Atium. nihil eſt enim aliud Iulius, quam è Iulo natus, neque Atius, quam ex Ati, & ita in ceteris. atque hoc dictum eſt Nomen, quod gentilicium eſt, quia, ex qua gente quis ſit, indicat. Cum ergo multi eſſent uel filii, uel nepotes Iuli, uel Atis, qui omnes Iulii, uel Atii dicerentur, ut inter ſe diſtinguerentur, fuerunt alio aliquo præpoſito nomine decorandi. Itaque ſi luce exempli gratia natus eſſet, Lucium, ſi mane Manium, ſi ad Tiberim, Tiberium, ſi quinto, ſexto, aut decimo loco, Quintum, Sextum, Decimum appellarunt. et præpoſito hoc nomine illi gentilicio, dixerunt, L. Iulius, Sex. Iulius, Q. Atius, D. Atius. et ſic in ceteris. atque nomen illud ſecundo loco excogitatum, quod antiquo nomini gentilicio

præponeretur

præponeretur, Prænomen uocarunt. Itaque Appianus dixit: *καὶ τὰ ὀνόματα ῥωμαίοις πάλαι μὲν ἦν ἕν, ὥσπερ ἀνθρώποις ἅπασιν ἑκάστῳ. μετὰ δὲ ἐγένοντο δύο, καὶ οὐ πολὺς χρόνος, ἐξ οὗ καὶ τρίτον ἤρξατό τισιν ἐς ἐπίγνωσιν ἐκ πάθους, ἢ ἀρετῆς προστίθεσθαι.* Quare ſi naturam ſpectes, quam tum ego in origine horum uocabulorum tradenda ſpectaui, prænomen ſecundum eſt, ſi uſum, primum. quod tu pro tuo acumine non intellexiſti. Quod quæris, cur agnominis mentionem fecerim, intelligere facile potes, eam cauſſam eſſe, quòd tum apud omnes grammaticos, tum apud Ciceronem in libro de inuentione, & iuriſconſultos rationem eius haberi compererim. me tamen idem agnomen cum cognomine exiſtimaſſe, declaraui in primo capite de cognominibus, ubi hæc uerba ſunt: Qui uero agnomen aliud eſſe à cognomine tradiderunt, ii mihi ſatis, quod ſentiunt, non probant. et reliqua, quibus ueterum grammaticorum opinionem oppugnaui. ita ut, ſi eorum probanda fuerit ratio, non neglexerim, ſi refutanda, non approbarim. Et tamen tu cum hoc legeris, ſæpius eo me nomine reprehendis, oblitus ſcilicet te agnominis uocem non ſolum retinuiſſe, ſed etiam pro nomine gentilicio contra omnium præcepta uſurpaſſe. Sic enim in extremo libro ais, potuiſſe te agnomen tollere, ſed uulgatam rationem ſequi, & agnominis appellationem retinere maluiſſe, et omnia commode interpretatum eſſe. Nam capite etiam XXI eiuſdem libri, incredibile eſt, ut ſumma animi æquitate in me inuehatur. Pauſaniam de tribus, & pluribus Romanorum nominibus in Atticis auctorem cito, id ille quaſi magnum aliquod crimen, in Achaicis, non in Atticis eſſe, exclamat, locumq; illum ante me à Giraldo eſſe notatum, cum ego anno MDL meum, ille ſuum librum MDLIII ediderit. quæ ſi leuia dictu uidentur, grauitati aduerſarii mei, qui me hæc cogit dicere, aſcribantur. Poſt autem ubi criminatus eſt, ſe oſtenſurum nihil à me dictum eſſe, quod à ſe non dictum ſit prius, repetit me agnominis rationem habuiſſe, cum tamen illud proprio, ut dixi, capite auctore maxime Cicerone exterminauerim, quamuis in conſtituendis nominibus, uerbis ipſis grammaticorum uſurpatis, eius meminerim. et mihi, quia uocem eam baraaram non eſſe dixi, propè bellum indicit. ne-

que admirabilem ipſe in ea re Ciceronis, Iuſtiniani, & grammaticorum ueterum, quos in ceteris rebus omnibus admiramur, conſenſum reformidat, nec ſe eam uſque ad extremum in alia, quam antiqui uſurparint, ſignificatione, retinuiſſe meminit. Atque ita, ſi hæc capita eius legas, magnum aliquid dicere primo aſpectu eum uelle exiſtimabis, ſi ſummam argumentorũ ſubducas, nihil ab eo dici inuenias, niſi hæc: Finem facio perſequendi errata primæ editionis Sigonii. Item: Sane condono ipſi libenter reliqua. Item: Multa ridicula, & puerilia ſunt, quæ dicit Sigonius. Item: In recitandis ueterum auctorum ſcriptis lectorem decipit Sigonius. Item: Pauſaniæ locũ ante Sigonium protulerat Giraldus. Item: Nihil omnino protulit Sigonius, quod nõ ab aliis ante eſſet dictum. Item: Errat Sigonius, quòd agnomen adiunxit. Item: Et tamen mea oratione non eſt deterritus Sigonius, tã nullo eſt iudicio præditus in literis. Item: Cur nõ percipis Sigoni tandem id, quod uerum eſt? ne te ipſum & alios ſimul, qui te audiunt, aut tua ſcripta legunt, decipias, aut deridendum præbeas. Hæc de me contemptim. de ſe autem glorioſe, primum illud: Reliqua Sigonio condono. deinde: Enumerat Liuius omnes, qui de nominibus Romanorum ſcripſerunt, me quoque non prætermittit, qui multo ante ſcripſeram. Item: Sententiam meam totidem pene uerbis protulit poſt me Lilius Giraldus. Item: Dii boni quantum ego laboraui in euellenda hac opinione, & quantum grammaticos exagitaui hac de cauſſa. Item: Et tamen non eſt deterritus Sigonius. quid plura? Si unus hic eſſet, quem Iupiter in deorum concilium aduocaſſet, Minerua omnes artes edocuiſſet, non is, qui tempus futurum pro præterito ſumpſiſſet, qui toties iam Liuium, Pædianum, Quintilianum, Ciceronem, bonos omnes è medio tollendos ſine ratione curaſſet, qui nullam uenuſtatem orationis, ſummus auctor rhetoricæ perſentiret, non tam elate de ſe, de aliis tam ſummiſſe, de tota re tam parum adueritatem apte & diceret, et ſentiret. Phalarim ipſum eo ſupercilio locutum in illa ſua tyrannide Siciliæ, quo hunc in hac literarum rep. maledixiſſe exiſtimamus? non certe. Hæc autem uera eſſe, argumentis, non contumeliis, à quibus mihi abſtinendum eſſe duxi, confirmabo.

Nepotis

Nepotis cognomen unde.

P LVTARCHVS in uita Marii ait, ſe non reperire in ueterum monimẽtis tertium nomen, quamuis nonnulli appellarint Nepos. quod non probatur ſatis. uideretur enim prodigus uocatus.) Reprehendit eos, qui neglecta Plutarchi auctoritate, C. Marium Nepotem appellarint. quia ſi Nepos dictus eſſet, prodigus fuiſſe uideretur. quod non procedit. neque enim, ut alias dixi, omnes, qui Nepotis cognomen tulerunt, à luxuria dicti ſunt. Etenim Pædianus Q. Metellum, qui cos. cum T. Didio fuit, Nepotem dictum ſignificat, quaſi Metelli Macedonici nepotem. quanuis filium huius, qui cum P. Lentulo cos. fuit, ex eo, quòd prodigus eſſet, dictum innuat.

Vt Liuius reprehenſus ſit.

L IVIVS ſæpe duo tantum profert nomina.) Hic locus attendendus eſt, uel quia notam habet, quaſi cenſoriam, in Liuium, uel quia ipſe ſecum paulo poſt diſcrepabit.

Quid gens, & familia ſit.

C OGNOMEN hi uidentur ſtatuere in familia, ut ſit Tullius, Cornelius.) Gentem debuit dicere. eſt enim gens Tulliorum, Corneliorum, Iuliorum. familia autem pars eſt gentis. ut multis exemplis docui in libro de nominibus. quas uoces etiam ſi aliquando oratores confundunt, tamen ab eo, qui artem tradit, proprie ſunt uſurpandæ. hanc autem rem, cum ſcripſit, non nouit. nunc ſcit, ubi Sigonii commentarium legit.

Cognomen etiam nomini præpoſitum.

PRIMVM conſequeretur, nomen eſſe poſt poſitum cognomini, quod eſt ualde abſurdũ.) Quanquam uerum eſt, Tullium non eſſe cognomen, tamen incommodum, quod ex ea opinione ait conſequi, propè nullum eſt. nam, ut paulo poſt oſtendam, Latini nomina etiam aliquando cognominibus poſtpoſuerũt. ut Macer Licinius, Curſor Papirius, Paullus Aemilius, Criſpus Saluſtius, Vetus Antiſtius, apud Liuium, & Ciceronem.

Agnomina unde ducta.

DEINDE falſiſsimum eſt, quod illi aſſerere uidentur, agnomen extrinſecus dici, aut ex animo, aut ex corpore, aut ex fortuna. ut Superbus, Pius, Craſſus.) Si illi, ut ait, agnomen Africanum uocant in P. Cornelio Scipione Africano, ergo agnomen quartum nomen appellant, quod hic falſiſsime ab animo, corpore, fortuna duci ait, & decipitur. nam Catus ab animo eſt, & tamen quarto loco eſt, in Sex. Aelio Pæto Cato. et Verrucoſus à corpore eſt, & tamen quarto loco uſurpatur in Q. Fabio Maximo Verruccoſſo, & Diues à fortuna eſt, & tamen quartum locum obtinet in P. Licinio Craſſo Diuite. ergo ſi agnomina quarta nomina ille appellat, uerum eſt, agnomina ex animo, corpore, & fortuna duci. Adde, quod exempla, quæ affert, tertiorum nominum ſunt, non quartorum, ut Superbus L. Tarquinii, Craſſus P. Licinii, Pulcher Ap. Claudii. Pius tantum eſt quarti, quod etiam ab animo ductum ſatis conſtat, in Q. Cæcilio Metello Pio. prætermiſit etiam exemplum agnominis à fortuna ſumpti. ò præclarum antiquitatis doctorem, unde Sigonius, unde omnes omnia mutuati ſunt.

Agnomen

Agnomen ab agnatione dictum, refutatum. et agnatos non idem eſſe, atque gentiles.

AGNOMEN familiæ eſt appellatio, & gentis, unde agnati, & gentiles dicebantur, qui ex eadem erant familia, ut Cicero in Topicis ait. et idem in Bruto Ser. Tullium regem gentilem ſuum ea de cauſſa nominat.) Dii boni, quam paucis in uerbis quot doctrinæ, & diligentiæ monimenta? Iterum conſtituere uidetur, agnomen eſſe gentis, cum proprie, familiæ, dicendum fuerit. Deinde agnomen ab agnatis ortum ſignificat. nec uidet, quod dixi, primum unum extitiſſe nomen gentilicium, poſt alterum, quod quia præponeretur, Prænomen eſſe appellatum, tertium, quia cum nomine proferretur, cognomen, quaſi connomen, quartum, quia cognomini adderetur, agnomen, quaſi annomen eſſe uocatum. ut enim narum, nauum, natum, noſco, componentes dixerunt ignarum, ignauum, cognatum, cognoſco, teſte Victorino, ſic nomen cognomen, & agnomen. non agnomen ab agnaſcendo, aut ab agnatione. quo nihil eſt in tota grammaticæ ratione peruerſius. Tertio loco ait agnatos, & gentiles ex eadem fuiſſe familia. nec attendit, inter agnatos, & gentiles id intereſſe, quod inter familiam, & gentem intereſt, ut docui in libro de nominibus. neque hic repetendum eſt quicquam. agnati autem ſunt eiuſdem familiæ, gentiles eiuſdem gentis. Poſtremo ait Ciceronem in Topicis ſcribere, agnatos, & gentiles ex eadẽ eſſe familia, quod non ſcribit. inquit enim: Gentiles, qui inter ſe eodem nomine ſunt, id eſt, ex eadem gente. familiæ autem, aut agnatorum non meminit. exempli cauſſa, Tullii omnes eiuſdem ſunt gentis, unde dixit, Ser. Tullium regem gentilem ſuum, quia ambo erant ex gente Tullia. at non erant agnati, neque ex eadem familia. unde in Bruto ait, multos uſurpaſſe alienam familiam, cum eſſent eiuſdem nominis, & gentis, ut ſi, inquit, me à M. Tullio patricio eſſe dicerem, qui conſul fuit cum Sulpicio. et in eodem Bruto: Tuus gentilis Brute M. Pennus. Nam & Pennus, & Brutus ex eadem gente, & nomine. ambo enim Iunii, ſed ex diuerſis familiis. nam alter ex Iuniis Brutis, alter ex

Iuniis Pennis. Quod autem ait, Ciceronem in Bruto Ser. Tullium gentilem ſuum appellare, non eſt ita. id enim ſcribit in Tuſculanis. hoc autem ubique facit Robortellus, ut uera auctorum loca nunquam citet: tam perdita memoria eſt.

Nominis exemplum allatum, refutatum.

DE nomine non eſt magnopere neceſſe, ut ullam afferamus probationem. Satis enim notum eſt. Horatius lib. primo epiſtolarum. Mercemur ſeruum, qui dictet nomina.) Satis hic locus docet, ut res obſcuras uideat, qui perſpicuas non perſpiciat. inquit enim, ſatis notum eſſe, Nominis uocabulum uſurpatum à Latinis, & affert exemplum, quod ad eam rem, quam quærimus, non pertinet. nunc enim quærimus nomen id, quod gentilicium eſt, quod diſtinguitur à prænomine, & cognomine. exemplum autem hoc ſignificat genus quoddam totum. dicimus enim nomina R. multa fuiſſe, prænomen, nomen, cognomen, unde dixit Horatius, ſi honori inſeruire uolumus, emamus nomenclatorem, qui dictet nomina ciuium, non gentilicia tantum, ut Iulius, & Tullius, ſed omnia, ut hic eſt C. Iulius Cæſar, hic eſt M. Tullius Cicero. gaudebant enim nobiles prænomine, ut dixit Horatius: Gaudent prænomine molles Auriculæ; & cognominibus, quibus plerunq; uirtus eorum, aut maiorum ſuorum declarabatur. multo autem commodius futurum erat exemplum Catulli: Non decet Tam uetus ſine liberis Nomen eſſe. intelligit enim, gentem Manliam, nam tum Manlium Torquatum laudabat. et in Piſonem: Qui te nunquam uiderant, tamen honorem illum nomini mãdabant tuo. id eſt, Calpurniæ genti.

IN CAPVT XXII. XXIII.

Prænomen, & nomen ut idem ſit, & diuerſum. et contraria opinio reprehenſa.

QVOD prænomen, & nomen idem eſſe dixi, ne quis putet nouum eſſe, legat Plutarchum in Coriolano, ubi ait: Et ſic tertium nomẽ eſt adeptus, cum illi ante tantum eſſet proprium nomẽ Caius, & alterum familiæ, aut commune gentis Marcius. uerba græca ſunt hæc.) Primum dico prænomen, & nomen non eſſe idem, niſi nomen pro genere accipias. deinde Plutarchum non id dicere, quod hic ait. Satis enim conſtat grammaticos ueteres Soſipatrum, Donatum, Priſcianum, Diomedem quatuor genera Romanorum nominum conſtituiſſe, prænomen, nomen, cognomen, & agnomen. et Ciceronem dixiſſe: Qui uetere pronomine, nouo nomine T. erit Cæcilius, & cetera, quæ à me alia loco collecta ſunt: quibus gentilicium nomen diuerſum eſſe à prænomine confirmatur. Plutarchus præ terea prænomen uocat proprium nomen Caium, gentilicium uero, quod familiæ, & gentis eſt commune, Marcium. Sic enim hæc eius uerba uertenda ſunt: Ex hoc tertium nomen inuenit Coriolanum. ex quo perſpicuum eſt etiam maxime, quòd ex nominibus proprium fuit Caius, ſecundum familiæ, aut gentis commune, Marcius. Hoc eodem modo cum à me alias eſſet admonitus, ægre tulit. et reſpondit cap. XXII libri primi his uerbis. Ego hæc ſcripſeram ante in mea diſputatione, cum eſſet mihi in animo grammaticorum illam falſam opinionem refellere, qui ſtatuerunt prænomen, nomen, cognomen, agnomen. & dixeram uel debere nos tollere de medio hanc uocem (quòd inuſitata eſſet,) agnomen, aut ſi retinere uellemus, ſatius eſſe familiæ nomen per eam ſignificare, quia agnati dicuntur, & agnatio. unde deducta uideri poſsit hæc uox agnomen. atque ut inueherem hanc ſententiam protuli exempla. præterea, ut id commode fieri poſſet, ſtatui prænomen

pria. nec attendit, non icirco, quia prænomina, & nomina communia, uel propria idem ſunt, effici ut prænomina, & nomina idem ſint, niſi eo modo, quo dixi, ſi Nomen, ut genus accipias. Poſtremo omiſſa hac quæſtione, quam ſe expedire non uidet poſſe, robuſtum, ut ſolet, telum in me iacit, ut ſi ſibi cadendum ſit, ſecum ſaltem concidam. et ait: Sed idem Sigonius pueriliter loquitur, cum ait: Quod ſi quis hos fortaſſe, ut leues auctores, repudiauerit, nunc animum referat ad ea, quæ ſcripta ſunt apud Dionyſium, Plutarchum, Ciceronem, & Suetonium, à quibus hæc opinio confirmatur. Pollicetur ſe teſtimoniis illorum probaturum, rem ita ſe habere. Audi ô Sigoni, proba, ſi potes, horum teſtimonio agnomen ita proferri, ut grammatici ſentiunt. Neque intelligit, me nolle confirmare horum ſcriptorum auctoritate Agnomen, cuius ipſi non meminerunt, & quod ego, cum de cognominibus agerem, damnaturus eram, ſed prænomen, nomen, & cognomen, de quibus ipſi diſerte loquuntur. Nam ſi agnomen mihi probandum ſumpſiſſem, cur locum Ciceronis, & Victorini, & Iuſtiniani prætermiſiſſem? quæ mihi ignota fuiſſe nõ poteſt dicere, cum ipſe magiſter meus eorum meminerit. Quod uolui ergo, probaui, quod non probaui, ne probandum mihi quidem ſuſcepi. Ille autem toto hoc capite nihil, niſi maledictorum in me aculeos emiſit, quæſtionis explicationem nullam ſenſit. Cumque hæc uno capite complecti poſſet, tamen ille, ut errata dilataret, duo fecit, neque eandem eſſe materiam animaduertit. Dat ergo uitio, quòd cum ſcriptum eſſet libro III apud Liuium: Quidam Cæſonem, alii Cognomen Quintio adiiciunt, non emendauerim, ut multi, Quidam Cæſonem, alii Caium cognomen. Sed C. nomen, leui in uetere ſcriptura mutatione facta, id eſt, o in punctum uerſo. itemq; iterum, quòd in epitoma, pro Marco cognomen, Marco nomen co ſyllaba inſcite repetita ſublata, repoſuerim. apponit autem locum Valerii, in quo de Seruio Tullio rege ait: Statuæ ipſius titulus teſtatur ſeruili cognomine, quaſi uerò ab eo Seruius, quod prænomen in Tullio fuit, cognomen dicatur. nec intelligit, omnia nomina, unde aliquis diſtingui poſsit, cognomina abuſiue poſſe uocari. ut enim cognomen, ſic prænomen diſtinguendi uim habet. quod

ergo primum cognomen alteri inditum eſt, id non alia de cau ſa inditum eſt, niſi ut cum prænomen ſatis non eſſet, quo ab aliis internoſceretur, tertio illo diſtingueretur. cũ ergo cauſſa ſit eadem, certe uox cognominis poteſt prænomini etiam, quatenus ad diſtinguendum partum eſt, accommodari. quæ tamen in appellãdo inter ſe ex ordine diſtincta uidere poſſumus. ſed de hac re poſt etiam apertius.

Tribus nominibus ſenatores, duobus plebeios uſos eſſe refutatum.

TRIBVS nominibus ſenatores fuiſſe appellatos olim obſeruaui, equites autem, & plebeios maiori ex parte duobus. Liuius ubi de tribunis militaribus loquitur, hos plebeios nominat, ſic, C. Sextilius, M. Albinus, P. Titinius, L. Antiſtius.) Quæ portenta dii boni? Primum ordines ipſos cognominibus fuiſſe diſtinctos, nemo unquam docuit. ordines autem hic intelligit, cum ait, ſenatores, equites, & plebeios. quanquam haud fere fieri ſolet, ut cum de tertio ordine agitur, plebeius dicatur, ſed de plebe, & plebs. quod mirificus iſte antiquitatis obſeruator non uidit. At quomodo probat ordines cognominibus fuiſſe diſtinctos? Liuius, inquit, ubi plebeios tribunos militares nominat, hos nominat, C. Sextilium, M. Albinum. dico ex hoc argumento nihil effici, quia fortaſſe Liuius eorum cognomina conſulto omiſit, quibus affecti illi uiri erant. quod ne ipſum quidem negaturum opinor, cum ita ſupra ſcripſerit: Liuius ſæpe duo profert nomina. neque caret reprehenſione, quia hiſtorici eſt omnia explicare. Neque illud etiam procedit: Plebeii erant, ergo ex equeſtri ordine, uel de plebe. Nam cum Liuius eos fuiſſe plebeios ait, gentem ſignificat, non ordinem. gentium autem duo genera, patricium, & plebeium, ordinum tria, ſenatores, equites, plebs. in omnibus autem ordinibus erant & patricii, & plebeii. Ille autem hæc confundit. qui ab ordinibus ad gentes tranſit. neque quid inter eos interſit, perſpicit. cum ius patriciorum à regibus, & populo daretur, ordo ex cenſu, & lectione cenſoria acquireretur.

acquireretur. Quare ſi ſenatores ſoli tribus nominibus appellarentur, hoc incommodum conſequeretur, ut ſi quis antequam in ſenatum lectus eſſet, cognomine caruiſſet, tum ex cenſoria in ſenatum lectione cognomen adipiſceretur. quod falſum eſt. Nam & C. Aelius Pætus, & M. Licinius Craſſus, & M. Porcius Cato, etiam antequam ſenatores eſſent, tribus nominibus utebantur. Quod ſi ille dicat, ſe intelligere, non qui ex familiis plebeiis eſſent, cognomine caruiſſe, eius exempla ipſum redarguent. Nam Aelii Pæti, & Licinii Craſsi, & Porcii Catones plebeii fuerunt. et tamen tribus nominibus uſi ſunt. quid dicam de C. Mænio, Ti. Coruncanio, C. Duilio, Q. Cædicio, M. Manilio, L. Opimio, T. Didio, Mariis, Antoniis, qui omnes plebeii fuerunt, quoſque, cum conſulares omnes, multi cenſorii, aliqui etiam triumphales fuerint, ſenatores quoq; fuiſſe ueriſimile eſt, & tamen duobus tantũ nominibus uſos uidemus. Illud autem hunc noſtrum fortaſſe decepit, quod nobilium magis fuerunt cognomina, quam ignobilium. quoniam autem nobilitas ante patriciorũ fuit, quam plebeiorum, propterea cognomina etiam ante in patriciis audita, & frequentata ſunt, quam in plebeiis. erant enim patricii tum notiores, quòd ipſi ſoli remp. adminiſtrabant, & cognominibus diſtinguendi erant. Cum hæc egò, atque alia multa huius opinionis refutandæ cauſſa alias ſcripſiſſem, ille tamen nihil reſpondit, & ſe à puero ſenem tam acriter caſtigari paſſus eſt. ſed ad contumelias confugit, quibus nihil potuit facere indignius. Ex eius autem ſilentio hæc, quę dixi, uerisſima eſſe omnes intelligere poſſunt.

Decimum D. litera ſignificatum.

VNA litera, ut Decimus, non Decius, ut multi inepte proferunt.) Hac de re ego ita: Quoniam multos eſſe animaduerti, qui D. Decium interpretarentur, notum quidem errorem, ſed errorem tamen tollere uolui. et reliqua quibus errorem confuto. Robortellus Cap. XXXIII libri primi obiicit mihi, quòd hoc à ſe ſumpſerim, & quòd ſe auctorem cum præfatione honoris, ut debui, non fecerim. quaſi uero cum dixi: No-

tum quidem errorem, cum ab alio ante me indicatum, non ſignificauerim. ex hoc autem uno loco omnia me ſua ſcripta compilaſſe ait. quod an uerum ſit, efficiam, ut ipſe aliquando intelligat, cum quam multis in rebus ab eo diſſentiam, ſenſerit.

Tiberium non T. litera ſignificari, ſed Ti.

T. Id eſt Titus. ut T. Ampius. quanuis in Sempronio Graccho Tiberium ſignificet, in quo multi errant.) Alio loco docui errare ipſum, qui T. Tiberium ſignificare dicat. Tiberium enim duabus literis Ti. demonſtrari. idque etiam Plutarchi teſtimonio. quod ille uidere non potuit. quam ad rem nihil eruditus homo reſpondit.

Appius an ſemper prænomen.

APPIVS ſemper prænomen.) At Corradus lapidem antiquum citat in Bruto, ex quo apparet, Appium ibi eſſe nomen gentilicium. ut etiam Numerium in lapide Veneto, Cn. Numerius.

IN CAPVT XXX.

Prænomina aliquot integra eſſe ſcripta.

REPERIO aliquando prænomina ex integris dictionibus, ut Agrippa Menenius. Licinius Menenius.) Hinc factū eſt, ut obiecerit mihi cap. XXX, quòd docuerim, una, duabus, & tribus literis prænomina ſcripta eſſe, pluribus autē omiſerim. idque iniuſte. nam cum dixi, uel una, uel duabus, uel tribus, id ex auctoritate ueterum grammaticorum, & Plutarchi feci, qui, ut pluribus literis ſcriberentur, non docuerunt, non omiſi tamen Agrippam, Vibum, Hoſtum, Voleronem, Voluſum, Poſtumum in ueteribus lapidibus aut pluribus, aut omnibus literis eſſe notata. ut ſi ueterum auctoritatem ſpectaremus, nihil ad ea, quæ illi ſcripſiſſent, adderem; ſi uſum, obſeruationem meam non prætermitterem.

IN CAPVT XXXI. XXXII. XXXIII.

An Licinius, Actius, & Neuius prænomina fuerint.

LICINIVS Menenus Lanatus.) Ego etiam in meo commentario ante Licinium prænomen eſſe ſcripſeram, quia bis in eodem uiro uſurpari à Liuio uidebam, poſt autem cum Liuium emendaturus, Diodori græcos libros euoluerem, atque Lucium Menenium pro Licinio inuenirem, neque id aliter eſſe poſſe ob eas, quas attuli in ſcholiis Liuianis, rationes ſentirem, mutaui ſententiam, & Robortellum, ut mutaret, admonui. Ille autem, ne quidquam à me didiciſſe uideatur, in priſtina permanet. et ait capite XXXI libri primi, ſe probaſſe ea, quæ aliquando prænomina fuerunt, poſt fuiſſe nomina, ut Menenius Licinius. in quo facit ridicule. affert enim ad probandum id, de quo controuerſia eſt. Cap. autem XXXIII obiicit, quòd idem & ego antea ſcripſerim. Suum autem Diodorum non λούκιος habere, ſec λικίνιος ait. neque, ut apud Liuium Licinius Menenius legi debeat, defendit. quid plura? cum ego iampridem illum admonuerim nihil ipſum dixiſſe de Manio, Numerio, Cæſone, Mamerco, Volerone, aliiſque innumerabilibus prænominibus, & notis eorum, quæ ex tenebris uetuſtatis à me omnia eruta ſunt, ea uero tantum docuiſſe, quæ omnibus nota erant: non fuiſſe reſpondet ſibi propoſitum omnia perſequi, ſed tantum regulas generales proferre ad dignoſcenda ueterum Romanorum nomina. cum tamen uideatur contra profiteri in epiſtola, cum ait: Etſi tam multa in eo genere mihi collegiſſe uideor, ut cum nihil, quod à ceteris dictum ſit, prætermiſerim, multa etiam addiderim, quæ ab ipſis fuerant prætermiſſa. his enim uerbis ſe omnia, quæ ſciat, complexum ſignificat. ex quo intelligere poſſumus, quæ præterita ab eo ſunt, ea in eius cognitionem non cecidiſſe. Deinde addit in me conuerſus: Vter noſtrum prudentius egit Sigoni. Ego ne repeterem, quæ ab aliis ante dicta fuerunt, ita ſcripſi, tu quæ ab aliis, & in primis à me fuerunt ex græcis auctoribus prolata omnia repetis, & profers, quaſi à te primum inuenta.

mine uſurpando non alios ſecutus Feſtus eſſe auctores potuerit, qnam Dionyſius. Tandem me dimiſſo in Valerium quaſi uictor incurrit, qui Cnæum ſcripſerit dictum eò, quòd in corporibus genitus ſit. et irridet eum. quam ſalſe, non attinet dicere. quaſi uero, inquit, in mantica, aut in crumena, aut ciſta aliqua alii gignantur, & Cnæi tantum in corporibus. Suſcipiamus ergo nos cauſſam Valerii, ut ei, à quo multa didicimus, gratiam aliquam referamus, & corrigamus Valerium, non quidem ex ingenio, ut ſolet Robortellus, ſed ex manuſcriptis libris, quos habemus. inquit enim Cnæum dictum eſſe ob inſigne næui, idque prænomen Cnæum, Gnæum, & Næum uarie eſſe appellatum; à næuo autem, qui in corporibus gigni ſolet, Gnæum nominatum. Qua lectione conſtituta, nullus iam iocis Robortellianis relinquitur locus. hinc etiam apparet, cur græci γναίος ſcribant, nimirum, quòd diphtongo etiam Latini, ut prænominis originem declararent, in eo uterentur. Si ergo Næus, & Gnæus, & Cnæus idem ſunt, quid mali feci, cum Dionyſii νίκιον pro Næo mendoſe poſitum eſſe ſcripſi? Si Feſti auctoritas non repudianda fuit, quid præterii, cum ex Feſti loco dubitari de tota re poſſe ſignificaui?

IN CAPVT XXIIII. ET XXVII.

Fauſtum, & Fauſtam prænomina eſſe.

HOC autem loco uidetur etiam reſpondendum eſſe de Fauſto, de quo ita ſæpe ipſe iam egit, ut per annos iam ſeptem nihil aliud audiſſe mihi uidear. ita nullum ille locum, nullum tempus prætermiſit, quo non mihi Fauſtum iſtum obiecerit. nullum amicum nullum, familiarem præteriit, quibus cum de Fauſto meo non egerit. ut aliquando ueritus ſim, ne inſignem aliquam iniuriam, ac contumeliam à Fauſto aliquo, unde lacrymo iſtæ manarent, acceperit. nam naturali odio cur in Fauſtum boni ominis uocabulum ſit incenſus, n on uideo. Scripſi Fauſtum prænomen eſſe, auctore Valerio, qui ait, ubi de origine aliorum prænominum diſſerit: Fauſtus à fauore dictus. obiicit

Robortellus

Robortellus, Valerii locum eſſe uitioſum. et ſi rectus ſit, Valerium tamen, ut leuem auctorem, eſſe cum ſuo Fauſto repudiandum. ego uero cum uitii nihil diſpicio, tum Valerii auctoritatem Robortellianæ longe antepono. quod ſi mecum ille agere hoc modo perrexerit, ut ſupra, cum de Plinii auctoritate diſputaui, ſic non ineptis ipſum fortaſſe interrogationis aculeis excitabo, & Valerio etiam ſine alio teſte credendum eſſe probabo. quid enim? His crebris eius permotus uocibus ne non amico obſequi roganti potius, quam admonenti uelle uiderer, rationem aliquando iniui, qua aliquo modo ei ſatisfacerem. Fauſtum igitur non omnino excluſi è numero prænominum, qui enim id facere per Valerium poteram? ſed inter peregrina prænomina retuli, & ſocium Voluſi feci, quem Sabinum eſſe prænomen, & inde Romam translatum acceperam. Fauſtulus enim etiam ante Romam conditam Albanus paſtor celebratur. non fuit hoc contentus Robortellus, omnino Fauſtum è finibus Latinorum à me cupit expelli, & ei aqua, & igni interdici. non faciam Robortelle, ut rogatu cuiuſquam antiquum prænomen eiiciam. non patitur Valerius, non patiuntur monimenta uetera, quorum unum, quod nunc ad manum eſt, recitabo. in libro ueterum epigrammatum Iucundi Veronenſis, cuius ſupra memini; eſt tale epitaphium.

Interamnis.

PROVIDENTIA TI. CAESARIS AVGVSTI NATI AD
AETERNITATEM ROMANI NOMINIS SVBLATO
HOSTE PERNICIOSISSIMO P. R. FAVSTVS
TITIVS LIBERALIS VI VIR ITER. P. S. F. C.

Ex quo epigrammate apparet Fauſtum prænomen eſſe Tiberii tempore; ſi autem Tiberii, certe etiam Auguſti, cuius tempore Fauſtæ cuiuſdam ex plebe feminæ meminit quoq; Plinius libro VII. obiicit præterea, quòd Fauſtum in Cornelio Syllæ Dictatoris filio prænomen eſſe dixerim in prima editione prænominum, idque, quia in ſecunda ſublatum uidet, tanto uehementius, quanto ipſum meo magis quaſi repulſum iudicio ſentit, reprehendit. quæ ſunt iſtæ pectoris tui anguſtiæ Robortelle

le, ut per te nihil uel trima obſeruatione excogitare, quod ad-
uerſario tuo obiicias, poſsis, niſi quæ ille in ſuis ſcriptis mu-
tarit, & quaſi condemnarit, notes, atque accuſes? deinde cur
facis, contra quam pollicitus es? non ne enim dixeras, te cum
ludorum ſæcularium errores, quibus te turpiſsime implicuiſti,
expoſuiſſes, reliqua te mihi omnia primæ editionis errata con
donaturum? cur ergo nunc de Fauſto Cornelio, quo iam au-
res obſurduerunt meæ? cur hac re uexare τὸν σιγῶντα pergis? cur
non iam tandem finem hoc nomine mihi maledicendi facis? Si
fuit erratum, non eſt à te exagitandum, poſteaquam ſuſtuli; ſi
non fuit, multo minus. erratum? inquit Robortellus, immò
fœdiſsimum portentum. in quo portentum Robortelle ſua-
uiſsime? dixi in filio Syllæ dictatoris Fauſtum eſſe prænomen:
hoc eſt portentum? audi Plutarchum in Sylla. Ex Metella ge-
minos, inquit, peperit, marem, & feminam, atque illum Fau
ſtum, hanc Fauſtam nominauit. Cum filio ſuo Sylla Fauſti no-
men impoſuit, an tum cognomen impoſuit, an prænomen? pri
mum quãdo alias à parentibus filiis cognomina indita eſſe pro
babis? deinde quid erat neceſſe, ut cognomine Fauſti filium or
naret, cum Felicis cognomen patrium, quod idem ſignifica-
bat, uſurpare poſſet? an ut diceretur Cornelius Sylla Fauſtus
Felix? non certe. Sed ut diceretur Fauſtus Cornelius Sylla Felix.
an uero poſt ita mortuo patre uocatus ab omnibus ſit, non
quæro. de conſilio patris nunc diſputo. Ille enim, cum in floren
ti fortuna conſtitutus geminos peperiſſet, noua familiæ præ-
nomina, ut in noua dominatione, & extraordinaria potentia
ſibi uſurpanda duxit, Fauſtum, & Fauſtam. hac re poſita, cum
Aſconius dicat in or. pro Scauro, Fauſtus Cornelius Syllæ filius,
& pro Milone, Fauſtus Sylla, an repugnare tibi Plutarcho, aut
negare, quominus Fauſtus in eo prænomen ſit, uidetur? Dices,
hæc non hoc modo tractaſti in eo libello. an neſcis me multis
in rebus, ut tritis σιγᾶν; cur ea igitur ſuſtuliſti, inquis. non ſunt
omnia neque hoc loco, neque tibi mea cõſilia aperienda, cum
tua ſuſtulero, tum rationem reddam, in meis non eſſe neceſ-
ſe puto. Nam quod repetis de fragmento Capitolino. cum ſyl
labæ illæ & à Marliano, & à te coniunctæ editæ ſint, tolerabi-
liorẽ meam tum fuiſſe coniecturam exiſtimo, quam tuam. ego

Ff enim

neruorum, contumeliæ plurimum. Itaq; ſummo ſtudio extrahendum eſt ex tanta quaſi uerborum colluuione, quid ille uelit. quid probet. argumenta ordinanda, in capita digerenda ſunt, digreſsiones omittendæ, contumeliæ, ut ab irato homine, cõtemnendæ. Atque hæc cauſſa fuit, cur ego tot capita in hunc locum redegerim, atque eis hoc demum loco reſponderim. Sed de meo conſilio ſatis. nunc ad rem. Cum de prænominibus imponendis diſputarem, dixi magnam eſſe inter ueteres hac de re controuerſiam. Valerium enim à Plutarcho, & Feſto diſſentire. Is enim ex Scæuolæ ſententia ait, pueris cum togam uirilem ſumerent, puellis, cum nuberent, imponi prænomina conſueuiſſe, reliquos uero pueris, nono die, puellis, octauo nomina impoſita tradere. Hoc igitur ille ſtatim arripuit, quod roderet, et nullam diſſenſionem eſſe ait. Nam Valerium loqui de prænominibus, Plutarchum, & Feſtum de nominibus, id eſt, de gentiliciis nominibus. cur autem ita ſit, nihil affert capite XIIX. tantum ſummæ acclamationis loco, quaſi re ſatis ſuo teſtimonio grauiſsimo confirmata concludit, ita: Quis iam ferre poſsit tantam Sigonii inſcitiam, qui omnia ſuis nugis confundit. at uero capite XXV, affert uerba Valerii, qui inquit, Publii, qui prius pupilli facti erant, quam prænomina haberent, & inquit his uerbis exiſtimaſſe Valerium Romanos habere prænomina tũc cœpiſſe, cum uirilem togam ſumerent. inde uſque ad extremum nihil aliud, niſi acerbæ in Sigonium contumeliæ. Nunc nos quantum hanc eius expoſitionem urgeat incommodum, uideamus. Prænomina, inquit, maribus, cum uirilem togam ſumerent, feminis cum nuberent, imponebantur. gentilicia nomina illis octauo, his nono. Primum doce Robortelle, cum Plutarchus inquit, ὀνόματα τίθενται, de gentiliciis intelligere, ego enim tibi tum probabo, cum ea græci exprimere uolunt, τὰ συγγενικὰ, & τῆς οἰκείας, & τοῦ γένους ὀνόματα appellare; atque eoſdem pro prænomine & cognomine nomen uſurpaſſe. Quo fit, ut ego apud Plutarchum, & Feſtum nomina pro prænominibus accipiam. deinde oſtende aliqua ueſtigia huius cõſuetudinis, quòd gẽtilicia nomina liberis impoſita ſint. neque afferas illud tuũ: Puto fuiſſe cõſuetudinem, ne ignoraretur, quis e qua ortus eſſet familia, ut luſtrico die infantibus

» nomina imponerentur. imponebantur autem eadem, quæ &
» patrum erant, hoc eſt gentilicia. Sed aut auctoritate ueteris alicuius ſcriptoris, aut aliquo exemplo id proba. neque enim hanc ego conſuetudinem inuenio, eamque ne eſſe qu idem potuiſſe dico. quid enim erat neceſſe pueris imponere nomen gentilicium, quod etiam repugnante patre ferebant? et quod ubi primum nati erant, dum modo certo eſſent patre, habebant? & quod ne patris quidem arbitrio mutari poterat? exempli gratia, ſuſcepit filium M. Tullius Cicero, cur uis puero illi à patre Tullii nomen imponi, quod eſt commune totius Tulliæ gentis, & eorum omnium, qui ex Tulliis nati ſunt. quid enim ſignificat Tullius, aut Iulius aliud, niſi qui in gente Tullia, aut Iulia natus eſt? Si ergo gentilicia non imponebantur, profecto cum Plutarchus, & Feſtus nomina imponi dixerunt, prænomina, quæ in poteſtate patrum erant, quæ potiſsimum filiis imponerentur, intellexerunt. Teſtis eſt Feſtus, cum inquit Numerium Otacilium Maleuentanum Q. Fabio filiam collocaſſe, ea conditione, ut qui primus natus eſſet puer Numerii prænomine ornaretur; teſtis eſt Plutarchus, cum Romulum Primam, Syllam Fauſtum, & Fauſtam liberis ſuis nomina impoſuiſſe prodidit. Teſtis eſt Liuius, qui cautum ait, ne quis è gente Manlia Marci prænomine uteretur teſtis eſt Suetoius, qui. Lucium à Claudiis repudiatum, Cnæum, & Lucium à Domitiis Ahenobarbis tantum probatos in Tiberio, & Nerone ſcriptum reliquit. nunquid ſimile de gentiliciis? quæ ut non adimi, ſic ne imponi quidem potuerunt. Nam qui in alteram gentem adoptione tranſierunt, ſuam tamen non amiſerunt, ſed ſe exempli gratia & Octauianos, & Aemilianos, & Seruilianos, cum ex Octauia, Aemilia, & Seruilia exiſſent gente, uocarunt. Quis unquam inuentus eſt Cornelius, qui filium ſuum Cæcilium, cum gentilicium imponere uellet nomen, impoſuerit? Fauſtum quidem, quod ſui arbitrii erat, Cornelius Sylla impoſuit, non Tullium, aut Iulium. Si ergo gentilicia nomina impoſita fuiſſe non probas, ego uero prænomina impoſita fuiſſe, gentilicia imponi neceſſe non fuiſſe probaui, ſatis patet Plutarchum, & Feſtum cum nomina dixerunt, prænomina intellexiſſe, atque adhuc controuerſiam illam, quam

ego

ego intuli, manere. eamque aut temporibus, ut dixi, aut prænominibus diſtinguendis diſſoluendam eſſe. Verba enim Valerii ſunt hæc: Pueris non prius quam togam uirilem ſumerent, puellis non antequam nuberent, prænomina imponi moris fuiſſe Q. Scæuola auctor eſt. neque uero quo tempore, aut quæ prænomina imponi moris fuerit, exprimit. ut ſint, qui ſuſpicentur, recte ne, an ſecus, non definio, Scæuolam iuriſconſultum de prænomine Caio, & Caia, quo & uiri, & mulieres maxime nubentes utebantur, intellexiſſe: unde uulgatum illud: Vbi tu Caius, ego Caia, Feſto, & Cicerone teſtibus. Nam quod opponis Valerium dixiſſe, Publios fuiſſe dictos, qui prius pupilli facti erant, quã prænomina haberent, quid meam cauſſam lædat, non uideo. nonne enim dixi, ex Valerii ſententia prænomina maribus cum togam ſumerent eſſe impoſita? dixi. quomodo ergo illud tu hoc Publiorum præcepto oppugnas? cum idem, atque ego, dicas. Incredibile eſt, qui tua ſcripta parum attente legat, ut te primo aſpectu multa, ut magna quædam dicere iudicet, ubi intentius rem ſpectare inſtituat, ut nihil eſſe, quod dixeris, inueniat. ut hoc loco. negaſti cap. XVIII controuerſiam eſſe inter hos ſcriptores, cap. autem XXV id probaſti, uerbis Valerii de pupillis allatis, quæ meam non modo non oppugnant, ſed etiam propugnant ſententiam. Deinde in contumeliis reliqua. Diſce igitur aliquando Robortelle, uel argumentari robuſtius, uel loqui modeſtius, uel auctorum uerba conſiderare acutius. ordinem diſce, quo nihil eſt in omni arte præſtantius. nam hic rumor percrebuit, te quidem multa deuoraſſe, uerum pauca concoxiſſe.

An omnia nomina gentilicia in IVS deſinant.

SCIENDVM uero omnia nomina, quibus familiæ ſignificantur proferri in IVS.) Primum, gentis, non familiæ, fuit dicendum. deinde non omnia in IVS terminata eſſe ego alio loco oſtendi.

Expoſitio

Expoſitio loci Ciceronis exploſa.

DEO conqueritur Cicero libro epiſtolarum ad Atticum quinto, cum eſſet in Cilicia pro cos. & expugnaſſet oppidum Pindeniſſum, nõ eſſe aptum ad cognomen parandum.) Quid alio loco de hac interpretatione iudicarim, nunc exponam. Nam hic noſter ſenſum germanum Ciceronis non uidetur aſſecutus. Neque enim Cicero queritur Pindeniſſum non eſſe aptum ad cognomen parandum, ſed ad gloriam ex eius expugnatione propter oppidi obſcuritatem parandam. Sic enim ait: Saturnalibus mane ſe mihi, Pindentiſſæ dediderunt, qui, malum, iſti Pindentiſſæ? qui ſunt, inquies. nomen audiui nunquam. quid ego faciam? non potui Ciliciam, Aetoliam, aut Macedoniam reddere. quibus uerbis de obſcuritate, ut dixi, oppidi queritur, non de cognomine inepto. neque enim quiſquam unquam imperator Romanus, aut Cilix, aut Aetolus eſt ex uictoria nominatus, ut iis in cognomine inuidere poſſet, uerum aliquot ex iis prouinciis clariſsimos triumphos egerunt. Hoc idem ſentit etiam Cicero, cum ſcribit ad Cœlium: Expugnabam oppidum Pindeniſsimum tantis opibus, tantoque negocio, ut mihi ad ſummam gloriam nihil deſit, niſi nomen oppidi. id eſt, quòd obſcuriſsimo nomine cum ſit, ne mea quidem ſatis glorioſa eſſe uictoria, & expugnatio poſsit, qualis eorum fuit, qui Ciliciam, Aetoliam, & Macedoniam ſubegerunt. Nam quod ait Robortellus, ineptum ad cognomen eſſe, non uideo cur non Cicero Pindentiſſa facile dici potuiſſet, ut quondam Valerius Meſſalla à Meſſana uicta, ſi ſplendidum oppidi nomen fuiſſet Atque hoc modo ante à me admonitus, nihil tamen eloquentiſsimus, & peritiſsimus homo reſpondit, ſeq; à puero ſenem coargui hoc modo permiſit, & contumelias pro defenſione oppoſuit, quo nullum robuſtius telum eſſe Robortellus exiſtimat.

An

Au Vopiſcus cognomen fuerit.

V ITIO corporis, ut Vopiſcus, Panſa.) Vopiſcus ante fuit prænomen, ueteribus grammaticis auctoribus, & quidem Iuliorum. cognomen autem fuiſſe rep. ſtante probandum eſt.

Vnde Cæſaris cognomen ductum ſit. et de numiſmatis cuiuſdam Cæſaris interpretatione.

I LLVD non prætermittam, Cæſarem non ab utero cæſo dictum, quod multis uideo placere, ſed quòd ait Seruius, & Spartianus, ab elephanto primum cæſo. nam lingua Punica Cæſar elephas dicebatur. Quare in quibuſdam argenteis nummis apud me uidere eſt, ab altera parte elephantem cum hac inſcriptione, CAESAR, ab altera autem inſtrumenta, quibus elephantos Romani perimebant.)

Numum illum, cuius ipſe meminit, ego accurate effingendum curaui, ut omnes homines eius induſtriam in Romana antiquitate illuſtranda cognoſcerent. ſunt enim eiuſmodi numi multi cum apud alios, tum apud clariſsimum, & humaniſsimum uirum Andream Lauredanum patricium Venetum. quanquam quæ ille ad hunc numum interpretandum attulit, ea à multis huius

huius artis peritis reprehendi ſæpe animaduerti, qui quæ ille inſtrumenta elephantorum interimendorum eſſe tradidit, ea põtificalia, ac religionis potius inſignia eſſe contenderent, albo galerum, uel tutulum, ſeceſpitam, aſperſorium, & uas ſacrificale. Albogalerum enim ita deſcribit Feſtus: Albogalerus à galea nominatus eſt. eſt enim pileum capitis, quo diales flamines, ideſt ſacerdotes Iouis utebantur: fiebat enim ex hoſtia alba Ioui cæſa, cui affigebatur apex uirga oleagina. Tutulum autem ita: Tutulum uocari aiunt flaminicarum capitis ornamentum, quod fiat uitta purpurea innexa crinibus, & extructum in altitudinem. Ennius: Libaque, fictores, argeos, & tutulatos. Itaque Varro lib. de lingua lat. exponens hunc eundem Ennii uerſum, ait: Tutulati dicti ii, qui in ſacris capitibus habere ſolent, ut metam. id tutulus appellatur ab eo, quod matres familias crines conuolutos ad uerticem capitis, quos habent, uti uelatos, dicunt tutulos. ſiue ab eo, quod tuendi cauſa capilli fiebant, ſiue ab eo, quod altiſsimum in urbe eſt, quod eſt arx, ea res tutiſsima tutulus uocatur. De ſecepiſta ſic Feſtus: Secepiſtam alii ſecurim, alii dolabram æneam, alii cultellum putant. Item: Seceſpita cultrum ferreum oblongum, manubrio eburneo, rotundo, ſolido, iuncto ad capulum auro, argentoq́;, fixum clauis æneis ære Cyprio, quo flamines flaminicæ uirgines, pontificesq́; ad ſacrificia utebantur. dicta autem eſt ſeceſpita à ſecando. Aſperſorium quidam uocant, quo aquam luſtralem aſpergebant. unde Virgilius.

Ter pura ſocios circuntulit unda
Spargens rore leui - Et alibi.
- corpusq́; recenti
Spargit aqua -

Vas ſacrificale eſt uel capedo, uel ſimpuuium. De capedine Cicero in Paradoxis: Quid autem Numa Pompilius? minus ne gratas diis immortalibns capedines, ac fictiles urnulas, quàm filicatas aliorum pateras fuiſſe arbitramur? & lib. III. de nat. Docebo meliora me didiciſſe de colendis diis immortalibus iure pontificio, & more maiorum, quàm capedunculis, quas Numa nobis reliquit. De Simpulo Feſtus: Simpulum uas paruum non diſsimile cyatho, quo uinum in ſacrificiis libabatur,

à ſumendo

à ſumendo dictum Varrone auctore, ut fortaſſe à capiendo ca-
pedo dicta eſt. et Iuuenal. Satyra VI: Aut quis Simpuuium ri-
dere Numæ, nigrumq; catinum. et Plin. lib. XXXV: In ſacris
quidem etiam inter has opes non murrhinis, criſtallinisue, ſed
fictilibus prolibatur ſimpullis. His igitur rationibus adducti
multi inſtrumenta hæc, quibus elephantes interficerentur, eſſe
negant, pontificalia autem (ut dixi) inſignia eſſe aſſerunt, quæ
diuo Iulio Cæſari conſecrato, & in deos relato tributa ſint ab
Auguſto, qui in patris Pont. Max. mortui honorem hunc num
mum percuſſerit. Itaque ab altera parte eſſe elephantem, con-
ſecrationis ſymbolum. Vnde Suetonius in Claudio ſcripſerit:
Claudius auiæ Liuiæ diuinos honores, & Circenſi pompa cur-
rum elephantorum Auguſteo ſimilem decernendum curauit.
eadem etiam de cauſa anguem elephâti ipſi eſſe ſubiectum, qui,
auctore Plutarcho in Cleomene, heroibus ſacer eſſet. Vnde
Virgilius in V. de angue ad tumulum Anchiſæ mortui dixerit.

Incertus genium ne loci, famulum ne parentis;

cum apotheoſim eius ſignificare uellet, ut ait Seruius. Sed ſiue
hæc, ſiue alia ſunt, profecto nihil hic nmumus ad eum qui pri-
mum elephâtem occidit, neque ad ipſa demum elephantorum
interimendorum inſtrumenta pertinet, quod amicus meus in-
genioſe confinxit: præſertim uero cum fabrile ſcalprum cum
malleo ad eiuſmodi belluas interimendas adhibitum ſit, aucto-
re Liuio. Spero tamen, cum hæc ille audiuerit, eum pro ſum-
ma, & recondita multarum rerum, qua præditus eſt, cognitio-
ne, quod antea omiſit, ueterum ſcriptorum auctoritate hæc
inſtrumenta eſſe ad interimendos elephantos idonea oſtenſu-
rum, atque hunc nummum diligentius, quàm adhuc fecit, in-
terpretaturum. His uerbis cum ego olim hanc huius interpre-
tationem oppugnaſſem, reſpondit, ſe nummum hunc domi ha
bere. meque nummum alium, quàm quem ipſe habeat, attu-
liſſe. Hunc autem nummum, quem ille habet, ſi modo habet,
nemo, quod ſciam, uidit. Itaque liberum ſit unicuique, eam
quam uelit, fidem ei habere.

Mulieres R. alio aliquando, quàm Caiæ prænomine eſſe uſas, confirmatum. Plutarchi, Varronis, Valerii loci alii à fœdiſsimis emendationibus defenſi, alii declarati. An cognominibus feminæ uſæ ſint. repugnantium opiniones refutatæ.

MVLIERES à nomine gentis uocabantur, & uno tamen nomine, ut Porcia, Cornelia, Iulia, Tullia. in epiſtolis tamen Coelii ad Ciceronem epiſtola VIII legere eſt Paulam Valeriam, & alibi eandem à Cicerone Polam uocatam, ſicuti Tertullam à Plutarcho, quod diligenter conſiderandum eſt. Plutarchus in problematis, ubi quærit, cur maribus nono, feminis octauo die nomina imponerentur, ait: Mulieres uno, aut duobus appellabantur nominibus. ego duobus appellari nunquam obſeruaui, ni fortaſſe prænomen illud ſignificare uoluit Plutarchus, quod eſt omnibus mulieribus commune, ut dicerentur Caiæ.) His uerbis ille, ut patet, ſine ulla dubitatione affirmat, mulieres nullo unquam alio nomine, niſi gentilicio eſſe uſas. Plutarchi uero locum de duabus feminarum nominibus, ad prænomen Caiæ, quo omnes feminæ uterentur, refert. Hæc ego cum legiſſem, cumque ea multis modis, ut falſa, labefactari poſſe ſentirem, in meo de nominibus Romanorum commentario ſcripſi: Mulieres alio aliquando, quam gentilicio nomine, & Caiæ prænomine fuiſſe appellatas. nam etiam feminis Luciam, Publiam, Numeriam, Titam, Maniam, Poſtumam, Proclam, Primam, Secundam, Tertiam, Quartam, & Quinctam prænomina fuiſſe, idque Valerio, Feſto, Varroni, Plutarcho, Liuio, Ciceroni, lapidibus aliquot etiam ueteribus aſſentientibus, placuiſſe comperiebam. Quibus ex rebus omnibus concluſi, arbitrari me illud ſatis intelligi, Mulieres

Romanas

Romanas præter Caiam alio aliquando prænomine eſſe uſas. quibus uerbis illud ſignificaui, me præceptionem illam huius hominis non probare. qui ſine ulla exceptione mulieres uno tantum nomine gentilicio, & uno tantum prænomine Caiæ ornârat. cur autem ALIQVANDO addiderim, ea cauſſa fuit, quòd perpetua, atque omnium ne mulierum prænomina fuiſſent, ſatis conſtitutum non habebam, & maxime tota de hac ratione addubitabam. Atque hoc quidem cum aperte in eum ſcriberem, nullo tamen aſperiore uerbo uſus ſum, ut omnes intelligerent, me rem ſolum, quam ille pro certa attuliſſet, cum ſe mulieres uno tantum, duobus nunquam appellari nominibus obſeruaſſe profeſſus erat, in dubium reuocare, nec tamen definire. Nunc ille, cum mea legerit, ſeque iuſte à me admonitum, ſenſerit, eandem quæſtionem retractauit. Ne autem uideretur aliquid à me didiciſſe, magnam partem eorum argumentorum, quæ ego ad meam opinionem confirmandam comparaueram, ſibi conuellenda ſuſcepit. et iam mulieres non uno tantum gentilicio nomine, & uno Caiæ prænomine afficit, ſed pro prænomine cognomen inducit. ut ſi mihi falſius reſpondendum putem, iocandi materia nulla in grauiſſimum, & doctiſſimum hominum defutura ſit, qui quam ſemel de re ſuſcepit opinionem uſque ad extremum non tueatur, nec quod ſcriptis ſemel mandauit, id ratione defendere, cum oppugnetur, ſciat, ſed ut pauidus puer, ſtatim ad aliam ſententiam tanquam in arcem uictus refugiat. Quoniam autem rei ueritas falſis eius obſcurata emendationibus, atque interpretationibus aperienda eſt, atque in lucem producenda eſt, non grauabor exponere, quibus olim ego rationibus mulieres alio aliquando, quam Caiæ prænomine eſſe uſas concluſerim, deinde quibus ille fallaciis hæc argumenta oppugnet, qua à me arte defendantur, oſtendere. eſt enim admirabile non idē nos ſentire, cum ambo ex iiſdem locis ad noſtram probandam opinionem argumenta ducamus. Prænomina igitur muliebria ſtatuit Valerius, apud quem ita ſcriptum eſt, capite de Prænominibus. Antiquarum mulierum frequenti in uſu prænomina fuerunt Rutilia, Cæſellia, Rodocilla, Murcula, Burra à colore dicta. iſta prænomina à uirilibus tracta ſunt Caia, Lucia, Pu

 blia,

bia, Numeria (Sic enim pro Moerea in manuſcriptis multis, quos ipſe habeo, libris, inuenio) Statuit item Feſtus, cum ſcribit: Prænominibus feminas uſas eſſe teſtimonio ſunt Cæcilia, & Tarratia, quæ ambæ Caiæ ſolitæ ſint appellari. pari modo Lucia, & Tita. Statuit, id quod omnium plurimi facio, M. Varro in libris de lingua Latina, cum ait: In noſtris nominibus, qui ſumus in Latio, & liberi neceſſaria. Itaque ibi apparet analogia, ac dicitur Terentius uir, Terentia femina, Terentium genus. in prænominibus ideo non fit item, quòd hæc inſtituta ad uſum ſingularia, quibus diſcernerentur nomina gentilicia, ut à numero Prima, Secunda, Tertia, Quarta, in uiris ut Quinctus, Sextus, Decimus. Sic ab aliis rebus cum eſſent duo Terentii, aut plures, diſcernendi cauſſa, ut aliquid ſingulare haberent, notabant, forſitan ab eo, qui mane natus diceretur, ut is Manius eſſet, qui luci, Lucius, qui poſt patris mortem Poſtumus. è quibus quædam item accidiſſe feminis, proportione appellata declarant prænomina mulierum antiqua Mania, Lucia, Poſtuma. uidemus enim Maniam matrem larum, & Luciam Volumniam Saliorum carminibus appellari. Poſtumam à multis poſt patris mortem etiam nunc appellari. Significat idem Plutarchus in quæſtionibus. qui ſcribit, mulieres duobus, mares tribus nominibus eſſe uſos, et in Mario, ubi Poſidonium uidetur reprehendere, quòd argumento quodam ſuo mulieres proprio nomine ſpoliaret, cum idem mulieri nulli primum nomen, quod proprium eſſe ſtatuebat, imponeret. & in Romulo, qui Romulum ex Zenodoti ſententia filiam reliquiſſe ait, eamque ab ordine procreationis Primam appellaſſe. Sententiam uero, atque orationem horum auctorũ confirmat uſus, qui ex ueteribus lapidum, ac librorum monimentis colligitur. Nam & Saluia Prima, & Prima Valeria, & Cornelia Secunda, & Tertia Aemilia, & Tertia Mucia, & Quarta Hoſtilia, & Liuia Quarta, & Quinta Claudia, & Quincta Nonia, & Nonia Quinctula, & L. Peducea, & M'. Acilia paſsim, ut ſcripſi, leguntur. Quibus rebus effectum eſt, ut concluſerim mulieres alio aliquãdo, quam Caiæ prænomine eſſe uſas. Nunc iam mutata, ut dixi, ſententia, nihil Caiæ meminit, pro Caia cognomina ſubdit. Rationes autem, quibus ſuperiores prænominum

nominum auctoritates frangere, cognomina uero confirmare conetur, audiamus. Primum ad Feſtum, & Valerium diſerte, & ſine ulla mendæ ſuſpicione muliebria prænomina ſtatuentes, nihil dicit. contemnit uidelicet Feſtum, deſpicit Valeriũ, in iis præſertim rebus, quæ aduerſentur opinioni ſuæ. atque hæc una egregia, & imitatione dignißima ratio reſponſionis eſt. Locum Varronis, & locum Plutarchi, qui eſt in quæſtionibus, mendoſum eſſe ait. atque ex ingenio homo acutiſſimus, & corrigendi magiſter emendat. alios locos à me non intellectos exclamat. Sed de aliis poſt. nunc de Varrone. qui loquitur de analogia generum, & inquit; in nominibus gentiliciis liberorum hominum, qui ſunt in Latio neceſſariam eſſe trium generum analogiam, atque ibi apparare. Sic dici Terentium uirum, Terentiam feminam, Terentium genus. in prænominibus ideo non fieri item, (id eſt, ut trium generum ſeruetur analogia), quia hæc inſtituta ſunt ad uſum ſingularia, quibus diſcernerentur nomina gentilicia, ut à numero Prima, Secunda, Tertia, Quarta, in uiris ut Quinctus, Sextus, Decimus. quibus uerbis non ne perſpicuum eſt, eum uelle, prænomina non ſeruare analogiam, quam gentilicia nomina? nam in gentiliciis uſurpari tria genera Terentium uirum, Terentiam feminam, Terentium genus. in prænominibus non item. nam in feminis eſſe prænomina Primam, Secundam, Tertiam, Quartam, ut in uiris Quinctum, Sextum, Decimum. Quid autem ait nouus noſter hic Ariſtarchus? non inducendum eſſe hunc locum, ut ſpurium, ſed corrigendum, ut uitioſum. Nam ubi legitur: In prænominibus ideo non fit item, quòd hæc inſtituta ad uſum ſingularia; reponendum eſſe: In prænominibus id non fit. Item quot quot inſtituta ad uſum ſingularia. Cur ita? ut ſenſum colligat opinioni ſuæ defendendæ accommodatum. quem tandem? in prænominibus id non fit. Item quot quot inſtituta ad uſum ſingularium, quibus diſcernerentur nomina gentilicia. (ea uero cognomina interpretatur) non ſeruant analogiam trium generum. quia dicitur Prima, Secunda, Tertia, Quarta cognomen in feminis, Quinctus, Sextus, Decimus prænomen in uiris. Macte uirtute Robortelle, qui tam belle libros Latinorum emendas, ut nullum ſenſum relinquas,

omnem

omnem antiquitatem tollas, ut feminas antiquis prænominibus ſpolies, nouis cognominibus ornes. cum tamen ipſe negare non poſsis Varronem ſcripſiſſe Maniam, Luciam, Poſtu-
,, mam antiqua earum fuiſſe prænomina. Sic enim ais: ſed de Var
,, ronis opinione quid ſentiam, alias copioſius declarabo. Nunc
,, redeo ad Sigonium, qui teſtimonio Varronis confirmare co-
,, natur, feminas R. prænominibus uti conſueuiſſe. ego præter
,, illa Luciam, Poſtumam, & Maniam nihil elici uideo ex Var-
,, rone poſſe, quæ tamen uetuſtate obliterata eſſe ait. Ego uero tibi reſpondeo Robortelle, ex uerbis Varronis integris, neq; temere, atque ad tuum arbitriũ deprauatis nihil aliud elici poſſe. Quod ſi Lucia, Mania, Poſtuma antiqua prænomina earum fuerunt, ſatis argumento eſt, mulieres R. ut ſcripſi, alio aliquando, quam Caiæ prænomine eſſe uſas, contra quam tu bonus interpres antiquitatis tradideras. et ſi uis me lectionem Antonii Anguſtini uiri longe alio, quam tu, iudicio præditi, cuius liber poſt meum de nominibus commẽtarium in lucem prodiit, eſſe ſequutum, ſim ſequutus, dum modo hoc conſtet, locum illum à te neque intellectum eſſe, & ſine cauſſa corruptum. Irridet ergo Valerium Robortellus, pro nihilo habet Feſtum, diſtorquet Varronem. non eſt ſatis. Plutarchum etiam ſibi dilacerandum ſumpſit. qui ita in quæſtionibus inquit: χρῶνται δὲ δυσὶν ὀνόμασιν αἱ θήλειαι, τρισὶ δὲ οἱ ἄῤῥενες, id eſt, utuntur duobus nominibus feminæ, tribus mares. quæritis quomodo? Cum interpretem legiſſet, (neque enim græca ab eo ſatis intelligi res ipſa loquitur) qui uertit temere, utuntur uno, aut duobus nominibus mulieres, atque de eo à me amice fuiſſet
,, admonitus, reſpondet: Alias ego in meo libello ſcripſi, uno,
,, aut duobus mulieres uti nominibus, ſequutus Plutarchi teſti-
,, monium. nam bene emendati codices habent, ἑνὶ δὲ χρῶνται, ἢ
,, δυσὶν ὀνόμασιν αἱ θήλειαι: atque ſic etiam uertit olim Petrus Lucen
,, ſis uir doctus, qui ante centum annos fere Lucæ uixit, & profeſſus eſt. O præclarum emendatricis artis auctorem. Cur legit Robortellus apud Plutarchum contra uulgatam rationem Vno, aut duobus? quia Petrus Lucenſis ita uertit. quis eſt iſte Petrus Lucenſis? uir doctus, qui centum propè ante annos Lucæ uixit. O rem indignam. ille, cui Feſtus inanis, inſulſus Valerius,

lerius, ineptus Varro, ut poſt oſtendam, uidetur, tantum tribuit Petro Lucenſi neſcio cui, quia centum ante annos uixit, ut eum ſatis firmum decretorum ſuorum propugnaculum putet? at bene emendati codices, inquit, ita habent. qui Robortelle? ubi ſunt? uide ne ſexcentos domi te habere dicas, ut de Liuianis dixiſti. Sed nulli ſunt certe. neque enim in tanta re eorum mentionem præcipuam omiſiſſes. Sed de correctione ſatis. nunc de ſententia. Sic enim ait: Statuit Sigonius feminas
„ Ro. uti duobus nominibus prænomine ſ. et nomine, ut ſi di-
„ cas M. Aciliam. ego hoc falſum eſſe aſſero. nam ſi duobus u-
„ tuntur, non de prænomine id uoluit intelligi Plutarchus, & no
„ mine, ſed de nomine, & cognomine. hæc emendationum lib.
„ II. Cap. X. at hoc in libro ita: Plutarchus in Problematis in-
„ quit: Mulieres uno, aut duobus appellabantur nominibus ego
„ duobus appellari nunquam obſeruaui, niſi forte prænomen il
„ lud ſignificare uoluit Plutarchus, quod eſt omnibus mulieribus
„ commune, ut dicerentur Caiæ. Quis eſt, qui non uideat ipſum his uerbis ſecum diſſentire, cum idem ſe ſemper ſenſiſſe uideri uelit? nemo niſi idem ipſe, qui ſcripſit, qui ne ſe quidem iampridem deſipere intelligit. Si mulieres Romanas Robortelle duobus nunquam appellari nominibus obſeruaſti, cur nunc Plutarchum nomen, & cognomen intellexiſſe ſcripſiſti? Si autem duo Plutarchi nomina ad gentilicium, & ad Caiam referebas, cur eadem nunc ad gentilicium, & cognomina traduxiſti? NVNQVAM ſcripſiſti Robortelle, non RARO. Quæ eſt hæc ratio hominis non literati, ſed qui ſe literatum uult haberi, admonitum ſubito de ſententia dimoueri, atque huc & illuc uagari, & quæſtionis difficultate, tanquam ſæua tempeſtate iactatum ad ineptiſsimam ſententiam, tanquam ad ſcopulum infeſtiſsimum detrudi? hanc ut teneat, omnes antiquos auctores correctionibus ſuis uiolare, interpretationibus inquinare, ſermone deludere? Nam quia Plutarchi locum alterum in Mario nactus eſt, eum poſſe ſenſum, quem cupit, habere, uſque eò profectus licentia eſt, ut etiam Varronem, quem ſibi aperte aduerſari intellexit, Plutarcho poſtponendum eſſe dixerit. ſ. Robortelle in ratione nominum Roman. tradenda Plutarchus Varroni præferendus? an Græcus Romano, qui uigente uix im

perio

perio uixit ei, qui cum florente rep. floruit? qui res Romanas audiuit, ei, qui interfuit? qui nominum ipſorum Romanorum ſero, ac ſenex, ut ipſe de ſe Plutarchus fatetur, rationem accepit, ei, qui eadem ipſa cum lacte hauſit, præponetur? Quid? non ne tu in hoc libro ſcripſiſti, Græcos perperam proferre nomina Romana, ut Plutarchum, qui Quadrantiam Clodiam pro Quadrantaria ſcripſit? Me miſerum. Tu M. Varro, qui Cicerone, grauiſsimo teſte, auctore, ætatem patriæ, deſcriptiones temporum, qui ſacrorum iura, qui ſacerdotum, qui domeſticam, qui publicam diſciplinam, qui ſedium, regionum, locorum, qui omnium diuinarum, humanarumque rerum nomina, genera, officia, cauſſas aperuiſti, in eiuſdem antiquitatis cognitione Plutarcho, quem cum laudare uolumus, alterum apud Græcos Varronem dicimus, ab homine ſi non imperitiſſimo, at certe non eruditiſsimo poſtponeris? Sic enim ille de Varrone, quaſi de Manutio, aut Sigonio aliquo loquitur: Sed de Varronis opinione quid ſentiam, alias copioſius. Item: Cenſeo magis habendam eſſe fidem Plutarcho, quàm Varroni. quid autem tandem in Mario dixit iſte Plutarchus? mulieribus nullis, inquit ille, primum nomen imponi. quid ſi docuo, aliam eſſe poſſe loci eius ſententiam, eam prope, quam ipſe Varronem, & Plutarchum ſummos uiros concilians, ſum ſequutus? Quam ſententiam tu adeo exagitaſti, ut etiam auſus ſis affirmare, me, quia in eo loco interpretando à te diſſenſerim, græcarum literarum eſſe ignarum. Nam quod id grauium, ut tu uocas, hominum teſtimonio confirmaris, minus laboro, cum ego te omnium, qui uiuunt, grauiſsimum iam ita leuem reddiderim, ut nihil eſſe te mobilius uideatur. Itaque cum maledicta tua acerbiſsima feram æquo animo, patiar grauis eius etiam hominis, quicunque fuit, iniuriam, quem unum ex omnibus maxime uideo eſſe maledicum, ac tibi propterea tam amicum, à me fortaſſe, quia ueſtrum utriuſque diſsimilis ſum, alienum. uerba igitur ſunt. ἐξ οὗ καὶ μάλιστα ποσειδώνιος ἐλέγχειν οἴεται τοὺς τὸ τρίτον ὄνομα ῥωμαίοις κύριον εἶναι νομίζοντας, οἷον τὸν κάμιλλον, καὶ τὸν μάρκελλον, καὶ τὸν κάτωνα. γίνεσθαι γὰρ ἀνωνύμους τοὺς ἀπὸ μόνων τῶν δυοῖν προσαγορευομένους. λανθάνει δὲ αὐτόν, ὅτι τούτῳ τῷ λόγῳ πάλιν αὐτὸς ἀνωνύμους ποιεῖται τὰς γυναῖκας. οὐδεμιᾷ γὰρ γυναικὶ τίθεται τῶν ὀνομάτων τὸ πρῶτον,

πρᾶτον, ὅπερ οἴεται κυρίως ὄνομα ῥωμαίοις ὑπάρχειν ὁ ποσειδώνιος. Verba, quæ faciunt quæſtionem ſunt hæc: οὐδεμιᾷ γὰρ γυναικὶ τίθεται τῶν ὀνομάτων τὸ πρᾶτον. In his autem uerbum eſt τίθεται, quòd à te, ut etiam ab interprete, ſumitur in patiendi ſignificatione, à me in agendi. fit autem, ut ſi in patiendi ſignificatione accipiatur, ad Plutarchum referendum ſit, qui primum nomen nulli mulieri imponi ſcripſerit, ſi in agendi, ad Poſidonium, qui nulli mulieri primum nomen impoſuerit. ego uero poſteriorem interpretationem ſequutus ſum, ne à Varronis, & ceterorum Latinorum iudicio Plutarchum diſsidentem facerem, atque adeo etiam à ſe ipſo, quem in quæſtionibus duobus nominibus affeciſſe mulieres prænomine, & nomine à te ante didiceram. Quid ergo ais? erraſſe me, neſcire græcas literas. cur tandem? quia interpretis ſententiam reliqui, nouam aliam attuli. quid igitur? negas illum eſſe uerbi τίθεσθαι uſum, quem dixi? ſi non poteſt eſſe, iure reprehenſus ſum, ſi poteſt, quid me græcarum literarum rudem hoc nomine arguis? quid erat negotii, interpretem legere, & eius, ut tu facis, ſententiam ſequi, niſi me melioris fortaſſe ſententiæ nouitas, & uerbi frequentiſsimus uſus huc deuocaſſet? At neſcis, inquis, græcas literas. cur inquam? quia τίθεται imponitur, non imponit eſt conuertendum? Scilicet Robortelle tu ſolus in orbe literarum inueneris, qui ignores τίθεσθαι ὄνομα eſſe nomen imponere? tu de græcis unquam literis facies mentionem, cum hoc te neſcire confitearis? quid? non ne ita etiam locutus eſt Plutarchus tuus in quæſtionibus? διάτι τοῖς ἄρρεσιν ἐνναταίοις ὀνόματα τίθενται, id eſt, cur Romani maribus nono die nomina imponunt? cui uoci tu patiendi ſignificationem tribuiſti, cum ita uertis: Plutarchus in problematis, ubi quærit, cur maribus nono die nomina imponerentur; cum agendi tribuere debueris. primum, quia Petrus Lucenſis, is, qui centum ante annos uixit, ita uertit. neque enim hic tuus Petrus ſemper uult eſſe tuus, ſed aliquando etiam meus; deinde quia attice ὀνόματα τίθεται, non τίθενται Plutarchus ſcripſiſſet. poſtremo, quod caput eſt, quia ſubaudiuntur Romani, ut in ceteris quæſtionibus, διάτι κοσμοῦσι τοὺς παῖδας; διά τι ἀπάτορας σπουρίους καλοῦσιν; quid? non ne aperte dixit in Poplicola. ἐτίθεντο δὲ παισὶν αὐτῶν πορκίνς, καὶ καπραρίυς ὀνόματα. i. im

Hh ponebant

πρῶτον, ὅπερ οἴεται κυρίως ὄνομα ῥωμαίοις ὑπάρχειν ὁ ποσειδώνιος. Verba, quæ faciunt quæſtionem ſunt hæc: οὐδεμιᾷ γὰρ γυναικὶ τίθεται τῶν ὀνομάτων τὸ πρῶτον. In his autem uerbum eſt τίθεται, quòd à te, ut etiam ab interprete, ſumitur in patiendi ſignificatione, à me in agendi. fit autem, ut ſi in patiendi ſignificatione accipiatur, ad Plutarchum referendum ſit, qui primum nomen nulli mulieri imponi ſcripſerit, ſi in agendi, ad Poſidonium, qui nulli mulieri primum nomen impoſuerit. ego uero poſteriorem interpretationem ſequutus ſum, ne à Varronis, & ceterorum Latinorum iudicio Plutarchum diſsidentem facerem, atque adeo etiam à ſe ipſo, quem in quæſtionibus duobus nominibus affeciſſe mulieres prænomine, & nomine à te ante didiceram. Quid ergo ais? erraſſe me, neſcire græcas literas. cur tandem? quia interpretis ſententiam reliqui, nouam aliam attuli. quid igitur? negas illum eſſe uerbi τίθεσθαι uſum, quem dixi? ſi non poteſt eſſe, iure reprehenſus ſum, ſi poteſt, quid me græcarum literarum rudem hoc nomine arguis? quid erat negotii, interpretem legere, & eius, ut tu facis, ſententiam ſequi, niſi me melioris fortaſſe ſententiæ nouitas, & uerbi frequentiſsimus uſus huc deuocaſſet? At neſcis, inquis, græcas literas. cur inquam? quia τίθεται imponitur, non imponit eſt conuertendum? Scilicet Robortelle tu ſolus in orbe literarum inueneris, qui ignores τίθεσθαι ὄνομα eſſe nomen imponere? tu de græcis unquam literis facies mentionem, cum hoc te neſcire confitearis? quid? non ne ita etiam locutus eſt Plutarchus tuus in quæſtionibus? διάτι τοῖς ἄρρεσιν ἐνναταίοις ὀνόματα τίθενται, id eſt, cur Romani maribus nono die nomina imponunt? cui uoci tu patiendi ſignificationem tribuiſti, cum ita uertis: Plutarchus in problematis, ubi quærit, cur maribus nono die nomina imponerentur; cum agendi tribuere debueris. primum, quia Petrus Lucenſis, is, qui centum ante annos uixit, ita uertit. neque enim hic tuus Petrus ſemper uult eſſe tuus, ſed aliquando etiam meus; deinde quia attice ὀνόματα τίθεται, non τίθενται Plutarchus ſcripſiſſet. poſtremo, quod caput eſt, quia ſubaudiuntur Romani, ut in ceteris quæſtionibus, διάτι κοσμοῦσι τοὺς παῖδας; διά τι ἀπάτορας σπουρίους καλοῦσιν; quid? non ne aperte dixit in Poplicola. ἐτίθεντο δὲ παισὶν αὐτῶν πορκίος, καὶ καπραρίυς ὀνόματα. i. im

ponebant nomina filiis Porcios, & Caprarios, & in Coriolano: καθάπερ ἕλληνες ἐτίθεντο πράξεως μὲν ἐπώνυμον τὸν σωτῆρα. Sed quid dico Plutarchum? nonne ſexcenties hoc genere dicendi uſus eſt Plato in Cratylo, hoc modo? pauca afferam ex principio, ut diſcas ea, quæ neſcis. τοῦ βλέπων ὁ νομοθέτης τὰ ὀνόματα τίθεται. Item. ὁ νομοθέτης ἠπιστήθη καλῶς θέσθαι τοῖς πράγμασι τὰ ὀνόματα. Item. δοκοῦσι μοὶ μάλιστα θέσθαι οἱ ἀμφὶ ὀρφέα τοῦτο τὸ ὄνομα. Item. κινδυνεύουσιν οἱ πρῶτοι τὰ ὀνόματα θέμενοι. Item. οἱ παλαιοὶ ἄνθρωποι οἱ τιθέμενοι τὰ ὀνόματα. quid quæris? tertio quoque uerſu inuenies τίθεσθαι ὄνομα pro nomen imponere, non imponi in eo dialogo. Si ergo ita Plato locutus eſt, ſi ita ſemper Plutarchus, ſi ſententia non modo non repugnat, ſed etiam te, ut ita uertas, inuitat, cur non potui cum interprete diſſentire, cuius tu iudicium ſequeris? an qui non facit, ut tu, græcas neſcit literas, an, qui quod tu, omnium, ut tu, literarum eſt expers? ſed redeo ad quæſtionis initium. Si ergo Feſto, Valerio, Varrone diſerte loquentibus, Plutarchi uero obſcurius illo quidem, ſed ita tamen, ut facilius hanc, quam tuam ex uerbis eius ſententiam colligamus, ſi his, inquam, auctoribus feminas Rom. alio aliquando, quam Caiæ prænomine uſas eſſe ſcripſi, quid tibi uenit in mentem Robortelle meam præceptionem tam acriter inſectari? Scilicet cæcus ambitionis te furor, & inſita maledicendi libido te attraxit. neque enim recte mea uerba percepiſti, aut caſte meam ſententiam retuliſti. quod uel ex argumentatione tua intelligo, uel ex propoſitione, cum ais: Mulieres prænomine uſas uario, ſicuti uiri, Sigonius oſtendere conatur. Ego ne Robortelle oſtendere conatus ſum mulieres uario prænomine, ſicuti uiros, eſſe uſas, cum dixi, ex uerbis ſuperiorum auctorum ſatis intelligi, mulieres alio aliquando, quam Caiæ prænomine appellatas? an uero, ſi dixi ALIQVANDO, dixi ſemper, dixi, omnes mulieres, dixi omnibus uirilibus prænominibus eſſe uſas? quid dixi? iis eſſe uſas, de quibus te repugnante ſcripſit Valerius, ſcripſit Feſtus, ſcripſit Varro, Prima, Secunda, Tertia, Quarta, & ceteris. Quis ergo huc te tantus furor adduxit, ut hoc nomine in me tanquam in Vlyſſem Aiax inuaderes? an ut tanquam Polyphemus ab Vlyſſe excæcareris? credo. Etenim cum loci illius Plutarchi ſententiam, quam non uidebas, tibi

aperui,

aperui, te non oculis, ſed propè uita ipſa priuaui. Siquidem
hoc uno errore Sigoniano ita delectaris, ut modeſtiſsime hoc
» modo ſcripſeris: Nunc Sigonius Plutarchum non intelligens
» teſtimonio illius probare conatur, mulieres prænomẽ habuiſ-
» ſe, cum nominatim dicat Plutarchus, ipſas prænomine caruiſ-
» ſe. Satis mirari non poſſum, unde tanta inſcitia hominis. Cre-
» do ipſum iam iure caſtigatum à me toties, cautius poſthac ca-
» lamum arrepturum, ut ſcribat, ne ab omnibus irrideatur. Oro
te Robortelle, quis tu es, qui caſtigandum Sigonium ſuſcepiſti?
Hoc eſt caſtigare Sigonium, ea literis, ac poſteritati mandare,
quæ immortale futura ſint tuæ ſtupiditatis, atque inſcitiæ mo-
numentum? oſtende Plutarchi uerba ea ſentẽtiam habere non
poſſe, oſtende ſententiam illam ad ea, quæ ab ipſo alio loco
de duobus nominibus ſcripta ſunt, accommodari non poſſe,
tum te me caſtigaſſe gloriare. ſi hoc non potes facere, caſtiga-
tum te confitere, & quidem cum fœdiſsime lapſus ſis, neque
uerbi eius uim apud Plutarchum intellexeris. Cum ergo Pri-
mam auctore Varrone prænomen eſſe ſcirem, non dubitaui
Plutarchi locum adiungere, qui Romulum ſcribit filiam reli-
quiſſe, quam ab ordine procreationis Primam appellarit. hoc
eò pertinuit, ut rationem, quæ in uirilibus prænominibus ſer
uata eſt, in mulieribus etiam retentam eſſe indicarem. Hoc au
tem reprehendit Robortellus reprehẽdendi magiſter magnus,
» his uerbis: Errat primum Sigonius, qui dum Primam præno-
» men feminæ probare eſſe uult, nugas Zenodoti, quas nullus
» ueterum probandas cenſuit, profert, tanquam Plutarchi gra
» uiſsimi auctoris teſtimonium. deinde, quia prænomen id ibi
» eſſe non apparet, cum nullum aliud ſubſequatur nomen gentili
cium. Dic ſodes Robortelle, an Plutarchus Zenodoti exploſ-
ſam fuiſſe ſententiam dicit, quia Romulum filiam Primam uo
citaſſe tradiderit, an quia eum omnino liberos reliquiſſe ullos
prodiderit? Si ergo illud non reprehendit Plutarchus, ne id
quidem ego protuli. non enim filiam ne reliquerit Romulus
diſputamus, ſed ex Plutarchi oratione, qua Zenodoti ſenten-
tiam recitat, hanc conſuetudinem colligimus, filias apud Ro-
manos ab ordine procreationis appellatas. At non apparet,
inquis, ex eo loco, an Prima ſit prænomen, quia non ſubſe-

prænomen, ſed cognomen concludis. cur? quia conſequere-
tur, inquis, quod eſt maxime abſurdum, Primani modo præno
men eſſe, modo cognomen. Tu abſurdum putas Robortelle,
id quod uirilibus de prænominibus, quorum ſanctior obſerua
tio fuit, à ueteribus Valerio, & Priſciano traditum eſt? quid
enim? Agrippa, Voluſus, Mamercus, Proculus, Tullus, quæ
Meneniorum, Valeriorum, Aemiliorum, Iuliorumq́; præno-
mina fuerunt, non ne poſt in Viſpaniis, Valeriis, Aemiliis,
Plautiis, Volcatiiſq́; cognomina celebrata ſunt? Hæc ſi tu aut
per te obſeruaſſes, aut à Valerio, & Priſciano cognouiſſes, e-
iuſmodi argumentatione uſus eſſes? quod enim tandem hoc
incommodum eſt, in feminis (ſi modo cognomina earum ul-
la ſint) idem ſeruari, atque in uiris? Concludis hunc locum:
„ Nec eſt, quod te torqueas Sigoni diu. nunquam enim peruin-
„ ces Quinctam, Quartam, prænomina eſſe. Cui reſpondeo, mal
le me ipſum torquere, quam, ut tu feciſti, Varronem. à quo tu
nullo unquam tormento elicies, id quod à Plutarcho, me qui-
dem aduerſante, expreſsiſti, ut tibi obſequatur, ac mulieribus
ante prænomen, nunc cognomina largiatur. Quod ſi Quar-
tam, & Quinctã prænomina eſſe non peruincam, at Varronẽ, au
ctorẽ aliquanto, quàm te meliorẽ id uoluiſſe peruincã. at mulie
res R. alio aliquando, quam Caiæ, ut ſcripſi, prænomine uel
te concedente peruincam. at te mutata ſententia gloriæ, & in-
anis ambitionis cauſſa pulcherrimum quenque auctorem dila-
cerare peruincam. Atque auctoritatibus quidem hactenus pu
gnauimus, nunc ratione quid præſtare poſsimus, uideamus.
Quæ te res igitur impulit Robortelle, ut prænomiua mulieri-
bus eriperes? an ut proprio eas nomine ſpoliares? Siquidem
ex tribus nominibus primum proprium fuiſſe apparet. neque
enim gentilicium proprium eſt, cum uniuerſæ eius nominis
genti commune ſit, nec cognomen, cum id familia plerunque
uniuerſa uſurpet. quòd ſi proprium id ei, qui primus illud inue
nerit, aſsignabis, uide ne idem ille ante quam cognomen illud
pepererit, nomen proprium nullum habuiſſe uideatur. Si ergo
nec ſecundum nomen, nec tertium in uiris proprium eſt, ergo
primum. eadem eſt ratio feminarum. Cur enim dices Iuliam,
aut Tulliam nomen eſſe proprium filiæ C. Iulii Cæſaris, aut M.

Tullii

Tullii Ciceronis, cum omnes, quæ ex eis, aut fratribus eorum filiæ ſuſcipiantur, eo nomine uel inuito patre futuræ ſint? Nam cognomen proprium eis eſſe non poſſe, argumento eſt, quòd ne multa quidem cognomina mulieribus accommodari analogia ipſa permittit. non enim ut dicitur Iulius, Iulia, Tullius, Tullia, Calpurnius, Calpurnia, ſic Cæſar Cæſara, Cicero, Cicera, Piſo Piſa. Sint ergo prænomina propria ut uirorum, ſic mulierum nomina. non eadem illa quidem, quæ uirorum. neque enim tam eas, quam uiros diſtinguere opus fuit, quippe quæ à rebus agendis, & maxime à rep. adminiſtranda remotæ ſint: ſed non tamen omnino diuerſa. Quoniam autem apta uiſa eſt ad filias internoſcendas ipſa ratio oriendi, eas à Prima uſque ad Quinctam numerántes peruenerunt. his Poſtumam, quæ poſt patris mortem nata eſſet, adiecerunt, reliqua uirilia prænomina raro in feminis uſurparunt. quanquam tu Ti. Aeliam, & P. Seruiliam, & A. Aemiliam ex uetuſtis lapidibus excitaſti. quarum mulierum & ſi incerta ætas eſt, tamen quia pulchræ ſunt, & quidem noſtri ſtomachi, ſint in deliciis. nam & ipſæ id uerum eſſe, quod ſcripſi arguunt, mulieres Ro. alio aliquando, quam Caiæ prænomine eſſe uſas. Nunc docendum eſt, cognomina illa, quibus tu mulieres homo liberalis donaſti, non fuiſſe donanda, neque eam donationem à te iure eſſe factam, cum ex alieno donaueris, præſertim uero nemine ex maioribus natu, quorum ea poſſeſsio fuerit, interprete, atque auctore quid? Robortellus homo ea doctrina, qua omnes norũt, præditus, mulieres cognominib. nullo ueterum auctore afficit? nomine, niſi Feſto. qui inquit, Maiorem, & Minorem inter mulierum cognomina poni ſolita fuiſſe. quid Robortellus? Maior & Minor auctore Feſto cognomina ſunt, ergo Prima, Secunda, Tertia, & Quarta cognomina ſunt. Egregie. at Prima, Secunda, Tertia, & Quarta Varrone teſte prænomina ſunt, ergo & Maior, & Minor. Dices, Feſtus diſerte ea cognomina uocat. Cur non eadẽ mihi, quæ tibi Robortelle corrigendi poteſtas datur, ut poſsim prenomina, pro cognominib. reſtituere cur non licet mihi Feſtũ ita, ut tu Varronẽ irridere, atque Varronem Feſto anteferre? cur non poſſum, ut tu, ne à te capiar, Proteum fingere. poſſum illud quidem, ſed non facio tamen.
uim

uim cognominis tantum modo explico. dico enim cognomen appellari uocem quamcumque, qua gentilicia nomina diſtinguamus. qua uoce tam prima, quàm tertia nomina comprehẽduntur. eſſe enim aliquod tale genus indicat Varro, cum ait: Quot quot inſtituta ad uſum ſingularia, quibus diſcernerentur nomina gentilicia. non ita legitur inquis, at ita legendum eſt, ais. Hinc fit, ut ratio naſcendi prænominibus pariter, & cognominibus cauſſam dederit, atque ut prænomina aliquando pro cognominibus, ſic cognomina pro prænominibus uſurpata ſint. et ut Diuus in Cæſare, Imperator in Auguſto nouo more prænomina fuerint. et ut Aquilius ab aquilo colore, id eſt, nigro dictus prænomen à Feſto celebratum ſit. quid plura? idem Feſtus non ne Proculum inter cognomina refert? at uiuente Romulo floruit Proculus Iulius, & poſt Proculus Virginius. Idem non ne Rutilias cognomina fuiſſe feminarum, id eſt, rufas, quod eo maxime colore delectarentur, ait? at eas inter prænomina ponit Valerius, cum Rutiliam, Cæſelliam, Murcullam, Rodocillam, prænomina muliebria Burram à colore dicta prodit. recte. eſt enim Cæſellia, quaſi cæſii coloris, Murcula (ſic enim in manuſcriptis legitur) muricis, Rodocilla roſei, Burra rufi, auctore Feſto. in confirmandis ergo muliebribus cognominibus cares auctoribus. num item exemplis? certe. Paullam enim affers, & Metellam. ut Paullam Valeriam, & Cæciliam Metellam, quæ extremis reip. temporibus ſunt audita. quæ non uideo, cur non prænomina dici poſsint. Si enim eodem tempore multa alia cognomina in uiris pro prænominibus celebrari cœpta ſunt, ut Paullus, quod fuerat Aemiliorum cognomen, in Paullo Fabio Maximo, & Paullo Aemilio Lepido, & Coſſus, quod Corneliorum, in Coſſo Cornelio Lentulo, & Potitus, quod Valeriorum, in Potito Valerio Voluſo, & Iulus, quod Iuliorum in Iulo Antonio Africano, qui omnes imperante Auguſto conſulares clariſsimi uiri fuerunt, cur non Paulla, & Metella, quæ aliquando Aemiliorum, & Cæciliorum cognomina fuerunt, prænomina in Valeria, & Cæcilia appellari poſſunt? eoque etiam magis cum Paulla non fuerit Paullæ Valeriæ, quam ſignificas, cognomen. nam ſi fuit aliquod, fuit Triaria. fuit enim Triarii ſoror Valeria auctore Cœlio,

Triarius

Triarius autem Valeriorum cognomen. cur ergo frater Valerius Triarius dicitur, ſoror Paulla Valeria, ſi Paulla cognomen eſt? an ut ais, quia adoptio ſubeſt? quæ adoptio Robortelle? frater non eſt adoptatus. retinet enim familiare cognomen Triarii, ſoror adoptata? unde hanc eius adoptionem hauſiſti? Si ergo neque teſtes, neque uſum muliebrium cognominum potes proferre, cur ancipitem Plutarchi locum de duobus feminarum nominibus ad cognomina potius, quam, ut ante, ad prænomina transfers? quorum & auctores grauiſsimos multos, & uſum antiquiſsimum habes. At multa, quæ in uiris cognomina uſurpata ſunt, poſt Auguſti tempora in feminas tranſierunt, Maxima, Conſtantina, Peregrina, Rectina, Nigella. Sexcenta alia ſint, quæ tu ex Luſitani amici tui ſcriniis deprompſeris, cum multo plura, & certiora ex ueteribus librorum monumentis colligere potueris. quid? tu ad ſua tempora in ſcribendis illis quæſtionibus reſpexiſſe Plutarchum credis, cum cauſſas rerum omnium iam inde uſque ante conditam urbem repetat? Quare ſi cognomina non intellexit Plutarchus in quæſtionibus, quia reip. temporibus in uſu non fuerant, ne in Mario quidẽ mulieres primo nomine potuit ſpoliare. Hoc tamen uſu ipſe ita gloriaris, ut uno, ad ſummum altero exemplo rem confirmaris. Et te non piget, à me uſum muliebrium prænominum poſtulare, quem ſaltem primis temporibus permittis, atque id eſt, quod ipſe dixi, ALIQVANDO, cum tu niſi nouiſsimis temporibus cognomen nullum reperire, ſi modo id cognomen uocandum eſt, poſsis? Quære alia argumenta Robortelle, ſi potes; nam in his quantum roboris ſit, niſi plane deſipis, uides.

An Caiæ prænomen omnibus mulieribus fuerit commune.

PRAENOMEN illud, quod eſt omnibus mulieribus commune, ut dicerentur Caiæ.) Proba omnes promiſcue mulieres Caias uocatas. Ego enim probabo tantum id in nubentibus uſurpatum, Feſto, Cicerone, & aliis auctoribus.

Lex

Lex Papia de peregrinis à quo, & quando lata.

APVD Ciceronem in oratione pro Archia mentio fit de lege Papia.) Si Sigonius hæc ſcripſiſſet, quæ ſcripſit Robortellus, quos ille riſus, quas comœdias excitaret, quoties imperitũ, quoties iudicio carentem, quoties pueriliter omnia ſcribentem audiremus. quot capita ſcribi, ut plura uiderentur errata, uideremus. Ego contra, doctiſsimum uirum, ut hominem, lapſum iudico, atque uenia dignum exiſtimo. neque enim in tam longo duarum pagellarum opere, neque in tanta rerum mole ſemper uigilare, quanquam diligẽtiſsimus homo, potuit. Dubitat ergo primum, deinde confirmare uidetur, legem Papiam à Q. Aemilio Papo eſſe latam, qui cum Pyrrho rege bellauit. nec uidet eam legem ætate Ciceronis latam. Siquidem inquit in I. de off. Male qui peregrinos urbibus prohibent, ut Papius nuper. Ignorat ergo eam legem non à Papo, ſed à Papio, neque Pyrrhi, ſed Ciceronis temporibus eſſe latam. quæres à quo Papio? à C. Papio tribuno pl., ut ſupra dixi, Cotta, & Torquato cos. Dio lib. XXXVII. Κἀν τούτῳ πάντες οἱ ἐν τῇ ῥώμῃ διατρίβοντες πλὴν τῶν νῦν ἰταλίαν οἰκούντων ἐξέπεσον, γαΐου τινὸς παπίου δημάρχου γνώμῃ. Nega hoc Robortelle, uel emenda, uel Fauſtum oppone, ut uidearis aliquid dicere.

De nominibus libertorum.

NOMINA libertorum ſemper ab agnomine patronorum, à quibus fuerant in libertatẽ aſſerti, ducebantur.) Qui me agnomen uſurpare, cũ grammaticorum ſententiam recitabam, non patiebatur, is illud in alia ſignificatione, quam quiſquam unquam factitauit, uſurpat. Agnomen enim pro gentilicio nomine ponit, quia, ut ſupra dixit, Agnomen ab agnatione fluxit. Adde, quòd nomina libertorum non ſolum ſumebantur à

nominibus gentiliciis patronorum, ut ipſe ait, ſed etiam à prænominibus. ut M. Tullius Laurea, T. Cæcilius Eutychides, M. Liuius Andronicus. de quibus ego aliâs.

De nominibus nouorum ciuium.

IDEM factum obſeruo in nominibus quibuſdam barbarorum, qui ſimilitudinem nominum à Romanis iam uictoribus, & obtinentibus prouincias aucupabantur.) Hoc non eſt ſatis. Cauſſa aperienda, uel occaſio, qua illi nomina Romanonorum aſſequerentur; ut ciuitas. qui enim ciuitatem Ro. adeptus erat, is prænomen, & nomen eius, per quem impetrarat, uſurpabat. ut multis ego in meo commentario exemplis oſtendi.

De nominibus adoptatorum.

NOMINA adoptatorum.) Non ſolum qui adoptati erant gentilicium nomen, ſiue, ut ipſe ait, agnomen mutuabātur ab adoptante, ſed prænomen etiam, & cognomen. ut P. Cornelius Scipio Aemilianus. et alii.

Locus Ciceronis non recte citatus.

CICERO libro primo epiſtolarum ad Att. Cæcilium Pomponianum uocat Atticum.) Immo lib. III Q. Cæcilium Pomponianum appellat. quod nō dixiſſem, niſi ille mihi uitio dediſſet, quòd uerſus aliquot ex Atticis Pauſaniæ, pro Achaicis retuliſſem? quaſi uero ego tot uerſus nō inſpecto Pauſaniæ loco exſcribere potuiſſem.

Locus Ciceronis explicatus. et Scipio Metellus à quo ſit adoptatus.

DEM Cicero libro epiſtolarum ſexto ad Att. Scipio hic Metellus proauum ſuum cenſorem neſcit fuiſſe. Significat enim Scipionem Aſiatici illius
I filium, qui adoptatus fuit à Q. Metello Pio, & dictus Q. Metellus Scipio.) Adſcribam quæ alias in hunc locum ſcripſi. ut eius modeſtiam homines tandem cognoſcant, qui cum intellexerit, ſe à me iuſte admonitum, non fuit peruicax, nihil reſpondit, atque herbam dedit. recte ille quidem, id præſertim ætatis homo, niſi ſe, quaſi efferatus ad contumelias contuliſſet. Verba mea hæc fuerunt: Metellus autem hic Scipio P. Cornelii Scipionis Naſicæ filius naturalis fuerat, teſte Dione, qui ita ait lib. XL: ὁ πομπήϊος κύϊντον σκιπίωνα πενθερόν οἱ ὄντα προσείλετο· οὗτος γὰρ γόνῳ μὲν υἱὸς τοῦ νασικοῦ ἦν, ἐκ δὲ τοῦ κλήρου διαδοχῆς ἐς τὸ τοῦ μετέλλου τοῦ εὐσεβοῦς γένος ποιηθείς: id eſt: Pompeius Q. Scipionem ſocerum ſibi collegam aſciuit, qui naturalis filiuſ fuit Naſicæ ille quidem, at adoptatus à Q. Metello Pio. Quod cum ita ſit, neſcio quid in mentem amico meo uenerit ſcribere in libro de nominibus ita: Cicero lib. epiſt. ad Att. VI: Scipionem hic Metellus proauum ſuum neſcit cenſorem nō fuiſſe. Significat Scipionem Aſiatici illius filium, qui adoptatus fuit à Q. Metello Pio. Cur mirer, hæc cauſſa eſt: nemo enim Aſiatici filium fuiſſe Scipionem hunc ſcribit, niſi quem hic ſequitur Dionis interpres. Neque uero omnino hic Scipio Metellus Aſiatici filius eſſe potuit, ſed Naſicæ; primum quia hic idem P. Cornelius Scipio apud Eutropium, & Eutropii græcum interpretem Pæanium nominatur; et P. Scipio in Epitomis, & apud Ciceronem pro domo dicitur, cum ait: Atqui C. Atinius patrum memoria bona Q. Metelli, qui eum ex ſenatu cenſor eiecerat, aui tui Q. Metelle, & tui P. Seruili, & proaui tui P. Scipio. Aſiatici uero Lucii prænomen tulerunt. deinde quòd in Bruto auum huius uocat P. Scipionem Naſicam oratorem, proauum P. Scipionem Naſicam Serapionem, oratoris patrem, abauum uero P. Scipionem Naſicam

Corculum Serapionis patrem: quæ cum in Aſiatici filium cadere nullo modo poſsint, in Naſicæ certe maxime cadunt, hoc modo:

I P. Scipio Naſica Corculum. Cos. DXCI. DXCVIII. abauus Scipionis Metelli.

II P. Scipio Naſica Serapio. Cos. DCL. proauus Metelli Scipionis.

III P. Scipio Naſica Orator. auus Scipionis Metelli. Cos. DXLII. uxor Cæcilia Macedonici filia.

IIII P. Scipio Naſica. pater Metelli Scipionis.

V P. Scipio Naſica, qui adoptatus à Q. Metello Pio Q. Metellus Scipio dictus eſt. Cos. DCCI.

I C. Lælius. Cos. DCXIII. abauus Scipionis Metelli

Lælia filia.

II Vxor Q. Mucii Scæuolæ Aug. Cos. DCXXXVI. proaui Scipionis Metelli.

Mucia filia

III Vxor L. Licinii Craſsi Oratoris Cos. DCLVIII. aui Scipionis Metelli.

Licinia filia.

IIII Vxor P. Scipionis Naſicæ, patris Metelli Scipionis.

V P. Scipio Naſica, qui adoptatus à Q. Metellus Pio, Q. Metellus Pius Scipio dictus eſt. Cos. DCCI.

DE-

DESCRIPSI autem etiam maternos Metelli auos ex Ciceronis ſententia in Bruto, ne quis eundem de maternis, non de paternis intellexiſſe ſuſpicari poſſet, atq; ita rem (quod fieri ne hoc quidem pacto poteſt) ad Aſiaticos traheret.

An prænomina unquam pro gentiliciis uſurpata ſint.

OBSERVAVI quoque in nominibus R. ea, quæ olim prænomina eſſent facta. ut Menenius Licinius. nam poſtea ita dictum eſt in nomine M. Licinius Craſſus.) Dixi ante Licinium mendoſe legi apud Liuium in Menenio, pro Lucio. quid eſt autem, quod quærat exemplum M. Licinii Craſsi, qui annos amplius CCCC poſt Licinium Menenium uixit, cum P. Licinium Caluum primum tribunum mil. è plebe, qui eodem tempore, quo Menenius uixit, potuerit nominare? ex quo apparet Licinium non ante fuiſſe prænomen, quam gentilicium nomen, cum etiam Licinium legi oportere concederem.

Ambiguitatem nullam in nomine Lucullorum eſſe in oratione pro Archia.

VNDE ſæpe oritur ambiguitas, de quo ſit intelligendum, ut in nomine Luculli, an de L. an de M. qui fratres erant, qualis locus eſt in oratione pro Archia poeta.) In oratione pro Archia ita loquitur Cicero: Statim Luculli eum domum ſuam receperunt. quid eſt quod labores de hoc nomine, an Lucium, an Marcum intelligat, cum utrunque ſcias intelligi? poſt enim meminit ſæpe L. Luculli, ſed aperte.

Ambigui-

Ambiguitatem nullam eſſe in nomine Curionis, in epiſtolis Ciceronis ad eum.

QVALIS etiam ambiguitas erat in nomine Curionis libro II Epiſ.fam.in qua re multi decepti ſunt, non diſtinguentes patrem Curionem à filio.nam illæ epiſtolæ, Nondum erat auditum, & Sera gratulatio ſcribuntur ad patrem.) Hanc opinionem intelligo à ſcholis omnibus eſſe repudiatam. neque enim uidere ſe eruditi homines aiunt, quemadmodum cum in extrema epiſtola de tribunatu C. Curionis filii agatur, ea epiſtola transferri ad Curionem patrem poſsit, qui multis ante annis conſul triumphauerat. in priore uero cum de reditu Curionis filii ex Aſia agatur, cur non idem ſit Romam reuertens, qui fuerat abſens. ideſt cur nón ad eundem redeuntem hauc ſcripſerit, ad quem abſentem ſuperiores ſcripſerat. præſertim uero cum in ſuperioribus de patris clariſsimi uiri obitu mentionem fecerit. hæc etiam cum ante in eum dixiſſem, ipſe uera eſſe ea ſolito ſilentio comprobauit.

Tullum, & Tullium diuerſa eſſe.

ITIDEM in hoc agnomine Tullo, & Tullio.) Conſtitue quæſo tandem, quod uoces agnomen, nam ſi pro nomine gentilicio id uſurpas, Tullius eſt quidem agnomen, at uero Tullus prænomen in Tullo Hoſtilio, cognomen in L. Volcatio Tullo.

Lentulum modo cognomen, modo agnomen eſſe, refutatum.

IN quibus quoque appellationibus, uidere eſt Lentulum modo agnomen, modo cognomen.) Hoc ait Lentulum modo cognomen eſſe, ut in P. Cornelio Lentulo, modo agnomen, ut in Cn. Lentulo Marcellino. Qui autem hoc dici poteſt? nam ſi agnomina ipſo auctore omnia in IVS deſinunt, certe Lentulus agnomen non erit.

Cognomen

Luſcinum, non Luſcinium ſcribendum.

L VSCINIO. Item, Luſcinius.) Luſcinus eſt ſcribendum. Item. C. Fabritii. Fabricii per c ſcribendum. ex faſtis Capitolinis, et Græcis. ſic paulo poſt Sulpicium, non Sulpitium.

Locum Ciceronis non emendate citatum.

V BI, ait noſter Gallus.) Veſter Gallus iampridem correctum eſt, Veſtrum autem dixit, id eſt ueſtra gente Sulpicia. paulo poſt Marcius, non Martius. et Porcius, non Portius. ex lapid. Capitol. et Græcis.

Prænomen cum agnomine ſæpe prolatum, contra quàm alii dixerint.

R ARO prænomen cum agnomine, ſic M. Portius, Q. Tullius.) Atqui Liuius primis libris plerunque cognomina omiſit. in eoque à Robortello, reprehenſus eſt. ut Q. Seruilius, M. Fabius, Sp. Caſsius, innumerabiles alii. nihil enim frequentius. Quòd affert exemplum C. Antonii, facit ridicule. neque enim eius erat ullum cognomen, quod omitti poſſet.

Agnomen cum cognomine uſurpatum.

R ARISSIME agnomen cum cognomine, ſic Portius Cato.) Atqui dixit Liuius: Cornelius Barbatus, Iunius Brutus, Valerius Antias, Licinius Macer. et alia multa.

Cognomen prænomini prælatum.

N VNQVAM præpoſtero ordine, ſit Craſſus Marcus.) Atqui dixit Cicero in II de orat. Maluginenſem M. Scipionem.

Cognomen agnomini prælatum.

N VNQVAM ſic, ut præcedat cognomen, ſubſequatur agnomen.) At Liuius dixit: Macer Licinius, Antias Valerius, Curſor Papirius, et Cicero in epiſtolis: Vetus Antiſtius, Balbus Cornelius, Caluus Licinius, Læuus Ciſpius. Papus Aemilius in Lælio, quanuis Robortellus nō probet.

Agnominis uocem temere retentam.

I LLVD quoque nolim lateat legentes explicationem hanc meam potuiſſe.) Confitetur ſe commodiorem rationem ſequutum agnominis uocabulum retinuiſſe. et tamen cum hoc ita ſit, ſuperioribus capitibus libri primi emendationum illum exclamantē audiuimus, quòd ego eam uocē uſurpaſſem, quòd ſe duce non eam è finibus linguæ Latinæ eieciſſem, addens: Dii „ boni quantum ego elaboraui in euellenda hac opinione ex ho- „ minum animis, & quantum grammaticos exagitaui hac de cau- „ ſa. Et tamen non eſt deterritus Sigonius, tam nullo eſt præditus iudicio in literis. ò conſtantiam incredibilem. Ex his autē paucis, quæ in hunc librum notaui, intelligent omnes, an cauſa ſit, cur ſcientiam ab eo compilem, aut ſermones eius priuatos, ut ille criminatur, inaudiam. cum nobiliſsimum quodque eius decretum improbarim, atq; improbandum eſſe probarim. A me ſumpſiſti inquit ille. Dii meliora. tum enim me hominem non eſſe exiſtimabo, cum iſtius diſciplinæ rationem probabo. Sed tranſeamus ad alia, ut dormientem hominem è ſomno aliquando excitemus.

IN LIBRVM PRIMVM ANNOTATIONVM.

IN I. ET II. CAPVT.

QVOD primum ſpecimen ingenii, atque doctrinæ ſuæ dedit Robortellus, is fuit liber unus Annotationum, quibus diuerſos Græcorum, & Latinorum auctorum locos illuſtrandos ſuſcepit: cui poſt aliquot annos alterum quoque adiunxit. Quorum librorum ſupra etiam mentionem feci, cum de Cæſaris loco, quem ille primo primi libri capite, & loco Ciceronis de oratore, quem XIII. ſecundi libri capite, ſua correctione deformarat, diſputaui. Quibus emendationibus ſatis ſupra exploſis, reliquas, quales ſint, & quam egregiæ, & Robortelli nomine dignæ, exquiremus. Secundo enim capite Horatii uerſum, ubi ille ſe in cycnum mutari ait, illuſtraturus, affert ex Laertio Socratis ſomnium, qui ſibi inter genua cycnum tenere uiſus eſt, poſtridie autem natum eſſe Platonem. quæ res quàm ſatis ſit ad rem, ipſe uiderit. quid enim poetica diuinatio cum philoſophi ſomnio? quid philoſophus cum poeta habet ſimile? Illud erat afferendum, ut cycnus ex cantu poetam effingeret. atque, ut ſe potius cycnum, quàm anſerem fieri Horatius cecinisſet. Atque hoc eſt admirabilium rerum illarū genus, quibus ipſe, ſe multæ lectionis hominem eſſe, multis perſuaſit. quæ quanti faciendæ ſint, omnes intelligunt. à quibus ego, ne omnino omni eum induſtriæ laude ſpoliem, exagitandis abſtinebo.

Locos Callimachi aliquot non eſſe intellectos.

TERTIO igitur capite locos ex hymnis Callimachi aliquot ſibi ſuſcepit illuſtrandos: in quo præter alia docte, atque ſcite prolata, correctiones uerborum aliquot affert, ita alienas, ut hoc uno argumento ſatis intelligi poſsit, eum literas græcas ne primoribus quidem labris attigiſſe. quod ne maledice

potius ei, quàm uere obiicere uideat, notatis locis aliquot oſtendam. Primum autem hoc poſtulo ab eo, ut ſecum conſtituat aliquando, cum uariam lectionem profert, utram probet, ac laudet, ueterem ne, an nouam. utram enim dixerit, cum deteriorem ſemper ſequutum eſſe oſtendam.

In hymno Apollinis ita legitur in extremo: χαῖρε ἄναξ. ὁ δὲ μῶμος ἵν' ὁ φθόρος ἔνθα νέοιτο. Ille addit: In alio ſcribitur φθόνος. cum tamen melior ſententia eliciatur ex uoce φθόρος, quam φθόνος. precatur enim poeta, ut Momus ibi habitet, ubi mors, id eſt, ut intereat Momus. quo nihil melius. at Robortellus huic Momo amicus ei cauet, & reponit pro morte inuidiam, quo ſenſu nihil frigidius poteſt eſſe.

Idem facit in hymno Dianæ: Καὶ ἐν οὔρεσιν ἐψιάασθαι. In alio inquit ſcribitur, ὑψιάασθαι. et tamen antiqua lectio, quam uidetur improbare, cum nouam infert, multo melior eſt. loquitur enim de Diana Callimachus, cui curæ eſt χόρος ἀμφιλαφὴς, καὶ ἐν οὔρεσιν ἐψιάασθαι, id eſt, iunctarum inter ſe manuum chorus, & ludere in montibus. eſt enim ἐψιάασθαι ludere. ut eſt in ρ' Odyſſeæ in extremo fere.

οὗτοι δ' ἠέδυρῆσι καθήμενοι ἐψιάασθων.

Et paulo poſt: γαῖαν ὑποπτεύοντες. Ille: in alio ſcribitur. ὑποπτόιοντες. unde quæſo Robortelle hoc tuũ ὑποπτόιοντες extraxiſti? quid ſignificat? euolue tua dictionaria omnia, nihil inuenies. Cur ergo, cum nouam lectionem profers, aut quæ nullum ſenſum, aut quæ deteriorem inducat, profers? niſi quòd uel ambitione, ut aliquid egiſſe uidearis, uel, quod malim, nimia linguæ græcæ cognitione induceris?

Itẽ in Lauacris Palladis. μάτερ μὲν γοερῶν οἶτον ἀηδονίδων. Ille: Scribitur aliter, οἶκτον. Ego uero rectius οἶτον, id eſt, miſericordiam legi puto. Lamentationem enim, & fletum conſequitur miſericordia. unde ſequitur illud: θεὰ δ' ἐλέησεν ἑταίραν. Si ergo noua lectio, quam tu affers, ſemper eſt, ut dixi, peior, quid ais? an cum hoc facis te ueterem probare, nouam tantum ſignificare? ne hoc quidem modo defendi tuum factum poteſt. oſtendam enim iam alio loco, nouam, quam attuliſti, meliorem eſſe, quàm ueterem. ut quod tu probas id damnandum, quod damnes, laudandum eſſe uideatur.

In hymno Dianæ, ubi loquitur de cerua interfecta ab Hercule.
τὴν δὲ μίαν κελάδοντος ὑπὲρ ποταμοῖο φυγοῦσαν.
ἥρης αἰνεσίῃσιν ἀέθλιον ἡρακλῆϊ ὕςατον ὄφρα γένοιτο, πάγος κεραύνειος ἔδεκτο. ille: in alio ſcribitur, κερύνειος. Si ergo ueterem probas, peſsime ſentis. eſt enim κερύνειος legendum. ſignificat enim montẽ Arcadiæ κερύνειαν. de quo Pauſanias in Achaicis. unde Seruius exponens uerba illa Virgilii. Nec uero Alcides tantum telluris obiuit, Fixerit aeripedem ceruam licet. exponit, Cerynitim ceruam intelligi, ita à loco dictam.

Item in eodem: Καὶ μὲν Κυρήνην ἐγαρίσσαο. in alio, inquis, ſcribitur ἑταρίσσαο. nec intelligis, ſi probas priorem, te nihil intelligere, nam illud nihil, hoc in numerum ſodalium adiungere ſignificat.

Item in lauacris Palladis: ὀσία μάτηρ δεξεῖται. Habetur, inquis, in alio λεξεῖται, ſicuti uidetur legiſſe Politianus. nec uides omnino legendum eſſe λεξεῖται, non δεξεῖται, propter uerba, quæ ſequuntur. τὰ δ' υἱέος ὀσέα μάτηρ λεξεῖται δρυμὼς πάντας ἐπερχομένα, id eſt, mater peragratis omnibus ſyluis oſſa filii colliget. quod melius eſt, quam accipiet. Atque hæc ſint ſatis, ut doceam Franciſcum Robortellum rationem emendandi nullam tenere, aut certe haud ſatis robuſto iudicio in eo ſtudio uerſari.

IN CAPVT V.

Locum Tibulli interpunctione obſcuratum.

NVNC ut Tibulli ſenſum perſpicuum per ſe peruerſa interpunctione obſcuret, oſtendam. Verſus ſunt Tibulli libro primo, elegia IX. quibus puerum alloquitur, hoc modo:

Vre meum potius flamma caput, & pete ferro
 Corpus, & intorto uerbere terga ſeca.
Nec tibi celanti fas ſit peccare, paranti
 Sit Deus occultos, qui uetet eſſe dolos.

Horum uerborum rectum ſenſum primum exponam, poſt, ut ab eo peruertatur, aperiam. permittit poeta puero, ut omnibus ſemet potius incommodis afficiat, igni, ferro, uerberi-

bus, quam ut muneribus delinitus alienis, ſemetipſum deſe-
rat. & ſi clam in ſe peccare uelit, precatur, ne poſsit, ſed ut,
dum paret in ſe aliquid delinquere, ſit deus, qui uetet occultos
eius dolos eſſe. hunc autem Bacchum eſſe poſt interpretatur,
qui uino ſecretos dolos homines patefacere cogit. hic eſt ſen
ſus. uerba autem hæc: Nec tibi liceat in me peccare, cœlanti,
id eſt, occulte. at Deus ſit tibi paranti in me peccare, qui ue-
tet dolos tuos occultos eſſe. Hoc ſenſu, aut his uerbis qui of-
fenditur, is mihi ſine ſenſu uidetur. at exortus eſt tamen Ro-
bortellus, magnus inquam ille poetarum interpres Robortel-
» lus, qui hæc non probet. inquit enim cap. V. Sic diſtinguun-
» tur hi uerſus in impreſsis codicibus. interpres uerò prætermi
» ſit, credo quòd exiſtimaret adeo planum etiam, ac facilem ſen
» ſum, ut nulla egeret interpretatione. Mihi uero attentius
» conſideranti uidebatur ſenſus, aut obſcurus, aut prope nullus
» erui poſſe, ſi ita diſtinguerentur: quod uerisſimum eſſe mihi
» poſtea demonſtrarunt manuſcripti codices, in iis enim ita ha-
» bentur: Nec tibi cœlanti fas ſit peccare paranti, Eſt deus oc-
» cultos, qui uetat eſſe dolos.
» Non diſplicuit mihi hæc lectio, quæ etſi imperitis primum
» uideri poſsit duriuſcula, eſt tamen uſitata apud Latinos, &
» Græciſmũ frequentem redolet. Lucret. lib. V. ſic loquutus eſt:
» Quidue mali fuerat nobis non eſſe creatis?
» Erit igitur ordo in illis carminibus hic: Nec tibi paranti pec
» care ſit fas cœlanti ſcilicet eſſe. quaſi nõ liceat tibi celare, quod
» peccare paras, quoniam id uetat deus. poſsit etiam fortaſſe le
» gi, cœlandi. ſit fas cœlandi, pro cœlare. ſic certe locutus eſt Ci
» cero. cum in animo haberem nauigandi. ſub priore formula ſic
» protulit ſcribens ad Atticum. Mihi negligenti eſſe non licet.
» In alio manuſcripto exemplari uidi non cælanti, nec cælandi,
» ſed iuranti eſſe ſcriptum. Hæc ille. ex quibus ſatis intelligi opi
nor, eum omnino ſenſum germanum huius loci non uidiſſe, ac
temere quod non intellexit iam tũ auſum eſſe etiã immutare.

IN CAPVT VI, ET VII.

Loci Tibulli à praua interpretatione defenſi.

EODEM modo capite VI eiuſdem Tibulli uerba deprauat, ut in illo uerſu ex elegia II libri I: Neu quiſquam multo perfuſum tempora Baccho Excitet. ille enim percuſſum legit, & ita legendum contendit, quia græci οἰνοπλῆγα etiam dicant. Ego, etſi percuſſum omnino non improbo, tamen melius profuſum legi dico. Nam cum poeta dixerit, Adde merum, uinoq́; graues compeſce dolores, recte infert. multo perfuſum tempora Baccho; quod dixit non ſolum ad naturam uini reſpiciens, quod liquidum eſt, ſed ad ſomnum, quo tempora perfunduntur. ut deſcripſit Virgilius in V: Ecce deus lethæo rore madentem, uique ſoporatum ſtygia ſuper utraque quaſſat tempora, cunctantiq́; natantia lumina ſoluit. et in IX: Paſsim uino, ſomnoque per herbam corpora fuſa uident.

Item deprauat alterum locum in eadem: Illa uiro coram nutus conferre loquaces, Blandaq́; compoſitis addere uerba notis. In manuſcripto, inquit, eſt, Abdere. qua ex dictione pulcherrimus poetæ elicitur ſenſus. nam ſicuti antea dixit, nutus loquaces, ita poſtea dixit, Abdere uerba notis compoſitis. ſub illis enim notis, ac geſticulationibus amatorum abſcunduntur multi ſermones, quos ipſi non ſecus intelligunt, ac ſi ore proferrentur. Hanc tu lectionem Robortelle cum laudas, te Tibulli ſenſum non percepiſſe ſignificas. neque enim nunc intelligit ſermones puellæ cum amante iuuene, ſed fictos ſermones cum marito. Virum enim non marem, ſed maritum accipere debes. Venus, inquit, docet puellam molli decedere lecto. quo? uiri. Venus docet pedem nullo ponere poſſe ſono, cum furtim è cubiculo exit mariti. Illa eadem docet puellam cum præſente marito nutus loquaces conferre, & compoſitis notis blanda uerba addere, fallendi cauſa, id eſt, falſis nutibus falſa uerba, quæ amorẽ præſeferunt, & maritum decipiunt, addit. quod enim dixit, Conferre cum marito nutus loquaces,

ita

ait poſt blanda uerba cōpoſitis notis addere. tu uero in aliam tractus ſententiam, putas, Venerē docere ſermones, & nutus puellarum, quibus capiunt amantes, cum de fraude, qua decipiunt maritos loquatur, quod de Vulcano, & Venere Virgilius in VIII: Incipit, & dictis diuinum inſpirat amorem. poſt: Dixerat, & niueis hinc, atque hinc diua lacertis cunctantem amplexu molli fouet. Sed ſiue de marito, ſiue de amante dixerit, omnino Addere meliorem habet ſententiam. Sequenti porro capite, quid facit aliud, niſi, ut Catulli locum de olido ueterno, ſatis à Rodigino expoſitum, iterum exponat. id eſt rem actam, ut aliquid agere uideatur, agat?

IN CAPVT X. Iam modo non.

Declaratio Tibulliani loci deriſa.

VERSVS Tibulli ſunt libro primo, elegia prima.

Iam modo nō poſſum cōtentus uiuere paruo,
Nec ſemper longæ deditus eſſe uiæ.

Hic Robortellus exploſis aliorum interpretationibus affert ſuam, ut ſit Modo non, pro Nequidem niſi, ut, nunc ne poſſum quidem, niſi contentus uiuere paruo. hoc cōfirmat Cæſaris oratione ex libro VII ita: Vbi illi præter ſpem, quos fugere credebant infeſtis ſignis ad ſe ire uiderunt, impetum modo ferre non potuerunt. ac primo concurſu in fugam coniecti proximas ſyluas petierunt. et ait ſimiles eſſe inter ſe has dicendi formulas, Tibullianam, ac Cæſarianam. Hic enim, impetum mo do ferre non potuerunt, eſſe æque, atque, Ne impetum quidem ferre potuerunt. Mihi uero nihil eſſe inter eas uidetur ſimile. nam apud Cæſarem, Modo non potuerunt, eſt, ne potuerunt quidem, apud Tibullum, Modo non poſſum, ne poſſum quidem, niſi. Itaque ibi eſt una negatio, hic duæ. ergo nihil ſimile. Si autem ſit ſubaudienda negatio, neſcio cur non poſsimus dicere, iam nunc non poſſum non contentus uiuere paruo.

IN CAPVT XI. XII. XIII.

Quomodo Cicero οἰκονομικὴν, & πολιτικὴν uerterit.

SEQVENTI capite declarat, quid ſit apud Cæſarem, equos ſubfodere, & ait id eſſe, quod ait Lucianus διαπείρειν τὸν ἵππον. item τιτρώσκειν τὸν ἵππον ὑπὸ τὸ στέρνον, id eſt traiicere equum, & uulnerare equum ſub pectus. O rem Robortelliana adnotatione dignam.

Duodecimo uero capite reprehendit Aretinum, & Donatum, qui οἰκονομικὴν, & πολιτικὴν uerterint apud Ariſtotelem, rem familiarem, & publicam. & uertendum fuiſſe ait, Eam partem philoſophiæ, quæ ad res domeſticas, & familiares, quæ ad remp. pertinet. hoc autem dicendi genus nulla auctoritate firmat. eſt autem illud certũ, tale aliquid Ciceronem non dixiſſe. quanquam ſcio illum Ciceronem contemnere, ac ſuos neſcio quos Appuleios admirari. Dixit autem Cicero, domeſticam, & ciuilem prudentiam in Partitionibus: Atque illa prudentia in ſuis rebus domeſtica, in publicis ciuilis appellari ſolet. et libro II de oſt. Num propterea nulla eſt reip. gerendæ ratio, atque prudentia, quia multa Cn. Pompeium fefellerunt? et in libro I. de Inuent. Ciuilem ſcientiam. At uero tertio decimo interpretatur apud Ariſtotelem in Poetica Nomorum poeſim legum poeſim, ut Solonis. quæ expoſitio, ut inanis, & falſa ſit, poſt indicabo. cũ eius poeticas aliquot interpretationes excutiam.

IN CAPVT XIIII.

Interpunctio loci Ciceroniani ex epiſtolis refutata. Non uereor, nequid timide.

NEQVE uero nouam eius etiam interpũctionem, atque ſententiam loci eius ex ſecundo epiſtolarum Ciceronis ſatis unquam probaui. Cauſſas autem nunc exponam. ſic legitur epiſtola ſeptima ad Curionem: Non uereor, nequid timide, nequid ſtulte facias, ſi ea defendes, quæ ipſe recta eſſe ſenties.

Quod

Quod in id reip. tempus non incideris, ſed ueneris (iudicio
enim tuo, non caſu in ipſum diſcrimen rerum contuliſti tribu-
natum tuum) profecto uides, quanta uis in rep. temporum ſit,
quanta uarietas rerum, quàm incerti exitus, quàm flexibiles
hominum uoluntates, quid inſidiarum, quid uarietatis in ui
ta non dubito, quin cogites. In hunc autem locum Roborte-
„ lus ita: Non dubito, quin omnes, ſi attente legerint hæc uer-
„ ba, offendantur tam perplexo uerborum ordine, etiam ſen-
„ ſu, qui & ſi aliquis uideri poteſt, non eſt tamen aptus, & con-
„ cinnus. Meus ille ſic habet iſta uerba deſcripta, & interpun-
„ cta, quæ cum quiſpiam legerit, facile iudicabit ita omnino eſ
„ ſe legendum, & interpungendum locum hunc. Non uereor, ne
„ quid timide, ne quid ſtulte facias, ſi ea defendes, quæ ipſe recta
„ eſſe ſenties, quòd in id reip. tempus non incideris, ſed uene-
„ ris, iudicio enim tuo, non caſu in ipſum diſcrimen rerum con
„ tuliſti tribunatum tuum. Profecto uides, quanta uis in rep. ſit
„ temporum, quanta uarietas rerum, quàm incerti exitus, quàm
„ flexibiles hominum uoluntates, quid inſidiarum, quid uarie-
„ tatis in uita nõ dubito, quin cogites. Antea tres fiebant in hac
„ oratione periodi, Prima, NON uereor, Secunda, QVOD
„ in id reip. tempus. Tertia, QVANTA uis in rep. temporum.
„ adde, quòd & una fiebat παρένθεσις, quæ diſiungebat uerba. Nunc
„ ſi ita legas, ut demonſtraui, duæ tantum erunt periodi. prior:
„ NON uereor, ne; altera: PROfecto uides. QVOD in id reip.
„ tempus, leuiter hæc uerba ſunt interpugnenda à ſuperioribus.
„ nam eſt ratio prioris propoſitionis: IVDICIO enim tuo,
„ non caſu, eſt altera ratio proximarum dictionum: SED uene-
„ ris. Profecto uides, quanta uis in rep. Quod hinc ſit ſumendum
„ alterius periodi initiũ, patet ex perſpicuitate. Cum enim duo
„ contineat uerba hæc periodus, unum illic, VIDES, alterum
„ in fine, cogites, uidetur elegantiſsime omnia diſtinxiſſe Cice
ro. Hoc eſt huius de loci interpretatione Robortellianum iu-
dicium. Longe autem aliud eſt, pace tanti uiri dixerim, Sigo-
nianum. ego enim uulgatam interpunctionem ſeruo, & melio-
rem, ut opinor, ſenſum elicio, & uſitatiorem dicendi formu-
lam affero. eſt autem una πρόθεσις illa, Quod in id reip. tempus
non incideris, ſed ueneris. quam duæ ἀποδόσεις ſubſequuntur,
una

una, Profecto uides; altera, Non dubito, quin cógites. eſt autem ſimile hoc. Quòd, & Profecto, uel Non dubito, frequenti illi Ariſtotelicæ, ἐπεὶ δὲ, δῆλον ὅτι. item ἐπεὶ, ἤτοι. ut in Poetice, ἐπεὶ δὲ μιμοῦνται οἱ μιμούμενοι πράττοντας, ἤτοι βελτίονας, ἢ καθ᾽ ἡμᾶς, ἢ χείρονας ἀνάγκη μιμεῖσθαι, id eſt, Quoniam qui imitantur, imitantur agentes, profecto meliores aut pares nobis, aut deteriores imitentur neceſſe eſt. Si ergo hæ duæ redditiones ita cohærent cum illa προθέσει, ut diuelli non poſsint, non placet etiam eas à Robortello dilacerari. alioquin & ſenſum, & gratiam omnem orationis euertas neceſſe eſt. quod ab acutiſsimo uiro animaduerſum non eſſe moleſto fero. quoniam ergo conſilio, non caſu petiſti, inquit, hoc tempore tribunatum, profecto uides, quanta uis in rep. temporum ſit, quanta uarietas rerum. neque uero dubito, quin eadem de cauſſa etiam cogites, quam incerti exitus, quam flexibiles hominum uoluntates, quid inſidiarum, quid uanitatis in uita ſit. quo ſenſu quid melius excogitari poteſt?

IN CAPVT XV. ET XVI.

NE de aliena gloria quicquam detraham, apponam hoc loco, quibus uerbis hoc caput à Petro Nannio Alcmariano ſit reprehenſum libro VIII Miſcellaneorum. Sic ille:

IN APOPHTHEGMATA PLVTARCHI.

Quis ſit Choragus, quis Demagogus.

INHAERENTEM *me libris die admodum luculento & amœno, quidam ex amicis ambulatum extraxerunt, neſcio quod* μέγα χρῆμα *nouorum libellorum pollicitantes.* Erant *autem iſti* Laurentius Dacholius, *&* Iohannes Berzoſa, *ambo Græce &* Latine *ad miraculum uſque periti. ibi quum in itinere eſſemus, occurrit* Gulielmus Pictauia, *fortuna, genere, & uirtutibus illuſtris, & qui ex profeſsionibus trium linguarum non ignobilem ſibi famam* Louanii *comparauerat.* Huic *à latere adhærebat* Gysbertus *Cœ-*

Ll lius,

lius, quem nobis Italia doctiſsimum medicum remiſit. ij me in equis aman tiſsime ſalutant, & quantum licet, amplectuntur. Poſtquam diſceſſum eſt à chariſsimis capitibus, exigo ab illis meis pollicitatoribus nouos illos libellos. Quid multa? depromuntur è ſinu. Video illic multa in uariis auctoribus pulcherrime caſtigata, & non pauca in Eraſmo reprehenſa, iure quidem aliquando, ſed tamen nimia acerbitate, & piis animis prorſus intoleranda. Auctor iſtius operis Franciſcus Robortellius, iuuenis (eam enim in eo ætatem eſſe audio, quod cum ipſius laude dictum uelim) multiiugæ eruditionis, & generoſæ indolis, ſed tamen in Batauos homines ferocioris animi & importunioris maledicentiæ, quàm decet. Id eius uerba, quæ iam huc ſubiicio, planum facient. Eraſmus (inquit) uir doctiſsimus, ſi illius opera legas, ita alicubi uidetur dormitaſſe, ut mireris. In Apophthegmatis, quæ ex Diogene Laertio uertit in Latinum, legendis, deprehendi hunc errorem. qui ut pateat apertius, ſubſcribam primum Laertii Græca uerba, deinde Eraſmi conuerſionem & interpretationem. Poſtremo rationes, cur putem illum lapſum eſſe. Laertius in uita Diogenis Cynici, τοὺς δὲ Διονυσιακοὺς ἀγῶνας μεγάλα θαύματα μωροῖς ἔλεγε, καὶ τοὺς δημαγωγοὺς ὄχλου διακόνους. *Eraſ. Dionyſiaca certamina, quæ Athenis in honorem Bacchi magnis impendiis, pompaq́; celebrabantur, appellabat magna ſtultorum miracula. Labitur Eraſmus, primum, quod ex uno duo facit* ἀποφθέγματα, *ſubdit enim ſeparatim, Oratores, qui ſummo in precio habebantur Athenis, dicebat turbæ miniſtros, quòd ad gratiam loqui cogerentur. Rurſus labitur in uertenda dictione* δημαγωγοὺς, *quam cum non ſatis intelligeret, in priorem incidit errorem diuidendi Apophthegmatis in duas partes.* Δημαγωγοὶ *appellantur à Græcis, qui populo præſunt. Heſychius ait,* δημαγωγεῖν *idem eſſe, quod i.* στρατηγεῖν, *unde* δημαγωγὸς ὁ ἄρχων ἐκ τοῦ τὸν δῆμον ἄγειν, καὶ διοικεῖν. *Iulius Pollux lib. octauo nominat* δημάρχους, *qui ſunt* κατὰ δῆμον ἄρχοντες, *olim dicti* ναύκληροι. *eodem libro nominat* ἀθλοθέτας, *qui decem erant,* κατὰ φυλὴν ἐπὶ τῷ διαθῆναι τὰ παναθήναια τόντε μουσικὸν, καὶ γυμνικὸν, καὶ τὴν ἱπποδρομίαν. *Demoſthenes in oratione Midiam hos uocat* χορηγούς. *eius orationis argumentum facile poteſt locum hunc declarare Laertii. nam cum eſſet* χορηγὸς τῆς Πανδιονίδος, *tribus ſuæ, & ludos Bacchanales, de quibus nunc meminit Laertius, populo exhiberet, pulſatus fuit à Midia inſolentiſsimo homine in medio theatri. Libanius rhetor doctiſsimus in argumento eius orationis explicando de Dionyſiacis ſic ait,* ἑορτὴν ἦγον οἱ Ἀθηναῖοι τῷ Διονυσίῳ, ἣν ἐκάλουν ἀπὸ τοῦ θεοῦ Διονύσια. ἐν δὲ ταύτῃ τραγικοὶ καὶ αὐλικοὶ, καὶ κωμικοὶ χοροὶ διηγωνίζοντο. καθίστασαν δὲ χοροὺς αἱ φυλαὶ δέκα τυγχάνουσαι, χο-

ρηγὸς

ρηγὸς δὲ ἑκάστης φυλῆς ὁ τὰ ἀναλώματα παρέχων τὰ περὶ τὸν χορὸν. Hoc eſt Feſta celebrabant Athenienſes in honorem Bacchi, quæ uocabant ab ipſius de nomine Bacchanalia: in his autem & Comici & Tragici, etiam Aluœdi inter ſe de præſtantia, & ſumma artis laude certabant, choros conſtituebant ſingulæ tribus quæ decem erant, Choragus autem ſingularũ tribuum ſumptus in ea re faciebat. Verùm ex his ſatis: quiuis enim intelligere poteſt, quàm præter Laertij ſenſum & dictionis ſignificationem δημαγωγοὺς Eraſmus uerterit, oratores. Senſus igitur Laertij eſt huiuſmodi. Dionyſiaca certamina ſtolidis magna eſſe miracula, atque choragos, ſeu præfectos horum ludorum, turbæ eſſe miniſtros. etiam fuerit ſatius interpretari ὄχλον pro tumultu & perturbatione. Hactenus Robortellus. Duo obijcit Eraſmo; & quòd ex uno ſimpliciq; Apophthegmate duplex fecerit, & quòd τὸ δημαγωγὸς uocabulum non bene intellexit. Cæterùm niſi doceat δημαγωγοὺς eoſdem eſſe quos χορηγοὺς, ab utraque culpa liberatur Eraſmus. Videndum igitur primum, quibus probationibus utatur in aſſerenda iſtiuſmodi ſignificatione. Heſychius (inquit) δημαγωγεῖν idem eſſe ait, quod στρατηγεῖν, unde δημαγωγὸς ὁ ἄρχων, ἐκ τοῦ τὸν δῆμον ἄγειν καὶ διοίκειν. Si eo ſenſu hoc dictum eſſe ab Heſychio intelligimus, iam ratiocinatione iſta confectum eſt, hos tres magiſtratus eoſdem eſſe, ἄρχοντα, στρατηγὸν, καὶ δημαγωγὸν, limitibus quibus longiſſimè diſtant, in unum confuſis. Archontas enim Libanius in Androtionem magiſtratus porrecta manu creatos. Choragos ſuffragijs electos dicit. Sed nondum probatum eſt δημαγωγὸν & χορηγὸν eiuſdem eſſe functionis. Addit deinde δημάρχους eoſdem eſſe qui στρατηγοὶ & ἄρχοντες & δημαγωγοὶ. Ne nunc quidem ullum documentum dedit δημαγωγοὺς & χορηγοὺς eiuſdem ſignificati eſſe participes, quod ſolummodo in quæſtione eſt. Tandem aggregat huic cumulo ἀθλοθέτας, qui decem erant, ut ſingulæ tribus unum iſtiuſmodi haberent ad Panathenæa procuranda. Hic aliquid affine uidetur poni cum choragis, qui & ipſi decem erant. Iam ſi docuiſſet, ἀθλοθέτας eoſdem eſſe qui δημαγωγοὶ, eſſet quiddam quod illius ratio uideretur effeciſſe. Cæterùm quid id contra Eraſmum, ſi ſecundum tuam ὑπόθεσιν, ἀθλοθέται καὶ χορηγοὶ ſint iidem? quod tamen nequaquam tibi concedimus, ut ſuo loco planum faciemus. Porrò quæ adfert ex Libanio, nihil demonſtrant, niſi decem Choragos fuiſſe: nihil id quoque ad controuerſiam peruinet, euincendum eſt enim δημαγωγοὺς, eſſe χορηγοὺς, cuius rei nullum omnino indicium ex autoribus dedit. Sed redeamus ad Heſychi uerba, δημαγωγεῖν, idem eſſe quod στρατηγεῖν. Nihil aliud Heſychius attulit, quàm etymologiam uocabuli, ut dicas Prætor, quaſi præitor, quod præat, nullo

indicato uel officio, uel functione iſtiuſmodi perſonæ. quòd ſi quis quum alicubi legat, dux qui præit in itinere, & quem alii ſequuntur, ſtatim inferat, dux & prætor idem ſunt, nonne pulchrè ratiocinatus fuerit? aut Nicolaus & Nicodemus iidem ſunt, quia etymon nominus idem eſt, quàm ſcitè ſcilicet ille perſonas diſtinxerit, & ἄρχων & δημαρχὸς & στρατηγὸς & δημαγωγὸς populum gubernant, non tamen iidem magiſtratus. Longius enim diſtant, quàm Nili fontes à ſuis oſtiis. ἄρχοντες enim ſunt, qui Remp. adminiſtrant, & à quorum nominibus Faſti notantur, ut Romæ à Conſulibus. Nec mirum, cum teſte Velleio Paterculo depulſis à Rep. regibus, Archontes illis ſucceſſerint, primùm perpetui, deinde in denos annos creati, poſtremo in ſingulos. Δημάρχους non immeritò Tribunos appelles. Hi enim ſingularum tribuum præfecti erant, hi tabulas conficiebant prædiorum cuiuſque tribus, eorumq́; nomina recipiebant, qui ſuæ tutelæ iam facti eſſent, populumq́; (ubi opus erat) conuocabant, & à debitoribus pignora capiebant. στρατηγὸν uerò ducem belli ex multis hiſtoriis intelligas, in Euangelio etiam earum excubiarum præfecti ſunt, qui templum ſeruant & apud Ariſtotelem Politicorum ſeptimo, Polemarchi & Strategi, pro eodem genere magiſtratuum ponuntur. Apud Ariſtophanem in Veſpis Polemarchi iidem officium habent, quod Romæ prætores peregrini, ut qui de cauſis peregrinorum cognoſcant. Ἀθλοθέται uerò eatenus Romanis Aedilibus ſimiles, quòd ſpectaculis præſident, cum Choragis nihil commune habent, qui ſuo ſumptu ſpectacula inſtruunt, iudicandi munus aut Corollarii dandi nequaquam ius habent. Δημαγωγὸς uerò is eſt, qui populares auras captat, ſiue is ſit Orator. quo plerunque fit, ac proinde non raro pro oratore ponitur, ſiue alterius generis homo, certè ea de cauſa ab Ariſtotele appellantur publici adulatores. Sic enim ait Politicorum libro quarto, καὶ ὁ δημαγωγὸς καὶ ὁ κόλαξ οἱ αὐτοὶ, καὶ ἀνάλογον, καὶ μαλίστα δ' ἑκάτεροι ἰσχύουσιν οἱ μὲν κόλακες παρὰ τυράννοις, οἱ δὲ τοῖς δήμοις τοῖς τοιούτοις. Hoc eſt, Et demagogus & aſſentator iidem ſunt certa quadam ſimilitudine & proportione, & ambo præpotentes ſunt. Aſſentatores quidem apud tyrannos, demagogi uerò apud iſtiuſmodi populos. Rurſus libro quinto, Ἐπὶ δὲ τῶν ἀρχαίων, ὅτε γένοιτο ὁ αὐτὸς δημαγωγὸς καὶ στρατηγὸς εἰς τυραννίδα μετέβαλλον. σχεδὸν γὰρ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων τυράννων, ἐκ δημαγωγῶν γεγόνασιν. αἴτιον δὲ τοῦ τότε μὲν γίγνεσθαι, νῦν δὲ μὴ, ὅτι τότε μὲν οἱ δημαγωγοὶ ἦσαν ἐκ τῶν στρατηγούντων, οὐ γάρ πω δεινοὶ ἦσαν λέγειν, νῦν δὲ τῆς ῥητορικῆς ηὐξημένης, οἱ δυνάμενοι λέγειν δημαγωγοῦσι μὲν. διὰ ἀπειρίαν δὲ τῶν πολεμικῶν οὐκ ἐπιτίθενται. Hoc eſt, Olim cum idem eſſet & demagogus, & belli dux, in tyrannum euadebat. Plerique

enim

enim ueterum tyrannorum ex demagogis facti ſunt. Cauſſa quur id tum contigerit, ac iam non fiat, quòd tum demagogos ſe præſtabant, qui rebus bellicis præfuiſſent, nondum enim per id tempus eloquentes erant. Nunc au*tem arte dicendi amplificata, qui eloquentes ſunt, demagogos ſeſe exhibent.* Verùm *quia belli peritiam non habent, abſtinent ſe ab occupanda tyranni-de.* Fac *mihi quæſo in iſtis locis ex* Demagogo Choragum, *ſi audes.* Non *errauit igitur* Eraſmus, *qui oratorem id uerterit.* Certè Iulius Pollux De*magogum &* Rhetorem *uno titulo complexus eſt, libri quarti capite quarto,* περὶ ἐπαίνου ῥήτορος καὶ δημαγωγοῦ. *neque toto capite in tot elogiis ullum inter eos diſcrimen facit.* Ruſus *capite quinto eiuſdem libri,* περὶ ψόγου τούτου *inquit, numero ſingulari utens, tanquam res eadem ſit, uocabula autem duo, multaq; ibi conuitia ſunt, quæ ad nullum niſi ad* Oratorem *referri poſſunt, quale eſt,* συκοφάντης, δικογράφος, δικοῤῥάφος, λέγων ἐπὶ χρήματι, πρὸς ἀργύριον λέγων, μηδὲν ῥῆμα προῖκα εἰπών, μισθοῦ φθεγγόμενος, πρὸς χάριν λέγων, πρὸς ἡδονὴν δημηγορῶν, παρὰ τῇ κιγκλίδι ζῶν. Calumniator, *litium conceptor, controuerſiarum conſutor, pro pecunia loquutuleius, ob nummos dicens, nullum uerbum gratis proferens, pro mercede uocem edens, ad gratiam loquens, ad uoluptatem conciones fingens, apud tribunalia ſemper uiuens.* Poſtremo Libanius *in argumento contra* Androtionem *cum magiſtratus diuidat* Athenienſes, *alios facit ſortitu obuentitios, quos ille appellat* ἀρχὰς κληρωτὰς, *quales ſunt iudices, alios* χειροτονητὰς, *porrectâ ſcilicet manu creatos, in quorum claſſe* στρατηγοὺς *collocat, alios* αἱρετὰς *ſuffragiis electos, in quorum numero choragos conſtituit, ex quibus uel cæco apparet, quàm omnino nihil iſtæ functiones conueniant.* Ego *tamen, ut dicam quod ſentio, mihi iſtud* ἀπόφθεγμα *corruptum uidetur,* τοὺς δὲ Διονυσιακοὺς ἀγῶνας μεγάλα θαύματα μωροῖς ἔλεγε. Salſum *id & acerbum, & probè ex indole* Diogenis. Id *autem quod ſequitur, ignauum & uapidum,* καὶ τοὺς δημαγωγοὺς ὄχλου διακόνους, *& demagogos eſſe uulgi miniſtros. Quid acrimoniæ habet iſtud dicterium? credo igitur uocem* διακόνους *eſſe corruptam, & olim fuiſſe ſcriptum* διαγωγοὺς *& ex gamma quod Græce* γ *Latinum* c *repræſentat, in eam literam, cui forma affinis eſt, commutatum eſſe, rurſus ex* γ *quod multum accedit ad* υ, *præſertim in literis exoleſcentibus ypſilon eſſe factum, atque ita pro* διαγωγοὺς διακόνους *nobis emerſiſſe, ut hic ſit ſenſus, demagogos publica inter ſe diuidere, ac prædæ habere. atque ita aderit nobis uenuſtas* παρηχήσεως, *quæ frequens eſt in dictis* Diogenis. *nobis illam utcunque imitari licuerit, ſi dicamus* Publicolas *eſſe* Publiuoras. *ſed hic, etſi malo iure* Eraſmum *carpat, maledicus nõ fuit.* Nunc *pergamus ad ſecundã*

in

in Eraſmum annotationem. Annotaui(inquit)ſuperius Eraſmi Roterodami erratum quoddam in uertendis è Laertio Diogenis Cynici apophtegmatis, ſed cum & ea paulo põſt omnia percurriſſem, & cum Græco contuliſſem, multò plura perperam uerſa deprehendi. Libuit igitur ſigillatim hic aſcribere, ut uideant eruditi, quantopere à uero Laertii ſenſu aberrarit. Si quum hæc ſcriberem, plus ocii fuiſſem nactus, adnotaſſem & in aliorum apophthegmatis uertendis Eraſmi errata, ſed hæc alio complectemur libello. Interim ſat erit, ſtudioſos literarum monere, ne magnopere eam Apophthegmatum ament translationem. Nam etſi multa rectè conuerſa ſunt, multò tamen plura perperam expreſſa uiſuntur, atque hæc facile cognitu erit iis, qui Græca legerint.

IN CAPVT XX.

Ciceroniani ex prima Tuſculana loci interpunctio reprobata.

LOCVS eſt in primo Tuſculanarum quæſtionum, in quo non idem ſentio, atque Robortellus in diſtinguendis perſonis, & ſententia enodanda. Sic uulgo legitur: A. Adeo tu me delirare cenſes, ut iſta eſſe credam? M. An tu hæc non credis? A. minime uero. M. Male hercule narras. A. Cur quæſo? M. Quia diſertus eſſe poſſem, ſi contra iſta dicerem. A. Quis enim non in eiuſmodi cauſa, aut quid negocii eſt, hæc poetarum, & pictorum portenta conuincere? M. Atqui pleni ſunt libri cõtra iſta ipſa diſſerentium philoſophorum. A. inepte ſane. In hæc ita
» Robortellus: Neminem eſſe puto alicuius iudicii hominem,
» qui iſta ſic diſtincta legens non offendatur, melioremq; requi-
» rat ſenſum. Commodum igitur uidetur, ut totum locum deſ-
» cribam, ſicuti eſt in uetuſto exemplari à me inuentus. omnes
» enim per ſe cognoſcent, quantum hæc à priori diſtet lectio, &
» ſenſus. A. Adeo ne me delirare cenſes, ut iſta eſſe credam? M.
» An tu hæc non credis? A. Minime uero. M. Male hercule nar-
» ras. Cur quæſo? A. Quia diſertus eſſe poſſem, ſi contra iſta di-
» cerem. quis enim non in eiuſmodi cauſſa, aut quid negocii eſt

» hæc poetarum, & pictorum portenta conuincere. M. Atqui
» pleni ſunt libri contra iſta ipſa differentium philoſophorum A.
» Inepte ſanè. Puto omnibus iam eſſe perſuaſum ita debere lo-
» cum legi, & interpungi. Hæc Robortellus. Quod autem ille omnibus ſe perſuaſiſſe ait, mihi neſcio quo meo fato non perſuaſit. Cenſeo enim confundi perſonas, & quod grauius eſt, pulcherrimam ſententiam perturbari. quæ ex uulgata perſonarum diſtinctione colligitur, ita: Inquit auditor, Adeo ne me delirare cenſes, ut fabuloſa inferorum portenta credam? miratur Marcus, & ait; An tu hæc non credis? negat ſe ea credere Auditor. Subiicit Marcus, eum non bene dixiſſe, cum ſe ea credere negauit. quærit deinceps auditor, cur male dixerit. reſpondet Marcus, quia adeo uera ſunt, ut, ſi ipſe contra ea diſſerere uellet, diſertus eſſe poſſet. Subſequitur Auditor, imo ita falſa, ut nihil ſit facilius, quam ea refellere. reſpondet Marcus, imo nihil difficilius eſſe. unde plenos extare libros contra ea ipſa differentium philoſophorum. Hoc autem ſenſu nihil planius, nihil uerius eſſe exiſtimo. Quod autem dixi, iis uerbis, Quia diſertus eſſe poſſem, ſi contra iſta ipſa dicerem, ſignificari portentorum eorum ueritatem, quæ difficile niſi à diſerto refutari poſsit, probo eiuſdem Ciceronis auctoritate, qui in II Philippica ita loquitur; Qui cum hoc iſto tempore ſteut cum gladiis in conſpectu ſenatus, ego quoq; te diſertum putabo, ſi oſtenderis, quo modo ſis eos inter ſicarios defenſurus, id eſt, te putabo diſertum, ſi ueritatem oppugnabis. Robortelli autem aliena hæc ſententia eſt. Negat ſe portenta credere auditor. reprehendit eum Marcus, & quærit cur non credat. reſpondet auditor, nimirum quia falſa ſunt. ſignum falſi, quia diſertus eſſe poſſem, ſi contra iſta ipſa dicerem. quid eſt autem hoc? nam falſa refellere, non eſt difficile, neque in eo laus elucet eloquentiæ. Nam quod ait, diſertus eſſe poſſem, difficultatem cauſſæ perorandæ ſignificat. Itaq; quam illud abs urbe etiã, quod ſequitur? Quis enim nõ in eiuſmodi cauſſa, aut quid negocii eſt, hæc poetarum, & pictorum portenta conuincere? fit enim, ut idem auditor, portenta inferorum & difficilia, & facilia, quæ refellantur, eſſe dicat, & ſplendor illius ſententiæ: diſertus eſſe poſſem, tenebris inuoluatur ita, ut non

appareat

appareat. Quare omnino meo iudicio non eſt mutanda ratio illa perſonarum, atque hoc ipſum ne Robortellum quidem, ſi rem attentius conſiderarit, negaturum eſſe confido.

IN CAPVT XXIII.

CAPITE autem XXIII reddit rationem, cur Cicero in prima Tuſculana ἀξίωμα pronunciatum uerterit, id eſt, ut loquuntur, orationem enunciatiuam. idque quaſi myſterium ſit Dionyſii aliquod, tradit magna cum grauitate. eſſe enim à Stoicis ſumptum id, Diogenis Laertii auctoritate confirmat. Cum tamen illud tam tritum ſit, ut etiam apud Priſcianum inueniatur, cuius hæc uerba ſunt libro XVIII. Et ſciendum, quod has quidem conſtructiones, quæ per nominatiuum abſoluuntur, Stoici ἀξιώματα, uel συμβάματα uocant, id eſt, dignitates, uel congruitates. ut Appollonius ambulat. Vere ergo ille in libro de arte corrigendi dixit multa lectione opus eſſe ei, qui ſe ad ſcribendum confert. alioquin ea pro nouis afferet, quæ omnibus nota ſunt, pro magnis, quæ ſunt puſilla.

IN CAPVT VLTIMVM.

CAPITE XXV Eraſmum uirum doctiſsimum dilacerat. quem cum Petrus Naunius nouem ante annis cum maxima huius infamia ultus eſſet, ipſe obmutuit. credo, quod indecorum eſſe putauit, giganti rem eſſe cum Nanno. Ego uero quomodo Nannius ipſe robuſta eius tela infregerit, exponam. ut, cum ille mihi reſpondebit, una etiam nannio, quem ſine reſponſo nouem annos iacere homo diſertiſsimus paſſus eſt, reſpondere poſsit. Verba eius ex VIII libro Miſcellaneorum hæc ſunt:

Quid ſit Μέλλοντας πολιτεύεσθαι.

IN *decimo octauo Apophthegmate ita ſcriptum eſt,* ἐπῄνει τοὺς μέλλοντας πολιτεύεσθαι, καὶ μὴ πολιτεύεσθαι, καὶ τοὺς παιδοτροφεῖν, μὴ παιδοτροφεῖν. *Eraſmus ſic uertit, Laudabat eos, qui ad rempublicam acceſſuri non accederent. qui pueros alturi, non alerent.* Παιδοτροφεῖν *hic ſignificat ſeruos nutrire: etſi pueri ſerui dicuntur: tamen dilucidior ſenſus eſſet, ſi dixiſſet, qui ſeruos alturi, non alerent. Nam iuxta illud.*

σώματα πολλὰ τρέφειν,
ἀτραπὸς εἰς πενίην ἐστὶν ἑτοιμοτάτη:

Hactenus ille. Quis quæſo hic error? Nam ipſe fateris pueros ſeruos dici. Iam ſi id uerum eſt, ut eſt longe uerisſimum, id reddidit quod tu uis? Sed inquis, dilucidior eſſet ſenſus, ſi ſeruos alere uertiſſet. Ego tibi nequaquam id concedo, putoque potius de liberis alendis dictum eſſe à Diogene, quum olim illos occidere liceret, atque adeo ſeruus apud Terentium dementiam appellet, quòd herus, quicquid Glycerium peperiſſet, ſtatuerat educare: ac proinde magnis priuilegiis ad educationem prolis inuitabantur. Verum donemus tibi tuum ſenſum eſſe illum unicum, ad quem reſpexerit Diogenes. Quid quæſo peccati, uocem πολύσημον *æque* πολυσήμῳ *interpretari, quum inde in nullam partem abſurda ſententia enaſcatur, & in ipſo ambiguo tota uis gratiæ & leporis ſæpius ſit conſtituta. Olim in eccleſia legebatur, Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem tuam, ut deſtruas inimicum & defenſorem, ut narrat Sulpitius in uita D. Martini, nunc legimus, ut deſtruas inimicum & ultorem, Græce* ἐκδικήτας*, quod utranque ſignificationem in ſe retinet. Iam ſi quis reddat, ut deſtruas inimicum & uindicem, & fide tranſlationis ſeruata, iudicium lectori integrum relinquat, rectius ne tibi facere uidetur, quàm ille litem ſuam facit, & alteram partem præoccupat, quum res in æquilibrio pendet? Cæterum quia hoc apophthegma nulla ratione ita transfundi in linguam Latinam poteſt, quin perdat natiuam ſuam & perquàm lepidam argutiam, paucis indicabo ad quæ alluſum ſit à Diogene.* μέλλοντας πολιτεύεσθαι, *& ij dicuntur qui aliquando Rempub. ſunt adminiſtraturi, quales ſunt magiſtratus deſignati, & qui procraſtinatores ſunt in Republica ſuſcipienda. Deinde ualde mecum ambigo, num etiam in hac uoce* μέλλοντας *alluſum ſit ad hanc dictionem* μέλοντας*, hoc eſt, meditantes, quanquam & ipſum uerbum* μέλλω *ſtudeo ſignificat. Nam Heſychius (inquit)* μελλόντων μελετώντων. *quamobrem prope adducor, ut credam ſic eſſe uertendum. Laudabat*

eos qui ſtuderent reip. gubernandæ, non gubernarent: & pueris alendis, ac non alerent. ut intelligas, eum iſtarum rerum meditationem probaſſe, uſum, functionemq́; uituperaſſe.

Quid ſit Manum porrigere complicatis digitis.

Rurſus idem Robortellius carpit Eraſ. in decimo nono Apophth. ſic enim inquit: Eraſmus ait, Illi tribuitur & hoc ænigma, Manus non eſſe porrigendas amicis, complicatis digitis. Innuens non ſatis eſſe, ſi comes nos præbeamus amicis, ſed comitati adiungendam benignitatem. Apud Laertium ſic exprimitur hoc ænigma, ἔλεγε δὲ καὶ δεῖν τὰς χεῖρας ἐκτείνειν, μὴ συγκεχραμένους τοὺς δακτύλους. Addit ex ſe Eraſmus amicis, quod ſi addatur, tollitur ænigmatis ambiguitas tota & uenuſtas. In Græco ita legitur, Aiebat manus oportere extendere, non confuſos digitos. uel dicebat manus eſſe extendendas, non confuſis digitis, & ſane hoc melius. Senſus eſſe poterit omnia eſſe aperto animo & ſimplici facienda, non autem fucato & ſimulato, uel non oportere eſſe rapacem. Nam qui aliquid in uola abdunt, manum non extendunt. uel ſi referas ad orationem, ſicut olim Zeno aiebat, orationem oportere eſſe planam & apertam, non conciſam, confuſam, aut obſcuram. Hactenus Robortel. qui cum promiſerat ſe errorem allegare, nihil quod uel aſſine errori eſſet, allegare potuit. An propterea male audiet Eraſmus, quòd de ſuo addidit, amicis? In hoc opere Eraſmus nunc anxium interpretem, nūc liberum paraphraſtem, nunc ſedulum commentatorem agit. Iam quòd tu ais, ea additione omnem ambiguitatem tolli & uenuſtatē, uehementer admiror, qui ipſe adhuc incerta interpretatione fluctuare uideris, & de ſententia una in aliam deſilis, ſi nihil eſt obſcuri, quid ita ſubinde eius Apophthegmatis ſignificationem refingis, quod proprie eſt hominum, qui ſibi ipſi dum alia atque alia tentant, non ſatisfaciunt, nec uenuſtas ex ænigmate tollitur, ſi aliquantulum lucis affundas. Optima enim ſunt illa ænigmata quæ ita ſe abdunt, ut tamen latentem uiam ad ſua myſteria ſubindicent. Ceterum ubi tu legis συγκεχραμένους, Eraſmus uidetur legiſſe συγκεκαμμένους, hoc eſt, contractos, & id rectius uidetur. Valde enim improba eſt metaphora digitos confundi, nec ſcio, an uſquam alibi eam locutionem reperire liceat. Quòd autem Eraſmus benignitatem comitati adiungendam eſſe, ex hoc ænigmate intellexerit, non leui neque futili ratione niſus eſt, primum quia dextra fidei, amicitiæ, & comitati conſecrata ſit. unde illud Virgilii, Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe tyranni. Inde Græci uerbum δεξιοῦσθαι

ſinxerunt, hoc eſt, dextra complecti. Digitos *autem contractos ſignificare tenacitatem, uel unus* Martialis *arguerit*,

Litigat, & podagra Diodorus Flacce *laborat*.

Sed nil patrono porrigit, hæc chiragra eſt.

Rurſus idem. de Demagogo.

In trigeſimo quarto rurſus Eraſmus *uertit* δημαγωγὸν *oratorem, quod non probo*. Laertius, οὗτος ὑμῖν ἔφη ἐςὶν ὁ Ἀθηναίων δημαγωγός. Eraſmus, *hic eſt, inquit, ille* Demoſthenes Athenienſium *orator. Sed ſic melius*, En *uobis ò hoſpites*, Athenienſium *ducem ac principem. uel*, En *qui* Athenienſium *aures captat ac demulcet. Nam probrum in ſe habet hæc demonſtratio per* μέσον δάκτυλον. Hactenus Robortellius. Nihil *hic peccaſſe* Eraſmum, *ſuperius demonſtratum eſt, quamobrem non eſt conſilium ea repetere*.

Rurſus idem. Quid παρὰ ſignificet.

In *trigeſimo ſeptimo* Laertius, τοὺς πλείςους ἔλεγε παρὰ δάκτυλον μαίνεσθαι, ἐὰν οὖν τις τὸν μέσον προτείνας πορεύηται δόξῃ μαίνεσθαι, ἐὰν δὲ τὸν λιχανὸν, οὐκέτι. Eraſmus, Dicebat *plurimos inſanire præter digitum*. Nam *ſi quis aſſidue medium digitum intendat uice indicis, uulgo inſanus habetur: ſi quis indicem, ſanus uidetur*. At *plurimi ſunt homines, qui grauius inſaniunt rebus ſerijs, quàm ſi digitum pro digito porrigant, & tamen uulgo hi non habentur ſani*. Hactenus Eraſmus. Nunc *audite quid* Robortellius *dicat*. Quoniam παρὰ *cum accuſatiuo iunctum, ſæpe accipitur pro apud, uel prope, lepidior ſenſus mihi uidetur, ſi dicas*, Multos *aiebat inſanire prope digitum medium, quod eo magis probo, quia ſequitur* ἐὰν δὲ τὸν λιχανὸν οὐκέτι, *id eſt, ſi quis indicem non amplius*. Ecce *uicinitatem inſaniæ, ſicuti digitorum*. Multorum *inſania eſt occulta, ſed fortaſſe non minor quam ea, quæ aperta eſſe ſolet*. Vnum *me torquet in hoc dicto* Diogenis, *quòd uideo conſuetudinem fuiſſe apud ueteres, ut medio digito commonſtrarentur inſani & infames*. Neque *ſatis memini me legere apud ullum, eos habitos inſanos, qui alterum commonſtrarent digito, uel qui medium extantem, à cæteris concluſis geſtarent, hoc uidendum*. Nam *quin ita ut expoſui, ſit accipiendum dictum* Diogenis, *non eſt dubitandum*. Hactenus Robortellius. Qui *quum omni ratione conatus ſit emendare* Eraſmum, *nihilo meliora in me-*

dium attulit, nec argutiem iſtius dicti percepit. Eſt enim ſenſus, pleroſque uno digito ab inſania diſtare. nam ſi impudico digito commonſtrationes facerent, ut faciunt indice, inſani haberentur, id quia non faciunt, ſpatium diſcrimenque unius digiti intereſt, quo minus ſint uecordes. Præter enim abſurdum geſtum oſtendendi nihil requiritur, quin ſint pro inſanis habendi. Formulas iſtius loquutionis ubi παρὰ *interuallum ſignificat, abunde apud Budæum reperies.*

Rurſus idem. Quid ſit Κράνειον.

In quadrageſimo ſexto Laertius, ἐν τῷ κρανείῳ ἡλιουμένῳ αὐτῷ Ἀλέξανδρος ἐπιστὰς φησὶν αἴτησόν με, ὃ θέλεις. *Eraſmus. Quum Alexander Magnus inuiſeret Diogenem: reperit eum in Cranio ſedentem pro dolio. Hactenus Eraſmus. Robortellius, Cranium per* ι *in penultima caluariam ſignificat, Cranium mortuorum,* κράνειον *uero per* ει *diphthongum in penultima, ſignificat Craneum, qui erat locus gymnaſii è regione Corinthi. Hoc patet ex alio loco Laertij, ubi ait* διάγων ἐν τῷ κρανείῳ τῷ πρὸς τῆς κορίνθου γυμνασίου. *Eraſmus deceptus eſt uocis ſimilitudine, nam uertit in cranio id eſt in caluaria, neque eſt quòd quis illum excuſet, poſſe etiam intelligi de gymnaſio, ſic ſcriptam illam dictionem Latine, ut i proferatur longum. Nam cur addidit pro dolio, quod non eſt in contextu Græco? ex quo ſatis patet, Eraſmum deceptum eſſe. Immo nihil minus patet, quum enim inquiat Eraſmus, eum ſedentem in cranio pro dolio, ſatis indicat ſe diuerſum putare cranium & dolium. Nam ſi idem exiſtimaſſet, nullo modo pronunciaſſet, eundem & in dolio ſedere, & ante dolium. Et quod tu dicis, uertit in cranio, id eſt, in dolio, illam expegeſim de tuo addidiſti. nec ea in uerbis Eraſmi reperitur. Pergit deinde Robortellius. Laertius dicit* ἡλιουμένῳ, *uertit Eraſmus, Laceras ſchedas glutino committentem. Dij boni, quale ſomnium? Quis dicat, in ſchedis glutinandis fuiſſe occupatum Diogenem? Labitur igitur & hic Eraſmus, dum ſibi nimium indulget in uertendo, & addendo multa, quæ in Græco contextu non leguntur. Quur errat Robortelli? an quia plura addit, quàm tuus Laertius habet? quando nnquam Eraſmus in uerba Laertij iurauit? Quicquid ubique inuenit, quod ad præſens Apophthegma ſpectat, uel in Græcis, uel in Latinis auctoribus, in unum congerit, Idne errorrem ampliorem & inſtructiorem faceret uon eſt profeſſus, ſe uerborum Laertii interpretem, ut illi religio ſit, quicquam uel detrahere uel addere.*

Rurſus idem. Diuerſa transferri ex diſcordia exemplarium.

Inſexageſimo octauo Laertius, μακρά τινὸς ἀναγινώσκοντος, καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ βιβλίου ἄγραφον παραδείξαντος. θαῤῥεῖτε ἔφη ὦ ἄνδρες γῆν ὁρῶ. *Eraſm. Quodam tempore, quum diutiſſime legens tandem eo ueniſſet, ut uideret chartam uacuam, bono inquit animo eſtote uiri, terram uideo. Labitur Eraſmus, quòd ait ipſum Diogenem legentem ea dixiſſe,* γῆν ὁρῶ, *quum alius hoc dixerit. Quid ſi aliud exemplar Græcum ſecutus ſit, ac ita inuenerit,* μακράτινα, *ac non,* μακράτινος, *non ne unica aut altera litera aliter inuenta ab omni errore Eraſmum uindicauerit? Eadem certe gratia Apophthegmatis, ſiue Diogenes legerit & dixerit, terram uideo, ſiue alius quiſpiam legerit ſubiiciente Diogene, terram uideo.*

Rurſus idem:

In LVI. Eraſmus. Quum primum cœpiſſet philoſophari, cum in dolio ſolus rancido ueſcens pane audiret totam urbem lætitia perſtrepentem, erat enim dies feſtus, ſenſit animo nonnibil tædii, diuq́; ſecum de relinquendo uitæ inſtituto cogitauit. Sed quum tandem mures uideret adrepentes, micas panis edere, quid diſplices, inquit, tibi ò Diogenes, ſat magnificus es, ecce etiam paraſitos alis. Audi nunc Robortellii quiritationem. Ego profecto neſcio, unde hic paraphraſtes egregius tam multa præter rem in medium attulerit. Nam in Græco ita legitur, breuiſsime & politißime, πρὸς τοὺς ἐρπύσαντας ἐπὶ τράπεζαν μῦς, ἰδὲ φησὶ, καὶ διογένης παρασίτους τρέφη, *id eſt, ad mures perrepentes in menſam, En ait, & Diogenes paraſitos alit. Robortellius præter copiam, nihil hic arrodere poteſt. Mirum autem unde Diogenem menſa, qui nihil ſuppellectilis habuit, præter peram. Certe priori loco (nam bis hoc Apophthegma habet) menſam omiſit.*

Rurſus idem: Quam facile librarii peccent.

In ſeptuageſimo ſecundo Eraſmus ait, Huc ueni inſpecturus inſaniam tuam, qui non contentus regno. In Græco ſcribitur κατάσκοπος τῆς σῆς ἀπληστίας, *id eſt, explorator tuæ cupiditatis, quæ eſt inexplebilis. Hic neſcio quur*

ἀπλη-

ἀπληςίαν uerterit Eraſmus inſaniam. in uno uocabulo tota culpa. Videtur Eraſmus fiducia memoriæ libros aliquando non conſuluiſſe, ac propterea aliquando non eadem, ſed cognata uertere. Cæterum tam aperta res imperitiæ aſcribi non poteſt. Poſtremo ualde mecum addubito, num principio ſcriptum ſit inſatiem pro inſaticbilitatem, qnod ſcriba non intelligens uerterit inſaniam.

Rurſus idem. De licentia in deducendis etymis.

IN LXXIII. *cum dicit Eraſmus ἄθλιος Græce, miſerum ſonat, multisq́; afflictum laboribus, unde & Athletis nomen, decipitur. nam Athleta non dicitur παρὰ τοῦ ἀθλίου, id eſt, à miſero, ſed à uerbo ἀθλέω, quod eſt luctor, certo, uel παρὰ τοῦ ἄθλου, id eſt, à certamine. Eſt quidem apud Græcos uerbum ἀθλιάζεσθαι, id eſt, infelicem eſſe & aduerſis conflictari, ſed non Athletæ ab hoc dicti ſunt, immo è diuerſo ἀθλιάζεσθαι παρὰ τῶν ἀθλητῶν, propter labores eorum immenſos. Hactenus Robortellius, qui præter originationem nihil carpit. Atqui in etymologiis mire ludunt auctores, id ſi non patitur; auferat à iureconſultis, teſtamentum à teſtatione mentis eſſe dictũ, à Cicerone fidem inde appellatam, quòd fiat id quod dictum eſt.*

Rurſus idem. Errores magnorum uirorum eſſe emendandos, non conuitiis exagitandos.

IN LXXIIII. *Eraſmus. Inuitatus, ut ad Alexandrum ueniret, recuſauit, at Perdiccæ præfecto minitanti necem ni ueniret. In Græco nulla fit de Alexandro mentio, ſed tantum de Perdicca, περδίκκου ἀπειλήσαντος. Errat turpiſſime in reddendo Latine reſponſo Perdiccæ. ait enim, nec dubitauit uiciſſim minitari Perdiccæ, ſe feliciter uicturum, ſi ſine illo uiueret, indicans eſſe infelices, qui cum Perdicca uiuerent. Eſt in Græco ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἀπειλεῖν ἠξίου, ὡς εἰ καὶ χωρὶς ἐμοῦ ζήσαι, ἀλλ᾽ εὐδαιμόνως ζήσοιτο. Senſus eſt, Quũ mortẽ minitatus eſſet Perdiccas Diogeni, inquit Diogenes, nil magnũ. nam et phalangium hoc efficere poßit, putabat magis Perdicca dignum, ſi ſic minitaretur, Vt libet ò Diogenes, uel ueneris, uel non ueneris ad me, dabo tamen operam, ut etiam ſine te recte uiuam. Rectè tu quidem Robortelli, ac nunc primùm legitimam habes cauſam reprehendendi, quæ antea uel iniuſta fuit, uel nulla, uel friuola. Sed qur quæſo tot auctaria huic Apophthegmati-*

gmati adijcere placuit, quum tu eam legem uertendi toties, tam odioſè, in Eraſmo *prædamnaris? Nam hæc omnia (ut libet ò Diogenes, uel ueneris, uel non ueneris, dabo tamen operam) in Græco nuſquam deprahendas.* ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἀπειλεῖν ἠξίου, ὡς εἰ καὶ χωρὶς ὑμῶν ζήσαι, δι'δαιμόνως. *Id autem eum minari dignum cenſebat, ſi diceret, etiam ſi ſine te uixero, beate uixero. Libertatem tuam in transferendo non culpo, ſed ad legem quam in alios condis te reuoco. Errauit* Eraſmus*? certe tam fœde ſugillandus non erat, poſt tot lucubrationes marcidus uigilijs alicubi cum bono* Homero *dormitat. Tu non contentus priori ſugillatione, hanc coronidem in fine tuæ annotationis adiungis. Iam patet, opinor, turpiſſimus* Eraſmi *error.*

Rurſus idem. Quæ ſignificata habeat Vita.

IN LXXV. *Alter hic grauis apparet* Eraſmi *lapſus. nam ſic uertit. Aiebat faciles eſſe deos ad donandam hominibus uitam. Cæterum hanc ignorari ab his qui quærunt dulciaria, unguenta, aliasq; id genus delitias. Cum apud* Laertium *legatur,* ἐϐόα πολλάκις λέγων τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον ῥᾴδιον ὑπὸ τῶν θεῶν δεδόσθαι, ἀποκεκρύφθαι δὲ αὐτὸν ζητούντων μελίπηκτα, καὶ μύρα, καὶ παραπλήσια. *Quorum uerborum hic eſt ſenſus, Vociferabatur ſæpe, affirmans facilem & parabilem admodum deos hominibus dediſſe uictum, ſed latere eos, dum intenti ſunt mellitis placentis, unguentis, & alijs id genus quærendis. Vides quantum interſit inter hunc & illum ſenſum? Sed multo magis animaduertes, ſi leges quæ in ſua commentatione ſuper hoc dicto addit* Eraſmus. *Hactenus* Robortellius. *Si* Eraſmus *uitam pro uictu poſuit, nihil errauit, in eo enim ſignificatu inuenitur apud* Donatum *in* Phormione, *cuius hæc ſunt uerba,* Vita *autem & mores ſignificat, & animam, & alimentum, & ſpatium uiuendi. Recte igitur* Eraſmus *uocabulum* πολύσημον πολυσήμῳ *extulit, ut* διχονοία *eadem eſſet. Eſt autem alluſum ad hos uerſus* Heſiodi *in libro operum & dierum, ubi ſic ait,*

Κρύψαντες γὰρ ἔχουσι θεοὶ βίον ἀνθρώποισι,
ῥηιδίως γὰρ κὲν καὶ ἤματι ἐργάσαιο
ὥστε σέ κ' εἰς ἐνιαυτὸν ἔχειν καὶ ἀεργὸν ἐόντα. Hoc eſt,
Occultant ſuper uictum mortalibus ægris,
Nam facile obtineas tantum ſub luce diurna,
Suppetat ut penus (quamuis ocieris) in annum.

Quòd ſi in commentatione euagatur, nihil poſſum dicere, niſi liberrimum eius ingenium liberis aliquando habenis currere. Cæterum rurſus ex

te

te quæro, quæ tua quoque licentia, quum Græca uerba habeant, uictum latere & in occulto haberi, tu ad perſonas tranſtuleris, tanquam illos uictus lateat, ἰδίᾳ enim inquit, πολλάκις λέγων τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον ῥᾴδιον ὑπὸ τῶν θεῶν δεδόσθαι, ἀποκεκρύφθαι δὲ αὐτόν. Clamabat ſubinde dicens, uictum facilem à diis donatum eſſe, ſed eum in occulto haberi, dum homines requirunt placentas ex melle, & unguenta, aliaq; conſimilia.

Rurſus idem. Metaphoras ſæpe improbiores uideri, non eſſe.

IN LXXX. *Delirat Eraſmus. nam ſic uertit; Præteriens prodigi cuiuſdam ædes, inſcriptionem habentes, Venales: facile (inquit) diuinabam fore, ut præ immodica crapula domum euomeres. Iam enim domum abſumpſerat, antequam uenalem proſcriberet, uomitus erat ille uerius, quàm uenditio. Hactenus ille. In Græco ſcribitur, θεασάμενος ἐπὶ ἀσώτου οἰκίᾳ ἐπιγεγραμμένον, πράσιμος, ᾔδειν (εἶπεν) ὅτι οὕτως κραιπαλῶσα ῥᾳδίως ἐξεμέσεις τὸν κεκτημένον. Senſus eſt, Conſpicatus Ciogenes in prodigi cuiuſdam domo inſcriptum, Venalis. Sciebam (inquit) fore aliquando, ut tantum crapulans, ò domus eras euomitura tuum herum. Quid hoc ſenſu lepidius? at cuius non offenduntur aures, quum Eraſmus ait uirum euomere ædes? Aptior quippe eſt iocus, domum euomere herum. Recte tu quidem, ſed non puto te aliud cogitare, quàm hunc lapſum eſſe potius incuriæ & inaduertentiæ (ut mihi hoc uocabulum uſurpem) quàm inſcitiæ aut delirii. Quòd autem eam metaphoram de domino euomente ædes, tanquam abſurdiſsimam exagitas, ſcias ei non diſsimilem in dictis Catonis Cenſorij inueniri, ſic enim ait, Quendam qui agros mari uicinos ob luxum uendere coactus eſt, aiebat ſe mirari, quaſi plus poſſet quàm ipſum mare, quod enim illud uix paulatim alluebat, ille facile deuorarat. Eiuſdem immanitatis eſt, deuorare agros, & euomere ædes.*

Rurſus idem. Eraſmum ingenue, ſed tamen latenter ſua emendare.

IN CLXII. *Eraſmus. Cuidam per conuitium dicenti, Sinopenſes te exilio damnarunt, at ego, inquit, illos manſione: ſignificant ſe, quòd ſolum*

lum uertere cogeretur, nihilo feliciorem eſſe iјs, qui in patria manerent, nec exilium æquo animo pati poſſent. tam enim miſerum eſt, manere coactum, quàm exulare coactum. Quis non uidet, ut miſer Eraſmus *in ſua commentatione fallitur?* Nam tum dixit Diogenes, ἐγὼ δὲ ἐκείνων τὴν μονὴν, *ſignificare uoluit,* Sinopenſes *habitare ignobilem, & aſperam regionem, & ideo infeliciores multo eſſe, ſe, qui exultabat, profecturum in loca amœna & urbes præclaras Græciæ. Hunc ſenſum ſpreuit opinor* Eraſmus, *quòd ingenioſus ſibi uidebatur, quum excogitabat aliquid abſurdum. Ideo uero hoc dixi, quia paulo poſt ait, ex* Plutarcho *afferri eum ſenſum, quem ego expoſui. at ſibi uidebatur* Plutarcho *ingenioſior, neque illius interpretatione contentus.* Hactenus Robortell. *qui fatetur,* Eraſmum *& bonam & malam commentationem ſuper apophthegmate feciſſe, uerum illum non intelligendo, ſed in deligendo aberrare.* Eraſmus *homo multi pudoris, & eximiæ ingenuitatis, ſicubi in primis editionibus lapſus eſſet, plerunque in ſecundis editionibus id addebat quod rectius erat, noua illa interpretatione tacite damnans quod antea ſcriptum fuiſſet, ut & pudori ſuo conſuleret, & lector non falleretur, cui ex duobus ſcripti generibus facile licebat meliora eligere, aut alio in opere, quod alibi infelicius exierat, retractabat.* Rem *ita ſe habere comperiet, quiſquis editiones* Adagiorum *inter ſe committat. Quòd ſi quis ſtatim hominem eſſe nihil exiſtimet, qui, ubi errarit, reſipiſcat, quid exiſtimandum de illis, qui errores ſuos nunquam agnoſcunt?* In *tanta* πολυγραφίᾳ *ſomnum obrepere, quid mirum eſt?* Si *in uiam non rediſſet, erat, cur ei te ducem præſtares: cum uero ſuo* Marte *ad rectum iter reuertatur, quid opus eſt iſta acerbitate uerborum?*

Rurſus idem. Quid ſit χείρων.

IN CI. Eraſmus. *Conſpiciens duos centauros pugnantes, in tabula peſſime pictos,* Vter *horum (inquit) deterior eſt, notans pictoris imperitiam, quaſi dubitaret, uter eſſet deterius pictus.* Vſus *eſt autem uoce ambigua. nam* χείρων *& peior dicitur, & in pugna inferior.* Hæc *ille.* Laertius *ſic* ἰδὼν ποτὲ δύο κενταύρους κάκιστα ἐζωγραφημένους, ἔφη. πότερος τούτων χείρων ἐστι. *id eſt,* Conſpicatus *aliquando duos centauros male pictos, ait,* Vter *horum eſt deterior?* In *Græco, ſicuti patet, non eſt illa dictio, pugnantes, quam addit, quia aliter non intelligebat iocum.* Sed *reuera* Diogenes *alluſit ad nomen proprium* Chironis. Sic πότερος χείρων. *nam poterat accipi dictum ambigue, uter eſt deterior, id eſt, deterius pictus: & ſic, uter eſt* Chiron.

Quid ad hæc ò bone Eraſme? Hic ego te laudo Robortelli. nam & bene caſtigas, & præter ironiam non immaniter inſultas.

Rurſus idem. Quatenus indulgendum uenuſtis agnominationibus.

IN CXXV. *ἐρωτηθεὶς ποτὲ ποίῳ καιρῷ δεῖ γαμεῖν, ἔφη. τοὺς μὲν νέους μηδέποτε, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους μηδεπώποτε. Eraſmus uertit. Interrogatus, quando iuueni ducenda uxor? Iuueni (inquit) nondum, ſeni nunquam. Sed non recte. Nam μηδέποτε & μηδεπώποτε idem ſignificant apud Græcos, id eſt, nunquam. nam ſentiebat neque iuueni, neque ſeni unquam eſſe ducendam. Ego puto, Eraſmum iuſtiſſima de cauſa à uulgatis libris receſſiſſe. Quid enim gratiæ habet de diuerſiſſimis ætatibus ταυτόλογον reſponſum? ducẽdam nunquam eſſe uxorem nec iuueni nec ſeni. ac proinde Eraſmum ita legiſſe, τοὺς μὲν νέους μηδέπω, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους μηδεπώποτε, ut indicet, iuuenes nondum maturos eſſe ad nuptias, ſenes iam deſiiſſe eſſe maturos, & in iuuenili ætate eſſe expectandum, antequam ducas, ubi expectaueris, ſuperuentu ſenectutis fruſtra ſis ducturus, uel certe importune. Ego (ſi Eraſmus hic errat) talem errorem lubens amo & amplector, qui in exiguo deflexu ſententiæ tantum gratiæ & uarietatis uni dicto, tanta parſimonia uerborum addere poteſt. Nam inter cætera ſeruata eſt illa dulciſſima παρήχησις, μηδέποτε & μηδεπώποτε, in his uerbis nondum & nunquam.*

Rurſus idem. Cynicorum dicteria acria eſſe.

IN CXXVII. *Eraſ. Quum uideret adoleſcentem quempiam ſeſe ornantem, ſi ad uiros (inquit) fruſtra, ſi ad fœminas, iniuſte. Feſtiuius apud Græcos propter uocum affinitatem, ἀτυχεῖς, ἀδικεῖς. Nam fruſtra ſe parat mas maſculo, inter quos non poteſt eſſe coniugium. Hæc ille. Ἀτυχεῖν apud Græcos præterquam quòd ſignificat uoti eſſe impotem, ſignificat etiam infelicem eſſe. Erit igitur lepidior ſenſus, Si te ornas maſculo, miſerrimus es: ſi mulieri, inique facies. An lepidior ſit (mehercle) ignoro, mihi certe non uidetur. Eſt enim illa magis ſatyrica & Cynica, iſta tua ignauior & dilutior. Vt ut eſt, pro errore, etiamſi iniquiſſimus ſis, imputari non poteſt, quum uerba etiam hunc ſenſum capiant.*

Rurſus idem. Studio carpendi diſsimulat ſe uidere remedia offenſarum.

IN CXXIX. *Eraſm. Canis Diogenes eſt dictus, & hoc uitæ genus à multis laudabatur, nemo tamen imitabatur. Itaque dicebat, ſe canem eſſe laudantium, ſed laudatorum neminem cum laudato cane uenatum ire.* Sen ſum dicti optime explicat Eraſmus, ſed uerba peßime atque ita obſcure, ut non intelligantur. faciat periculum per ſe unuſquiſque legens, decipitur in una dictione ἐπαινουμένων, quam uertit laudantium, quum ſit paßiue accipiendum, hoc ſenſu, ſe canem eſſe unum ex ijs qui laudantur. decipitur rurſus in dictione ἐπαινούντων, id eſt, laudantium, quam paßiue uidetur reddidiſſe, laudatorum, niſi modo accipias poſitum tanquam nomen uerbale. Verba Græca ſunt hæc, ἔλεγον ἑαυτὸν εἶναι κύνα τῶν ἐπαινουμένων, ἀλλὰ μηδένα τολμᾷν τῶν ἐπαινούντων, ξυνεξιέναι ἐπὶ τὴν θήραν. Senſus eſt, dicebat ſe canem eſſe ex laudatißimis unum, ſed neminem eorum qui laudabant ſe, ſecum ad uenationem uelle prodire. Quid ſi Robortelli idem loquatur Eraſmus, quod tu, atque adeo ut tu, num quid cauſæ eſt, qur ferula uerberetur, tanquam qui peccet in ultimas minutias grammaticæ artis? reddantur uerba Eraſmi ſuis locis, unde imperitia librarij ea detorſit, uidebis illum pulchre ad tuum ſenſum loqui. Faciam igitur quod tu noluiſti. nam te animaduertiſſe, facile ex ſagacitate tui ingenij dijudico. Itaque dicebat, ſe canem eſſe laudatorum, ſed laudantium neminem cum laudato cane uenatum ire. Iamne ſentis, quàm iniquus ſis præ ſtudio carpendi? Iam quod tu dicis ſenſum dicti optime eſſe explicatum ab Eraſmo, falſum eſt. Si enim uerba (ut nunc leguntur) eluxata ſuis ſedibus maneant, quis quæſo in his uerbis intellectus? Sed laudatorum neminem cum laudato cane uenatũ ire,

Rurſus idem. Quid ſit ἐνουρεῖν.

IN CVLI. *Fœdiſſime labitur Eraſmus.* Nam inquit, *Cuidam opprobranti hoc ipſum, obtentu iuuentutis, crimen defendit, dicens, Tunc celerius reddebam lotium, nunc non item, Cynica circuitione notauit iuuenilem ætatem, quæ facilius reddit humorem ueſicæ, quum ſenibus moleſta ſit dyſuria. Haſtenus Eraſmus.* Audi nunc Robortellij eulogia. *Tum opinor tuus ille carnifex calculus torquebat te ò Eraſme, quum hæc ſcripſiſti de dy*

ſuria Diogenis. ò lepidum caput, uerba Græca ſic ſeſe habent, πρὸς ἄλλον ἐπὶ τῷ αὐτῷ ὀνειδίσαντα, ἔφη, καὶ γὰρ ἐνεούρουν θάτερον, ἀλλὰ νῦν οὔ. Putauit Eraſmus eſſe ἀπὸ τοῦ οὐρεῖν, id eſt, mingere: ſed cur non animaduertit compoſitionem uerbi? an fruſtra componitur? οὐρεῖν ſignificat præter mingere, & ſecunda utor nauigatione & uento. idem οὐρίζειν. eſt igitur dictio compoſita ἀπὸ τοῦ οὐρεῖν, id eſt, ſecundo utor uento, & νέος, id eſt, iuuenis, νεουρεῖν igitur apoſitiſſime ſe dixit in iuuentute Diogenes, id eſt, ſe uſum eſſe tum ſecundo iuuentutis afflatu in uiuendo. Tranſuerſi enim aguntur homines in uitia, tum à nimia felicitate, tum à iuuentute, quæ turbationum eſt plena. Senſus igitur erit lepidiſſimus, ego tunc ob iuuentutis ſecundum afflatum celerius nauigabam, ſed nunc non. deferbuerant enim cupiditates, à quibus antea impellebatur huc & illuc. Quo igitur ſpectat illa dyſuria Eraſmi? O impotentem debacchationem in re lubrica, ubi ſi titubat Eraſmus. nec tu certe firmo ueſtigio conſiſtis. Ego ſi tuum uerbum retinere uellem, non tam laciniosam adderem interpretationem, ſcilicet ſe eſſe uſum tum ſecundo iuuentutis afflatu, tranſuerſi enim aguntur homines in uitia. &c. ac tandem poſt longam uerborum ambagem non niſi ratiocinatione eo peruenire, quòd curſum intenderas. ſed ſimpliciter, tum facile & temere uelificabar, iam non item, ut præceps audacia iuuentutis, cauſſam culpæ dediſſe uideatur. Sed tu qui dicis, Eraſmũ non animaduertiſſe, uide ne ipſe hic minus oculatus uideare. primum aſſeueras, ἐνεούρουν non componi niſi ex νέος, id eſt iuuenis, & οὐρεῖν, in tam inſolenti compoſitione cur nullum exemplum adducis, ut nobis, faceres neceſſitatem credendi? Quid ſi potius componatur ἀπὸ τοῦ νεώς, hoc eſt, à naue, & οὐρεῖν? ſic enim componitur βεωλκεῖν, & νεώλκια, quid ſi à præpoſitione ἐν & οὐρεῖν conſtituatur, quod omnino uerum puto, ut ſignificet immingere, quo uitio tenera pueritia ſubinde laborat, ut ſtratis ſuis & cunabulis immingat, eoq; id dictum ſit à Diogene, quod puer olim parum continens fuerit, ac perinde culpam eam non tam ſuam, quàm ætatis fuiſſe. Cæterum iam ſe ætate emendatiorem factum eſſe.

Rurſus idèm. Quid enter ſignificet.

IN CXLV. *Anaximenes Rhetor, obeſo erat corpore. Hunc adiens Diogenes ita locutus eſt, Impartire nobis tenuibus uentrem. nam & ipſe leuaberis onere, & nobis commodabis. In Græco eſt ſcriptum ὑμῖν πτωχοῖς, id eſt, nobis mendicis, tenuibus uertit Eraſmus. Melius eſt ut dicas, mendicis. nam ſi mendici magno eſſent uentre, non cogerentur toties eſurire ſe-*

mel expleti. Et id ſcilicet dignum erat annotatione, ſi in genere tenuibus uertit pro mendicis. Neque hic tenues referuntur ad habitum corporis, ſed fortunæ, ne hic exiles & caſtigato uentre intelligas. Venter autem hic præter notam ſignificationem etiam alimentum ſignificat. Nam ex ambiguo luſit Diogenes. Inde γαστρίσαι ſaturare, & γαστρίζεσθαι rapidius deglutire.

Rurſus idem. Eraſmum aliquando alienis oculis contentum eſſe.

IN CLII. & CLIIII. *apophthegmate haud dubie errauit Eraſmus, & recte ſentit Robortellius, laudemq; acuminis non exiguam meretur, niſi illam corrumperet nimia debacchandi petulantia. Hoc enim Epiphonema in fine ſuæ caſtigationis accinit, Verum, quid non fœdas tuo contactu ò nequiſſime Eraſme? Ego puto Eraſmum ideo non animaduertiſſe, alluſum eſſe ad propria nomina centaurorum Εὐρυτίων καὶ Χείρων, quòd alieno ingenio fretus parum Græca uerba inſpexerit. Nam per omnia ſequitur fratris Ambroſii tranſlationem, cuius iſta ſunt uerba. Formoſo adoleſcenti ad conuiuium enati, deterior (inquit) remeabis, illo redeunte & poſtridie dicente, & abij, & deterior effectus non ſum, Deterior inquit. nam prorſus mihi perſuadeo, Eraſmum aliquoties Græcum Laertium non conſuluiſſe, & aliena fide contentum fuiſſe. Quale eſt & illud, quod ſuperius à nobis excuſatum eſt. Alteri ſibi idem exprobranti, atqui (inquit) emingebam tum celerius, modo non ita. Nec mirum, magis ſtuduit colligere apophtegmata, quàm interpretari.*

Rurſus idem. Mordacia dicta conuenire Cynico.

IN CLIII. *Iam conſequitur dictum, quod non recte diſtinxerat à priore Eraſmus. Sic autem exorditur in Græco, ἤτει τὸν δύσκολον, in quo uideo Eraſmum uertiſſe, ut te ſuſpenderes, quum in Græco legatur ἀπαλλάξασθαι, niſi forte habebat ſcriptum in ſuo ἀπάγξασθαι, ſi legis ἀπαλλάξασθαι, mollior eſt ſenſus, tibi ſuaſiſſem, ut hinc diſcederes procul à, nobis cum improbus ſis. Recte diuinas Robortelli, nam ita quoque tranſtulit Ambroſius. Sed quid erroris, uel adeo offenſæ? nam quod tu mauis, minime Cynicam mordacitatem refert.*

Aliud.

Rurſus idem.

IN CLIII. *Eraſmus.* *Inuiſerat* *Lacedæmonem, inde* *Athenas reuertentem, percontabatur(ut fit)quo iret,& unde ueniret? à uiris(inquit)ad feminas.* Sic Eraſmus *uertit, & addit,notans* Athenienſium *delitiis effeminatos mores, quum* Lacedæmone *dure inſtituerentur.* Græce *ſic legitur,* πρὸς τὸν πυθόμενον, ποῖ καὶ πόθεν, ἐκ τῆς ἀνδρωνίτιδος, ἔφη, εἰς τὴν γυναικωνῖτιν. Ἀνδρωνῖτις *à* Græcis *dicitur locus, ubi ſoli uerſantur uiri,* γυναικωνῖτις, *ubi ſolæ mulieres inhabitarent. ſic notans mollitiem* Athenienſium, *& laudans robur & optimam diſciplinam* Lacedæmoniorum. *Quid ego audio? etiam hic peccauit* Eraſmus, *quòd per metonymiam extulit, quod pro prijs uocabulis non potuit? an uenuſtiorem putas illam longiſſimo ſyrmate ambagioſam circumlocutionem, quàm quæ in rotunditate & uerborum compendio conſiſtit?*

Rurſus idem. Anxietatem uertendi gratiam ſententiæ corrumpere.

IN CXXVII. Eraſmus. *Si* Philoſophum *ſimulo (inquit) hoc ipſum eſt philoſophari.* In Græco *eſt,* εἰ καὶ προσποιοῦμαι σοφίαν, καὶ τοῦτο ἐστὶ φιλοσοφεῖν. *id eſt,* Si *ſapientiam ſimulo, hoc ipſum eſt philoſophari.* ὢ τῆς μικρολογίας? *inclinationem* τῶν συζύγων *non tulit,* Philoſophum, Philoſophiam. *nam* σοφίαν *capi pro philoſophia, ne ipſe quidem negare poteſt.* Iam *dulcem illam inflexionem, quam* Græci παρηγμένον *dicunt; & quam* Eraſmus *affectauit in his uerbis* Philoſophum, *philoſophari, ſi hunc uertendi ſcrupuloſum & nimis anxium auctorem ſequi uolumus,omnino extinguemus.*

Rurſus idem. Quid ſit libertas.

IN CCII. *Eraſm.Quid eſſet in uita optimum interrogatus, ait,libertas.* At *uere liber non eſt, qui ſeruit uitiis. nec liber eſſe poteſt qui multis eget, plurimis autem eget auarus, ambitioſus, ac delitiis deditus.* Inſanis *ò* Eraſme *in iſtis tuis cæmentatiunculis,* Græce *ſcribitur* παῤῥησία, *id eſt, libertas in loquendo.* Hanc *dicebat optimam* Diogenes. παῤῥησιάζειν *eſt libere loqui*

qui, ſed hoc non fit niſi à liberis hominibus, in libera ciuitate. ij igitur qui hac potiuntur παῤῥησίᾳ, uere beati ſunt. Poſtquam tibi collubitum eſt commentationes Eraſmi cameutatiunculas appellare, age uideamus, quid hic tu commenteris. Libere loqui, non fit (inquis) niſi à liberis hominibus in libera ciuitate: ergo Diogenes qui in caſtris Philippi pro exploratore captus Regi obiecit inexplebilem auiditatem παῤῥησίας ἧς non erat, utpote non in libera ciuitate, ſed ſub regno, & in Tyranni caſtris. Non (me hercle) tibi hoc pro crimine obijcio. ſed quæ calumniæ ex moroſitate interpretandi naſci poſſunt, oſtendo. Eraſmus libertatem loquendi non mereri exiſtimauit tantum elogium, ut in uita optimum ſit habendum, quamobrem à ſpeciali libertate quæ in dicendo eſt, ad generalem deflexit. Libere enim agere multis modis præponderat, quum Therſites, qui uidetur habere uerba quàm minime obnoxia, factorum libertate careat, eoq́; magis ad hanc interpretationem inuitabatur, quòd ſciret παῤῥησίαν, καὶ ἐξουσίαν καὶ ἄδειαν ſignificare, teſte Heſychio. ſimile quiddam uideas in ἰσηγορίᾳ, qua non parem, ſolummodo libertatem dicendi, ſed etiam agendi ſignificamus.

Rurſus idem. Verecundia Eraſmi in transferendis obſcœnis.

IN CCV. Eraſmus, Quum in foro in conſpectu omnium fuiſſet operatus, utinam quoque liceat (inquit) ſic perfricto uentre à fame eſſe quietũ. ſentiens agitatione corporis acui ſtomachi orexim. à qua neceſſitate cupiebat eſſe liber. Itidem ſtudioſi grauiter ferunt à literis naturæ neceſſitatibus auocari. Iam uero hac commentatione nihil indoctius, aut magis præter rem excogitari poteſt. in Græco eſt χειρουργεῖν. uerbum obſcœnum, id eſt, manibus tractare uirilia, uſque ad ſeminis effuſionem, quo facto (inquit) utinam & ſic per uentris attrectationem fames pelli poſſet, ſicuti coeundi libido. Deſine delirare miſer Eraſme. Ad iſtum modum Robortellius ſuas cenſuras deſinit, ac tali epiphonemate claudit. Ego puto, Eraſmum optime intellexiſſe fœdam rem, ſed diſsimulaſſe, ne lector ex ipſius uerbis id diſceret, quod antea ignorabat. Deinde ſecutus eſt Ambroſium ueterem interpretem, qui eodem modo hoc dictum expreſsit. Poſtremo χειρουργεῖν non eſt proprie maſtuprari, ſed honeſtum uocabulum, quod longius translatum, uerecunde & obſcure rem turpem ſignificat, quale eſt quod Ariſtophanes in Veſpis γλωττοποιεῖν dicit. Eſt enim χειρουργεῖν proprie manibus operari. unde

Chirurgi

Chirurgi quoque medici uulnerum hulcerumq́; appellati ſunt. Heſychius *χειρουργεῖ, id eſt, χερσὶν ἐργάζεται.* Verecundiam *ergo, quæ in* Græco *eſt,* Eraſ*mus retinuit. Ceterum quia &* Roborteilius *minatur cenſuras in omnia* A*pophthegmata* Eraſmi, *& quidam in* Flandria *idem meditantur, ſtatui nonnulla quæ in hoc libro obnoxia calumnijs uideri poſsint, annotare, & ſi qui ibi ſunt lapſus. cum ſumma modeſtia indicare, ut ea loca præripiam hominibus nimium dentatis & calumnioſis.* Doleo*(mehercle) uicem hominis optime de literis humanioribus meriti, qui in* Venere *pingenda, ubi propemodum humanum ingenium tranſgreditur, laudatores non, ubi negligentior eſt in fibula uel ligula, aut cincinnis capitis exprimendis, non emendatur, quod tolerabile erat, ſed conſpuitur, quum neminem unquam ille ſcriptorem in literis humanioribus ſuggillauerit, & ſugillandi uel in ſolis* Apophthegmatis *mille oportunitates occurrerent.* Qui *enim non uidet, quoties* Philelphus, *quoties* Ambroſius Diogenis Laertij *interpres impingat?* Magno *igitur honore digni ſunt &* Petrus Victorius, *&* Andreas Alciatus, *qui cum iure ab* Eraſmo *diſſentiunt, ciuiliter id faciunt docendi ratione, non hoſtili petulantia, quorum mores hic imitabor, quò obtrectandi materiam aliis uel tollam, uel mitigem.*

De Ageſilao Paruis copiis in arcto contra magnas pugnandum:

Quum hoſtes Ageſilai *exercitum foſſa cingerent, id quod facile poterant ob multitudinem, ac* Nectabimus, *cui ſuppetias ferebat, cenſeret erumpendum, & cum hoſte conſerendas manus, ne quod inſtitueret perficeret ille, negabat impediendos hoſtes, qui pares hoſtibus eſſe ſtuderent non ſuperiores, ſiquidem foſſa utriſque dirimebat confligendi copiam.* Græce *habetur,* οὐκ ἔφη διακωλύσειν τοὺς πολεμίους ἴσους αὐτοῖς γένεσθαι βουλομένους. Hoc *eſt, non ſe (inquit) prohibitum hoſtes, qui pares ipſis eſſe uellent.* Non *hic corrigo* Eraſmum, *ſed explano, malignior interpres poſsit colligere ex uerbis* E*raſmi, quaſi approbaſſet* Ageſilaus *circumuallationem, quum eius mens ſit, ob paucitatem ſuorum, in anguſtiis pugnare, qua parte foſſæ nondum coierant.* In *tam arctis locis non poterant hoſtes erumpenti* Ageſilao *ſuam multitudinem, qua abundabant, obiicere, ſed inter pares numero prælium erat conſerendum, qua ex re ſibi uictoriam (quia præſtantiorem habebat militem) ſpondebat, quod & euenit.* Hanc *hiſtoriam inuenies apud* Gemiſtum Plethonem.

Aliud.

Aliud: Pacem ab Imperatoribus peti, à ſenatu dari.

Idem quum in Lydia Tiſaphernem uertiſſet in fugam, ac quàm plurimis interemptis iam in agros regios feciſſet incurſionem, Rex Perſarum per Legatos, quorum præcipuus Tithrauſtes ingentem uim pecuniarum ultro ad illum miſit, petens ut à bello deſiſteret: Ageſilaus reſpondit, pacis quidem tẽpore reip. uigere auctoritatem. Sic Eraſmus. Græce eſt, τῆς μὲν εἰρήνης ἔσον τὴν πόλιν εἶναι κυρίαν. *Hoc eſt, Ciuitatem ius auctoritatemq; habere pacis dandæ. quibus uerbis legatos à ſe Lacedæmonem reiecit, idq; more Romano. Imperatores enim hoſtes de pace ſolicitantes ad Senatũ relegare ſolent.*

Aliud. Incuſandos auctores malorum, non eos qui culpa uacant.

Δικάζοντος δὲ τίνα δίκην αὐτοῦ, καὶ τοῦ κατηγόρου εὖ εἰρηκότος, τοῦ δὲ ἀπολογουμένου φαύλως, λέγοντος δὲ πρὸς ἕκαστα. Ἀγεσίλαε δεῖ τὸν βασιλέα τοῖς νόμοις βοηθεῖν. καὶ τὴν οἰκίαν (ἔφη) εἴ τις σοὶ διέσκαπτε, καὶ τὸ ἱμάτιον τι ἀφῃρεῖτο, προσδέχου ἂν τὸν οἰκοδόμον, ἢ τὸν τὸ ἱμάτιον ὕφαντα ἐπικουρήσειν σοι. *Eraſm. Idẽ quum in quadam cauſa ſederet iudex, & is qui accuſabat recte dixiſſet, patronus contra male, ſubinde tamen repeteret inter dicendum, Ageſilae, decet regem opitulari legibus, perinde quaſi bonam haberet cauſam, & ab ipſo ſtarent leges, hominis improbitatem interpellans Ageſilaus, Siquis (inquit) domum tibi perfoderit, aut ueſtem abſtulerit, num expectaturus eſſes, ut architectus, aut qui ueſtem contexuit, tibi ſit auxilio futurus? Subindicat, regem eſſe ueluti legum architectum, nec conuenire, ut is opitnletur ijs, qui contra leges aliquid admiſiſſent. Ita uiſum eſt Eraſmo. Mihi uidetur ad iſtum modum etiam transferri poſſe. Iudicante illo litem quandam, & ab accuſatore probe perorata cauſa, quum alter male reſponderet, & ad ſingula uerba ſubijceret, oportet Ageſilae regem legibus præſidio eſſe. Si quis (inquit) tibi domum ſuffodiſſet, & ueſtem tuam ſuffuratus eſſet, an ibi ſcilicet expectares, ut uel faber, uel textor tibi ſuccurreret? In tranſlatione nihil mihi eſt controuerſum cum Eraſmo, iſtam tamen aptiorem eorum uerborum ſententiam puto, ſuffoſſa domo ab effractore ac ſuppilata ueſte.*

fur conueniendus eſt de damno ſarciendo, præſtando ue, non faber aut textor. Indicans per hoc, eum debere agere cum ſuo accuſatore, qui ui dicendi ipſius cauſam ſubuerteret, non cum rege, qui ex allegatis iudicaturus eſſet.

Aliud de Agide primo. Duas eſſe Lacedæmone regias familias.

Πρὸς τοὺς φάσκοντας ὅτι φθόνουσι τίνες αὐτῷ τῶν ἐκ τῆς ἑτέρας οἰκίας, οὐκοῦν ἔφη τὰ ἴδια αὐτοὺς κακὰ λυπήσει καὶ πρὸς τούτοις τὰ τε ἐμὰ καὶ τῶν ἐμῶν φίλων ἀγαθά *Eraſmus. Quum quidam apud illos diceret, eſſe nonnullos alienæ familiæ, qui ipſi inuiderent, &c. Ego malim, alterius familiæ, non alienæ. Certã enim gentem ſignificat. Nam duæ erant apud Lacedæmonios regiæ familiæ, earum altera ipſi infeſta eſſe renunciabatur. Puto Amanuenſem pro ſua libidine uocem mutaſſe, quod non infrequenter factum uideas in optimis quibuſque auctoribus.*

Ex Anaxandrida: Qui ſe curat, non agros, agris & mancipiis locupletari.

Percontanti cuidam, cur Lacedæmonii Helotis (ſic apud illos dicebantur, quorum conditio media erat inter ſeruos & ingenuos) committerent colendos agros: quoniam (inquit) non ipſorum cauſa, ſed noſtra Helotas noſtros comparauimus uidelicet ſtultitiam illorum taxans, qui mancipia ad oſtentationem alunt ocioſa, & ſeruos ocioſos, ac miniſtros uoluptatum habere malunt, quàm frugiferis operis occupatos. Hæc Eraſmus. In Græcis longe alia & argutior ſententia. πυνθανομένου δέ τινος διὰ τί τοῖς εἵλωσι τοὺς ἀγροὺς ἐγχειρίζουσι, καὶ οὐκ αὐτοὶ ἐπιμελοῦνται, ὅτι ἔφη οὐ τούτων ἐπιμελούμενοι ἀλλ' ἑαυτῶν, αὐτοὺς ἐκτησάμεθα. *Fieri poteſt, ut halluciner, dicam tamen quod mihi uideatur. Percontante uero quodam, quur ſeruis agros concrederent, ac non ipſi potius eorum curam gererent? quoniam (inquit) non illorum curam gerendo, ſed noſtrum ipſorum hos comparauimus. Indicans ſi agros curaſſent, ac non ſeipſos, non futurum fuiſſe, ut eos poſſiderent.*

Aliud. Cur Spartani pericula in bellis contemnant.

Ἄλλυ δὲ ἐρωτῶντος διά τι ἐν τοῖς πολέμοις σπαρτιᾶται θαῤῥαλέως κινδυνεύουσι, ὅτι ἔφη δεῖσθαι περὶ βίου μελετῶμεν, οὐχ ὥσπερ οἱ ἄλλοι φοβεῖσθαι. *Eraſmus* *Alij cuipiam percontanti, quamobrem Spartani ſemet impauide obiicerent periculis: quoniam, inquit, pro uita timere conſueuimus, non aliorum more expaueſcere. Arbitror in Græcis uitium eſſe, & pro* δεῖσθαι *legendum* θαρσεῖσθαι, *ut ſit mens Apophthegmatis, Ideo Spartanos in bello pericula audacter ſubire, quòd exercitati ſint pro uita pugnare, non timere. Nam timere pro uita, nullum uitæ ſubſidium adfert, acriter pugnare periculum propulſat. Non diſſimile illud Saluſtij uerbum, Semper in prælio ijs maximum eſt periculum, qui maxime timent. Audacia pro muro habetur.*

Aliud Antalcidæ. Eraſmum alibi hoc ipſum habere rectius, quod alibi infelicius exiit.

Ανταλκίδας ἐν Σαμοθράκῃ μυούμενος, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἱέρεως τί δεινότερον δέδρακεν ἐν τῷ βίῳ, εἴ τί μοι πέπρακται τοιοῦτον, εἴσονται, εἶπεν αὐτοὶ οἱ θεοί. *Eraſmus. Antalcidas quum in Samothracia initiaretur, rogatus quid egregium patraſſet in uita, Si quid, inquit, tale mihi peractum eſt, ſciunt ipſi dij. Exiſtimans ineptum, commemoratione ſuorum geſtorum ſe dijs commendare, quia ſiue prædicaret, ſiue ſileret, nihilo minus nouerant. Nam apud ſacerdotem poterat etiam falſa narrare. Sit hoc modeſtiæ exemplum, ac de deo præclare ſentientis. Vox* δεινότερον *multæ & uariæ ſignificationis eſt, ſed puto tamen hic potius graue, quàm egregium interpretari licere. Hunc enim intellectum iſtius dicti mihi perſuadeo, Sacerdotem interrogaſſe ex Antalcida, quidnam in uita grauiſſimum peccaſſet, ut poſt confeſſionem habitam luſtratione expiaretur, quò ſacris Samothracijs purus & integer initiari poſſit. Poſt exaratam iſtam annotatiomem incidi in Linguam Eraſmi, ubi per omnia mecum conſentit, ut cuius potius rei, quàm impertitiæ ſit imputandum, ſi quid hic à Græcis diſſentit.*

Aliud Archidami Agellai. In prœlio non locus certus, ſed occaſio uictoriæ quærenda eſt.

Ἐν δὲ τῷ πρὸς Φίλιππον πολέμῳ συμβουλευσάντων τινῶν ὅτι πόῤῥω τῆς οἰκίας τὴν μάχην συνάπτειν δεῖ, ἀλλ' ὦ μαχούμενοι, κρείσσονες τῶν πολεμίων ἐσόμεθα. *Eraſmus. In bello quod gerebatur cum Philippo, quibuſdam ſuadentibus, ut procul à patria pugnaretur. Haud iſtud ſpectandum eſt (inquit) ſed bene pugnantes hoſtibus erimus ſuperiores. Significans non perinde referre, ubi confligas cum hoſte, ut quàm ſtrenue ſe gerat dux aut miles in bello. Recte Eraſmus ſecundum Græca uerba, ſed exiſtimo legendum pro ἐυμαχούμενοι, οὗ μαχούμενοι, hoc eſt, ὅπου, nimirum hoc ſenſu, Non curandum, num procul à domo, ſed ut ibi prælium conſererent, ubi uincerent, uictoriæ oportunum locum, non longe diſſitum à patria reſpectandum.*

Aliud. Mortem pœnam eſſe minime ſumptuoſam.

Θεκταμένης καταγνόντων αὐτοῦ θάνατον τῶν Ἐφόρων, ἀπῄει μειδιῶν, καί τινος τῶν παρόντων ἐρωτήσαντος εἰ καὶ καταφρονεῖ τῶν τῆς Σπάρτης νομίμων; οὐχὶ εἶπεν, ἀλλὰ γέγηθα ὅτι δεῖ με τὴν ζημίαν ἐκτῖσαι ταύτην παρ' οὐδενὸς, οὔτε δανείσαντα με οὔτε δανεισάμενον. *Hæc ſic uertit Eraſmus. Thectamens poſteaquàm Ephori capitis ſententiam in ipſum pronunciaſſent, abijt ridens. Rogantibus qui aderant, an etiam contemneret leges Spartanorum? Nequaquam (inquit) quin gaudeo potius, quòd hæc mihi mulcta ſoluenda eſt, quum eam nec indixerim cuiquam, nec à quoquam mutuo acceperim. Hactenus Eraſmus. Sed ego arbitror hunc ſenſum eſſe, Thectamenem reſpondere, non ideo ſe ridere, quòd ſibi leges Spartanæ pro ludibrio eſſent, ſed quòd talis ipſi mulcta ſoluenda eſſet, quam de ſuo poſſet dependere, à nemine ad eam rem uel mutuam uel fœnebri pecunia accepta. Contemnens & irridens mortem quaſi minime ſumptuoſam. Obiter, cum hæc ſcripſi, incidi in antiquiſſimum uolumen Thuſculanarum quæſtionum, ubi iſtius Apophthegmatis Cicero mentionem facit. Sed quid ego Socratem aut Theramenem uiros uirtutis & ſapientiæ gloria inſignes commemoro, cum Lacedæmonius quidam, cuius ne nomen quidem proditum, mortem tantopere contempſerit, ut cum ad eam duceretur damnatus ab Ephoris, & erat uul*

tu

tu hilariori, lætoque. dixiſſet ei quidam inimicus, Contemniſne leges Licurgi? reſponderit, Ego uero illi maximam gratiam habeo, qui me ea pœna multauerit, quam ſine mutuatione & ſine uerſura poſſem diſſoluere.

Ex apophthegmatis Socratis. Initium magnitudine paruum, efficacia maximum eſſe.

Dicebat bene incipere non eſſe puſillum, ſed iuxta puſillum. Græca ſic habent, τὸ ἄρχεσθαι μικρὸν μὲν μὴ εἶναι, παρὰ μικρὸν δέ. Quod Laertij interpres ita reddidit, Bene incipere non eſſe, ſed maximum. Quanquam aliud exprimunt uerba Socratis, ſed ſentit (ni fallor) bene incipere non eſſe quidem paruum, ſed parui fieri. Hactenus Eraſmus. Quòd ſi poſt tantos uiros aliquid adiuinare licet libens dixerim, bene incipere non eſſe paruum, ſed in re parua confici, ut hic ſit intellectus, Bene incipere, eſſe rem arduam, licet in re parua uerſetur. Primordia enim reſpectu reliquæ uniuerſitatis ualde quidem minuta, ſed tamen difficillima confectu, quum tota ratio ſequentium inde ſuam originem trahat.

IN.

IN LIBRVM SECVNDVM ANNOTATIONVM.

IN CAPVT IX. ET XIII. ET XIIII.

Expoſitio Odes Horatii reiecta.

DEINCEPS octauo ſecundi libri capite reddit cauſſam, cur Catullus amaros calices dixerit. id quod ex Guerrini commentario ſumptum eſſe ſupra oſtendi. Tertio autem decimo locum Ciceronis ex II. de oratore corrumpit. ubi de Maluginenſi. qua de re ſupra etiam diſputatum eſt.

At uero quarto decimo Oden Horatii nouo quodam modo interpretatur. Ode eſt XXIIII libri primi.

Quis deſiderio ſit pudor, aut modus,
Tam chari capitis, præcipe lugubres
Cantus Melpomene, cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.
Ergo Quintilium perpetuus ſopor
Vrget? &c.

Hanc oden à nemine adhuc intellectam, nec ſcite explicatam eſſe ſcribit Robortellus. ipſe autem ſe uerum ſenſum eiusdem onſttaturum tum hoc loco, tum etiam in libro de arte corrigendi ait, hoc modo: primum hæc uerba cum interrogatione legenda eſſe cenſet. Quis deſiderio pudor, aut modus tam chari capitis. hoc ſenſu. Turpe eſſe uiris diu lugere, ſed amiſſo Quinctilio, licere diu citra pudorem omnem lugere. mox apoſtrophe poetam uti ait ad Melpomenem Muſam, quā rogat, ut flebile carmen ſibi præſcribat, & precatur, his uerbis. Præcipe lugubres cautus Melpomene, cui liquidam pater Vocem cum cithara dedit. poſt apoſtrophen conſequi indignationem quandam ſumma cōtentione animi prolatam his uerbis. Ergo Quinctilium perpetuus ſopor urget. mox alia uerba proferri, quibus augere amici luctum conetur. Multis ille quidem flebilis occidit. Nulli flebilior, quàm tibi Virgili. Paulatim

uero

uero poetam labi ad conſolationẽ, & mitigationem doloris, ut patet in conſequentibus uerbis. quibus rebus expoſitis ita concludit: Puto igitur ſatis omnes intelligere, iam Horatii locũ hunc illuſtriorẽ eſſe hac emendatione, & declaratione, cum ante obſcurus eſſet, & frigeret, neque in eo artificium ullum appareret. Hæc eſt Robortelli ſententia. fit autem neſcio quo modo, ut mea longe ab eo diſsideat. neque enim admirabile hoc eius artificium diſpicere poſſum, præſertim uero, cum nec qui loquatur, nec quæ ſint uerba Muſæ, nec quæ ſit ratio conſolationis, aperiat, & uerba, & ſententiam uenuſtiſsimam peruertat. quæ omnia apparebunt, ſi eam, quam ego meliorum ſemper eſſe iudicaui, declarationem explicuero. Conſolatur igitur Virgilium impatienter Quintilii mortem ferẽtem. ratio conſolationis inde petita eſt. mors reuocari non poteſt quæ uero reuocari damna nequeunt, patientia eſſe lenienda. Methodus eſt, Inducit Virgilium ipſum à Muſa rationem huius tolerandi doloris exquirentem, Muſam uero eam ſubiicientem. uerba Virgilii ſunt. Quis deſiderio pudor, aut modus &c. Muſæ: Multis ille quidem. uſque ad extremum. Quærit autem à Muſa Virgilius primum, quouſque deſiderari amicum debeat, id eſt, quæſit ratio leniendi deſiderii amici ſui cauſſa. quod expreſsit, iis uerbis: Cantus lugubres præcipe. deinde rationem affert, cur iuſtum deſiderium, & luctus ſuus ſit. occidit enim inquit Quintilius. quo nemo pudore, iuſtitia, ueritate erat præſtantior, id eſt, qui quaſi ob has uirtutes mori minime debuit. Quam rationem quaſi dolore uictus, indignabundus profert, cum admiratione ita. Ergo Quintilium perpetuus ſopor urget. Huic poſt reſpondet Muſa, atque ſententiam eius excipit aliis uerbis. Cõfitetur autem occidiſſe Quintilium, eumque iure ab ipſo fleri primum affirmat, quia non ſtatim repugnare eius orationi tutum putat, ſed ſenſim in animum eius illabi uult. deinde negat. iuſte autem eum fleri putat amicitiæ cauſſa, iniuſte, quia mortui reuocari ad uitam nulla pietate, nulloque artificio poſſunt. quæ autem eiuſmodi ſunt, patientia leniri debent. Neque uero eſt, quod miretur quiſquam, Virgilium, & Muſam loquẽtes inductos. Sic enim in morte Architæ poſtea Nautam, & Architam loquentes fecit, atque Archi-

Architam ipſum nautæ reſpondentem iiſdem uerbis. Vt enim hic: Multis ille quidem flebilis occidit, ſic ibi: Occidit & Pelopis genitor. Hæc ego ita: Robortellus autem neque dialogum hunc explicuit, neque uidit, atque omnia hæc unius eſſe poetæ putauit. quod ſignificat maxime, cum ait: Mox alia uerba profert, quibus augere amici luctum conatur: Multis ille quidem flebilis occidit. Nulli flebilior, quam tibi Virgili. Hæc ſi docti contulerint, non dubito, quin ſenſum ab eo totum perturbatum, & confuſum artificium duxerint.

IN CAPVT XV. ET XVIII.

Loci Ciceroniani ex II de oratore explicatio deluſa.

SEQVENTI capite reprehendit Strebeum, qui in exponendo ioco, qui eſt apud Ciceronem lib. II. de oratore finxerit id, quod traditum memoriæ nõ erat, nec uidet in quo ſit accuſandus Strebæus, in eo ſe etiam labi, neque iocum illum non aliter, quam Strebæum intelligere. Verba eius hæc ſunt: Libro ſecun
" do de oratore, ubi de talibus loquitur, profert hæc uerba Ci-
" cero: Ridicule etiam illud L. Porcius Naſica cenſori Catoni,
" cum ille, Ex animi tui ſententia tu uxorem habes? non her-
" cule, inquit, ex animi mei ſententia. Strebæus interpres dor-
" mitauit in hoc loco exponendo. ait enim L. Porcium Naſicam
" interrogaſſe Catonem, an haberet uxorem ex animi ſui ſenten-
" tia. Refert hanc eandem rem A. Gellius, ſed nomina non pro-
" fert, ſicuti omnes ſciunt, qui legerunt. ait autem Strebæus con-
" tigiſſe eo tempore, quo Cato iam ſenior Salonii ſcribæ filiam
" duxit in uxorem. id quidem uerum eſſe ſcio. nam & Catonem
" Saloninum ex ea ſuſcepit filium. ſed merum eſt ſomnium, Naſi
" cam interrogaſſe Catonem eo tempore, quo Salonii filiam du-
" xit uxorem. Hoc enim ipſe confingit, quanuis ex probabili
" coniectura, non tamen ex hiſtoria ſumit. Hæc ille. Ex quibus liquet, ipſum cum Strebæo conſentire, Catonem à Naſica ita eſſe

eſſe interrogatum, Ex animi tui ſententia uxorem habes? nec intelligere non Catonem à Naſica, ſed Naſicam à Catone eſſe interrogatum. Nam hæc formula interrogationis erat cenſoria: Ex animi tui ſententia uxorem habes? ut apud Liuium: Ex animi tui ſententia tu ex edicto C. Claudii, Ti. Sempronii cenſorum in prouinciam Macedoniam redibis? nec uidet ſolenne hoc eſſe de uxoribus petitum à cenſoribus iuſiurandum, de quo Gellius ita: Cenſor agebat ſolenne de uxoribus iuſiurandum. uerba iſta erant concepta. Et tu ex animi tui ſententia uxorem habes? habeo equidem, inquit, uxorem. Sed non hercle ex animi tui ſententia. tum cenſor eum, quòd intempeſtiue laſciuiſſet, in ærarios retulit. nec ſentit, ſi Cato cenſor ille ſit, qui reſpondeat, Non Hercle ex animi tui, uel mei ſententia, ipſum ſemetipſum notaturum fuiſſe, qui intempeſtiue luſiſſet. Ergo Strebæus à Robortello, quod interrogationem à Catone, non à Naſica factam non intellexiſſet, fuit reprehendẽdus. nũc uterq; quòd in re apertiſſima offenderit, caſtigẽdus.

Octauo autem & decimo capite, qui ſint apud Ariſtotelem Vmbrici populi, diſputat. ea uero diſputatio unde ab eo ſumpta ſit, ſuppreſſo nomine, ſupra dictum eſt.

IN CAPVT XXI. ET XXII.

Loci quidam Liuii, Ciceronis, Aſconii, & Plinii declarati. Lapides aliquot ueteres expoſiti. De equitibus R. equo publico. et quid ſit equus publicus. et de V. decuria Iudicum. et errores alieni in hac re confutati.

ARCEM nunc expugnemus Robortellianæ ſcientiæ, qua ſe ille omnibus, qui ſunt, qui fuerũt, excellere in tradẽda R. antiquitate gloriatur Cap. XXI profert hæc uerba ex libro V Liuii: Repente, qui bus cenſus equeſter erat (equi publici non erant aſsignati) conſilio prius inter ſe habito, ſenatum adeunt, fa-

ctaque dicendi poteſtate, equis ſe ſuis ſtipendia facturos promittunt. Hunc autem ut locum explanet, citat ex II. Philippica uerba Ciceronis hæc: Tum exiſtimauit ſe ſuo iure cum Hippia uiuere,& equos uectigales Sergio mimo tradere. Item hæc ex Aſconii commentario in orationem in competitores: Cum Sylla poſt uictoriam Circenſes faceret, ita ut honeſti homines quadrigas agitarent,fuit inter eos C. Antonius. et paulo poſt: In Syllæ ludis, quos hic propter uictoriam fecerit, quadrigas C. Antonium, & alios quoſdam nobiles homines agitaſſe. præterea Antonius redemptas habebat ab ærario uectigales quadrigas, quam redemptionem ſenatori habere licet per legem. fuit autem notiſsimus in circo quadrigarum agitator Boculus. Ad hãc autem rem declarandam profert demum Piſanũ quoddam etiam marmor antiquum, in quo mentio equi Publici fit. ita:

C. SATVRIVS SATVRI PICENTIS P. P.
FILIVS FAB. SECVNDVS. EQVO PVBLICO
EX V. DECVRIS PRAEFECTVS COH. II. ASTYRVM
AVGVR PATRONVS COLONIAE ASCVLANORVM
VIX. ANN. XIX DIEBVS XXVII
PATER FILIO PIENTISSIMO FEC.

Quibus ex uerbis apparet Robortellum Ciceronem cum Liuio, Aſconium cum Cicerone, cum omnibus uetuſtum lapidem conſentire, atque de eadem re omnes loqui exiſtimare. quod ego longe ſecus eſſe opinor. aliud enim Liuium, aliud Ciceronem,aliud Aſconium,aliud Piſanum lapidem uelle.Conſideremus autem primum Ciceronis uerba. Acceſsit, inquit, ut Cæſare ignaro, cum ille eſſet Alexandriæ, beneficio amicorum, magiſter equitum conſtitueretur, tum exiſtimauit ſe ſuo iure cum Hippia uiuere, & equos uectigales Sergio mimo tradere. Loquitur de M. Antonio magiſtro equitum Cæſari dictatori adiecto. ſignificat autem equos ad magiſtrum equitũ pertinuiſſe. Siquidem Antonius magiſter equitum conſtitutus, exiſtimauit ſe ſuo iure cum Hippia, quaſi nihil agẽtem, uiuere, omnem autem equorum curationem, quæ ſui erat magiſtratus,ut ab omni eſſet munere liber,Sergio mimo tradere.qui tamen eſſent equi, qui pertinerent ad magiſtrum equitum, parum

rum

rum compertum habeo. Illud quidem certum eſt, ut dictatoris in pedites, ſic magiſtri equitum in equites poteſtatẽ in bello fuiſſe. hos autem uectigales Sergio datos ait, quaſi ut ex ea curatione uectigal quoddam colligeret. Aſconius autem de ludis Circenſibus uictoriæ cauſſa factis loquens, quadrigas, non equos nominat, quas redimi ſolitas eſſe ab ærario, atque iccirco uectigales uocari, quique redemptas eas haberent, agitatores in circo fuiſſe ait. non fuiſſe autem hanc magiſtri equitum curationem, inde apparet, quòd per centum amplius annos, ante Syllam nullus dictator, ac nullus magiſter equitũ fuerat. Circenſes tamen agitatores nullos interea fuiſſe probabile non eſt. præterea ſi ab ærario redimebantur uectigales quadrigæ, profecto nihil ad magiſtrum equitum attinebant, cuius nulla erat ærarii cura, ſed ad quæſtorem. Quare quanquã quid inter equos uectigales, & quadrigas uectigales interfuerit, pro certo afferri non poteſt, ueſtigiis tamen quibuſdam, non eadem ipſa inter ſe fuiſſe indicari poteſt. atque Aſconii uerbis Ciceronis uerba illuſtrari non poſſe, coniectura probare licet. Equos autem publicos, de quibus ſcribit Liuius, multo minus aut eoſdem eſſe, quos uectigales equos, aut uectigales quadrigas, certius confirmare mihi uideor poſſe. Scribit enim eò loco Liuius, eos, quibus cenſus equeſter erat, equi publici non erant aſsignati, equis ſe ſuis ſtipendia facturos promiſiſſe. Placuiſſe autem ſenatui, omnibus extra ordinem militiam profeſsis æra procedere, & equiti certum numerum æris aſsignatum. ac tum primum equis merere equites cœpiſſe. quid ergo equi publici ad magiſtrum equitum, uel ad ludos, quos à cenſoribus aſsignatos eſſe oſtendit Liuius libro XXXIX. S. C. inquit, factum, ut tribuni pl. ferrent, ut P. Aebutio, cuius pater equo publico meruerat, emerita ſtipendia eſſent, ne inuitus militaret, neue cenſor ei equum publicum aſsignaret. Itaque alios equites equo publico fuiſſe, alios equum publicum habuiſſe inuenio. Cicero in VI Philippica: Altera ſtatua eſt equitum Romanorum equo publico. et in libro Antiq. Inſcriptionum: P. Mario Voc. Lupertiano equiti R. equo Publico, omnes honores municipales publice adepto, Iudici de ſelectis, ſacerdoti &c. Et Liuius libro XXIX: Equitum deinde cenſus agi cœ-

ptus eſt, & ambo forte cenſores equum publicum habebant. Vtriſque autem equum cenſoria nota ademptum uidere poſſumus. Liuius libro XXVII: In equeſtribus notis eadem ſeruata cauſſa. Illis omnibus equi adempti, qui Cannenſium legionum equites in Sicilia erant. addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita ſtipendia procederent iis, qui equo publico meruerant, ſed dena ſtipendia equis priuatis facerent. animaduertere etiam poſſumus Neronem, & Liuium cenſores alterum alteri equum publicum, quem habebant, ademiſſe. Multa alia loca proferre poſſem, quibus docerem alios equites equo priuato, alios publico meruiſſe, alios etiam, poſtquam magiſtratus adepti erant, equum publicum habuiſſe. Sed nunc his ero contentus. Quid ſit autem cenſorem equum publicum aſsignare, aut equum publicum adimere, ne facilis quidem explicatio eſt. M. Varro cum lib. VII de lingua Latina ait, equum publicum mille aſſariorum fuiſſe, ſignificare uidetur ſtipendium fuiſſe, quod ei equiti daretur, qui equo publico eſſet; militandi ne, an emendi equi cauſſa, parum liquet. Illud quidem dubium non eſt, qui equo à cenſore ſpoliabatur, eum equum uendere eſſe iuſſum. id enim in Neronis, & Claudii cenſura ſcripſit Liuius. Vt ergo aliquis eques Rom. eſſet equo publico, cum cenſus equeſter, tum etiam equi publici cenſoria aſsignatio quærebatur. quæ omnia quid ad uectigales equos Sergii mimi, aut ad uectigales quadrigas Antonii pertineant, non uideo, neceſſarius meus Robortellus poſt uiderit. Nam quod ſcriptum eſt in Piſano lapide: Equo Publico ex V. Decuri lõge ab his omnibus diuerſum eſt. Nam equus ille publicus de quo diximus militare quoddam ornamentum & cenſorium munus fuit, hoc urbanum iudiciorum, & quidem Imperatoris beneficium. unde eſt epigramma tale Polæ, ut eſt in libro Iucundi Veronenſis.

- - - - Max. Trib. P. VI. Imp. XI. Cos. II. P. P. M. Aurelius Menophilus ornatus iudicio eius equo publico, ſacerdos &c. & Spoleti.

M. Septimio M. F. Hor. Septimiano equo Publico donato IIII VIR. I. D. Præfect. Fabr. &c.

& Romæ.

Q. Plotius Q. F. Quir. Romanus exornatus equo Publico honoribus functus in Colonia Oſtienſi. deceſsit ſuperſtitibus parentibus.

Item.

A. Atinio A. F. Pal. Paterno ſcribae Aedil. Cur. Hon. Ab Imp. equo Publico honor. Coh. II. Bracar. &c.

& Puteolis.

L. Annio L. F. Col. Modeſto. Hon. equo Pub. K. Iun. in curia Baſileæ Auguſtanae. ſcribendo affuer. T. oppius Seuerus, Viguetius Liberalis, Iulius Capritanus, Granius Longinus. Satis ex his apparet, ut equus publicus dignitas fuerit iudicio Imperatoris delata. Quod autem in eo lapide eſt: Equo Publice ex V. Decuris, iudicem eum fuiſſe apparet ex V. Decuria, uereor autem, ne male deſcripſerit, Decuris, pro Decuria, ſiquidem tale eſt etiam epigramma Brixiæ, auctore Volfango: P. Pladitio C. F. Pal. Clodiano equo Publ. Decur. Brixiæ C. Pladitius Pr. Prouinciae Aſiae leg. X. G. C. Iulius Magnus Dec. Col. Karn. equo Publico ex V. Decuria digniſsimo L. D D D.

& Auximi. ex libro Iucundi.

M. Oppio Capitoni. Q. Tamudio Q. F. T. N. T. PR. N. Vel. Aninio Seuero equo Publico Iudici Select. ex V. Decur. &c.

& Peruſiæ.

C. Vibio C. F. L. N. Tro. Gullo Proculeiano Patrono Peraſinorũ. Patrono, & curatori R. P. Veronenſium Iudici de V. Dec.

& Auximi.

L. Præſentio L. Fil. Lem. Pætto Lattio Seuero Præfecto coh. in Afr. C. R. eq. Iudici Selecto ex V. Dec. pr. Auximi. &c. Significat autem Equo Publico ex V. Decuria, Iudicem fuiſſe ex V. Decuria, ex iis, qui equo publico donati erant, unde Plinius lib. XXXIII. Propter hæc diſcrimina Caius princeps decuriam quintã adiecit, tantumq; nactus eſt faſtus. ut quæ ſub diuo Auguſto impleri non potuerunt decuriæ, non capiant eum ordinem. paſsimque ad ornamenta ea etiam ſeruitute liberati tranſiliant. quod ante nunquam erat factum. quoniam in ferreo annulo equites, iudiceſq; intelligebantur. adeoque promiſcuum id eſſe cœpit, ut apud Claudium Cæſarem in cenſura eius

unus

unus ex equitibus Flauius Proculus CCCC ex ea cauſſa reos poſtularet. Ita dum ſeparatur ordo ab ingenuis communicatus eſt cum ſeruitiis. Item: Nec pridem id factum; Diuo Auguſto decurias ordinãte, maior pars iudicum in ferreo annulo fuit. iique non equites, ſed iudices uocabantur. equitum nomen ſubſiſtebat in turmis equorum publicorum. Iudicum quoque non niſi quatuor decuriæ fuere primo, uixque ſingula millia in decuriis inuenta ſunt, nondum prouinciis ad hoc munus admiſsis. De V decuria equitum etiam Suetonius. Si ergo equi uectigales ad magiſtrum equitum, quadrigæ ad ærarium, & ludos, equi publici ad cenſorem, & rem militarem, equo Publico donati ex V Decuria ad Iudicum decurias, & ad Imperatorem pertinuerunt, profecto non eadem hæc omnia fuerunt, ut tu omnium, qui ſunt, qui fuerunt, quique poſt erunt, doctiſsime Robortelle, putaſti. Quod cum ita ſit, aude nunc de Romana antiquitate uerbum facere, teque in ea, ut facis, iactare, aude de Galeria, aude de Veturia dicere, aude de tribubus, de centuriis, & earum diuiſionibus hiſcere. Te enim diſertiſsimum, ſi hæc, quæ dixiſti, ita eſſe confirmaris, putabo. Nam quòd in lapide illo Piſano, literas has P. P. interpretaris pater patratus, cur non qua ratione motus id facias affers? cur non potius, ut aliqui uolunt, Prouinciæ præſes? ut ſit Picentis prouinciæ præſidis. quanquam ego nihil definio. tantum rationem ſententiæ ſuæ à doctiſsimo uiro quæro. Vigeſimo ſecundo capite ideſt ultimo, Alciatum ſibi dilacerandum reliquit. eumque à ſe, atque ab aliis omnia, quæ ſciebat, furatum eſſe modeſtiſsime inſimulat. de qua re ſatis ſupra dictum eſt. nunc ad alia pergamus.

Locus epithalamii Catulli ut praue ſit expoſitus.

NON tibi Herculeia periculum eſt.) In hunc locum Robortellus in commẽtario eius libelli, hoc modo ſcribit. Ita omnes fere legunt, & interpretantur locum hunc corruptum; ego puto legendum ex uetuſtis libris lectionis huius ueſtigium ſequutus, Aruncule ia, quod appellarit Catullus Iuliam ſponſam Aruncu-

Arunculeiam ab Arunca oppido uetuſtiſsimo, quod ædificatum in Latio fuit ab Auſone rege, à quo Auſonia Italia dicta fuit. Innuit igitur hinc maiores illius profectos, ut nobilitatem, & antiquitatem generis laudet. Hanc interpretationem, quæ tantopere placet Robortello, neminem doctum probare poſſe exiſtimo. ſatis enim conſtat Iuliam gentem ab Alba, non ab Arunca ortum habere. plena ſunt annalium monimenta Liuii, Dionyſii, omnium. non eſt ergo, quòd Arunculeiam Iuliam legamus, quaſi antiquis ſedibus ab Arunca profectam. Adde, quòd non uideo, ut ab Arunca fiat Arunculeius. neque enim à Satrico fit Satriculeius, ſed Satricanus, neque Saticula Saticuleius, ſed Saticulanus, ut à Sueſſula Sueſſulanus, à Nola Nolanus, à Tuſculo Tuſculanus. ut à ueteribus grammaticis memoriæ proditum eſt.

IN

IN COMMENTARIVM POETICES ARISTOTELIS.

Librum poetices in tres in partes non recte diuiſum.

N VNC uenio ad Poeticen Ariſtotelis, qua in interpretanda ipſe ſibi uidetur regnare. Conſiderabo autem non totum eius commentarium, ſed principium tantum, quaſque præcipue ego expoſitiones eius non probem, demonſtrabo; ut ille tandem intelligat, erraſſe ſe uehementiſsime, qui me egere languidulis ſuis emendationibus neſcio quibus exiſtimarit. neque uero quicquam ex iis, quæ à Madio acutiſsime in eum ſcripta ſunt, attingam. Primum igitur neſcio, quis ſit ille qui probare poſsit diuiſionem huius libri, quam ille triplicem eſſe conſtituit his uerbis: Liber hic commodiſsime mihi diuidi uide-
» tur poſſe in tres partes. primum inueſtigat definitionem poe-
» tices, deinde agit de tragœdia, & eius partib. poſtremo de epo
» peia, & cōparat hanc cū tragœdia. Meo. n. iudicio liber hic non
» in tres, ſed in ſex partes diſtribuendus eſt. primum enim non ſolum de definitione poeſeos agit, ſed etiam de origine eius, & incremento. origo autem, & incrementum nihil ad definitionem pertinent. Sequuntur deinde aliæ partes, una de tragœdia, de epopœia altera. Quinta eſt de quæſtionibus, & diſſolutionibus poeticis. quæ ab eo in ſua diuiſione præterita eſt, cum tamen à tragœdia, & epopœia ſeparata materia ſit. extremo libro tragœdiam cum epopœia comparat. quæ ſexta pars appellari, cum à diſputatione de tragœdia, & epopœia auulſa ſit, merito poteſt.

Quid ſit αὐλητικὴ, & κιθαριστικὴ.

αἱ τῆς αὐλητικῆς ἡ πλείστη, καὶ κιθαριστικῆς. Et magna pars Auletices, & Cythariſtices.) Quærit hoc loco R Robortellus, quæ poeſes ſint hæ Auletica, & Cythariſtica, atq; ita ſcribit: Recenſet Iulius Pollux fuiſſe apud ueteres πυθικὸν νόμον αὐλητικόν. Nam νόμους uocabant

» cabant Græci præſcriptas quaſdam canendi formulas diuerſa
» cantilinarum genera. leges opinor à Latinis recte dici poſsint
» & Horatius forſan hoc ſignificauit in Odis, ubi de Pindaro
» loquitur, cum ait: Numeriſque fertur lege ſolutis. Eius Pythi
» ci carminis erant partes quinque πεῖρα κατακελευσμὸς, ἰαμβικὸν,
» σπονδεῖον, καταχόρευσις & cætera. poſtremo ita concludit:
» Hinc quoque licet perſpicere, quanto artificio ueteres
» hanc poetices facultatem tractarent. et nos noſtra ætate,
» dii boni, tunc nos poetas appellandos eſſe credimus, cum
» unum aut alterum uerſum, male, ut ille ait, tornatum fa-
» cimus. Hactenus de Auletice, nunc de Cythariſtice dicen-
» dum. Cythariſtice eadem eſt, quæ & Lyrice. nam Iulius Pol-
» lux ait: λυρῳδοὺς, κιθαρῳδοὺς, κιθαριστὰς idem ſignificare. Item:
» Ad cytharam canere antiquiſsimus fuit mos. Hinc Phe-
» mius apud Homerum, Iopas apud Virgilium, & Horatius
» in Odis ab Apolline precatur: Nec Cythara carentem ſe-
» nectam. Item: In Cythariſtice inſignis fuit Terpander, à
» quo νόμος τερπάνδρειος. Item: Canebantur ad cytharam, ut ait
» Pollux, hymni, pæanes, παροίνια, amatoria, & iocoſa quædam.
» Huc opinor reſpiciens Horatius ait: Deſine magna modis at-
» tenuare paruis. Idem alibi: Non hæc iocoſæ conueniunt lyræ.

Hæc ille. Nemo eſt autem, qui ex his uerbis non opinetur, eum uelle Cythariſticen, & Auleticen uerbis imitatas eſſe, ac cythariſticen, uel lyricen eam eſſe, quam Pindarus, & Horatius ſcripſerint. cum tamen Ariſtotelis longe alia ſententia ſit. Significat enim primum Auletices, & Cythariſtices multa genera eſſe, cum ait: Epopœia, Tragœdia, Comœdia, & Auletices, & Cythariſtices maxima pars imitantur. quaſi uero innuat, alias eſſe auleticas, & cythariſticas imitatione uacuas. poſt autem ubi docet, poeſes non eodem modo imitari omnes, ſed alias ſermone tantum, alias ſaltu tantum, alias harmonia, & ſaltu, inter eas, quæ harmonia tantum, & ſaltu imitarentur, rettulit Auleticam, & Cythariſticam. Sic enim ait: οἷον ἁρμονίᾳ μὲν καὶ ῥυθμοῖς χρώμεναι μόνον ἥ τε αὐλητικὴ, καὶ ἡ κυθαριστικὴ. Si ergo Auletica, & Cythariſtica utuntur tantum modo harmonia, & rhytmo, id eſt, ſaltatione, ergo non ſermone, & metro. Sunt enim exemplum apud Ariſtotelem earum poeſeum, quæ

non imitantur ſermone. Robortellus autem cum uerba Pollucis, & reliqua ad declarandam Auleticam, & Cythariſticam protulit, ſignificat, ſe uelle, has poeſes uti, & imitari uerſu. In quo meo iudicio hallucinatur. neque enim Lyrica Pindari, aut Horatii ea eſt, de qua nunc Ariſtoteles agit. Siquidem illæ uerſum afferunt ſine ſaltu, hæ uero harmoniam habent tantum cum ſaltu. Quod ſi ſaltatoriam unam fuiſſe poeſim inquit Ariſtoteles, quæ ſaltu tantum imitaretur ſine harmonia, & uerſu, cur non poſſumus intelligere, fuiſſe etiam aliquam Auleticam, & Cythariſticam (nam multa, ut dixi, earum fuiſſe genera ſignificat) quæ harmonia tantum uterentur, & ſaltu? fortaſſe autem hæc Cythariſtica, de qua nunc agit Ariſtoteles, ea eſt, quæ ab Athenæo libro XIIII ψιλὴ κιθάρισις, & ψιλοκιθαριστικὴ dicitur, quam inuentam à Menecharmo, à Lyſandro Sicyonio commutatam ait. qui Lyſander eodem auctore περιελὼν τὴν συντονίαν τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τοῖς ψιλοῖς κιθαρισταῖς χρώματά τε ἄρχεσα πρῶτος ἐκιθάρισεν, καὶ ἰάμβους, καὶ μάγαδιν τὸν καλούμενον συριγμόν. Auletica uero, quæ συγκύλια. de qua ille ita: συγκύλια ἦν τις ἀγὼν συμφωνίας ἀμοιβαῖος αὐλοῦ, καὶ ῥυθμοῦ χωρὶς λόγου τοῦ προσμελῳδοῦντος. Nam quod ait Pollucem ſcribere λυρῳδοὺς κιθαρῳδοὺς κιθαριστὰς idē ſignificare, non uidetur Pollucem intellexiſſe. ille enim artifices muſicos uarios enumerat, non eoſdem eſſe tradit.

Quid ſit Poeſis Nomorum. Perſas non eſſe iocoſum comœdiæ nomen.

εἰ δέ τινες, αἳ πᾶσαι χρῶνται τοῖς εἰρημένοις. λέγω δὲ οἷον ῥυθμῷ, καὶ μέλει, καὶ μέτρῳ. ὥσπερ ἥτε τῶν διθυραμβικῶν ποίησι, καὶ ἡ τῶν νόμων, καὶ ἡ τραγῳδία, καὶ ἡ κωμῳδία. διαφέρουσι δὲ ὅτι αἱ μὲν ἅμα πᾶσιν, αἱ δὲ κατὰ μέρος. Quærit hoc loco Robortellus, atque adeo etiam in primo libro Annotationum, qui ſint Nomi apud Ariſtotelem, quos inter poematum genera uidemus etiam à Polluce referri. atque utroque in loco Nomos interpretatur, leges à legislatoribus, ut à Solone, & Lycurgo latas, quas uerſibus ſcriptas fuiſſe conſtat, ut facilius memoriæ mandarentur. Quam opinionem ego nullo modo ferendam eſſe aliquando exiſtimaui. cur autem ita

exiſtimarem

exiſtimare, tribus maxime argumentis adductus ſum. Primum, quia inquit Ariſtoteles, Dithyrambos & Nomos imitatos eſſe ſaltu, harmonia, & oratione coniunctim, Tragœdiam, & Comœdiam ſeparatim. An uero qui leges legiſlatorum recitarent, iidem muſicum inſtrumentum pulſarent, atque ſaltarent, ut Dithyrambici faciebant, facile uocari in quæſtionem poſſit. Hoc certe ita factum ſignificat Ariſtoteles, ille uero hoc tantum in Dithyrambicis obſeruatum docuit. de Nomis, ne in ſcopulum incideret, reticuit, ſed eos ad tragœdiæ, & Comœ
„ diæ conſuetudinem traduxit. Sic enim inquit: Ariſtoteles ait,
„ Comœdiam, Tragœdiam, & legum poeſim uti conſueuiſſe ſepa
„ ratim, & ; ut ipſius utar uerbis, κατὰ μέρος, ſermone, rhythmo, & harmonia. In quo errat. nam Nomi ſequuntur dithyrambos, non Tragœdiam & Comœdiam. inquit enim Ariſtoteles. Differunt inter ſe Dithyrambi, Nomi, Tragœdia, & Comœdia, quòd illæ utuntur omnibus coniunctim, hæ ſeparatim. illas autem cum dixit, priores duas à ſe nominatas intellexit, Dithyrambos, & Nomos. Accedit, quòd Ariſtoteles, cum de rebus, quas diuerſas imitarentur poetæ, diſſerit, eas aut magnas, aut leues eſſe ait. opponit autem Dithyrambos Nomis, Tragœdiam comœdiæ. Si autem Dithyrambis, (ut conſtat, & ipſe Robortellus exponit), atque Tragœdia res magnæ exprimuntur, profecto Nomis, & Comœdia paruæ. Leges autem Robortellus res grauiſsimas & ſanctiſsimas eſſe concedit, ex quo apparet Poeſim Nomorum non eſſe poeſim legum. Poſtremo uidendum eſt diligenter, quòd cum Ariſtoteles exempla dithyramborum affert, & Nomorum, Perſas nominat, & Cyclopas, quorũ Perſas ſcripſit Timotheus, Cyclopas Philoxenus. Quod ſi ita eſt, ergo Cyclopes ſunt materia Nomorum, & Philoxenus auctor Nomorum. Cyclopes autem non ſunt leges, nec Philoxenus eſt legiſlator. Quare apparet Nomorum poeſim, de qua hic agit Ariſt. non eſſe legum, ut Solonis, quæ elegis ſcriptæ ſunt. Poſtremo Nomos poeſim quandam fuiſſe male- „
dicam, ab Arga quodam poetà ſcriptam docet Plutarchus in „
Demoſthene, qui Demoſthenem prodit Argam appellatũ fuiſ „
ſe à ſermone, quo auditores inceſſeret. Fuiſſe enim Argam poetam improborum Nomorũ, & acerborũ: uerba eius ſunt hæc:

ἢ πρὸς τὸν λόγον ὡς ἀνιῶντα τοὺς ἀκροωμένους, καὶ γὰρ ἄργας τοὔνομα ποιητὴς ἦν νόμων πονηρῶν, καὶ ἀργαλέων. Quibus de Nomis, & quo de poeta multo etiam apertius Athenæus lib. XIIII. Καὶ μοχθηρῶν δὲ ᾀσμάτων γεγόνασι ποιηταὶ, περὶ ὧν φησὶ φανίας ὁ ἐρέσιος ἐν τοῖς πρὸς τοὺς σοφιςὰς γράφων οὕτως. τελένικος ὁ βυζάντιος ἔτι δὲ ἄργας ποιηταὶ μοχθηρῶν ὄντως νόμων πρὸς μὲν τὸν ἴδιον χαρακτῆρα τῆς ποιήσεως ηὐπόρουν, τῶν δὲ τερπάνδρου, καὶ φρύνιδος νόμων οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐδύναντο ἐπιψαῦσαι. ex his autem patet, & Nomos inter improba fuiſſe poemata, & Argam malorum horum Nomorum fuiſſe ſcriptorē. Addo illud etiam non placere in eo expoſitionem Robortelli, qui Perſas iocoſum nomen comœdiæ fuiſſe exiſtimat. Nam ſi Perſæ, & Cyclopes fabulam rerum leuium complexi ſunt, cur hoc exemplum attulit Ariſtoteles ad Dithyramborum, & Nomorum expoſitionem, cum Dithyrambi & Nomi ipſo auctore res grauiſsimas imitentur? Superuacaneum ergo erit, & inutile & nulli rei propoſitæ accommodatum exemplum. Quod ſi Ariſtotelem haud temere locutum eſſe ſtatuemus, Perſas eum retuliſſe dicemus ad Dithyrambos, Cyclopas ad Nomos. Tradit.n. differentiam actionum grauiū, & leuium in iis poeſeum generibus, quæ imitarentur ſermone, harmonia, & ſaltu coniunctim. quā differentiam probat ſequens oratio. Eodem uero modo inter ſe diſtinguuntur Comœdia, & Tragœdia, quòd una res leues, altera graues imitatur. unde argumentū elici poteſt. Quomodo Tragœdia diſtinguitur à Comœdia, eodē modo Dithyrābi à Nomis. at tragœdia res graues, comœdia leues imitatur, ergo Dithyrambi graues, Nomi leues. Ergo Nomi non ſunt leges.

Quid ſit μιμεῖσθαι ἐν τοῖς αὐτοῖς.

ἔτι δὲ τούτων τρίτη διαφορὰ, τὸ ὡς ἕκαςα τούτων μιμήσαιτο ἄν τις. καὶ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς, καὶ τὰ αὐτὰ μιμεῖσθαι ἐςὶν, ὅτε μὲν ἀπαγγέλλοντα &c. Robortellus interpretatur ἐν τοῖς αὐτοῖς, in iiſdem hominibus. et ait ſenſum eſſe.
„ Sæpe contingit, ut in iiſdem hominibus eadem
„ imitemur, diuerſo tamen modo, quod declarat, cuiusmodi
„ ſit, ὅτε μὲν ἀπαγγέλλοντα. Hanc igitur ego etiam interpretationem nec probo, nec probari ab erudito aliquo homine poſſe exiſtimo. Propoſuit enim Ariſtoteles triplicem imitationis

diffe-

differentiam, ἐν οἷς, ἃ, ὡς, id eſt quibus inſtrumentis, quas res, quomodo. inſtrumenta autem intellexit orationem, concentum, & ſaltum, res, actiones graues, uel leues, modum uel loquendo, uel loquentes inducendo, uel utroque modo. duas autem differentias cum expoſuerit, nunc tertiam explicandam aggreditur, ita tamen, ut repetat duas priores, ἐν οἷς, καὶ ἃ, inquiens: Καὶ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς, καὶ τὰ αὐτὰ μιμεῖσθαι ἐστὶν, id eſt, licet enim iiſdem inſtrumentis eaſdem res imitari. Ille autem ἐν τοῖς αὐτοῖς non ad inſtrumenta, ſed ad homines refert, nec particulæ ἐν, quæ hoc loco inſtrumento ſignificando ſeruit, uſum uidit. cum tamen ſæpe alio loco de eadem differentia ſic loquutus ſit Ariſtoteles. ut ſupra: ἅπασαι μὲν ποιοῦνται τὴν μίμησιν ἐν ῥυθμῷ, καὶ λόγῳ, καὶ ἁρμονίᾳ. Item: ἐν τρισὶ δὲ ταύταις διαφοραῖς ἡ μίμησίς ἐστὶν, ὡς εἴπομεν, ἐν οἷς τε, καὶ ἃ, καὶ ὥς. Item: ἐν τούτοις γὰρ ποιοῦνται τὴν μίμησιν. his omnibus in locis ἐν ſignificat inſtrumentum. Vnde alio loco dixit: ἑτέροις, ἑτέρως, ἕτερα, οἷς, ὡς ἃ. Ex quo intelligi poteſt ἐν τούτοις, nullo modo ad homines referendum eſſe, ſed ad inſtrumenta.

De cauſis naturalibus poeſeos.

Eοίκασι δὲ γεννῆσαι μὲν ὅλως τὴν ποιητικὴν αἰτίαι δύο τινὲς, καὶ αὗται φυσικαί. τό τε γὰρ μιμεῖσθαι σύμφυτον. &c. Hæc uerba, quibus Ariſtoteles duas cauſſas naturales, unde profecta poeſis eſt, ita diuellit Robortellus, ut ueras cauſſas non attingat, ſententiam obſcuret, orationem perturbet. Has enim cauſſas interpretatur, Imitationem, & quæ ex imitatione capitur uoluptatem, poſtremo uero ad imitationem adiungit etiam concentum, & rhythmum. qua expoſitione ego nihil eſſe alienius puto. Itaque ſequor potius Auerroem, quem ille, ut aliquid per ſe ſapere uideretur, reliquit. atque poeſim duabus naturalibus è cauſſis ortam eſſe interpretor, Imitatione, & harmonia, rhythmoq́;. uerba autem ita expono, ut quæ ille cauſſam eſſe ait, ea ego rationem cauſſæ conſtituam, hoc modo. Videtur autem, inquit, Poetica duabus omnino à cauſis, iiſque naturalibus eſſe profecta: Imitatione; quod duabus rationibus confirmat

mat, quòd imitari hominibus à pueris inſitum eſt. cuius rei argumento eſt, quòd hac ipſa re à reliquis differunt animantibus, quòd ad imitationem aptiſsimi ſunt, & primas diſciplinas imitatione conſequuntur; altera, quòd rebus imitatione expreſsis omnes delectantur; cuius rei illud indicio eſt, quod in operibus accidit. quæ enim ipſi cum quadam animi moleſtia intuemur, eorum ſimulachra accuratius efficta ſi uideamus, uoluptate perfundimur, ut agreſtium ferarum, & beſtiarum. cuius etiam rei cauſſa ea eſt, quòd non philoſophis ſolum, ſed alijs etiam hominibus iucundius accidere nihil poſsit, quam diſcere, quanquam impari ratione id faciunt &c. His ergo omnibus nemo eſt, qui non uideat non duas res, ut cenſuit Robortellus, ſed unam tantummodo confirmari, nimirum cauſſam unam naturalem poeſeos eſſe imitationem, & quòd imitatio, & quòd uoluptas, quæ ex rebus imitatione effictis capitur, homini natura inſita eſt. Sic enim hæc inter ſe reſpondent. τό τε γὰρ μιμεῖσθαι σύμφυτον τοῖς ἀνθρώποις ἐκ παίδων ἐςὶ, καὶ τὸ χαίρειν τοῖς μιμήμασι πάντας συμφυτόν ἐςι, id eſt, Nam tum imitari natura hominibus inſitum eſt à pueris, tum rebus imitatione expreſsis delectari. quæ ille ſine ratione diuellit. Illud autem: καὶ τούτο διαφέρουσιν τῶν ἄλλων ζώων, ὅτι μιμητικώτατον ἐςὶ, καὶ τὰς μαθήσεις ποιεῖται διὰ μιμήσεως τὰς πρώτας, eſt ſignum prioris rationis, id eſt, cur imitatio à pueris inſita ſit. quia homo differt ab aliis animantibus in eo, quòd ad imitandum eſt maxime aptus. Quod autem ait Ariſtoteles pueros diſcere primas diſciplinas imitatione, primas diſciplinas Robortellus interpretatur, Mathematicas, quas à pueris percipi uult imitatione, ego malim intelligi, loqui, legere, ſcribere, & reliqua eiuſmodi, quæ ut picæ, & pſittaci, ſic pueri imitando diſcant. Illa uero uerba: ἀλλ' ἐπὶ βραχὺ κοινωνοῦσιν αὐτοῦ. διὰ γὰρ τοῦτο χαίρουσι τὰς εἰκόνας ὁρῶντες, ὅτι συμβαίνει θεωροῦντας μανθάνειν, καὶ συλλογίζεσθαι τὶ ἕκαστον. οἷον ὅτι οὗτος ἐκεῖνος. ἐπεὶ ἐὰν μὴ τύχῃ προεωρακὼς, οὐ διὰ μίμημα ποιήσει τὴν ἡδονὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπεργασίαν, ἢ τὴν χροιὰν, ἢ διὰ τοιαύτην τινὰ ἄλλην αἰτίαν. hæc, inquam, uerba docent, quemadmodum non eandem uoluptatem reliqui homines capiunt, cum ex imitatione diſcunt, atque philoſophi; qua de re dicere cœperat, cum delectationem ex imitatione homini ingenitam eſſe à natura probaret. Neque enim, inquit, alia

cauſſa

cauſſa eſt, cur alii homines aſpectu imaginum capiantur, quam quòd intuendo efficitur, ut diſcant, atque quid earum quæq; ſit, ratione concludant, exempli cauſſa hũc illum eſſe. quoniam niſi ille ante uidiſſet, non ex imitatione, ſed ex artificio, aut ex colore, aut ex eiuſmodi re alia delectationem afferret. quaſi uero ſignificare uelit, philoſophos etiam uoluptatem capturos ex earum rerum aſpectu, etiam ſi non ante uidiſſent. Ex quo intelligi poteſt Robortellum ſine ratione hunc locum emendaſſe. nam cum ſcriptum ſit, οὐ διὰ μίμημα ποιήσει τὴν ἡδονὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπεργασίαν, ἢ τὴν χροιὰν, ille licentia ſua tollendi abuſus, tollit, διὰ, ut μίμημα rectus caſus ſit, hoc ſenſu. non res imitatione effecta delectabit. nec animaduertit redditionem, quæ ſequitur, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπεργασίαν. Quare recte habet locus, neq; Robortellianam emendationem deſiderat. eſt enim ſubaudiendum uel εἰκὼν, id eſt, imago ipſa non ob imitationem, ſed ob artificium delectabit. uel uox, ἐκεῖνος. dixit enim ὅτι οὗτος ἐκεῖνος. ſequuntur deinceps illa: Κατὰ φύσιν δὲ ὄντος ἡμῖν τοῦ μιμεῖσθαι, καὶ τῆς ἁρμονίας, καὶ τοῦ ῥυθμοῦ. τὰ γὰρ μέτρα, ὅτι μόρια τῶν ῥυθμῶν ἐστὶ, φανερὸν, ἐξ ἀρχῆς οἱ πεφυκότες πρὸς αὐτὰ μάλιστα, κατὰ μικρὸν προάγοντες ἐγέννησαν τὴν ποίησιν ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων, id eſt, cum igitur nobis à natura inſita ſint, imitatio, cõcentus, & rhythmus, (neque enim dubium eſt, quin metra particulæ ſint rhythmorum) profecto ii, qui ad hæc maxime nati ſunt, à rudibus initiis, imperitisq; profecti paulatim poeticæ originem perſecuti ſunt. His ergo uerbis Robortellus Ariſtotelem repetere ait ſuperiores duas cauſſas, id eſt imitationem, & delectationem, cumq; alteram tantum nominet, imitationem, & pro altera afferat harmoniam, & rhythmum, ſe expedire non poteſt. etenim quæ ad hanc quæſtionem ſoluendam affert, uix eſſe hominis uidentur. Quare dicendum, ac ſentiendum eſſe exiſtimo: cùm Ariſtoteles cauſſas duas naturales poeſeos propoſuerit, atque alteram imitationem tantum nominauerit, eamq; multis uerbis confirmauerit, eandem nunc repetere, atque ſecundam cauſſam adiungere, quæ eſt harmonia, & rhythmus. Itaque hoc in loco eſt ἐπανάληψις, quæ fit, ſuperiore ſententia diuerſis uerbis repetita. huic autem repetitioni accommodata eſt particula, δὲ. Duæ ergo ſunt cauſſæ poeſeos naturales, Imitatio, & inſtrumenta

ſtrumenta imitationis. inſtrumenta uero tria ſunt, harmonia, & rhythmus. nam rhythmus in duo diuiditur, in ſaltum, & metra. metra enim, inquit, particulæ ſunt rhythmorum. Nō probat autem inſtrumenta imitationis eſſe nobis naturalia, quia ſatis perſpicuum putauit ex eo, quòd imitationem ipſam nobis eſſe naturalem probauit. Itaque ſtatim concludit: Qui à natura formati fuerunt ad imitandum, oratione, harmonia, & ſaltu, eos poeſeos initia rudia introduxiſſe.

Locum non intellectum, ubi de Homeri Margite. et βατραχομυομαχίαν non eſſe leue poema.

Τῶν μὲν οὖν πρὸ ὁμήρου οὐδενὸς ἔχομεν εἰπεῖν τοιοῦτον ποίημα. εἰκὸς δ᾽ εἶναι πολλούς. ἀπὸ δὲ ὁμήρου ἀρξαμένοις ἐστὶν, οἷον ἐκείνου ὁ μαργείτης, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐν οἷς καὶ τὸ ἁρμόττον ἰαμβεῖον ἦλθε μέτρον. Robortellus hæc uerba ita interpretatur, ut dicat Ariſtotelem intelligere, omnino nullius poetæ ante Homerum ſcripta extare. Sic enim ait:
„ Sed dicat aliquis, ſi ex natura homines imitantur, & Homerus
„ tam proxime abeſt à noſtris temporibus, abſurdum eſt, ſi ini-
„ tium ſumpſit poetice ab Homero. reſpondet Ariſtoteles: cre-
„ dibile quidem eſſe ante Homerum multos extitiſſe alios poe-
„ tas, qui imitationis poeticæ ſtudioſi ita ſcripſerint, ſed non
„ poſſe id pro certo afferri, quod nullus iam extaret, qui prior
„ Homero dici poſſet. Hæc ille. quibus ſignificat, ſe ſenſum Ariſtotelis non admodum difficilem non percepiſſe. non enim inquit Ariſtoteles, nullius ante Homerum poetæ ſcripta extare, ſed nullum tale, quale eſt Homeri Margites, cum tamen uериſimile ſit, multos eiuſmodi poemata ſcripſiſſe. propoſuit enim duo genera poematum laudes, & uituperationes. de auctore laudum nihil affert, uituperandi auctorem facit Homerum, quia nemo ante eum, quantum extet, poema ſcripſerit eiuſmodi, quale eſt eius Margites. ſenſum autem hunc uerborum ille non collegit, quia uerba, non ut oportet, ordinauit, hoc modo: τῶν μὲν οὖν πρὸ ὁμήρου οὐδενὸς ἔχομεν εἰπεῖν τοιοῦτον ποίημα, οἷον ἐκείνου ὁ μαργείτης, καὶ τὰ τοιαῦτα. deinde reliqua per parentheſim.

εἰκὸς δ' εἶναι πολλούς. ἀπὸ δ' ὁμήρου ἀρξαμένοις ἐϛὶν, id eſt, ac eorum quidem, qui ante Homerum ſcripſerunt, nullius eiuſmodi poema poſſumus nominare, quale eſt eius Margites, & eiuſmodi alia. eſt tamen ueriſimile multos in tali ſcriptione eſſe uerſatos, ab Homero autem exordientes poſſumus. Quod autem ait Ariſtoteles. Et eiuſmodi alia, Robortellus βατραχομυομαχίαν interpretatur. in quo ego longe ab eo diſſentio. neque enim ranarum, muriumque pugnam rem leuem, ac uituperationis argumentum, ut Margiten, eſſe exiſtimo. nam eam rem ut grauem tractauit. niſi forte apium hiſtoriam rem leuem apud Virgilium dixerimus, cum uterque his belluis rationem dederit, & actiones humanas tribuerit, & de iis, ut de hominibus ſcripſerit. Quare cum ea leuis actio non ſit, non reſpondet Margiti, ſed Iliadi, id eſt, epopœiæ.

De incremento Comœdiæ.

Ἡ δὲ ἀπὸ τῶν τὰ φαλλικὰ, ἃ ἔτι καὶ νῦν ἐν πολλαῖς τῶν πόλεων διαμένει νομιζόμεναι κατὰ μικρὸν ηὐξήθη προαγόντων, ὅσον ἐγίνετο φανερὸν αὐτῆς. In hæc uerba ita Robortellus: Hæc ita uertit Paccius: Quantum ſe ſe ipſa aperiebat. Videtur tamen hic eſſe ſenſus. Comœdia
" paulatim ab iis, qui Phallica tractabant, ad tantam uſque magnitudinem, quantam nunc cernere eſt. quaſi innueret adhuc
" augeri poſſe, & expoliri. id quod factum eſt. cum comœdia ex
" uetere facta eſt noua, quæ multo probabilior, & integrior fuit. Hæc Robortellus. Qui meo quidem iudicio, quid uerbis illis, ὅσον ἐγίνετο φανερὸν αὐτῆς uoluerit Ariſtoteles, aſſequutus non eſt. eſt enim hic ſenſus. Comœdiam ii, qui Phallica tractarunt, quæ etiam nunc ex reip. inſtituto multis in ciuitatibus permanent, quantum ex ea extabat, paulatim promouentes auxerũt. non enim ſignificat Phallicos poetas comœdiam inueniſſe, atque ad eam magnitudinem perduxiſſe, quæ tum erat, ſed eam partem Comœdiæ, quæ extabat, quanta quanta erat ſuſcepiſſe, atque amplificaſſe. hoc eſt enim ὅσον ἐγίνετο φανερὸν αὐτῆς. quod Robortellum miror latuiſſe.

Archontem recte uerti poſſe, τὸν ἄρχοντα.

„ ὀψὲ γὰρ ὁ ἄρχων χορὸν ἔδωκε.) In hæc Robortellus ita:
„ Serò admodum chorus dari cœpit à magiſtratu:
„ quæ uerba cum non intelligeret Paccius, inepte
„ uertit. Sero ab Archonte Comœdorum chorus
inductus. Quibus uerbis ſi Robortellus Paccium reprehendit, quòd Inductum pro conceſſo dixerit, nihil dico, ſi Archontem pro magiſtratu uſurpatum reprehendit, iniuſte factum eſſe affirmo. Erat enim ſummus magiſtratus Athenis hoc nomine, ut inter omnes conſtat. ab eo enim etiam annus nominabatur. quo nomine uſus eſt etiam Cicero in Tuſculana prima, cum dixit, Archonte Pithorato. Itaque rectius Robortellus Archontem, quàm magiſtratum uertiſſet, ut hunc maxime magiſtratum (nam multi alii erant) ſignificaret. non enim qui apud Romanos pro cõſule magiſtratum dixerit, cum multi alii præter conſulem magiſtratus ſint, ſatis commode fecerit.

Ἡδυσμένῳ λόγῳ quid ſit, non eſſe intellectum.

τὶ οὖν τραγῳδία μίμησις πράξεως σπουδαίας, καὶ τελείας, μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ, χωρὶς ἑκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων, καὶ οὐ δι᾽ ἀπαγγελλίας, ἀλλὰ δι᾽ ἐλέου.

Definit hic Tragœdiam Ariſtoteles. cuius definitionis partes duas uereor, ut ſatis eas intellexerit Robortellus: ſunt autem hæ. ἡδυσμένῳ λόγῳ. & χωρὶς ἑκάστου τῶν
„ εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων. ſic enim ſcribit: Sermone ſuaui. ita uer
„ tit Paceius. Græcus contextus habet: ἡδυσμένῳ λόγῳ. quod ex-
„ preſsius dicas, ſi Latine poſsit referri, Suauifacto ſermone. cũ
„ enim imitatio fiat tribus, ſermone, rhythmo, harmonia, om-
„ nia hæc adhibet tragœdia. poſt autem cum Ariſtoteles declarat, quid uelit per λόγον ἡδυσμένον, & ait: λέγω δὲ λόγον ἡδυσμένον τὸν ἔχοντα ῥυθμὸν, καὶ ἁρμονίαν, καὶ μέλος, ita ipſe Robortellus ſubiicit:
„ primum quod appoſuerat in definitione ἡδυσμένον λόγον decla-
„ rat. implicite enim protulerat. explicat igitur (nam ſub eo

latent

» latent tria) harmonia, thythmus, & melos. Hæc ille. Ego uero praue λόγον orationem ab eo uerſam eſſe exiſtimo. Nam ſi ſaltus, & harmonia eſt pars ἡδυσμένου λόγου, ergo ſaltus, & harmonia erit pars orationis, & quodammodo oratio. uertendũ autem eſſe duco, Rationem, ſiue modum. ſignificat enim uno uerbo genus trium inſtrumentorum imitationis poeticæ. imitatur enim, inquit, tragœdia actiones graues modo ſuauitatis pleno. is autem modus eſt, melos, harmonia, & rhythmus. Melos autem intelligo pro metro. eſt enim metrum non ſolũ oratio, ſed oratio cum numero coniuncta. at uero Robortellus per melos ait intelligi cantilenas uocales, atque hoc loco melos ab harmonia diſtingui. neque uidet ad inſtrumenta imitationis nihil uocalem cantilenam pertinere, quæ, ne quid ſit quidem, ſi ab eo quæratur, reſpondere poterit.

Quid ſit χωρὶς τῶν εἰδῶν non eſſe intellectum.

ILLVD autem. τὸ δὲ χωρὶς τῶν εἰδῶν, τὸ διὰ μέτρων ἔνια μόνον περαίνεσθαι, καὶ πάλιν ἕτερα διὰ μέλους, ita inter
» pretatur Robortellus: Secundum, quod appoſue
» rat in definitione declarat, & uidebatur egere de-
» claratione aliqua, eſt χωρὶς ἑκάστου εἰδῶν. Declarat igi
» tur afferens diſtinctionem hanc: τὸ διὰ μέτρων ἔνια μόνον περαίνεσθαι,
» ἔνια δὲ διὰ μέλους. Hoc duplici de cauſſa uidetur dictum. primum
» quidem propter recitationem totius tragœdiæ. ſeparatim e-
» nim fit, ſeu, ut ipſius utar uerbis, κατὰ μέρος, ſermone, rhyth-
» mo, harmonia. deinde uero propter chorum tragicum, in «
quo nonnulla proferuntur uoce, & ſermone loquentium, nonnulla cantantur. Neque hunc ego eſſe horum uerborum ſenſum exiſtimo Robortelle, cum ait Ariſtoteles, tragœdiam imitationem eſſe, quæ fit metro, harmonia, & rhythmo, ſingulis his formis ſeparatim in particulis agentibus. Separatim autẽ, quia nonnulla metro ſolo perficiuntur, nonnulla uero etiam per melos. Etenim hoc in loco melos accipit non pro metrica oratione, ut paulo ante, ſed pro harmonia, & rhythmo. quod paulo poſt μελοποιίαν dixit, cũ de his inſtrumentis loquens nominauit τὴν λέξιν, καὶ τὴν μελοποιίαν. per λέξιν enim id eſt dictio-

nem, metricam orationem intellexit, per Melopœiam uero harmoniam, & rhythmum. Si ergo nonnullæ partes tragœdiæ ſolo metro aguntur, nonnullæ uero metro, harmonia, & rhythmo, commentitia tua illa expoſitio eſt; qui ais in choro tragico alia proferri uoce, alia cantu. Quid enim? cantus ille nõ eſt oratio? nam cantus non eſt harmonia, de qua intelligit Ariſtoteles, quæ tibiis edebatur, aut aliis muſicis inſtrumentis eiuſmodi. Sed cantus, & oratio, & metrum pro eodem accipiuntur. Ego uero exiſtimo hoc uelle Ariſtotelem, quaſdam tragœdiæ partes, quæ recitabantur ſine harmonia, & ſaltu, quaſdam; quæ haberent harmoniam, & ſaltum. quarum illas diuerbia à Latinis dicta eſſe inuenio, hæc cantica. Diuerbia autem, auctore Diomede, ſunt fabulæ partes, in quibus diuerſorum perſonæ uerſantur. Perſonæ autem diuerbiorum aut duæ, aut tres, raro autem quatuor eſſe debent. In canticis autem una tantum eſſe debet perſona, aut ſi duæ fuerint, ita debent eſſe, ut ex occulto una audiat, nec loquatur, ſed ſecum, ſi opus fuerit, uerba faciat. Vt autem in comœdia apud Latinos uox una diuerbiis relicta ſit, ſcribit Liuius lib. VII. loco eo, de quo ſupra diſputauimus.

Partes tragœdiæ intellectas non eſſe.

E πεὶ δὲ πράττοντες ποιοῦνται τὴν μίμησιν, πρῶτον μὲν ἐξ ἀνάγκης ἂν τι μόριον τραγῳδίας ὁ τῆς ὄψεος κόσμος, εἶτα μελοποιΐα, καὶ λέξις. ἐν τούτοις γὰρ ποιοῦνται τὴν μίμησιν. etc. In hæc Robortellus. Tres partes tragœdiæ eſſentiales probat per tres notas illas differẽtias, quæ in principio libri appoſitæ fuerunt, & declaratæ, ſunt autem hæ. οἷς, ὡς, ἅ. per primam differentiam, ſcilicet οἷς, quæ inſtrumentum ſignificat uelut quoddam. per ſecundam differentiam, ſcilicet ὡς, quæ modum ſignificat, in qua uerſatur imitatio tragœdiæ. ex prima differentia duæ exiſtunt partes, apparatus, melodia. ex tertia una pars tantum, fabula. ex ſecunda tres partes, dictio, mores, ſententia. Ex his apparet, Robortellum apparatum referre ad inſtrumenta imitandi, cum pertineat ad modum imitandi. eſt enim ſcenæ ipſius aſpectus. Dictionem, mo-

res

res, & ſententiam referre ad modum, cum nullum eorum ad modum attineat, ſed dictio inſtrumentum ſpectet, mores, & ſententia una cum fabula, materiam. Nam tragici imitantur fabulam, mores, & ſententiam, ut materiam, imitantur autem dictione, & melopœia, ut inſtrumentis, melopœia uero harmoniam, & rhythmum comprehendit. Modus autem tertius eſt ſcena, in qua agentes inducunt, quem Ariſtoteles uocat ornatum aſpectus, Robortellus apparatum. Sic enim inquit Ariſtoteles: οἷς μὲν γὰρ μιμοῦνται δύο μέρη ἐστὶν, ὡς δὲ μιμοῦνται, ἓν, ἃ δὲ μιμοῦνται, τρία. καὶ παρὰ ταῦτα οὐδὲν, id eſt, quibus imitantur duo ſunt, dictio, & melopœia. quomodo, unum, aſpectus ornatus: quæ, tria, fabula, mores, & ſententia. Quam autem apte hunc locum expoſuerit Robortellus omnes iam intelligere poſſunt. Miror certe hominem tam in ſcribendo acutum, ac diligentem tertio quoque uerbo ſententiam auctoris, & præſertim Ariſtotelis non aſſequi. quod ne uiderer inimicitiarum cauſſa dicere, aut fingere, his paucis ex principio poetices locis conſideratis, uolui demonſtrare. reliqua, ut ſi iterum decertandum ſit, recentes in aciem uenire poſſimus, in aliud tempus differemus.

IN PROOEMIVM AELIANI DE GRAECO CONVERSI.

Quot errores decem in uerſibus Aeliani uertendis doctiſsimus Robortellus commiſit.

NVNC quoniam multum ille ſibi græcis in literis tribuit, quam iniuſte id faciat, decem primis conſideratis Aeliani, quem ille uertit, uerſibus demonſtremus. Sic orditur Aelianus. τὴν παρὰ τοῖς ἕλλησιν τακτικὴν θεωρίαν ἀπὸ τῶν ὁμήρου χρόνων τὴν ἀρχὴν λαβοῦσαν αὐτοκράτορ καῖσαρ ὑιὲ θεοῦ ἀδριανὲ σεβαςὲ πολλοὶ τῶν πρὸ ἡμῶν συνέγραψαν, ὐκ ἔχοντες ἣν ἡμεῖς ἐν τοῖς μαθήμασιν ἐπιςεύθημεν ἕξιν ἔχειν. Robortellus ita: Scientia illa, quæ ad inſtruendam aciem ſpectat ab Homeri uſq; temporibus originem duxit ò Cæſar diui Neruæ fili Adriane Auguſte. Ac multi quidem eam ante nos literis mandarunt, mathematicam non callentes ſcientiam, in qua nos multum excellere crediti ſumus. Hac periodo quatuor res eſſe exiſtimo, quæ prudentis lectoris animum offendere poſſint. primum, quod omiſit ea uerba, τὴν παρὰ τοῖς ἕλλησι, id eſt, quæ apud Græcos fuit. hac enim de ſcientia loqui ſe profitetur Aelianus, deinde quòd præteriit uocem αὐτοκράτορ, quaſi non neceſſariam, cum ait ò Cæſar, cum fuerit dicendum, Imperator Cæſar. Nam id fuit Cæſaribus prænomen, ut inquit Suetonius. tum quòd de ſuo addidit, Neruæ. cum ſatis eſſet, ut eſt in græco: Imperator Cæſar diui fili. quomodo etiam Auguſtus appellatus eſt, teſtibus nūmis, & lapididibus antiquis. poſtremo ſententiam, quæ præclare apud Aelianum una periodo continetur, ipſe in duas periodos ſine ratione contulit. quanto enim aptius Aelianus hoc modo? ſcientiam Græcorum in inſtruendis aciebus, quæ iam inde ab Homeri temporibus initium duxit, Imp. Cæſar Diui fili Adriane Auguſte ueteres multi literis prodiderunt. Εμαυτὸν δὲ πείθων, ἠβουλήθην ταύτην συντάξαι τὴν θεωρίαν, ὅτι τοῖς ἡμετέροις οἱ μεθ' ἡμᾶς πρὸ τῶν ἀρχαιοτέρων προσέξουσι συγγράμμασι. Robortellus: Quare ego met mihi in animum induxi optimum fore,

fore, ſi de militari hac diſciplina librum conſcriberem, magis enim ad hæc noſtra, quam ad antiquorum ſcripta poſteri animum applicabunt. Non placet hoc loco, quòd Robortellus contra Aeliani ſententiam hæc quaſi cõcluſionis loco pronuu ciet. Aelianus.n.ait: Ego uero. Robortellus: Quare ego met. quaſi nihil interſit. deinde ne ſententiam quidem Aeliani germanam ipſum arbitror explicare, cum uertit. Quare egomet mihi &c. cum Aeliani ſenſus hic ſit: Ego uero hac de diſciplina ſcribere uolui, quòd mihi perſuaderem poſteros meis ſcriptis potius, quam antiquorum animum adiuncturos. et ἐμαυτὸν πείθων uertit: in animum mihi induxi, cum Cicero ſoleat dicere: Inducere animum, non inducere ſibi in animum. Sed Ciceronianam illum contemnere dicendi rationem defenſores eius dicere ſoliti ſunt. Addit etiam de ſuo, Militari, cum ex ſuperiore periodo repetendum ſit. Ἐπεὶ δὲ τῷ θεῷ πατρί σου νερύᾳ συμβαλὼν παρὰ φροντίνῳ τῶν ἐπισήμων ὑπατικῶν ἐν φορμίαις ἡμέρας τινὰς διέτριψα δόξαν ἐπενεγκαμένῳ περὶ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις ἐμπειρείαν, συμβαλὼν τ᾽ ἀνδρὶ εὗρον οὐκ ἐλάττονα σπουδὴν ἔχοντα εἰς τὴν παρὰ τοῖς ἕλλησι τεθεωρημένην μάθησιν, ἤρξαμεν οὐκέτι περιφρονεῖν τῆς τῶν τακτικῶν συγγραφῆς. Robortellus: Quoniam uero cum diuo patre tuo congreſſus Formiis, aliquot dies commoratus fui apud Frontinum, qui unus eſt inter conſulares illuſtres uiros, & magnam ex bellicæ artis peritia laudem tulit, & cum eo de hac collocutus animaduerti, non minus ſtudii illum ponere in ea militari diſciplina, quæ à Græcis inuenta fuit, & tradita. Cœpi itaque tunc non negligere opus, quod ſcribere in animo habebam de ratione inſtruẽdi copias. Hic uertit. ἐπεὶ δὲ. Quoniam autem. cum uertendum eſſe, poſtquam uero, ſententia doceat, quæ eſt hæc. Equidem ignarus Romanæ diſciplinæ ab hac ſcriptione refugiebam, ſed poſtquã animaduerti Frontinum magnam in hac re operam collocare, cœpi hoc ſtudium non contemnere. Facit etiam non ſatis con ſequentem orationem Robortellus, cum ait: Quoniam uero cum diuo patre congreſſus commoratus fui, & cum eo collocutus animaduerti. Cœpi itaque. Cum una periodo omnia deuinciri debeant ita: At uero poſtquam cum Frontino collo cutus animaduerti non minus ab eo ſtudii in græcorum diſciplina poni, ne meum quidem ipſe ſtudium deſpicere cœpi. Robortellus

bortellus autem diſſolutum quoddam genus orationis amat, quod neſcio an omnibus probetur. Neque uero quenquam etiam probaturum eſſe arbitror, uerba illa *παρὰ φροντίνῳ τῶν ἐπισήμων ὑπατικῶν* uerti, apud Frontinum, qui unus eſt inter conſulares illuſtres uiros. non enim expreſſa eſt antiqua Romanorum formula. qua utebantur & rep. uigente & perdita. Conſularis uir clariſsimus. dixit enim Cicero in epiſtola ad Seruium. Conſularem clarum uirum. et in orat. poſt reditum ad Quirites. Conſulares clariſsimos. extat etiam nota huius formulæ, V. C. qua uir clariſsimus ſignificabatur, unde in libro Iucundi Veronenſis eſt antiquum epigrãma tale: CROTTIO EVSEBIO V. C. CONSVLARI. Cur ergo non potius, apud Frontinum uirum clariſsimum conſularem, quam, qui unus eſt inter conſulares illuſtres uiros? Sed Robortellum exiſtimo, tum cũ hæc ſcripſit, non tam fuiſſe in Romana antiquitate uerſatum, quam nunc eſt. Omittit etiam Neruæ, credo, quòd ſupra ſine cauſſa, repoſuerat, & hoc præceptum artis eius ſit, quam ſe ut emendandi, ita uertendi ait conſcripſiſſe. *οὐκ ἂν ἀπαξιώσαιμι δάζεσθαι παρὰ φροντίνῳ δοκῶν αὐτὴν, εἴπερ τὶ χεῖρον ἐδόκει τῆς ῥωμαϊκῆς διατάξεως περιέχειν αὐτήν.* Robortellus: Putans in ea cognoſcenda Frontinum tãtum ſtudii nõ fuiſſe poſiturum, ſi deterior hæc, quã Romana fuiſſet. Cur non ut Aelianus? ſi deteriorem hanc ille, quam Romanã exiſtimaſſet? Atque hæc hactenus. Satis enim intelligi puto, ſi his primis uerbis neque auctoris ſententias, neque antiquitatis formulas, neque loquendi ratiõe Latinis uſitatam expreſſam ab eo eſſe exiſtimo, quid de reliquo totius libri corpore ſim iudicaturus; in quibus adeo ipſe cœcutit, ut quodam etiã in loco exametrum ſeptem pedum, optimus tamen grammaticus, ac poeta, hunc ſcripſerit. Edentes incompoſitam uocẽ confuſaque uerba. quod ego in puero illo ſuo uitioſiſsimum, ac ſummopere caſtigandum eſſe cenſerem. Quæ omnia ne hoc tempore perſequar, diuturnus labor, & iam defeſſa ſcribendo manus, impedimento ſunt.

Hæc pauca habui Frãciſce Robortelle, quæ tibi laceſſenti, ac me ſæpius ad hoc certamen prouocanti ſubito reſpõderẽ; multa plura, cum maius erit ocium, allaturus. Feciſti mihi gratum, quod induſtriam meã præclaris his tuis cõmentatiunculis acui

ſti, meq; tuis tollendis erroribus, ad aliorum etiam fortaſſe multorum mẽtes conformandas excitaſti. gratius autẽ facies, ſi breui cõmentarium tuũ illum caſtigationum Liuianarum, quẽ polliceris, edideris, modo ne, quæ aut à me nõ ſcripta, aut nõ cogitata, aut operarũ culpa cõtracta ſint, quæ multa eſſe poſſunt, mihi in maledictis obiicias. Quòd ſi ab iis rebus, quas ego ſcholiis meis complexus ſum, diſceſſeris, tacitus te, ut hominem iniuſtiſsime mecum agentem, ac uentoſiſsimum, leuiſsimumque dimittam. me enim generis mei nomen, ut ſileam, patriæ uero, ut prope mutus ſim, admonent. at ſi me iuſto certamine prouocaris, non modo non mutum, ſed etiam, ſi ita res tulerit, diſertiſsimum ſenties.

Emendationes quædam Aſconii, de quibus ſupra diſputatum eſt, iterum confutatæ.

HOC loco uiſum eſt aſcribere lectionem quorundam locorum Aſconii, de quibus ſupra diſputatum eſt, quam ex libro Franciſci Othomani deſcriptam ad me Achilles Statius uir, ut ſupra dixi, eruditus proxime Patauio miſit. quẽ librum Othomanus ſe ex uetuſtiſsimi exemplaris auctoritate emẽdaſſe profitetur. Hoc autem feci, ut omnes uideant, uter noſtrum propius, cum uterque coniectura Aſconii ſenſum exquireret, ad ueritatem acceſſerit.

Locus ille in diuinationem: Varro conſobrinus frater huic cenſi reus ex Aſia; ubi ego neſcio quid ſuſpicatus ſum de Varrone conſobrino Ciceronis ex ſecundo de oratore, & Bruto, Robortellus inepte de Varrone conſobrino Hortenſii, ita habet: Terentius Varro frater C. Varronis conſobrini M. Tullii reus.

Alter ille in II in Verrem: Vnde quia maior ſumma eſt pecuniæ publicæ, quam priuatæ, ut pro cenſu priuato, ærarium dicitur pro loculis, & arca theſauri pro ſacello fiſcus, ita habet: Vnde quia maior ſumma eſt pecuniæ publicæ, quam priuatæ, ut pro cenſu priuato loculos, & arcam, & ſaccellos dicimus,

ſic pro publico theſauro ærarii dicitur fiſcus. Ex quo intelligi poteſt, falſum illud eſſe, in quo ſe ille tantopere effert, legendum eſſe, non ut pro cenſu priuato, ſed ut Populi R. cenſus priuato. quod etiam ſupra improbaui, quanquam tot uerba deeſſe diuinare non potui.

Tertius in Cornelianam: Prouidendum, ut haberent legati, unde præſentia darent, ita legitur: Prouidendum, ut haberent legati, unde in præſentia pecuniam creditoribus darent. Ex quo apparet merito me hoc dicendi genus uituperaſſe, Præſentia dare, pro præſentem pecuniam dare, quod Robortellus intulerat, atque laudarat.

Quartus in eandem: Cornelius ea re offenſus ſenatui, queſtus eſt de ea ne exhauriri prouincias uſuris, ſatis demonſtrat, me recte uidiſſe, non oportere has uoces, De ea, negligere. quoniam in hoc libro legitur: Queſtus eſt de ea re in concione, non ut Robortellus, queſtus eſt in concione.

Quid dicam de quinto? qui eſt in orationem in competitores, non ne planiſsime ſententiam Aſconii, quam dixi, oſtendit, Robortellianamq; interpretationem refellit? Sic enim legitur: Præterea mouet me, quòd cum ſint commentarii Ciceronis ſuarum etiam defenſionum. Commentarium tamen huius defenſionis, aut principium nullum inueniam. Itaque puto non defendiſſe, ſed tantum de defendendo cogitaſſe. quod per hæc ipſa negari non poteſt. Hoc autem iudicio abſolutus eſt Catilina infamia iudicum, ut & Clodius infamis fuerit, quippe qui præuaricatus eſt. Nam & reiectio iudicum ad arbitrium rei uidebatur eſſe facta. Hæc enim uerba ſignificāt Catilinam à Cicerone non, ut ego dixi, defenſum, cum tamen Robortellus ex his colligi defenſum eſſe ſcripſerit. in quo glorioſe ſe uenditat.

ERRATA

	ERRATA	CORRECTA
	loqui.	*non loqui.*
1.b.	*quadragenteſimo.*	*quadrageſimo.*
2.a.	*olympiadis* LXII.	LXI.
3.b.	*Labefactes neceſſe eſt.*	*ſit.*
4.a.	*Non ſeruaſti Capitolina.*	*in Capitolina.*
8.b.	*ſuæ. conueniebat.*	*ſuæ conueniebat.*
9.a.	*in quo a me.*	*de quo à me.*
13.b.	*firmiore ipſi animi.*	*ipſe.*
	Audi Robortelle quid dicam?	*dicam.*
17.b.	*Saphus.*	*Sapphus.*
18.a.	ὅσων ἂν	ὅσον.
	τὸ πρὸς τούτοις.	τί.
20.b.	πολεμοῖ.	πολεμεῖ.
	Etenim Græci dixerunt.	*Etenim ut Græci dixerunt.*
21.a	*Quem non agnoſcit.*	*quam non agnoſcit.*
	Græcarum patronus.	*patrone.*
21.b.	*deuelleretur.*	*diuelleretur.*
	complecti ones.	*omnes.*
23.b.	*mētio puriliter fieret, adductū*	*mētio fieret, pueriliter adductū*
32.b.	*inſignæ eſt.*	*inſigne eſt.*
36.a.	*proparare.*	*properare.*
40.a.	*Hos loco omnes.*	*locos.*
41.a.	*diſſenſe.*	*diſſenſiſſe.*
42.b.	*ſed quondam.*	*ſed quoniam.*
42.b.	*anno triceſimo, poſt.*	*anno triceſimo ſexto, poſt.*
44.b.	*unum* DCCXLI.	*annum* DCCXLI.
45.b.	*quingenteſim primum.*	*quingenteſimum primum.*
46.a.	*decimuiros.*	*decemuiros.*
47.a.	*in ſuum* XXII.	XXIII.
	caput XXII.	XXIII.
52.a.	*Capite neſcio quo.*	*capite extremo neſcio quo.*
52.b.	*intellectos, atque correctos.*	*aut correctos.*
53.a.	*pro huic ſenſi.*	*cenſi.*
53.b.	*in Verrem L. Caſſius Ex*	*in Verrem: L. Caſſius ex,*
55.b.	ὤσπερ.	ὥσπερ.
46.b.	CTERIOREM.	CITERIOREM.
	μήτε συνταράξῃ.	μήτι.
	urbanaæ.	*urbanæ.*

57.a.	LIBER SECVNDVS	PRIMVS,& ita uſq; ad 73.
16.	,,,,,,,, tollenda ſunt.	
62.a.	libero ſuo.	liberto.
64.a.	Nunc quem admodum.	Hunc.
64.b.	eſtimabitis.	æſtimabitis.
66.a.	Liuus.	Liuius.
66.b.	egem.	legem.
67 b.	Ad Plutarchum.	Apud Plutarchum.
	prætextam uerti.	purpuram uerti.
	δίφροου.	δίφρυ.
68.a.	πάνεσθαι.	πάυεσθαι.
70.a.	reponendus ſi L.	ſit.
	arcauſandis.	accuſandis.
71.a.	Duplicatio earum.	Duplicato.
76.a.	πᾶσα ποίησις.	ποίησις.
80.b.	cunque.	Cumque.
82.a.	Quid ipſe ſententiam.	ſentiam.
87.a.	Venio ad METIVM.	Venio ad FVFETIVM.
87.b.	θουβέτιος.	φουφέτιος.
88.a.	Latius.	latius.
88.b.	à Ciceronem.	Cicerone.
94.a.	à quibus rationem.	à quibus me rationem.
	καλλήνικον.	καλλίνικον.
	φύσκονα.	φύσκωνα.
96.a.	ἰυδαιμων.	ἰυδαίμων.
97.b.	conſilium accepiſſet.	percepiſſet.
99.b.	narij dicti.	dici.
	ingenuo eſſet.	ingenua.
101.a.	Plutarchus à calũnia defenſus.	Dionyſius à calumnia.
	Quod eſt.	
	ἀνφρώποις.	ἀνθρώποις.
	χρότος.	χρόνος.
112.a.	ἐπίγωσιν.	ἐπίγνωσιν.
113.a.	baraaram.	barbaram.
	Numum.	Nummum.
113.a.	nmumus.	nummus.
	Multis.	Mulieres.

		In Cap. IX. X. XI. XII. XIII. XIIII. XV. XVI. libri ſecundi.
113.*b.*	*Mulieres* R. *alio.*	*Mulieres alio.*
114.*a.*	*doctiſſimum hominum.*	*Hominem.*
115.*b.*	*Anguſtini*	*Auguſtini*
116.*b.*	*docao*	*doceo*
117.*b.*	πράξιος.	πράξεως.
	ἐπόνομον.	ἐπώνυμον.
118.*b.*	*imitatos ait.*	*imitatus ait*
119.*b.*	*nomine, niſi*	*nemine, niſi*
	reſtituere.	*reſtituere?*
122.*a.*	πενθεροροσ.	πενθερὸν.
	ὖν	ὖν.
122.*b.*	L*ælia filiæ.*	*filia*
125.*a.*	Locos Callimachi.	*In Caput* III. L*ocos* C*allimachi.*
128.*b.*	*quid uarietatis in uita.*	*uanitatis.*
129.*a.*	In Caput XV, & XVI.	In Caput XV.
132.*a.*	*Illud abſurbe.*	*abſurde.*
132.*b.*	*Petrus* Naunius.	Nannius.
	cum Nanno	*nanno*
	etiam naunio	Nannio.
140.*b.*	De A*geſilao.*	*ab hoc capite uſque ad* 145. *delenda ſunt, quia imprudenter à librarijs ex libro* Nannij *deſcripta ſunt.*
143.*b.*	*Deinceps octano.*	*Deinceps nono.*
	cautus Melpomene.	*cantus*
144.*a.*	*Quam ego meliorum.*	*meliorem*
	deſiderari amicum.	*deſiderare*
144.*b*	Strebeum.	Strebæum.
	ubi de talibus	*ſalibus*
145.*a.*	*reprehendandus*	*reprehendendus*
	caſtigendus.	*caſtigandus*
147.*a.*	Gullo	*Gallo*
	Peraſinorum.	*Peruſinorum*

149.	ἔν τις	ἤν τις.
151.a.b.	*confirmat, quòd.*	*confirmat, una, quòd.*
152.a.	ἐπάινηληψις.	ἐπανάληψις.

REGISTRVM.

A a B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE